DE GEREFORMEERDE SCHOOL

ACHTSTE JAARGANG

DIJKSTRA'S UITGEVERIJ - ZEIST

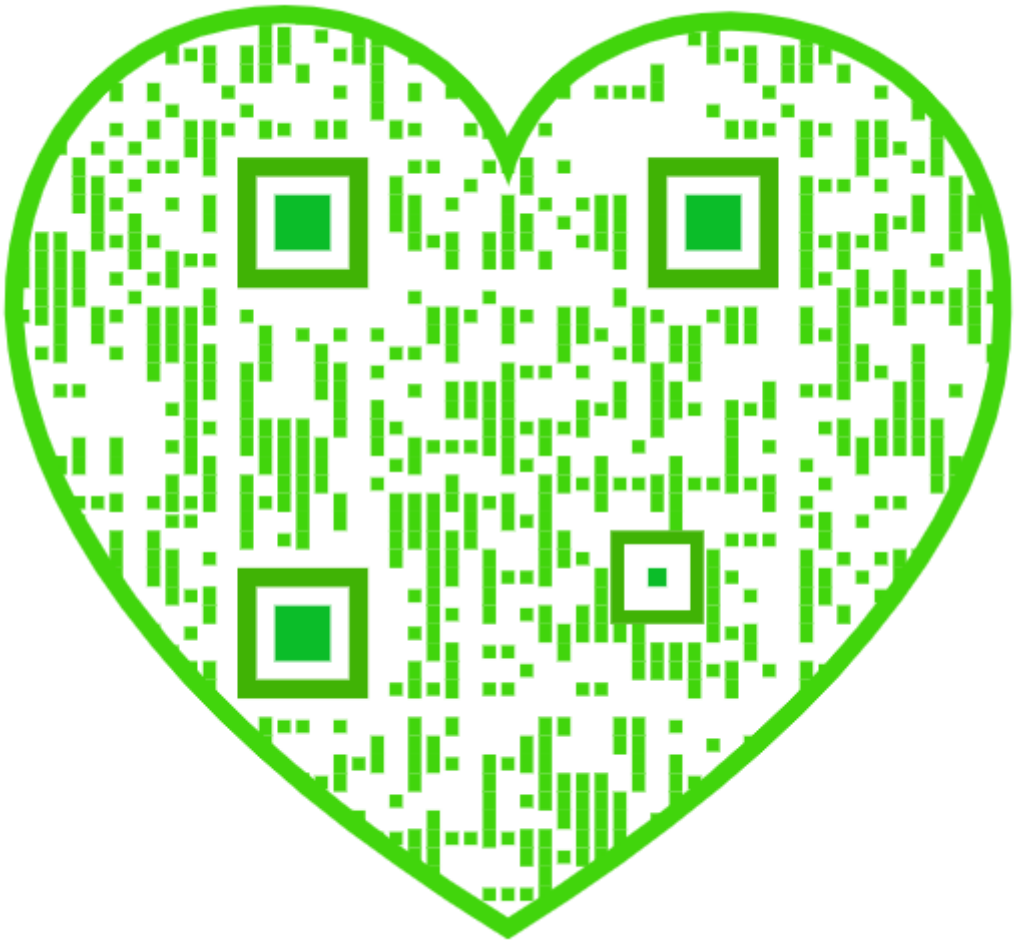

10 NOVEMBER 1937 8E JAARGANG No. 1

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN
AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN Fl. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

HET DREIGEND GEVAAR

III.

De dialectische theologie, door welker gedachte het artikel van Dr. Eykman gedragen wordt, gaat uit van de absolute tegenstelling tusschen God en mensch, eeuwigheid en tijd. Tusschen die twee is de „Todeslinie." De mensch beweegt zich altijd aan *deze* zijde van die doodslijn. God is aan de *andere* zijde. Er is geen enkele weg, die vanuit den mensch voert tot God. Daarom wordt het spreken over arbeid in Gods Koninkrijk als godslasterlijk veroordeeld.

Al *ons* werken is werken aan *deze* zijde van de doodslijn. Het Koninkrijk van God ligt aan den anderen kant.

Het is het aannemen van deze gedachte als volstrekte waarheid, waardoor mannen als Eykman tot hun stelling kunnen komen, dat er van christelijk jeugdwerk eigenlijk geen sprake kan zijn.

We moeten dus eerst onderzoeken, of die grondgedachte juist is.

Door de zonde is er inderdaad gekomen een kloof tusschen God en mensch.

Zonder zonde zou God als absoluut Koning door elk schepsel erkend en gediend zijn.

Maar de zonde is ook een aanslag op de Koningsheerlijkheid van den Almachtige. De zonde-mensch roept uit: „Ik wil niet, dat Gij Koning over mij zijt."

Door de zonde leverde de onder-koning (Adam) zijn gebied ook over aan den Satan, die daardoor werd de Overste *dezer* wereld. (Men lette er op, dat Satan niet genoemd wordt: de Overste der wereld, maar *dezer* wereld, n.l. van deze door de zonde verwoeste wereld).

Het Koninkrijk van God trok zich terug naar den hemel en werd Koninkrijk der hemelen.

Natuurlijk kon de Allerhoogste het hierbij niet laten. Zijn eer eischte, dat het Koninkrijk ook weer op deze aarde zou doorbreken om de gansche schepping op te eischen voor Zijn dienst.

Daartoe zendt God Zijn Zoon. God was in Christus de wereld met zichzelf verzoenende. Er was geen enkele weg vanuit den mensch tot God, maar Jezus Christus komt en Hij zegt: Ik ben de weg van God tot u en Ik ben de weg van u tot God.

Den door onze zonde ontstanen muur tusschen den Heere en ons verbreekt Hij. De doodsmuur wordt omgehouwen en een versche levende weg wordt opengesteld.

Het Koninkrijk der hemelen komt nabij. En als Jezus Christus als overwinnaar naar den hemel opstijgt, richt Hij den „Jakobsladder" op. Nu zijn hemel en aarde aanvankelijk weer één.

Zoodra Hij Zijn Geest uitzendt, is er het Koninkrijk van God.

Het is midden onder u. Het werkt en jaagt naar zijn voltooiing.

Daarom mag men niet een doodslijn aannemen tusschen het Koninkrijk van God, dat alleen eschatologische beteekenis zou hebben, en onzen arbeid hier.

Al onze werken zijn ijdelheid, zoolang Jezus Christus daar buiten blijft. Maar zoodra Jezus Christus door Zijn Geest ons heeft aangeraakt, is er het leven.

Dan gaat Hij werken dóór *ons*. Zeg nu niet in uw hart: Wie zal de doodslijn wegnemen; wie zal ten hemel opklimmen? Weet ge dan niet, dat Jezus Christus nedergedaald *is* en de doodslijn heeft verbroken en de poort heeft geopend, waardoor binnengaan mag een iegelijk, die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft?

Het is een tekort-doen aan de beteekenis van

het werk van Christus, wanneer de kloof gehandhaafd wordt door ons tusschen Gods Koninkrijk en ons werk.
Heel ons jeugdwerk, onze christelijke school voorop, is arbeid in Gods Koninkrijk. Dat is geen hoogmoed, maar dat is het leven uit Gods verbond, het dankbaar aanvaarden van het werk van Christus. Het is de diepste ootmoed.
Wij en onze kinderen liggen door de zonde onder den vloek. We staan voor den doodsmuur en..... wie zal ten hemel opklimmen? Maar de genadige God is er. En Zijn Zoon Jezus Christus is er. De muur is verbroken. De doodsstrikken zijn vernield. De Heiland heeft ons en onze kinderen verlost. En nu roept God ons op tot een leven in gehoorzaamheid, in dankbare gehoorzaamheid.
Nu verplicht Hij ons met onze kinderen in Zijn wegen te wandelen. De kinderen moeten het al heel vroeg hooren, dat er Eén is, Die absoluut recht op hen heeft. Ze moeten leeren voor Hèm te leven. Daarom geven we hun een christelijke opvoeding en christelijk onderwijs.
We zenden hen maar niet naar een school *met den Bijbel,* want helaas dat wordt de openbare school nu ook. Maar we zenden hen naar een christelijke school, waar christelijk onderwijs gegeven wordt. D.i. onderwijs dat doortrokken is van den Geest van Christus. En de christelijke onderwijzer en onderwijzeres mag het weten: Ik ben in dienst van het Koninkrijk, in dienst van den Koning. Jezus Christus roept mij om in Zijn naam de kinderen, waarop Hij naar verbondsrecht beslag legt, te onderwijzen in den dienst en het Koninkrijk van God. Ik ben in mezelf niets, onwaardig tot heilig werk in het Koninkrijk van God. Maar ik doe het ook niet. Christus werkt in en door mij. Ik vlucht met het kind in de armen (naar Kuyper's gevleugeld woord) naar het kruis van Christus. Ik laat dat kruis niet los, want dat kruis predikt mij den aangrijpenden ernst van het verbreken van den doodsmuur. Ik laat dat kind niet los, want het is een Koningskind.
Waarlijk christelijk onderwijs geven, het is beleven: wij staan in Gods Koninkrijk en wij arbeiden aan een eeuwige taak.
De ons toevertrouwde kinderen zijn voor deze aarde geschapen en zij moeten *hier* reeds God dienen en dus klaar gemaakt worden voor het volle, rijke leven, opdat zij waarlijk als menschen Gods straks Hem verheerlijken kunnen.
Ze zijn echter ook geschapen voor de eeuwigheid, voor de nieuwe aarde. Wij hebben niet een vijf-jaren-plan. Ons „Plan van den arbeid" is door God bepaald. Het is een eeuwig plan. Hij, Hij alleen doet het. Het behaagt Hem òns te gebruiken.
Zoo is christelijk onderwijsgeven, het beleven: Gij toch, Gij zijt onze roem, de kracht van onze kracht.

Den Haag. A. DE BONDT.

DE ROMANTISCHE PAEDAGOGISCHE SCHOOL.

II.

Wij willen beginnen met iets te zeggen over de paedagogische structuur van *Freuds systeem.* Natuurlijk moeten wij dan wel beginnen met iets te zeggen over de theorie van Freud. Wij willen dat slechts kort doen; de ruimte in ons blad noopt daartoe. Wie uitvoeriger wil worden ingelicht verwijzen wij naar het voortreffelijke boek van Dr. J. H. Bavinck, tweede druk bewerkt door Dr. A. Kuypers, „Inleiding in de zielkunde" blz. 313—331.
Wanneer wij de beteekenis van Freud als paedagoog willen verstaan, moeten wij letten op de groote plaats die *het onbewuste* bij Freud heeft.
Voor Freud is het zieleleven veel omvangrijker dan het bewuste leven. Er is in ons zieleleven een gebied waarvan wij niets weten, waarvan wij in vele gevallen ook niets kunnen weten. Bovendien, allerlei voorstellingen die wij gehad hebben, kunnen wegzinken, zoodat wij van hun bestaan ons niet meer bewust zijn, terwijl zij toch nog wel degelijk invloed uitoefenen. In sommige gevallen kunnen wij ons ook dat, wat weggezonken is, nog wel weer te binnen brengen. Het is mogelijk allerlei latent aanwezige inhouden weer in het bewustzijn terug te roepen.
Tot zoover is er nog niet zooveel speciaals aan het systeem. Maar nu wordt het anders wanneer wij weten, dat Freud oordeelt, dat er onbewuste voorstellingsgroepen (complexen) zijn kunnen, die heel het zieleleven beheerschen en zelfs zoodanig op het lichaam kun-

nen inwerken, dat de meest vreemde gedragingen het gevolg zijn. Er is dus een gebied in het zieleleven, het gebied van het onbewuste, dat in zoo'n geval domineert.
Waarom kan de mensch nu zich dat onbewuste niet bewust worden?
Wel, wij zouden kunnen zeggen: daar zit een *schut* voor. Dat schut is de z.g. *weerstand.* Achter dat schut zitten de complexen, dat is dan het weggedrongene, het *verdrongene.*
Zoodra de mensch zich het verdrongene bewust kan worden is het leed geleden. Wat is er dus noodig om de heerschappij van het onbewuste, van het verdrongene, van het complex op te heffen? Wel, het wegnemen van den weerstand. En dat wegnemen van weerstanden is de taak van de psychanalyse. Die weerstanden moeten dus worden geanalyseerd.
Men zou zeggen: „Hoe komt het nu, dat dat onbewuste zooveel invloed heeft? De mensch is toch een bewust levend wezen. En zijn „ik" kan toch heerschen? Hij bestaat toch om te regeeren, om koning te zijn, ook over zijn neigingen?"
Op die vragen antwoordt Freud: Zoo is het niet. Wij *zeggen* wel „ik", en wij doen wel alsof ons bewuste „ik" regeert, maar dan doen wij eigenlijk precies als de ruiter, die op een wild paard zit en die kris-kras alle kanten uitdraaft en die zegt: ik *wil* gekke bokkesprongen maken, maar die in feite niets anders is dan slachtoffer van zijn paard.
Eigenlijk regeert in ons leven dan ook niet ons „ik", maar „Es". „Es" is de totaliteit van ons zieleleven, dat het „ik" regeert. Het „ik" is feitelijk niets anders dan de samenhang, de organisatie van de psychische processen. Het „ik" poogt wel zooveel mogelijk censuur te oefenen over de begeerten van het „Es"; dikwijls gelukt dat ook wel, maar het lukt dan toch ook weer feitelijk niet langer dan het „Es" dat wil.
Het „Es" is de volheid van driften, instincten, krachten, hartstochten, die al ons doen en denken, al ons willen en ons laten bepalen. Als het er op aan komt, is het „ik" weinig anders dan de slaaf van het „Es".
Maar er zit één principe in het „ik", dat niet in het „Es" aanwezig is. Dat is het werkelijkheidsprincipe. Dat werkelijkheidsprincipe botst wel eens tegen de principes van het „Es". Want het „Es" wordt eigenlijk slechts beheerscht door één beginsel; het beginsel van de lust. Maar komt er zulk een botsing, dan zijn dat remmingen die allerlei *innerlijke conflicten* ten gevolge kunnen hebben.
Het „ik" is dus weinig anders dan een soort brug, waarlangs de driften de buitenwereld bereiken. De aanpassing van het „Es" aan de buitenwereld doet eigenlijk voor ons dat „ik" bewust ontstaan. Een werkelijk bestaan heeft dat „ik" niet.

Hoe gaat het nu bij het kleine kind? Wel, daar is natuurlijk een „Es", dat wij kunnen denken als een reservoir vol energie; energie die het karakter van *lust* heeft. Die energie, deze „libido", stroomt uit het kind in de richting van allerlei voorwerpen. Die voorwerpen kunnen dingen buiten het kind zijn, dan leeft het kind *geëxtraverteerd.* Maar dat voorwerp kan ook het kind zelf zijn: zijn eigen lust, zijn eigen begeerte; dan spreekt men van *introversie* of *narcisme.*
Nu ontmoet het kind op zijn weg echter de opvoeders, vader en moeder en anderen. Bij hen ontdekt het kind bepaalde punten, die het tot zijn ideaal maakt; het kind begeert „als vader" te zijn. Zoo ontstaan er tusschen de kinderen de verscheidenheden; (van erfelijken aanleg wil Freud in den grond niet weten). Onbewust neemt het kind zoodoende allerlei idealen in zich op. Freud spreekt van het *„ik-ideaal".* Dit zich voorstellen van een bepaald aan vader of moeder of ander ontleend beeld, dat men onbewust poogt te realiseeren, noemt Freud de *identificatie.*
Nu is het duidelijk, dat door allerlei opvoedingsmaatregelen het „ik-ideaal" verder wordt uitgebouwd. Dit „ik-ideaal" treedt dan ook regelend op ten opzichte van den stroom van libido, die uit het „Es" komt.
Uit dat „Es" komt immers niet anders dan voortdurend begeerte naar lust.
Dit „ik-ideaal" krijgt nu langzamerhand zijn eigen vorm. In het gunstigste geval worden alle ge- en verboden er in opgenomen en zoo krijgt het individu een *innerlijke neiging,* beleeft het den *innerlijken eisch* van zijn „ik-ideaal" om te doen datgene, wat gedaan moet worden.
Op die manier ontstaat nu ook een zekere critiek over eigen daden en eigen neigingen. Het *goede geweten* is niet anders dan een overwinningsgevoel van het „ik-ideaal". Het

slechte geweten het omgekeerde. Het geweten is dus niets anders dan het resultaat van een vergelijking tusschen het „ik-ideaal" en levenswijze. *Schuldgevoel* is een beleving van spanning tusschen die twee.
Wij zullen een volgend maal zien hoe deze opvatting nu verder wordt uitgebouwd.

J. W.

DE SCHOOL KERKELIJK?

III.

In 1871 was men, zoo zagen we in het vorig artikel, in de Vereen. voor G.S.O. nog even ver als in '69. We moeten, willen we weten welke meeningen er in den kring der Chr. Geref. broeders heerschten over de verhouding van school en kerk, den gang van zaken op den voet volgen, al dijt de artikelenreeks dan ook eenigermate uit.
We moeten dan voor het jaar '72 letten op wat voorviel èn op de Synode èn in G.S.O. Want in dat jaar kwam de schoolzaak ook op de synode van Groningen ter sprake.
Een volledig agendum komt in de oude acta der Synodes niet voor. Maar art. 111 der acta van deze Synode doet zien, dat er 3 groepen voor voorstellen waren betreffende het Onderwijs, A betreffende wijziging van art. 194 der Grondwet, B idem van art. 33 der Schoolwet en C. „Toezigt der Kerk op het godsdienstig onderwijs". A en B kunnen we met stilzwijgen voorbij gaan Over C werd een discussie geopend, die in een volgende zitting werd voortgezet. Art. 117 is belangrijk genoeg om dat uit de acta geheel over te nemen.
„De discussie van C, zie Art. 114, wordt voortgezet. Door sommige broeders wordt de nadruk gelegd op het regt en de roeping der ouders om voor de christelijke opvoeding van hun kroost te zorgen, ten betooge dat de Kerk als zoodanig zoomin *regt* heeft om te bepalen naar welke school, de ouders hun kinderen moeten zenden als *verpligting* om voor de oprigting eener school te zorgen. Andere broeders meenen, bij gelijke erkenning van genoemd regt en roeping der ouders, dat de Kerk geroepen is, bij gebreke van oprigting van Christelijke scholen door ouders of particulieren, te zorgen, dat er zulke scholen komen. Ook achten zij het, bijzonder vanwege een en ander verschijnsel, in onze dagen hoogst wenschelijk, zoo niet bepaald noodig, dat de School van de Kerk uitga. Met blijdschap en erkentelijkheid begroeten zij al hetgeen door particulieren en Vereenigingen, inzonderheid door de Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs, ten behoeve van Christelijk onderwijs gedaan is en wordt. Doch zij wenschen meer. Verschillende wenschen doen zich hooren, als: *de Synode blijve bij hetgeen bepaald is!* en daartegenover: *de Synode regele de verhouding tusschen Kerk en School!*
Ook over Zondagscholen en bewaarscholen, het onmisbare van het Christelijk element, van goede leiding, enz. en het onbeschrijfelijke nut derzelve, indien zij aan de vereischten beantwoorden, wordt menig warm woord gesproken. Tegenover enkele bezwaren wordt de wensch geuit dat al onze Leeraren, Kerkeraden en Gemeenteleden oog en hart op deze zaken mogten zetten. Duidelijk wordt het aangetoond dat Schoolvereenigingen en besturen in elk geval geroepen zijn het Toezigt der Kerk op het godsdienstig element van het onderwijs te erkennen, en dat te begeeren. Ten slotte neemt de Vergadering dit voorstel als uitdrukking van haar gevoelen aan.
De Synode
oordeelende dat, volgens Gods Woord, en de beginselen der Gereformeerde Kerk, betreffende de opvoeding der jeugd, de Ouders in de eerste plaats de roeping hebben, krachtens de bij den Doop afgelegde belofte, om voor Christelijke opvoeding, en dus ook voor Christelijk onderwijs hunner kinderen te zorgen, en deswegens ook de Gemeente des Heeren een heilige verplichting jegens de kinderen der Christenen te vervullen heeft, besluit:
de aandacht, inzonderheid der Kerkeraden, te vestigen op de Christelijke Lagere, Bewaar- en Zondagscholen, om de oprichting en instandhouding, overeenkomstig plaatselijke omstandigheden en behoeften te bevorderen, en vooral er op te letten, dat het godsdienstig element van het onderwijs in de scholen waarlijk Christelijk Gereformeerd zij, door hun liefderijk en getrouw toezicht op de scholen uit te oefenen, in overleg met de plaatselijke schoolbesturen".
Alzoo: de roeping tot schoolstichting allereerst taak der ouders; over de roeping der

kerk, zoo de ouders nalatig blijven, geen uitspraak dan mogelijk voor zoover die mocht liggen in de heilige verplichting van de Gemeente des Heeren jegens de kinderen der Christenen; wel een roeping der kerkeraden om de oprichting en instandhouding der christelijke scholen te *bevorderen;* en eindelijk een aansporing om, in overleg met de schoolbesturen, toezicht uit te oefenen.

En nu het vraagpunt in de Vereeniging. Ze vergaderde ditmaal te Kampen. De Voorzitter, de heer Kreulen, kan met genoegen constateeren, dat de Synode zich de zaak van het Chr. onderwijs meer had willen aantrekken en aan de kerkeraden een opwekking had gericht. Dit ziet blijkbaar op het bovengenoemde besluit.

Ds. Donner, de latere Zendingsdirector, kwam weer op het voorstel Leiden terug (zie vorig artikel). Leiden was verkeerd begrepen. De Hulpvereeniging was niet van gevoelen, dat alle onderwijs van de kerk moet uitgaan; noch ook, dat de Vereeniging zich in de kerk moet oplossen. Maar het bezwaar liep over het woord Gereformeerd. Aan de kerk alleen komt toe te zeggen, wat Gereformeerd is. Wil de Vereeniging Gereformeerd zijn en dat in het onderwijs handhaven, dan wordt ze een kerk in de kerk. Wil ze Gereformeerd zijn buiten de kerk, dan matigt ze zich teveel aan. Bovendien, wil ze levensvatbaarheid hebben, dan moet ze duurzaamheid zoeken bij de kerk; de gemeente sterft nooit. Daarom, de Vereeniging moet òf het woord Gereformeerd schrappen òf nader tot de kerk komen.

Ik heb Ds. Donner in mijn jonge jaren veel malen met zegen gehoord en altijd genoten in zijn glasheldere prediking. Maar hier heerscht toch een schromelijke verwarring van begrippen.

Ds. Beuker drong er weer op aan, evenals ten vorigen jare, dat de Vereeniging kleur zou bekennen. Ze moest aan de kerk vragen toezicht uit te oefenen. En werd dit voorstel verworpen, dan moest worden uitgesproken, of dit geschiedde om des beginsels wil dan wel om bijkomstige redenen, het vooralsnog niet van het vorige jaar handhavende.

De Docenten Van Velzen en De Cock waarschuwden er weer tegen. Toezicht zou uitloopen op heerschappij van de kerk. Onderwijs is de heilige taak der ouders. Als de kerk haar plicht doet, is er verband: de kerkeraden zien vanzelf toe.

Ook de Secretaris, Docent Noordtzij, sprak in gelijken geest. Wel toezicht van de kerk, maar geen leiding van het onderwijs. En bij conflict? De kerkeraad wendt zich bij klachten over een onderwijzer, eerst tot het schoolbestuur; baat dit niet, dan tot ons als Hoofdbestuur; zoo wij het niet met den kerkeraad eens zijn, richt het zich tot de Classe enz. totdat wij bij hooger beroep ons onderwerpen aan de uitspraak van het hoogste ressort.

Het G.S.V. zoekt het conflict op andere, m.i. betere wijs op te lossen, waarbij de grenzen der terreinen juister gehandhaafd worden; maar daarover later.

De Secretaris was nog niet uitgesproken. Zoo als hij het had voorgesteld, moest het op den duur worden. Maar nù kon het nog niet. De tijd was er nog niet rijp voor. Daarom zou het H.B. niet kunnen meegaan met een voorstel om toezicht aan de kerk te vragen.

Maar Ds. Beuker gaf het niet op. Inderdaad kwam hij met een breed voorstel, dat uitliep op het inroepen van toezicht door de Vereeniging aan de kerk, en plaatselijk door de Hulpvereenigingen.

Zoo moest kleur bekend worden. Maar weer kwam de Secretaris evenals te Groningen met de prealabele kwestie: moet de verhouding nader geformuleerd worden? Met één stem meerderheid werd de vraag ontkennend beantwoord.

En weer als te Groningen wilde Docent Noordtzij toch iets uit de stemming redden. Op zijn voorstel werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen: De vergadering wil door het gevallen besluit niet geacht worden, het toezicht der kerk te verachten, maar kan, met het oog op de tegenwoordige omstandigheden, nog niet tot formuleering van het toezicht besluiten.

Misschien onbewust was men toch feitelijk iets gevorderd. In '71 beteekende het „vooralsnog niet" op heden noch voor, noch tegen. Nu was 't: nog niet kunnen formuleeren, dus: voor.

Wat hebben de broeders van die dagen geworsteld om een goede oplossing te vinden van de kwestie. En nog zijn we er niet. In '73 zou men andermaal over de zaak gaan handelen.

VAN DER WAALS.

IN EN BUITEN HET VERBAND

VII.

„Nu luiden de klokken in Nederland.
Daar luiden er van de torens der kerken, eenvoudige kerkjes voor het meerendeel, waar stijve, rechte menschen binnengaan met strakke gezichten om te luisteren naar strakke leeringen en hun zielen te laven aan den koelen klank der loutere psalmen.
Dat zijn de klokken van den rouw. Van Kuyper's kleine luyden om des grooten Kuyper's dood.
Daar luiden er in de kranten. Ze luiden van links en van rechts. En lang nog zullen ze blijven galmen, tot buiten de grenzen van het kleine land, dat voor de figuur van Kuyper soms te klein was. Dat zijn de klokken van Kuyper's faam.
Maar er luiden er, luiden er, luiden er lang — in de harten van die duizenden, voor wie Dr. Abraham Kuyper meer is geweest dan de staatsman, meer dan de journalist, meer dan de theoloog, meer dan de professor, meer dan de litterator, meer dan de volksleider, meer dan de mensch. Voor wie hij was: de Profeet, de van God gezondene, die hen uit nederigheid ophief tot een zelfbewust leven, doordien hij nieuwe Godskracht in hun zielen goot.
En dat zijn de klokken van Kuyper's kracht."

Zoo schreef het „Alg. Handelsblad" van 9 November 1920.
En nog hebben wij respect voor den eerbied, geschonken aan den zoo vaak fel vervolgden tegenstander. Meer nog voor het echt menschelijk inleven in Kuyper's leven, het invoelen, begrijpen en peilen van een denk- en gevoelsrichting, die van Kuyper's kleine luyden, die Kuyper eerden en liefhadden om zijn beginsel en zijn werk.
En wij?
Voor het jongere geslacht is de tijd van Kuyper: — *historie*. Als die van Groen, en van Bilderdijk, en van Bogerman!
Natuurlijk. Men kan zestien jaar het Christelijk onderwijs gediend hebben en den strijd van het Christelijk onderwijs kennen enkel uit de gedenkboeken. De voortrekkers — ja, die! Maar er stond een geslacht op, dat hen slechts kennen kon uit de boeken, die schreven van strijd en van zegen!

En toch! Wie deel heeft aan den grooten strijd van het leven, den strijd om de Waarheid, ook den strijd om het geloof aan de Waarheid, om de levens- en wereldbeschouwing — die kàn Kuyper niet verloochenen. Ook al is er critiek op de onderdeelen van zijn werk. Ook al is er uitbouw en progressie noodzakelijk. Ook al is de structuur van de tegenwoordige wereld en van ons nationaal bestaan in zooveel anders dan in Kuyper's tijd. Ook al droeg deze groote klein-menschelijke gebreken!

Abraham de Geweldige!
Zoo teekende hem de carricaturist — in zijn wezen. Onbewust door dezen vereerd, gesmaad door den kleinen, gehaat door den grooten tegenstander, die niet kòn tegen zijn stevig argument, zijn overtuigenden stijl, zijn heftigen aanval, zijn scherp verweer, zijn snijdend oordeel, zijn pittige driestar, zijn dagelijksche polemiek, — niet kòn tegen zijn kracht, de kracht van zijn overtuiging, zijn geloof.
Maar ook geëerd door zijn volgelingen als de Geweldige, als den van God gezonden Leider.
De man, die in Gods voorzienigheid het geloof der kleine luyden deelde; die de ritselingen van dat geloof in hun harten omzette in de wetenschappelijke taal op de katheder in de zelfgestichte universiteit en aan de ministerstafel in het parlement. De man, die een ommekeer bracht in de geestelijke structuur van ons volksleven.
In dàt verband dient ook zijn strijd voor de Christelijke school bezien. Reeds in 1878 bij de aanbieding van het Volkspetitionnement, toen koning Willem III weigerde hem te ontvangen, zag hij profetisch dien omkeer, toen hij Lohman toevoegde: over tien jaar zitten jullie op de plaats van Kappeyne.
Rechtstreeks deed hij als minister voor de Christelijke lagere school niet bijzonder veel. De dankbaarheid zal ook nu niet worden gemist voor wat hij schonk in zijn Pensioenwet, die ook het gezin van den Christelijken onderwijzer verzorgde door pensioen voor weduwe en wees. Inplaats echter van zijn „novelle" had menigeen — ten onrechte — „vrijmaking van het onderwijs" verwacht van hèm: den geweldige.

Maar ontzaglijk veel dankt ook het Christelijk onderwijs aan hem, dien God gebruikte om ons van het juk van Liberalisme en Modernisme te verlossen, dat in ons land heerschte in wetenschap en politiek, in school en onderwijs. Dat ons land beheerschte door zijn groote persoonlijkheden, door zijn groote pers, door zijn professoren en woordvoerders, zijn politici en predikers. Dat ons volksleven beheerschte vooral door het neutrale onderwijs, opleidend tot christelijke en maatschappelijke deugden, zich onthoudend niet alleen van alles wat den eerbied schond, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden, maar die andersdenkenden negeerend in hun heiligste beginselen, in hun trouw aan de doopsbelofte, aan het Verbond, aan het Woord Gods, dat spreekt ook vàn- en tòt de kinderziel.
In 1878 staat een liberaal op, die het woord durft spreken: dan moeten die minderheden maar onderdrukt worden; in 1917, nog vóór Kuyper's dood is het een liberaal, die de financiëele gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs in de grondwet vastlegt voor de toekomst.
Overwinning — ja! Onder Gods zegen mee en vooral door Kuyper's strijd! Overwinning, die teekent den ommekeer der geesten, de erkenning van het recht der Vrijheid en van de vrijheid van het Recht, ook van de Christelijke grondslagen van ons volksleven.

Dat heeft Kuyper niet alléén gedaan. Bilderdijk, da Costa, Groen, de Cock gingen hem voor; Lohman steunde hem; de kleine luyden streden óók hun strijd. Schaepman streed zijn eigen strijd. De ontwikkeling der geesten, de stroomingen in Liberalisme en Modernisme, lagen niet in Kuyper's hand.
Naast en achter hem stonden er velen. En onder die velen stond een corps van Christelijke onderwijzers. En het was aan hen, dat hij in 1904 zijn eeresaluut bracht.
„Zoo is er, dank zij Gods genade en zegen, door u meer en meer een bolwerk opgeworpen tegen de onheilige machten, die reeds ver op weg waren zich van ons volk en van het hart van de natie meester te maken. Dank zij uw arbeid, dank zij uw inspanning, dank zij uw offeranden en lijden, is weer de religie, de godsdienst in het middelpunt van het leven geplaatst geworden, waar er een stroming ook in onze natie was om de religie terug te dringen en omsluierd in een stillen hoek te doen schuilen, zoodat haar heldere stralen niet konden doordringen tot het publieke leven". •

En wij?
Nog ontvlamt het hart der ouderen, als zij er over spreken, hoe zij Kuyper hoorden spreken: „Gij hebt met het schoolkind in de armen de wacht bij het kruis betrokken".
De verplichting is groot. De worsteling der geesten is in ons land nog zoo gunstig voor ons, vlak bij ons reeds zoo bang.
„Laat dat kind nooit los, en laat dat kruis nooit los!"
Zoo luiden voor ons de klokken bij den honderdsten weerkeer van Kuyper's geboortedag.
29 October 1937. Gr.

GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND.

VERGADERING VAN HET DISTRICT VLAARDINGEN EN OMSTREKEN VAN GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

op *Zaterdag 13 November 1937* des namiddags *3 uur precies* in de *Gereƒ. School, Emmastraat 45* te *Vlaardingen.*

Te *3 uur:* Huishoudelijke vergadering tot aan de Pauze.

1. Opening door den Voorzitter. 2. Vaststellen notulen Vorige Vergadering. 3. Ingekomen stukken. 4. Vaststelling begrooting onkosten. 5. Verslag Algemeene Vergadering, (met voorstel van het Bestuur betreffende die afvaardiging). 6. Rondvraag. 7. Pauze.

Te *4.30 uur: Openbare Vergadering.*

8. Spreker: *de heer J. van Noort,* onderwijzer te *Schiedam.* Onderwerp: Schrift en Historie op de Chr. School. Zie de brochure: Ref. Dr. A. A. van Schelven, de School met den Bijbel en het onderwijs in de Geschiedenis.
9. Bespreking. 10. Sluiting.

Namens het Bestuur:
Mej. G. W. v. HOLTEN,
Secretaresse.

LEZINGEN TE AMSTERDAM.

Het district Amsterdam van G.S.V. organiseert in samenwerking met de plaatselijke afdeelingen van de Vereen. v. Chr. O. en O. in N. en O.G. en van de Unie van Chr. Ond. en Onderwijzeressen een *viertal interessante, leerzame lezingen.* De kosten van deelname aan de heele serie bedraagt voor leden der genoemde organisaties ƒ 1.—; een beperkt aantal kaarten is gratis beschikbaar voor kweekelingen met akte, z.g. volontairs. Kaarten zijn tegen betaling verkrijgbaar bij den secretaris der commissie, den heer C. A. Meijer, Noorder Amstellaan 67²A'dam-Z., of bij den heer W. J. Gillissen, Kamperfoelieweg 59, A'dam-N., bij den laatsten onder storting op Gemeente-giro G 2188, zoo noodig via Postcheque- en girodienst, rekening 13500 van het gemeentegirokantoor te A'dam. Bij de storting geve men op van welke der genoemde organisaties men lid is, of aan welke bij G.S.V. aangesloten school men werkzaam is. Alleen als er kaarten overblijven, komen ook niet-leden van de organisaties in aanmerking.

De lezingen worden gehouden 's Vrijdagsavonds van 8—9.30 in het Paedologisch Instituut, Vossiusstraat 56, volgens onderstaand programma.

26 Nov. '37. Prof. Dr. J. Waterink. Onderwerp: *Wat kan het Testonderzoek doen voor de school?*

21 Jan. '38. Dr. R. Vedder. Onderwerp: *Psycho-pathologische gevallen op school.*

18 Febr. '38 Dr. R. Brummelkamp. Onderwerp: *Het verband tusschen de lichamelijke en geestelijke ontwikkeling.*

18 Maart '38: Prof. Dr. J. Waterink. Onderwerp: *De betekenis van enige gegevens der nieuwere psychologie voor ons schoolonderwijs.*

BOEKENTAFEL

L. van Klinken, Kuyper en de School. Paed. Tijdschrift voor het Chr. Onderwijs, 30ste jrg. no. 6, uitgave N.V. Dagblad en Drukkerij De Standaard, Amsterdam.

Een mooi nummer. Op sympathieke wijze wordt Kuypers leiding en aandeel in den Schoolstrijd beschreven.

N. v. d. W.

Leerplan voor Organisch Onderwijs op de Chr. School door *H. Dam,* met medewerking van *Dr. P. v. d. Berg, Dr. A. v. Deursen, W. H. Hulstijn,* met een aanbevelend woord van de Commissie volgens Art. 10 der Statuten van de Schoolraad.

De bedoeling van dit werkje is een geheel leerplan te geven voor onze Chr. scholen, dus een tweede „Lankamp". Een loffelijk streven. De compositie van Lankamp was: Algemene beschouwing over de chr. didactiek en methodiek; daarna algemene beschouwing en een leergang voor elk, ook voor de hele school afzonderlijk. De heer Dam volgt een andere werkwijze: eerst een korte, algemene inleiding, waarvan de lezing volgens hem zelf, een gevoel van teleurstelling zal opwekken.

Daarna krijgen we een algemeen gedeelte voor elk vak afzonderlijk voor 't 6de leerjaar. Later zullen misschien algemene inleidingen verschijnen voor de andere leerjaren, b.v. 1e of 5e, waarna eindelijk 't bijzonder gedeelte moet volgen, leergangen voor de vakken afzonderlijk. De samensteller rekent hierbij op de hulp van mannen uit de wetenschap en de practijk, die mede hun schouders willen zetten onder het werk tot opbouw van een eigen didactiek en methodiek voor de chr. school. Ons komt de constructie van Lankamp beter voor. Los van 't bijzonder gedeelte voor elk vak, heeft dit werk voorlopig weinig pactische waarde.

U. P. G.

Fr. S. Rombouts, Waarheen met ons Vreemde-Talenonderwijs, een historisch psychologisch-didactische beschouwing met een inleiding van *Prof. Dr. Gerlach Royen O.F.M.* No. 4 der Katholieke paedagogische Vereniging, Tilburg. ƒ 1,75.

Een werk van 300 bladzijden. Een gedegen studie, die we met genoegen en grotendeels met instemming hebben gelezen. De schrijver wil ook hier uitgaan van de globaliteit en de grammatica blijve slechts middel. De omvang van ons tijdschrift laat niet toe dieper op dit werk in te gaan. We raden ieder, die vreemde talen heeft te onderwijzen aan dit werk te lezen.

U. P. G.

10 DECEMBER 1937 8E JAARGANG No. 2

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN
AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

DE SCHOOL KERKELIJK?

IV.

In 1873 kwam het vraagstuk van de verhouding tot de kerk in de Vereeniging voor G.S.O. in de algemeene vergadering te Leiden weer ter tafel. Er waren 6 voorstellen van uiteenloopende strekking. De discussie liep uit op een *motie van 't Bestuur,* dat erkennen van toezicht plicht was der Vereeniging, een beginsel, dat geleidelijk naar plaatselijke omstandigheden, in toepassing moest gebracht worden; *een voorstel van Ds. Lindeboom,* dat de door de Vereeniging gesubsidiëerde scholen aan de kerkeraden der Chr. Ger. Kerk toezicht zouden vragen; en een van de *Docenten Brummelkamp en De Cock,* dat de zaak geen dadelijk practisch belang scheen te hebben, dat de verhouding tot de kerk ongewijzigd moest blijven. Na stemming en herstemming werd 't voorstel der Docenten met 35 stemmen aangenomen tegen 28 stemmen op de motie van 't Bestuur.

De toestand bleef dus onveranderd.

In '74 werd geen vergadering gehouden.

In '75 kwam de zaak ter sprake èn in de synode èn in de Vereeniging.

Aan de Synode, te Den Bosch gehouden, was door Utrecht gevraagd om de afkeuring erover uit te spreken, dat ouders of voogden hun kinderen of pupillen naar openbare scholen zonden ter plaatse waar Christelijke Bijzondere scholen waren. „Na eenige discussie besluit de Synode geen kerkelijke bepalingen te kunnen maken, omtrent het gebruik maken van Bijzondere Christelijke scholen. Reeds de doopbelofte verplicht de ouders zooveel mogelijk van het Christelijk Schoolonderwijs voor hunne kinderen gebruik te maken, en zij acht het tot de bijzondere verplichtingen der kerkeraden, inzonderheid van de predikanten te behooren, op het nakomen van die verplichting onophoudelijk en ernstig aan te dringen". Maar voorts was door Zuid-Holland voorgesteld: „De Kerk stelle zich in betrekking met de Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs". Art. 143 zegt ervan: „Het praeadvies der Docenten wordt gehoord. Verschillende broeders spreken daarna hun gevelen uit en beschouwen de zaak uit onderscheiden oogpunten. Vanwaar de eisch, op wat grond wordt die eisch gedaan, begeert de Vereeniging wel in betrekking te staan tot onze Kerk, en zoo ja, moest dan het aanzoek niet van haar zijn uitgegaan? Wat is het doel dezer betrekking, wat vrucht verwacht men ervan? Deze vragen worden besproken en de Synode, de toelichting van Zuid-Hollands afgevaardigden gehoord en alles rijpelijk overwogen hebbende, besluit: De Synodale Commissie te machtigen om desgevorderd met het Hoofdbestuur van de Vereeniging voor Gereformeerd onderwijs in onderhandeling te treden, onder nadere approbatie der Synode." In de vergadering, dat jaar te Utrecht gehouden, ging 't heel scherp toe. Bunschoten protesteerde tegen 't vroegere Leidsche besluit en wenschte contact met de kerk; Oud-Vossemeer wenschte handhaving van 't besluit. Het H.B. verzette zich ten sterkste tegen verandering; 't zou breken zijn met de geschiedenis. En nu kan de *vergadering* uit heel andere bestanddeelen bestaan dan voor 6 of 7 jaar, maar het Hoofdbestuur bestond nog uit *dezelfde personen* met *dezelfde* opinie. En daarom, indien de bloei der Vereeniging daarmee gebaat kon zijn, *was het Hoofdbestuur eenparig bereid ontslag te nemen.* Met 31 van de 54 stemmen werd na discussie een voorstel van Docent Van Velzen aangenomen, luidende:

„De Vergadering wenscht, dat de Vereeniging voor G.S.O. met behoud van hare zelf-

standigheid in de nauwste betrekking sta tot de Chr. Ger. Kerk.
Met de meeste belangstelling heeft zij vernomen, dat deze, inzonderheid op hare laatst gehouden synode te 's-Hertogenbosch, het oog op de Vereeniging heeft gevestigd.

Zij verlangt, dat het Hoofdbestuur de voorstellen der Kerk in het belang van bedoelde betrekking overwege, en bij eene volgende Algemeene Vergadering ter tafel brenge."

Zoo was men dan nu na jarenlange discussie zoover, dat er contact zou gezocht worden tusschen kerk en school. Het H.B. noodigde daarom de Synodale Commissie tot een samenspreking uit. Edoch..... bij inzage van het mandaat bleek, dat men wederzijds had te hooren naar de voorstellen, die van de andere zijde in overweging zouden gegeven worden. En... er waren geen voorstellen. Met het constateeren daarvan zou feitelijk aan de lastgeving voldaan zijn. Maar dit ware al te onnoozel, zegt het verslag. Daarom begon men aan een gedachtenwisseling, inzonderheid over de opvatting van de „nauwe betrekking", met het resultaat, dat over en weer besloten werd om ieder in eigen kring de vraag te overwegen: In *welke gevallen* en *door welke middelen* kunnen de Kerk en de Vereeniging tot den bloei van het Christelijk Onderwijs samenwerken?
In een breede motie werd uitgesproken, *dat op dit oogenblik slechts getracht moet worden zooveel mogelijk sympathie en samenwerking op te wekken.*
Toen 't verslag van de samenspreking in de Algemeene Vergadering van '76 te Utrecht ter tafel kwam, scheen 't eerst rustig te zullen toegaan. Met algemeene stemmen werd verklaard, *dat het H.B. aan zijn last had voldaan.* Maar toen de secretaris, Ds. Noordtzij, opmerkte, dat het H.B. nu *een nieuwe lastgeving noodig had,* kwamen de tongen los. Het jaarverslag spreekt van een *chaos van gedachten.* Er kwam zelfs een scherpe motie van afkeuring: het H.B. werd ervan beschuldigd gehandeld te hebben als ware er sprake geweest van *coördinatie,* gelijkstelling van Kerk en Vereeniging, terwijl er maar sprake mocht zijn van *subordinatie.* Dat Ds. Noordtzij inmiddels ter verlichting van den president het presidium had overgenomen, moet misschien aangezien worden als een maatstaf van de heftigheid, althans de vurigheid der discussie. Met 21 tegen 20 stemmen werd besloten de motie niet toe te laten.
Had men maar beter acht gegeven op de wijze wenk uit de motie om aan te sturen op sympathie en samenwerking, want het resultaat van de heele discussie was, dat men de handelingen der synode zou afwachten, *maar zonder aan het H.B. eenigerlei mandaat te geven.*

VAN DER WAALS.

GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND.

VOORDRACHT.

De besturen van de gewesten en districten, en de aangesloten scholen worden herinnerd aan het recht om 3 maanden voor de Algemeene Vergadering, die 25 Mei 1938 gehouden wordt, namen op te geven voor een lid der C. v. U.

OPENBARE VERGADERING

op Zaterdag 11 December 1937, om 1.45 uur te GRONINGEN, in het Militair Tehuis (Lutkenieuwstraat).

AGENDA:

1. Opening. Notulen. Finantiën (omslag ƒ 3.— per school).
2. Bestuursverkiezing. Vacature J. H. Buiten. Dubbeltal: J. H. Buiten, H. Heidinga, Groningen.
   Vacature G. Rozendal:
   Dubbeltal: G. Bergsma, Sauwerd, G. Rozendal, Haren.
3. Rede: „Dr. A. Kuyper en de vrijmaking van de School", door den Hooggel. Heer Prof. Dr. K. Dijk, Hoogleeraar te Kampen.
4. Gedachtenwisseling.
5. Rondvraag etc.
6. Sluiting.

Het Moderamen:

E. J. ANNEVELDT, Voorz.
J. H. BUITEN, Penningm.
G. ROZENDAL, Secretaris.

19e DRENTSCHE SCHOOLDAG.

Woensdag 10 November werd te Hoogeveen de 19e Drentsche Schooldag gehouden, uitgaande van de districten Assen en Hoogeveen van het Geref. Schoolverband.
Toen des voormiddags 10 uur de voorzitter, de heer J. W. Broekema van Hoogeveen, de vergadering op de gebruikelijke wijze opende, was de ruime concertzaal-Mulder aan de Groote Kerkstraat geheel door schoolbestuursleden, onderwijzers en belangstellenden gevuld.
Aanstonds werd het woord gegeven aan den heer L. v. d. Zweep van Haarlem, die een rede hield over het onderwerp: „Langs nieuwe banen naar 't oude doel". In de paedagogische doelstelling van onzen tijd, aldus begon spr., wordt onderling een felle strijd gevoerd tusschen naturalisme, humanisme en christendom. Het naturalisme ziet den mensch louter als natuurwezen. In de zielkunde gaat het uit van de leer der instincten, op het terrein van de maatschappij stelt het als ideaal maatschappelijke bruikbaarheid. Ook het humanisme wil van de hoogste geestelijke waarden z.i. niet weten. Het ontkent zonde en genade en stelt het persoonlijkheidsideaal als het hoogste, aldus spr. Het geloovig christendom kent de nuance van ethisch en Gereformeerd. Met enkele uitspraken van Vinet en Kohnstamm werden het overeenkomstige en het verschil in deze twee richtingen aangetoond. Zoo kwam spr. tot het Bijbelopvoedingsideaal: „De mensch Gods, paraat tot alle werk". In het tweede gedeelte toonde spreker aan, welke consequenties de totaliteitspsychologie heeft voor onderwijs en tucht op de Gereformeerde school.
Een zestal vragen werd uitvoerig beantwoord.
Des namiddags trad in dezelfde zaal op ds. C. Veenhof, eveneens als de spreker van de morgenvergadering te Haarlem woonachtig. Ds. Veenhof had tot onderwerp gekozen „Ambtsdragers Gods". Spr. begon in navolging van dr. A. Kuyper met critiek uit te brengen op de persoonlijkheidsvereering. Daarna werden de navolgende punten behandeld: 1e. het ambt van Adam; 2e. het ambt van Christus; 3e. het ambt der geloovigen.
Vanuit de vergadering werden door twee personen vragen gedaan, waardoor spreker gelegenheid kreeg nog een en ander nader toe te lichten.
De dag was leerzaam en aangenaam en de onderlinge band tusschen alle voorstanders van Geref. schoolonderwijs is weer versterkt.

De Secretaris:
R. DIJKSTRA.

DISTRICT NIJKERK.

Het district Nijkerk van Geref. Schoolverband hield haar najaarsvergadering, onder leiding van den heer G. Blanken te Voorthuizen, ditmaal in de Geref. Kerk te Zwartebroek.
Gestadig groeit het bezoek aan van deze vergadering, waaruit mag worden afgeleid, dat Geref. Schoolverband in deze streek leeft. Hoe kan het ook anders? Juist Dr. Mr. W. v. d. Bergh drong reeds, naar het woord van den voorzitter, in Zwartebroek nu 50 jaar geleden aan om samen op te trekken.
Ds. S. J. Popma, uit Amersfoort, sprak over „Bijbel en kind." Beziende dit vraagstuk als „Hoe brengen we den Bijbel tot het kind" en „Hoe brengen we het kind tot den Bijbel" wees hij er met klem op, dat we den Bijbel als Bijbel tot het kind moeten brengen, daarbij steeds de verbindingslijn naar Christus in het oog houdende.
Het gevaar is groot, dat onderwijzers en ouders vertellen gaan wat menschen deden en hoe menschen twijfelden en hoe dan God ingreep. Dat is een fout, want God is altijd eerst handelende. Hij openbaart zich in Zijn Verbondstrouw en Christus is het centrum van heel de Schrift.
Aan de kinderen dient historiegetrouw verteld te worden, daarbij de geografische nauwkeurigheid vasthoudend. Dat is beter dan fantasie. Zoodoende wordt het doel van het vertellen om het kind te brengen tot geloof verwezenlijkt.

(Standaard).

DISTRICT VLAARDINGEN EN OMSTREKEN.

Het district hield zijn najaarsvergadering 13 November te Vlaardingen. Huishoudelijk gedeelte te 3 uur. Aanwezig 6 bestuursleden en

20 hoofden en onderwijzers(essen). In ons district zijn 48 aangesloten leden van het personeel, waarvoor berekend is *f* 0.75 voor ieder. Daarmee kunnen we de onkosten dekken. Het bestuursvoorstel naar de Algemene Vergadering „hem af te vaardigen die de inleiding van de brochure op zich genomen heeft", wordt met algemene stemmen aangenomen. Zulks in verband met de klacht van Prof. Waterink op de Algemene Vergadering, dat niemand uit het district Vlaardingen het woord gevraagd had, wat *door bijzondere omstandigheden* niet geschied was, ofschoon critiek op het referaat in de pers verschenen was.

In het Districtsbestuur werd met algemene stemmen de heer Van Wijck uit Vlaardingen gekozen, die echter zijn benoeming nog in beraad neemt.

Te half 5 begint de *Openbare* Vergadering, waarvoor veel belangstellenden zijn opgekomen.

Spreker is de heer *Van Noort,* U.L.O.-onderwijzer te Schiedam. Onderwerp: *„Schrift en Historie op de Christelijke School",* naar aanleiding van de brochure 1934 van Prof. Dr. A. A. van Schelven: De School met den Bijbel en het onderwijs in de Geschiedenis. Spreker heeft zijn onderwerp volgens een uitgebreid en overzichtelijk schema ingericht. Punten: 1. grondvragen, urgentie van het onderwerp, tweeërlei kenbron, wat is geschiedenis, 2e. taak der geschiedschrijving, a. het vaststellen der feiten, b. het onderzoek naar de logische samenhang. II. het antwoord van het ongeloof. Hegel a. wist de grens uit tussen God en Kosmos, b. heeft een onjuist theologisch principe. c. ontkent Gods werk in Bijb. en Vad. Gesch. Het naturalisme van August Comte:

a. heeft een materialistisch uitgangspunt.
b. heeft een onjuist causiliteitsprincipe.
c. ontkent de Godsregering.

III. Het antwoord van Augustinus.

1. heeft een schriftuurlijke hoofdgedachte.
2. doch is eenzijdig, wil nl. van algemene genade buiten het terrein der kerk niet weten.

IV. Schrift en Historie.

a. de Schrift openbaart Gods doel met de historie.
b. tweeërlei taak voor de behandeling der Bijb. en der Vad. Gesch., nl. het aanbrengen van de kennis (door feiten, gebeurtenissen en jaartallen) en het laten zien van Gods plan, Gods bedoeling, Gods regering.

Duidelijk toont spreker aan dat er *geen* historische parallelisme is tussen Israël en het Nederlandse Volk. Israël is enig in de Geschiedenis.

V. Vad. Gesch. is ook cultuurgesch., ook oorlogsgesch., ook economische gesch. en ook politieke gesch.

VI. Behalve de kennis en het laten zien van Gods werk moet de Bijb. Gesch. het middel zijn tot het bekendmaken met de waarheid, dat de leerlingen Verbondskinderen zijn en de Vad. Geschiedenis moet hen opvoeden tot goede staatsburgers.

Velen namen aan de bespreking deel. Het was een zeer mooie en leerzame vergadering.

W. G. VAN HOLTEN,
Secretaresse.

RAPPORT VAN HET EXAMEN IN GELOOFSLEER

(AANTEEKENING VAN G. S. V. OP HET DIPLOMA VAN DEN SCHOOLRAAD) IN 1937.

Het examen werd afgenomen op 13, 19, 20, 21 en 27 Mei en op 13, 14, 19, 26, 27 en 28 October; op 21 Mei aan één tafeltje, op de overige dagen aan twee tafeltjes. Namens de examinatoren werden aan den Secretaris van G.S.V. toegezonden 20 rapporten (een ontbrak er) en 21 cijferlijstjes.

Er werden geëxamineerd 186 candidaten, van wie aan 54 slechts een 1 of 2 als eindcijfer kon worden toegekend, d.i. 29%; 132 verwierven een 3 of hooger cijfer. Omdat 16 van hen het diploma van den Schoolraad niet verwierven, kon slechts aan 116 de aanteekening voor Geloofsleer verleend worden. Onder deze 116 waren er 10 hoofden van scholen, 60 onderwijzers met hoofdakte, 21 onderwijzers, 12 onderwijzeressen met hoofdakte en 13 onderwijzeressen.

Van de 20 rapporten waren er slechts 3 in gunstigen zin gesteld. — „Over het algemeen bevredigende antwoorden; sommige verrassend". „De indruk was niet ongunstig. De

candidaten gaven blijk van goede voorbereiding. De geschiedenis van de Geref. gezindheid heeft meer dan voorheen de belangstelling getrokken. De definities (geloof, bekeering, kerk, sacramenten, het lijden van Christus, de rechtvaardigmaking) waren wel goed bekend, maar meer naar de gedachte dan naar de woorden. De Dordtsche Leerregels waren naar den inhoud goed verantwoord. De Nederlandsche Geloofsbelijdenis kan nog beter worden. Naar den algemeenen indruk is er vooruitgang in den stand van kennis en gevoel van verantwoordelijkheid tegenover het Gereformeerde geloof. Eén candidate, Evangelisch Luthersch gezind, stond vreemd tegenover de Geref. Confessie, hoezeer zij een Geref. cursus gevolgd had." „Er is ijverig gestudeerd. De definities van den Catechismus zijn goed gekend. Het inzicht was in het algemeen gunstig. Aangeven van bewijsplaatsen uit de Heilige Schrift kon nog wat beter. De kennis van de geschiedenis der Geref. gezindheid was tamelijk goed, n.l. op de hoofdzaken".

De overige rapporten waren echter in mineur gesteld. Een paar grepen eruit. — „De indruk is, dat men zich zeer onvoldoende voorbereidt. De kennis, die van den onderwijzer geëischt mag worden, bezitten sommige candidaten niet. Er is een tekort aan inzicht in het verband der geloofswaarheden. De definities worden niet gekend. Het kan niet genoeg geaccentueerd worden, dat onze Chr. onderwijzers zich hebben te bezinnen op den inhoud der belijdenis. In vele gevallen weten eenvoudige catechisanten meer". — „Over 't algemeen is men zeer weinig thuis in Schrift en belijdenis. De geschiedenis ging ditmaal wel, maar de kennis van het verleden is beter dan van stroomingen in het heden. Men moet zich beter voorbereiden". — „Vandaag bleek weer heel scherp het gebrek aan juiste definiëering. Velen schijnen zich zeer onvoldoende rekenschap te geven van de eischen, aan dit vak gesteld. Sporadisch komt het voor, dat het onderzoek in de geschiedenis der Geref. gezindheid vlot verloopt. Het zou wel goed zijn, dat de candidaten op de hoogte werden gesteld met de cijfers van de onderdeelen, opdat ze goed zien de leemten in hun kennis". — „Behoudens een goede uitzondering ontbrak het aan voldoende kennis en vooral aan inzicht in de waarheid der Openbaring. Alleen woorden en nog eens woorden, maar geen inzicht. Meerderen kenden de definities van den Catechismus niet. Eén candidaat erkende: ik heb den Catechismus niet geleerd. De meesten weten niets van de 5 Artikelen tegen de Remonstranten. Ook aan het bewijs uit de Heilige Schrift ontbrak veel. Onze indruk is bedroevend". — „Er is te weinig kennis van de belijdenis. Een enkele heeft ze heel niet gelezen. Bij sommigen is er een te weinig kennen van de geschiedenis en personen uit den laatsten tijd. In enkele gevallen is uitsluitend de schriftelijke cursus gevolgd, zonder eigen studie." —„De telkens terugkeerende klacht was ook nu weer het veel te weinig kennen van den Catechismus en het niet de leer kunnen staven met bewijsplaatsen uit de Heilige Schrift. Het komt ons voor, dat velen voor deze aanteekening zich zeer serieus dienen voor te bereiden". — „Het onderzoek op heden was beslist gunstiger dan dat op andere dagen, die de commissie mede maakte. Wellicht komt dat doordat de meeste candidaten alleen voor de aanteekening opkwamen. Maar dan zou daaruit volgen, hetgeen reeds meer is opgemerkt, dat men meer *gezet* en *bijzonder* voor deze aanteekening moet werken". — „Sommigen hebben het lesje goed geleerd, maar er is geen inzicht. Van de onvoldoende antwoorden noemen we die op de vraag naar het aantal sacramenten: *drie*, Doop, Avondmaal en *Huwelijk*. Waar moet het heen, als onze opvoeders zulke antwoorden geven? Geschiedenis der Geref. gezindheid bij enkelen fijn, maar de meesten weten hiervan het rechte niet. Van de mannen der Doleantie kende één candidaat alleen Kuyper en Houtzagers, meer niet. Zij herinnerde zich dat Kuyper *misschien* in 1837 (verbeeld je in dit jaar) geboren is. Dat is wat je noemt meeleven". — „Velen hebben den syllabus niet gezien en weten niet, dat de geschiedenis der Geref. gezindheid gevraagd wordt. Sommigen hebben geen heldere voorstelling van de kerndogma's, bijzonder het souvereine van Gods genade in het zalig maken van den zondaar." — „Opnieuw is gebleken, dat het volgen alleen van een schriftelijken cursus meestal onbevredigende resultaten oplevert, tenzij men daarbij ernstig studie maakt van de aanbevolen werken."

Uit deze aanhalingen blijkt wel, dat er over

het algemeen ernstiger studie moet gemaakt worden van dit vak in zijn onderdeelen. Wanneer 6 candidaten over de heele linie een 1, niet minder dan 13 candidaten, eveneens over de heele linie, een 2 halen en 5 candidaten niet hooger komen dan tot een gemengde lijst van 1 en 2, dan getuigt dit van gebrek aan ernst, zoo bij de studie als in het opgaan tot het examen. De candidaten, die geen mondelingen cursus volgen, zullen goed doen met naast hun schriftelijken cursus ook de leiding van hun predikant te vragen. Er moet ook meer gelezen worden in dogmatische lectuur. En allereerst, men neme voor men aan de studie begint, kennis van den syllabus, die gratis te verkrijgen is bij den heer Verschoor en bij ondergeteekende.

Ten slotte volgen hier twee tabellen.

Eerst een opgaaf van *het aantal malen* dat een bepaald cijfer gegeven werd als eindcijfer en als cijfer voor elk der onderdeelen van het examen. Van die onderdeelen werden door de examinatoren niet altijd alle cijfers genoteerd.

Behaald cijfer	Eindcijfer	Def. v. d. Cat.	Ned.Gel. en Canones	Bewijspl. uit de H.S.	Gesch. der Ger.Gez.
5	5	7	2	6	3
4	37	54	32	34	42
3	90	72	85	78	74
2	47	37	51	53	44
1	7	9	9	11	14

En dan nog een opgaaf, *hoeveel maal* een bepaald eindcijfer gegeven werd aan mannelijke (M) of vrouwelijke (V) candidaten, die een mondelingen (m) of een schriftelijken (s) cursus, die beide (b) of geen van beide (g) gevolgd hadden, of van wie dat onbekend (o) was.

Eindcijfer	M m	M s	M b	M g	M o	V m	V s	V b	V g	V o
5	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-
4	8	15	1	1	1	3	7	1	-	-
3	10	43	2	3	6	13	12	-	-	-
2	8	26	-	1	2	7	4	-	-	-
1	1	4	-	-	1	-	1	-	-	-

J. van der WAALS,
Eindrapporteur.

RAPPORT
VAN DE DELIGATIE VOOR DE KWEEKSCHOOL REHOBOTH TE UTRECHT AAN DE C. v. U. VAN G. S. V. OVER HET TIJDVAK 1 SEPTEMBER 1936 TOT 31 AUGUSTUS 1937.

Mijne Heeren,

Namens de delegatie heb ik de eer U het volgende te rapporteeren.

De delegatie vergaderde in den avond van 23 October 1936 in de Leeraarskamer der Kweekschool ter vaststelling van het rapport over den vorigen cursus en ter regeling van het schoolbezoek. Het rapport is U toegezonden en na mededeeling aan het Kweekschoolbestuur gepubliceerd in de Geref. School, 7de jrg. no. 4.

Het schoolbezoek zou driemaal gehouden zijn. Door ongesteldheid is het echter slechts tweemaal gebracht, in Februari door Ds. Bartlema en den heer Dubbeldam, in Mei door den heer Brouwer en ondergeteekende. De lessen werden met genoegen bijgewoond en gaven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Het examen in Bijbelkunde, Geloofsleer. Kerkgeschiedenis en Opvoedkunde werd dit jaar ten overstaan van de delegatie op 5 en 6 April gehouden. Het werd bijgewoond door Ds. Bartlema, Ir. IJlst, den heer De Jong, Uw Rapporteur en den heer H. Veenhof, die zoo vriendelijk was onverwijld te komen, toen Ds. Van der Vliet door plotselinge ongesteldheid afwezig moest blijven. Er werden 29 candidaten geëxamineerd, van wie één moest worden afgewezen. De indruk van het examen was zeer gunstig.

Onderstaand staatje geeft aan hoeveelmaal een bepaald cijfer voor elk der vakken gegeven is.

	Bijbelkunde	Geloofsleer	Kerkgeschiedenis	Opvoedkunde
10	1	1	—	1
9	7	1	5	3
8	8	2	12	12
7	8	9	7	8
6	4	7	4	4
5	1	3	1	1
4	—	6	—	—

Het eindexamen werd van 10 Juni tot 1 Juli in 7 groepen afgenomen aan 40 candidaten, onder wie verschillende, die het vorige jaar het diploma voor de religieuze vakken verwierven, maar voor 't eindexamen niet slaagden. Van de 40 candidaten moesten er 8 worden afgewezen. Bij 3 groepen werd het eindexamen geheel of gedeeltelijk door een Gedelegeerde bijgewoond. De indruk was gunstig. Waar zulks pas gaf, kwamen ook de beginselen naar voren.
Voor 't examen in Lichamelijke Oefening en in Nuttige Handwerken slaagden alle candidaten, die er zich aan onderwierpen, respectievelijk 30 en 13.
De nieuw aangevangen cursus wordt gevolgd door 88 leerlingen in 3 klasen.
Nevens den Directeur zijn aan de school verbonden vijf vaste Leeraren, één Leeraar en één Leerares voor Lichamelijke Oefening, één Leerares voor Nuttige Handwerken en één voor Duitsch.
De Kweekschool zij bij voortduring in Uw belangstelling aanbevolen.

Namens de delegatie,
J. VAN DER WAALS,
Nijkerk, 25 Sept. 1937. Rapporteur.

VAN DE BOEKENTAFEL.

Stille Nacht, Heilige Nacht. Een bundel kerstverhalen door Bert Bakker, Johanna van Broekhuizen, J. A. van Heuven, Nalo Kamu, Hendrika Kuyper—Van Oordt, D. Menkes—van den Spiegel, Alb. J. de Neef, G. J. Peelen, C. Redert, G. van Teijlingen, J. Veenstra, Joh. Vis, J. M. Westerbrink—Wirtz en M. van de Zande; uitgave van J. N. Voorhoeve, Den Haag, 1937.

Over 't geheel keurige verhalen. Aanbevolen.
N. v. d. W.

J. Dijkstra en *A. H. Hagen, Onze Schrijftaal.* Methode ter bevordering van het zuiver schrijven op de Lagere School, met tekeningen van Wim Brusse; Voorlopertje A 1ste lj. 2de helft *f* 0,40; idem B begin 2de lj. voor de leerkrachten (dictees en opzegversjes) *f* 0,50; no. 1—4 voor 't 2de tot 4de lj. à *f* 0,40; no. 5 en 6 voor 't 5de en 6de lj. à *f* 0,55; W. L. en J. Brusse's U.M. N.V., Rotterdam.

De methode is heel eenvoudig gehouden en geeft veel oefenstof; aan de werkwoordsvormen en dictees is genoegzame aandacht gewijd. Voor 't 5de en 6de leerjaar van de z.g. opleidingsscholen komen nog twee deeltjes voor de ontleding.
Met deze methode zal goed werk te verrichten zijn. De oefenstof is over het geheel neutraal gehouden.
N. J. v. d. W.

S. Dijkstra en *F. Koster. Na de Bijbelles* en *Rooster van te leeren psalm- en gezangverzen* voor Christelijke Schippersscholen en Schippersklassen; *f* 0,35. N.V. v.h. H. Born, Assen.

De schrijvers, mannen, die de behoeften van het onderwijs aan schipperskinderen van zeer nabij kennen, geven hier mooie leerstof na de Bijbelles en een rooster van verzen, gericht naar het leerplan, dat door Chr. S.O.S. is samengesteld. Als deze gang gevolgd wordt, ook voor schipperskinderen, die op ongeregelde tijden de gewone school bezoeken, dan wordt voorkomen, dat sommige verzen soms meermalen, of wellicht heel niet geleerd worden.
N. J. v. d. W.

A. Janse, Leven in het Verbond. Uitgave van J. H. Kok, N.V., te Kampen.

De heer Janse zet in dit boek uiteen zijn verbondsbeschouwing. Deze is reeds voldoende bekend. Maar breed wordt ze hier gegeven. Oude en nieuwe opstellen en referaten zijn hier samengevoegd. Wat wel eenigszins de eenheid van het boek schade doet.
Het is niet wel mogelijk, in een korte bespreking, als waarvoor in dit blad ruimte kan worden gegeven, het hier gebodene volledig te bespreken. Ik heb zeer vele strepen geplaatst. Tendeele om instemming te betuigen en op mooie passages de aandacht te vestigen. Maar ten deele om aan te teekenen, dat ik het met de daar geboden beschouwingen niet eens kon zijn.
De heer Janse heeft veel geschreven, waarmee elk Gereformeerde het van harte eens kan zijn. Het komt me voor, dat vooral geestelijke tobbers, die maar niet tot ruimte en licht

komen en in zichzelf zoeken den grond voor hun zaligheid en zekerheid, huns ondanks, hier veel kunnen vinden, wat hun ter onderwijzing en bemoediging verstrekken kan.

Maar anderen zouden hier weer een niet goed betrouwbaren gids vinden. Wie maar onnadenkend voortleeft en zich nooit heeft bekeerd en om de bekeering heeft bekommerd, en wie nog nooit ernst heeft gemaakt voor zichzelf met de noodzakelijkheid van wedergeboorte en bekeering, wordt hier niet op de juiste manier gewaarschuwd. Hier wordt eenzijdig op den voorgrond gesteld het behooren tot het Verbond. Dit boek zou in zijn konsekwenties nog voeren tot verstarde doode rechtzinnigheid.

Op détailpunten kan hier niet worden ingegaan. Slechts een paar opmerkingen. Het is niet waar, dat de Heere Jezus in het jaar 33 gekruisigd is; dat is in elk geval 4 of 6 jaar eerder geschied. Het is onjuist, Hem te vereenzelvigen met den *Heere* uit het Oude Testament. Goede vakliteratuur zou dat den schrijver hebben kunnen leeren. Het is onjuist, dat men het woord mystiek eigenlijk niet meer moest gebruiken, want de Bijbel is vol van mystiek.

Maar mijn hoofdbezwaar is de kijk, dien de geachte schrijver geeft op het Verbond, want die is niet naar de Schrift en de belijdenis. De zaak heeft ook een anderen kant. Die hier zoo goed als geheel veronachtzaamd is.

Zoodat ik met veel waardeering ook veel bezwaren heb.

C. B.

Toelichting op de schetsen Kerkgeschiedenis, Derde Deel (1816 tot heden). Uitgave van de vereeniging De Gereformeerde Jongelingsbond 1937.

De schrijver was bij deze toelichting gebonden aan het doel, de leden der J.V. een bruikbare handleiding te geven bij de bewerking van inleidingen over de Kerkgeschiedenis. Daardoor zal men in de waardeering der kerkelijke verschijnselen wel eens meer beslistheid in oordeel ontmoeten, dan in een handboek voor Kerkgeschiedenis zou passen. Van bijzondere beteekenis voor hen, die buiten de J.V. staan zijn de hoofdstukken over De Gereformeerde Kerken in het buitenland en secten en stroomingen.

U. S.

Uitgaven Ykema, 's-Gravenhage.

J. Dijkstra, Onze eerste rij, Jaartallen voor het vierde of vijfde leerjaar der L.S., tweede druk, *f* 0,12½.

Onze tweede rij, Jaartallen voor het vijfde of zesde leerjaar der L.S., tweede druk, *f* 0,12½.

J. J. ten Have, Tijdtafel der Vaderlandsche Geschiedenis voor drie klassen; veertiende druk, *f* 0,10.

A. J. Dekker, Tijdtafel der geschiedenis van ons Vaderland, voor de hoogste klassen der christelijke school in twee leerkringen, zesde druk, geheel opnieuw bewerkt door P. de Jong, *f* 0,10.

Alle drie uitgaven uitstekend bruikbaar, eenvoudig en goedkoop. De eerste zouden wij de voorkeur geven.

U. S.

J. C. Holtzappel. Naar Gymnasium en H.B.S.! Verzameling van opgaven bij de toelatingsexamens in 1937. *f* 1.75. J. B. Wolters.

De bekende uitgave, die telkens weer goeden dienst doet.

N. v. d. W.

A. W. Berger, B. de Boer, H. W. Pietersma. Eenvoudig Handelsrekenen voor U.L.O. en voor lagere klassen van Handelsavondscholen, 2de deeltje, *f* 0.85, geb. *f* 1.—, antwoorden daarbij *f* 0.70; J. B. Wolters.

Beknopt Leerboek der Plantkunde door *Dr. De Gaay Fortman* en *Heyl,* deel I (*f* 1,75; *f* 2,10).

Deze plantkunde heeft o.a. deze verdiensten dat de zelfwerkzaamheid der l.l. wordt geprikkeld en er niet een te veel aan biologische bijzonderheden in wordt gevonden. De klippen van de te strenge volgehouden speciale paedagogische methodes worden er in gemeden. Men zou kunnen zeggen: van alles wat, van niets te veel. 't Is zeer goed geïllustreerd. Er komt nog een tweede deeltje. Dit eerste is bestemd voor H.B.S. 1-3 en Gymn. A. Nu de Kweekschool is ingekrompen tot een 3-klassig instituut achten we het ook voor haar geschikt.

H. W. D.

10 JANUARI 1938 8E JAARGANG No. 3

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN
AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

DE SCHOOL KERKELIJK?

V.

In 1876 hadden, zooals we zagen, Synode en G.S.O. elkaar ontmoet in een samenspreking van de Synodale Commissie en het H.B. Maar geen van beide had een mandaat. Dit werd op de Synode van Utrecht in '77 geconstateerd in art. 62. Maar tijdens de Synode kon nog een nadere conferentie gehouden worden door de Synodale Commissie en een commissie uit het H.B. met als resultaat, dat de Synode het gemeenschappelijk voorstel aanvaardde: „a. De vereeniging erkent het *recht van toezicht der kerk* (cursiveering van v.d.W.) op het godsdienstig gehalte van het onderwijs, gelijk dan ook tot hiertoe nimmer feitelijk is verhinderd. b. De kerk erkent de vereeniging in haar doel en werkzaamheden en wekt al de gemeenten op met alle kracht de belangen der vereeniging te bevorderen". Toen hierover in G.S.O. te Amsterdam in '78 gehandeld werd, wilde Ds. Littooij dit zoo opvatten, dat de Vereeniging door *het recht van toezicht* ook aan de Synode *het recht van handelen* toekende. Dat was *het* fijne puntje. De Kerk heeft toezicht. Goed. Maar met welk effect? Met 32 tegen 15 stemmen besloot de Vereeniging op voorstel van Ds. Hessels, om den toestand te laten, zooals die nu is. De vraag bleef dus in haar kern onopgelost.

Maar Middelburg stelde de vergadering van '81 te Rotterdam weer voor de kwestie met het voorstel om aan den Kerkeraad bij geschil recht van handelen te geven met de verplichting aan het schoolbestuur den onderwijzer te ontslaan. Ds. Hessels en de heer D. Mulder betoogden, m.i. terecht, dat de Kerkeraad alleen het recht heeft om met een onderwijzer *als lidmaat* der kerk te handelen. Zulks tegenover Ds. Lindeboom, die voorstelde, dat de Kerk in laatster instantie uitspraak heeft te doen. Met 32 tegen 9 stemmen aanvaardde de vergadering het voorstel van Ds. Wielenga in den geest van de eerstbedoelde meening.

Toch bleef de gedachte nog zwevend. Want toen in '82 Langerak op de vergadering te Utrecht met de klacht kwam, dat de Kerkeraad aldaar geen toezicht hield, ja tegenwerking van invloedrijke leden tegen de school stil liet begaan, zoodat er door laster tegen den onderwijzer zelfs kinderen naar de openbare school waren overgegaan, en nu het verzoek deed: „omschrijf het recht van toezicht en geef den weg aan, die belanghebbenden bij vermeend plichtverzuim of willekeurige handelingen van kerkeraadsleden kunnen volgen", toen was het antwoord: ga den kerkelijken weg, beroep u op classis, provincie en synode.

Hier werd weer niet scherp onderscheiden tusschen moeilijkheden op het terrein van de school, b.v. ongereformeerd onderwijs, en op dat van de kerk, in casu laster.

Het kerkelijk vraagstuk bleef nu rusten tot '88. Op de vergadering te Arnhem stelde Hoogeveen voor, aan de Synode te vragen hoe te handelen met leden, die hun kinderen naar de staatsschool zenden, indien er een goede Christelijke school is. Besloten werd aan de Synode te verzoeken uit te spreken, „dat het ontegenzeggelijk tot de roeping van de Gemeenten en Kerkeraden behoort het (gebruik van) Gereformeerd onderwijs te bevorderen".

In '89 kon op de vergadering te Zwolle het antwoord van de Synode van Assen van '88 worden medegedeeld. Het luidde volgens art. 73: „De Synode spreekt hare instemming uit met dit verzoek, *zonder daarbij uitsluitend*

aan scholen der Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs te denken". (Cursiveering van v. d. W.) Een merkwaardige restrictie. Een van ruimen zin.
De Synode sprak er m.i. mee uit, dat het in de verhouding van Kerk en School niet gaat om de *Kerk,* maar om het *Christelijk,* het *Gereformeerd Onderwijs.*
Nog eenmaal en toen voor 't laatst is de kerkelijke kwestie aangeroerd, en wel in de vergadering van '94 te Amsterdam. Er was gevraagd: zijn er *deugdelijke* gronden aan te geven, dat de school van de *Kerk* en niet van de *Ouders* moet uitgaan? Hierop gaf niemand minder dan Prof. Bavinck een duidelijk antwoord: „De gronden, die men aangeeft, zijn *schijngronden.* Deugdelijke gronden zouden alleen uit het ambt kunnen voortvloeien, en geen der kerkelijke ambten heeft als zoodanig betrekking op het maatschappelijk onderwijs. Wat der Kerk echter niet mag ontzegd, is: een getrouw toezicht op de school, aangezien de leerlingen der school tevens kinderen der gemeente zijn".
Het was een lange weg, waarlangs ik de lezers voerde, maar ik meende dien niet te mogen bekorten, opdat zou gezien worden, hoe onze vaderen met de kwestie geworsteld hebben.
In een volgend artikel hoop ik met een conclusie te kunnen komen.

VAN DER WAALS.

EEN ZESTIGJARIGE

Het Nederlands Museum voor Onderwijs en Opvoeding (Ned. Schoolmuseum) te Amsterdam herdacht op 10 December l.l. zijn 60-jarig bestaan. In een „herdenkingsgeschriftje", zooals het Bestuur het bescheidenlijk noemt, wordt een kort overzicht gegeven van de geschiedenis. En die geschiedenis doet zien, wat een kostelijke inrichting het Museum is, in den huidigen tijd door gemiddeld 2900 personen jaarlijks bezocht. Zeker een respectabel getal. Maar toch nog te klein, als men bedenkt, hoeveel onderwijzers en ook schoolbestuursleden hier hun licht zouden kunnen opsteken, zoo voor hun studie als ook voor de inrichting van hun school. Die eenmaal ervan genoten heeft, verlangt er weer heen te gaan.
Het Bestuur klaagt op 't gedenkfeest maar over één ding, de veel te beperkte ruimte. Het streeft naar een Museum in een waardige omgeving en in een ruim gebouw. En het gaat daarmee niet over de grens van het billijke en geoorloofde heen. Dat er, ook voor het Museum, nog eens betere tijden mogen aanbreken, waarin het begeerde verwerkelijkt worde.
G.S.V. bood reeds schriftelijk zijn gelukwensch aan het Bestuur aan, dien het hier nog eens openlijk herhalen wil.

VAN DER WAALS.

GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND.

VERSLAGEN EN VOORSTELLEN

voor de Algemeene Vergadering gelieve men in te zenden vóór 15 Februari.

Binnenkort worden weer de adreskaarten verzonden. Dringend verzoek ik, dat de hoofden van scholen ze *volledig* en *nauwkeurig* invullen; ook de adressen van secretaris en penningmeester; en dat de hoofden aangeven slechts *één adres,* waaraan de stukken verzonden moeten worden, hetzij de school, hetzij hun woning.

VAN DER WAALS.

RAPPORT

VAN DE DELEGATIE VAN GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND VOOR DE CHRISTELIJKE KWEEKSCHOOL TE SNEEK, OVER HET CURSUSJAAR 1936—1937 AAN DE COMMISSIE VAN UITVOERING.

Uwe delegatie heeft de eer het volgende te rapporteeren:
A. *Samenstelling delegatie.*
Ter voorzien in de bestaande vacatures werden benoemd: tot primi de heeren W. Bekius te Gauw en S. Dijkstra te Sneek; tot secundi de heeren M. J. ten Hoor te Joure en S. de Groot te Heeg.

Deze heeren namen hun benoeming aan, behalve de heer ten Hoor, die wegens vergevorderden leeftijd meende te moeten bedanken. Ter voorziening in de hierdoor voortbestaande vacature zal U een voordracht worden aangeboden.
De delegatie is nu aldus samengesteld:
W. Bekius, Gauw; secundus: .....
Ds. A. J. Bouma, Heerenveen; secundus: Ds. H. Veldkamp, Sneek;
H. H. Broekstra, Heerenveen; secundus: S. de Groot, Heeg;
S. Dijkstra, Sneek; secundus: Ds. C. M. Huizinga, Scharnegoutum;
Ds. G. M. v. Rennes, Heeg; secundus: Ds G. A. Langhout, Gaastmeer.

B. *Verhouding tegenover het personeel der kweekschool.*
Deze was zoo gunstig als maar gewenscht kan worden. Alle mogelijke medewerking werd ondervonden. Uit alles bleek, dat het werk der delegatie op prijs gesteld werd.

C. *Schoolbezoek.*
In den loop van het cursusjaar werd de school eenige malen bezocht. Alle gedelegeerden namen hieraan deel. Bijgewoond werden lessen in de Vaderlandsche geschiedenis, de kennis der natuur, de wiskunde, het Fransch, het Nederlandsch, de opvoedkunde en de zang. Geen der gedelegeerden maakte een les mee in een van de Bijbelsche vakken. Dit is een onwillekeurig verzuim, dat waarschijnlijk toegeschreven moet worden aan de omstandigheid, dat de delegatie nog maar twee jaar aan het werk is en dus nog slechts weinig ervaring verkregen heeft. Zij zal ongetwijfeld goed doen, in het vervolg dit verzuim te vermijden, al kan hieraan toegevoegd worden, dat zij juist van het onderwijs in deze vakken bizonder goed op de hoogte gekomen is door het bijwonen van het examen hierin, gelijk hieronder blijken zal.
Uit den aard der zaak kon het Gereformeerd karakter van het onderwijs niet bij alle vakken even duidelijk uitkomen. Toch kan met dankbaarheid worden geonstateerd, dat in geen der lessen iets was, dat ook maar eenigermate tegen de belijdenis inging en dat men, ook bij lessen over gelijkvormige driehoeken en samengestelde zinnen, aan heel de toon bij leeraren en leerlingen bemerken kon in een omgeving te zijn, die zich gesteld had onder de tucht van het Woord des Heeren.
Bij Vaderlandsche geschiedenis kwam bovendien heel duidelijk uit, dat men in een Gereformeerde kweekschool was, toen de leeraar, repeteerend, met de leerlingen uit de derde klas, heel de parlementaire geschiedenis van de laatste eeuw doorging en gesproken werd over de beginselen, die de politiek in de opeenvolgende perioden hebben beheerscht, en over het optreden van Groen, Kuijper, Lohman. Mackay en De Visser, en waarbij de leerlingen toonden, dat zij de behandelde leerstof goed ingedacht en zich eigen gemaakt hadden.
Ook de leeraar in de natuurkunde vond gelegenheid bij lessen over warmte en over electriciteit te wijzen op den geestelijken achtergrond van het natuurgebeuren en op den God der krachten.
In het algemeen kan worden opgemerkt, dat de leeraren prettig les gaven en de leerlingen goede belangstelling toonden en blijk gaven het opgegevene flink te hebben geleerd.

D. . *Bezoek aan het eind-examen.*
Ds. Langhout heeft tweemaal de eind-examens bijgewoond.
De eerste maal was hij tegenwoordig bij de ondervraging in het Nederlandsch en de wiskunde, de tweede maal bij die in de aardrijkskunde en de natuurkunde.
De heer Bekius woonde examens bij in natuurkennis, geschiedenis en opvoedkunde.
In de gestelde vragen bleek voldoende het beginsel, waarvan de kweekschool uitgaat.
De vragen werden duidelijk geformuleerd en de doorsnee-examinandus kon ze voldoende beantwoorden, wat wel blijkt uit den uitslag, die zeer gunstig genoemd kan worden. Alle candidaten slaagden op twee na.

E. Het examen in de Bijbelsche vakken.
Dit werd gehouden op 5 en 6 Sept. j.l. De morgen van den eersten dag werd besteed aan het schriftelijk, de rest van den tijd aan het mondeling examen, waarbij telkens gedurende een uur een groep van vier candidaten werd afgewerkt. Iedere candidaat werd in ieder vak een kwartier afzonderlijk onderzocht. Er waren in het geheel 24 examinandi, waaronder één van het vorig jaar.
Voor het schriftelijk werd opgegeven:

a. voor *Bijbelsche geschiedenis* de onderwerpen: 1. Jakob bij Bethel. 2. Jozef in Egypte. 3. De Profeet Jesaja. 4. Daniël. 5. De

genezing van den blindgeborene. 6. De verschijning des Heeren aan de Emmaüsgangers. 7. Paulus te Filippi. 8. Een der gelijkenissen van den Heiland.

b. voor *Kerkgeschiedenis:* 1. De strijd tusschen Hendrik IV en Gregorius VII. 2. Franciscus van Assisi. 3. Johannes Calvijn. 4. De godsdiensttwisten tijdens het 12-jarig bestand. 5. De afscheiding van 1834. 6. Ludwig Nommensen.

c. voor *Geloofsleer:* 1. Wat behoort tot het beeld Gods in ruimeren zin? En wat in engeren zin? Welke dwaling leert Rome aangaande het beeld Gods in den mensch? 2. We onderscheiden drieërlei dood. Welke zijn dit? Wat houden ze in? 3. Wat verstaan we onder de rechtvaardigmaking? Waarop rust ze? Aan wie wordt ze toegerekend? 4. Waar wordt van reincarnatie gesproken? Wat verstaat men hieronder? Hoe staat de Heilige Schrift hiertegenover?

(Al deze vragen moesten beantwoord worden).

Het schriftelijk examen werd bijgewoond door Ds. van Rennes, het mondeling door al de gedelegeerden, behalve den heer Bekius, alsmede door de secundi Ds. Huizinga en Ds. Langhout, met dien verstande, dat steeds vier van hen tegelijk tegenwoordig waren, één voor elk vak. Er was gelegenheid kennis te nemen van het schriftelijk werk. Hierbij viel het den gedelegeerde voor de *Bijbelsche geschiedenis* op, dat slechts weinigen het opstel behandeld hadden in den vorm van een vertelling voor de klas. Dit wordt echter geen bezwaar geacht.

Er waren heel goede opstellen bij, vooral enkele over Jesaja.

De gedelegeerde kreeg evenwel de gedachte, dat dit de weergave was van een van buiten geleerd dictaat.

Een zeer groot aantal candidaten had gekozen het onderwerp: Jozef in Egypte.

Het mondelinge examen in dit vak had een goed verloop.

Eén candidaat kon het niet verder brengen dan een 3. Hoewel het opstel ruim voldoende was, kon het eindcijfer niet voldoende wezen. Een tweede candidaat kon voor mondeling niet voldoende halen, doch daar het opstel heel goed was, was het eindcijfer ruim voldoende.

Bij de *Kerkgeschiedenis* gaven de opstellen over het algemeen blijk, dat de leerlingen de leerstof wel hadden begrepen. De meeste candidaten hadden het eerste, het derde of het vierde onderwerp gekozen. Een enkele ook de afscheiding. Onder de opstellen vond de gedelegeerde er geen over Nommensen. Wel werd een leerlinge bij het mondeling hoofdzakelijk over de zending ondervraagd. Zij was goed met de stof op de hoogte, zoodat een 8 kon worden gegeven.

Ook hield de leeraar zich aan het programma van Geref. Schoolverband, daar de vragen vooral betrekking hadden op den arbeid der Gereformeerde Zending. Trouwens, ook overigens kreeg de gedelegeerde uit het mondeling examen in de Kerkgeschiedenis den indruk, dat de leeraar dit vak op degelijke, principiëele wijze in zijn lessen behandelt.

Ook bij *Geloofsleer* gaf het schriftelijk werk reden tot tevredenheid. Bijna al de candidaten hadden al de vragen beantwoord.

In de meeste gevallen waren de antwoorden goed, zij het ook niet steeds volledig. Bij het mondeling ging de examinator nagenoeg de geheele geloofsleer door. Bijna alle onderwerpen kwamen ter sprake.

De leerlingen toonden over 't geheel een meer dan oppervlakkige kennis van dit vak te bezitten. De vlotheid in het antwoorden had iets grooter kunnen zijn, met name bij het geven van bewijsplaatsen. De examinandi moesten er nog al eens op gebracht worden.

Ook waren de antwoorden niet steeds helder en scherp geformuleerd. Wij kregen den indruk, dat sommigen nog al moeite hadden met dit vak. Dit behoeft intusschen niet te verwonderen. De stof is uitgebreid en zwaar, en de tijd, die er voor beschikbaar is, beperkt. Daarmede rekening houdend, kunnen wij zeggen, dat de resultaten gunstig waren; bij enkele candidaten zelfs zeer gunstig.

Wat ten slotte de *Paedagogiek* betreft, met voldoening mag worden vastgesteld, dat de candidaten door flinke beantwoording der vragen aan de vastgestelde eischen voldeden. In de geschiedenis van ons Christelijk Onderwijs, in die van den schoolstrijd en de wetgeving, die hiermede verband houdt, waren de meesten goed georiënteerd. Zij gaven ook blijk de nieuwe stroomingen op psychologisch gebied te kennen. De opbouw van de methode naar de beginselen der Christelijke paedago-

giek kon in 't algemeen met voorbeelden aan de practijk ontleend worden verklaard. Het principe, dat de tucht moet beheerschen, en de maatregelen, die hieruit voortvloeien, werden vlot gekend. In korten tijd werd veel en concreet gevraagd. De gunstige uitslag, sprekend in de vele goede waardeeringscijfers, moge het bewijs leveren, dat leeraar en leerlingen hun taak serieus hebben opgevat en volbracht.
Het eindresultaat was, dat alle candidaten konden slagen.
De diploma's werden mede door de gedelegeerden onderteekend.
Bij de uitreiking sprak ook de Voorzitter der delegatie de geslaagden hartelijk toe.
Wij kunnen niet nalaten onze groote waardeering uit te spreken voor de moeite, die de leeraren zich hebben willen getroosten om bij de gewone vakken ook deze, die van zooveel belang zijn voor den Gereformeerden onderwijzer, te doceeren en voor de resultaten, die zij daarmee hebben behaald, en dit te minder, nu deze vakken niet vallen binnen het veld van hun eigenlijke studie, althans grootendeels niet.
Moge ook verder onder Gods zegen de Kweekschool te Sneek nog vele jaren jonge menschen vormen tot onderwijzers en onderwijzeressen, die de Gereformeerde belijdenis kennen en van harte liefhebben en er zich naar richten, wanneer zij zelf tot het geven van onderwijs worden geroepen.

Uit naam van de Delegatie,
A. J. BOUMA, Secretaris.

Heerenveen, 12 November 1937.

VERSLAG

DER GEDELEGEERDEN VAN GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND VOOR DE CHRISTELIJKE KWEEKSCHOOL M. DE HEERSTR. 2, LEEUWARDEN OVER HET CURSUSJAAR 1936—1937

Aan de Commissie van Uitvoering van „Gereformeerd Schoolverband".

De gedelegeerden vergaderden 29 October 1936 om het bijwonen van het onderwijs aan de Kweekschool te regelen. De kweekschool zou 3-maal bezocht worden. Na het bezoek door een der gedelegeerden zou deze den secretaris berichten, welke vakken bijgewoond werden.
Op 3 Febr. '37 werden lessen bijgewoond in Engels en Vad. Gesch. Op 23 Mrt. '37 in Frans en op 27 Mei Duits, Frans en Vad. Gesch. De wijze van lesgeven was rustig. De orde uitstekend. De stof werd leerzaam behandeld. De indrukken waren alle gunstig. Overigens vielen bij het laatste bezoek bijzonder op, wat één der gedelegeerden aanduidde als de tragische gevolgen van het besluit van den Minister van O., K. en W. De hoop werd in het laatste rapport uitgesproken, dat het nieuwe, wat we aanschouwden, mag kunnen standhouden en zich zal ontplooien. Het laatste bezoek werd afgelegd in de veronderstelling, dat ook deze „nieuwe kweekschool" recht heeft op ons meeleven. De eindexamens konden dit jaar niet worden bijgewoond.
Het examen bedoeld in het contract onder 2 werd gehouden op 13 en 14 September. De Directeur legde voor elken candidaat over een bewijs van Christelijke levenswandel. Als onderwerpen waren opgegeven:
Bijb. Gesch. Opstel 8.30—10. Naar keuze.

1. De uittocht uit Egypte.
2. Rehabeam en Jerobeam.
3. Elia en de Baälpriesters.
4. Johannes de Doper.
5. De gelijkenis van den Barmhartigen Samaritaan.
6. Petrus en Cornelius.

Geloofsleer. Opstel 10.15—11.45.
Behandel één der onderwerpen uit de eerste en één uit de tweede groep.

1. De leer der Voorzienigheid; Deïsme; vrije wil.
2. De leer van de Heilige Doop; in 't bijzonder: Doop en Verbond.
3. De leer der laatste dingen; in 't bijzonder het Chiliasme.

A. Calvijn; alleen deze punten.
   a. Institutie.
   b. Universiteit.
   c. Procedure Servet.

B. Anabaptisten en Doopsgezinden.

C. Renaissance en Reformatie.
Principiëel verschil; nochtans wel historisch verband.

In de namiddag van 13 Sept. werd het schriftelijk werk nagezien en beoordeeld. De indruk der gedelegeerden, weergegeven in cijfers, kwam overeen met die der lerarenexaminatoren.
Op het schriftelijk examen waren twee gedelegeerden; op het mondeling gedeelte drie leden der delegatie, w.o. één secundus.

Overzicht van de behaalde cijfers:

Cijfers:	Bijb. Gesch.	Geloofsl.	Kerkgesch.	Opvoedk.
10	—	—	—	—
9	3	1	—	4
8	8	8	7	9
7	12	9	9	6
6	2	6	5	5
5	2	—	3	2
4	—	2	2	1
3	—	1	—	—
2	—	—	1	—

Er waren 28 examinandi.
Niet opgekomen 1. Afgewezen 4. Toegelaten 23.

1. In doorsnee was de kennis van de hoofdzaken van de historische inhoud van de boeken der Heilige Schrift bevredigend. Ook gaf die van de methodiek der Bijbelse Geschiedenis en van de aardrijkskundige (en oudheidkundige) bijzonderheden geen aanleiding tot opmerkingen.

2. en 3. Het oordeel over het examen Geloofsleer was over het algemeen gunstig. Uit de ondervraging en de beantwoording van meerderen bleek, dat de vereischte stof goed was behandeld. Enkele examinandi gaven blijk van een zeer goed inzicht in en een goede kennis van de hoofdwaarheden der Gereformeerde Geloofsleer. Zij waren op de hoogte van de hoofdzaken uit de Kerkgeschiedenis. Van een minderheid was deze kennis oppervlakkig. Van enkelen (die dan ook het diploma niet ontvingen) bedroevend.

4. Behoudens een enkele uitzondering bleek, dat de candidaten zich wel met ijver hadden toegelegd op de bestudering van de beginselen der Gereformeerde zielkunde, opvoeding en tucht, van de voornaamste paedagogische stromingen in de historie, van de geschiedenis van het Christelijk Schoolwezen en de Schoolstrijd in Nederland.
Onze kweekschool maakt wel een zeer moeilijke tijd door. Moge God deze school, die Hij in de voorbije jaren tot zo rijke zegen stelde, in de toekomst nabij zijn.

De Gedelegeerden:
Dr. R. MULDER, Voorz.
Ds. S. W. BOS.
Ds. M. P. PEL.
B. VISSER.
H. NIENHUIS, Secr.

DISTRICT ASSEN

Op de op 8 Dec. goedbezochte vergadering voor het district trad als spreker op Ds. B. Timmer van Hijken met het onderwerp: „Waarom niet alleen **Christelijk** maar **Gereformeerd** Schoolonderwijs?"
Na eerst de wenschelijkheid te hebben bepleit, om terwille van de vele richtingen, die zich onder de naam „Christelijk" Schoolonderwijs voordoen, het preadicaat „Gereformeerd" boven het etiquet „Christelijk" Schoolonderwijs te prefereeren, zonder daarmee de eenheid met anderen in de strijd voor een vrije Christelijke school op te offeren en zonder een kerkelijke kleur aan onze scholen te geven — al zal dat niet altoos te vermijden zijn — stond spreker uitvoerig stil bij de noodzakelijkheid voor Gereformeerd schoolonderwijs. **Allereerst** vloeit de eisch tot Ger. schoolonderwijs voort uit de naam: „School met den Bijbel". Waar deze naam niet slechts een schoone titel bedoelt aan te geven maar uitdrukking is van de gedachte, dat de Schrift in haar onfeilbaarheid het gansche onderwijs beheerschen moet, daar wordt dat doel eerst bereikt bij een onderwijs dat rust op de Gereformeerde belijdenis. Waar vindt men de onfeilbaarheid der Schrift beter en zuiverder uitgedrukt dan in haar geschriften? Alleen Gereformeerd schoolonderwijs waarborgt echt Schriftuurlijk onderwijs.
Vervolgens is Gereformeerd schoolonderwijs vereischt krachtens de Verbondsgedachte, die bij degenen die de Gereformeerde belijdenis zijn toegedaan het sterkst leeft. Bij het

onderwijs worde het kind niet beschouwd als object voor Evangelisatie, maar als voorwerp van het „Verbond der genade" met de schatten waarvan het kind in kennis moet worden gebracht. Het is juist deze Verbondsgedachte die aan het Gereformeerd onderwijs een bepaalde kleur geeft. **In de derde plaats** is Gereformeerd schoolonderwijs noodzakelijk ten gevolge van de band tusschen ouders en school. Waar de ouders de taak hebben hun kinderen op te voeden en te laten opvoeden in de vreeze des Heeren, zullen zij toezien en eischen, dat ook het laten opvoeden en doen onderwijzen op de school geschiede naar „de voorzeide leer", waartoe zij zich bij de doop van hun kind hebben verplicht.

Gereformeerd onderwijs is **eindelijk** geboden krachtens de band tusschen kerk en school. De kerk die haar recht erkent en gelden laat op het gedoopte zaad, zal niet gedoogen dat het kind, dat haar werd toebetrouwd, anders dan op de zuivere belijdenis gegrond onderwijs zal ontvangen. Dat is voor allen van Gereformeerde Confessie het Gereformeerd Schoolonderwijs.

Dat Gereformeerde onderwijs kome nu paedagogisch uit in de beschouwing van het kind als geschapen naar den beelde Gods; als zondig van nature; als voorwerp van genade door het Verbond. Ook openbare het zich in de uitoefening van de tucht. Voorts worde het methodisch betracht bij **alle** leervakken, al zal moeten toegegeven worden, dat het Gereformeerd beginsel bij een vak als geschiedenis meer op de voorgrond zal treden dan een vak als rekenen. Alleen waar zoo de eisch voor Gereformeerd schoolonderwijs principieel wordt aanvaard en practisch wordt beoefend, dienen wij God naar onze belijdenis en steunen wij de actie voor het Gereformeerd Schoolverband.

Op deze leerzame met overtuiging uitgesproken rede volgde nog een breede samenspreking, waaraan een tiental der aanwezigen deelnamen.

Nadat de heer Schilt verslag had gegeven van de te Utrecht gehouden landelijke vergadering voor het Verband, sloot de Voorzitter de heer Sinnema de vergadering.

J. WELMERS, Secr.

VAN DE BOEKENTAFEL

Lijst van Materiaal en verdere benoodigdheden ten dienste van Bijz. Lagere Scholen en Kweekscholen. Dec. 1937. *Administratieve Gids 1938,* voor Bijzondere Scholen (Gewoon en U.L.O.), voor Scholen voor Buitengewoon Onderwijs en Bijzondere Kweekscholen, *f* 1.25; uitgave N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn.

Aanbevolen. De Administratieve Gids met zijn 188 belangrijke beslissingen kan veel verzuim en moeilijkheden voorkomen.

J. v. d. W.

Natuurkunde I door *Duursema* en *Zijlmans.* Uitg. N.V. Joh. Ykema's U.M. *f* 0,80.

Dit boekje is geschreven voor het Lager Land- en Tuinbouwonderwijs, waarvoor het o.i. zeer geschikt is. De schrijvers zijn beide hoofden van lagere landbouwscholen. Hun werkje is goed geïllustreerd en van een (in den prijs begrepen) doeltreffend hulpboekje vergezeld, dat vragen en opgaven bevat.

H. W. D.

Philosophie en *Paedagogie* door *Dr. H. Robbers S. J.* Publicatie No. 3 Kath. Paedag. Veren. Tilburg. 25 cent.

De schrijver vraagt zich eerst af, wat is philosophie, vervolgens, wat is paedagogie, om dan de betrekkingen na te gaan die er tussen beide bestaan. De referent baseert zijn lezing natuurlijk op de Aristotelisch-Thomistische wijsbegeerte, doch overigens hebben we de brochure met genoegen gelezen.

U. P. G.

Ralph Luther. Nieuw-Testamentische termen en hun beteekenis. Vertaald door J. P. Enklaar. Uitg. N.V. G. J. A. Ruys Uitgevers-Mij., Zutphen.

Geruimen tijd geleden schafte ik me de oorspronkelijke Duitsche uitgave van dit boekje aan, in de meening, dat het een aardig, populair Nieuw-Testamentisch Woordenboek zou zijn, gelijk de titel ook in het Duitsch is. Helaas teleurgesteld. En van de Nederlandsche vertaling geldt precies hetzelfde: helaas!

Hierin wordt een groot aantal woorden uit het N.T. besproken — maar slechts zeer sporadisch een verklaring gevonden, waarmee we het eens kunnen zijn. Ik geef slechts enkele voorbeelden; apostelen zijn er veel meer geweest dan 12, en ze hadden een ambt, dat in de gemeente altijd blijft. We zijn allen van denzelfden goddelijken oorsprong, en daarom broeders. Het recht tot bidden ligt in den goddelijken oorsprong van den mensch. De doop bewerkt een goddelijke vernieuwing en geeft vergeving, d.w.z. brengt ons buiten het bereik van de macht der zonde. Geloof beteekent, dat de mensch zijn goddelijke afkomst trouw blijft. Heilige Geest is contact tusschen den mensch en zijn Schepper. Er is geen praedestinatie tot persoonlijke zaligheid.
Terwille van de ruimte moet ik hier eindigen. In dit boekje staan wel eens aardige dingen, maar ver het meeste wat hier geboden wordt, is verminking van het Nieuwe Testament.

C. B.

Dorsman, Geleynse en *Hulsing. Nieuw Leerboek der Natuurkunde voor M.U.L.O.* Deel I. Wolters, Gron., *f* 1,70 *(f 1,90).*

Een zeer goed geschreven, duidelijk, fraai geïllustreerd, practisch leerboek. De waarde wordt verhoogd door een groot aantal uitnemende vragen. Er volgt nog een 2e deel voor M.U.L.O. A en een derde voor 't B.-diploma. De jongelui krijgen heel wat te verwerken. Laat men toch zorgen, dat 't juk de jonge menschen niet te zwaar gaat drukken! Maar mooi is 't boek ongetwijfeld, heel mooi!

H. W. DERKSEN.

Aardrijkskundige leer- en werkschriften voor de lagere school door *P. Bakkum, P. A. Diels* en *H. Eggink*. II Europa, vijfde leerjaar. Prijs *f* 0,50. Uitg. Wolters, Groningen.

Dit aardrijkskundig schrift is inderdaad een leer- en werkschrift. In beknopte vorm wordt het noodzakelijke voor leerlingen der 5e klasse behandeld, terwijl de opgaven en invuloefeningen zorgen voor de zelfwerkzaamheid der kinderen. Met genoegen mag ik constateren, dat ongeveer de helft van het werkschrift is gebruikt voor: hoog en laag, klimaat, plantengroei en dierenwereld, delfstoffen en industrie, scheepvaartwegen, spoorwegen en toerisme, bevolking en godsdienst, terwijl het laatste blad enige eenvoudige grafieken geeft. Goede kaartjes en plaatjes verhogen de waarde.
Gaarne bevelen we deze schriften aan.

R. J. M.

Van landen en volken. Aardrijkskundige lectuur voor voortgezet en middelbaar onderwijs; *I. Nauta* en *Drs. A. J. v. Houwelingen Rijkhoek*. Prijs *f* 1,50. Uitg. Noordhoff, Groningen.

Dit leesboek geeft in 163 bladzijden 62 aardige schetsen, zeer geschikt om bij de aardrijkskunde-lessen der vijf werelddelen te lezen. Het overgrote deel der schetsen heb ik nog niet in een bloemlezing aangetroffen. De lage prijs noodt tot aanschaffing.

R. J. M.

Elke maand een versje

door E. BERSMA en
J. C. KLOOSTERMAN

Vier bundeltjes poëzie voor lezen en declamatie

1e deeltje voor klas 1 en 2
2e „ „ „ 3 en 4
3e „ „ „ 5 en 6
4e „ „ „ 7

A. L. J. WIJTZES - Inspecteur C.N.S. - Sneek - schreef ons:

Dit gaat in de goede richting: lezen, spreken en taalvorming. „Zal ons taalonderwijs nog ooit gezond worden", dan moet er een einde komen aan de dode invuloefeningen van zoveel stuks per week en moet er tijd worden gevonden voor deze mooie boekjes van Bersma en Kloosterman. We begroeten ze met blijdschap. Ze zijn goed èn in de stof èn in de groepering.

Prijs per deeltje **50** cent, per 25 ex à **45** cent, bij 50 of meer, ook gesorteerd, **40** cent per ex.

VRAAGT ZICHTZENDING

DIJKSTRA's UITGEVERIJ - ZEIST

10 FEBRUARI 1938 8E JAARGANG No. 4

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN
AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

DE ROMANTISCHE PAEDAGOGISCHE SCHOOL

III.

In ons laatste artikel handelden wij over de opvatting van Freud omtrent het geweten. Dat is natuurlijk een zeer belangrijk punt voor de paedagogiek.
Maar het duurde niet lang, of Freud maakte het den paedagogen nog moeilijker. Immers allengs kwam hij zoo ver, dat veel meer van het zieleleven dan alleen het „Es" onbewust moest worden genoemd. Geleidelijk moest hij erkennen, dat op zijn standpunt ook een belangrijk deel van het „ik" zelve zoo grondig onbewust moet worden geacht, dat het zelfs bij analyse niet is te vinden. Dat is dat gedeelte, dat wij den weerstand noemen. Maar deze weerstand hangt ten nauwste samen met de zelfcritiek, met het geweten en met het schuldgevoel. Dat is gemakkelijk te begrijpen.
Gevolg was, dat Freud erkende, dat ook geweten en schuldgevoel volkomen onbewust kunnen zijn.
Dat wil dus zeggen, dat ook het allerbeste, het „hoogste" in den mensch, onbewust wezen kan.
Daarin ligt eigenlijk wel een heel sterk gebrek aan logica. Geweten is, het woord zegt het reeds duidelijk, geen geweten wanneer er geen weten is. En het is altijd nog moeilijk te verstaan, wie anders tot de ontdekking van den inhoud van het geweten komen kan bij een bepaald persoon dan juist die mensch, die zegt dat zijn geweten op een bepaalde wijze werkt.
Door deze laatste theorie is dan ook Freud's beschouwing voor de paedagogiek eigenlijk met onvruchtbaarheid geslagen. Een theorie, die betoogt, dat het misschien mogelijk is, dat het geweten op een bepaalde manier spreekt en dat schuldgevoel wordt gewekt, maar dan zoo, dat het op geen enkele manier mogelijk is, dat de betrokken persoon zelf tot de ontdekking van dat feit wordt gebracht, heeft haar waarde voor de practijk van de levensleiding, zeker voor de levensleiding van het kind, verloren.

Anders wordt het weer eenigszins met eenige andere begrippen, die Freud heeft ingevoerd. Zooals in een roman, is het ook in het systeem van Freud. Er loopen telkens waarheidselementen, wij zouden zeggen juiste aderen, door de totaliteit van zijn opvatting.
Freud spreekt over **verdringing.**
En wat hij over die verdringingen zegt, is inderdaad op meer dan een plaats zeer juist.
Wat is nu een verdringing?
Wel, bepaalde indrukken of wenschen of ervaringen gaan den eenen mensch voorbij, de ander verwerkt ze bewust, maar de derde laat ze niet heelemaal naar boven komen. Hij heeft zekere voorstellingen of zekere idealen, die hem verbieden deze lust of onlust, deze begeerte of deze gedachte, deze ervaring of dezen indruk zich bewust te maken.
Er is dus bij hem een ideaalstelling en deze ideaalstelling is juist oorzaak van de verdringing. Want wat gebeurt? Er komt bij persoon X in de verte een wensch of een indruk op. Maar X zou in strijd komen met zijn eigen ideaal, wanneer hij deze ervaring zich bewust maakte. Welnu, voor zij nu nog eigenlijk bewust geworden is, drukt hij ze weer terug. En dan wordt het een verdringing.
Nu behoeft datgene wat verdrongen wordt niet altijd iets bepaald slechts te zijn. Stel U voor dat X als ideaal heeft, nooit kwaad van de menschen te denken; en nu is er iemand in zijn omgeving, IJ, die werkelijk niet te

vertrouwen is. Op een gegeven dag komt bij X de indruk op, dat die mijnheer IJ. niet deugt. Maar eigenlijk vóór nog deze gedachte den drempel van het bewustzijn van X overschreed, dringt hij die terug. Dan zal er dus een verdringing zijn van een indruk, die op zichzelf juist was, maar die in het schema van de ideaalstelling van X als ongepast werd beleefd.

Natuurlijk zijn er ook allerlei andere verdringingen en deze verdringingen kunnen in het leven belangrijken invloed uitoefenen.

Wanneer nu iets verdrongen is, wordt het weggestopt achter de versperring, achter het schut, dat wij in ons vorig artikel den weerstand noemden. Deze weerstand verhindert dan voor het vervolg de bewustwording. Maar het complex, dat verdrongen is, blijft wel degelijk werkzaam en wil toch voortdurend aan den dag treden.

En dat aan den dag treden van deze verdringingen gebeurt nu op allerlei manier.

Versprekingen, vergissingen, foutieve handelingen en dergelijke duiden erop, dat er een bewuste drang is van een verdrongen complex om naar buiten te treden.

Stel u voor, dat iemand op school een hekel heeft aan een collega. Maar hij wil zich dat niet realiseeren. Hij verdringt de gedachte aan het feit, dat deze collega b.v. oneerlijk en listig is. Maar op zekeren dag spreekt hij thuis over dien betrokken man en hij **wil zeggen:** „Ik geloof, dat collega Jansen graag een dag eerder vrij wil hebben met de vacantie", dan is het mogelijk, dat hij zegt: „Ik geloof, dat collega Jansen graag een dag **eerlijker** vrij wil hebben" of ook, dat hij zegt „Ik geloof niet, dat" enz.

Deze versprekingen duiden dan op het werken van een onbewust complex, dat berust op een verdringing.

Dat inderdaad verschillende vergissingen op deze wijze moeten worden verklaard, staat wel vast. Ook bij kinderen komen dergelijke vergissingen **voor en ze zijn** soms zeer leerzaam omtrent verdringingen, die er bij hen zijn.

Maar nu kunnen zulke verdringingen ook **gecondenseerd** worden. Verschillende verdrongen complexen kunnen een bepaalde voorstelling „aannemen" en in die voorstelling dienen zij zich dan in gecondenseerden vorm aan. Een kind, dat bang is voor een grooten jongen op school of voor den meester, zal droomen over een groot beest, dat hem wil opeten.

In den droom dienen zich allerlei **symbolen** van onze eigen verdringingen bij ons aan.

Daarom is de droomanalyse een van de beste middelen om achter het wezen van de verdringing te komen.

Misschien mag ik uit mijn eigen ervaring een voorbeeld vertellen, om te laten zien, dat men soms inderdaad op zulke wijze interessante dingen ontdekt.

Een hoofd van een school stuurde mij een moeder met een kind, dat af en toe zeer angstige buien had. Het kind was gedurende bepaalde dagen op school absent. Het zat nu in de vierde klas. Tot nog toe was het altijd een goede leerlinge geweest, maar nu ging het dikwijls niet meer. Het onderzoek wees aanvankelijk in geen enkele bijzondere richting. De intelligentie van het kind was best. Het meisje was misschien een tikje nerveus, maar verder was er niets bijzonders te ontdekken.

Toen ging ik met haar praten over de vraag, of zij wel eens droomde. Eerst ontkende zij dat. Ik zei „Nou, ik zou zoo graag eens een droom willen hooren; ik droom soms zoo leuk".

„Ik niet", zei het kind, „als ik droom ben ik altijd bang." „Nou, waarvoor dan", vroeg ik. „Ja," zei de kleine, „ik droomde laatst van een slang, nou, en die was net zoo leelijk, die wou als maar bij mijn beenen op kruipen."

Nu zegt op zichzelf dit nog niet veel. Ik moest meer materiaal hebben. Natuurlijk toonde ik mij heftig geïnteresseerd en zei: „Zoo, droom je altijd van slangen?". „Nee", zei ze, „ook wel eens van muizen maar nog veel vaker van een groote kat en die is dan bij me en dan wil die altijd maar wegkruipen onder mijn kleeren".

Ik zal mijn lezers verdere bijzonderheden sparen. Maar wel wil ik zeggen, dat een en ander mij op een idee bracht. Een idee, dat bij contrôle volkomen juist bleek. Er was op dezelfde school als dit meisje een jongen in de zesde klas, die in dezelfde straat woonde als zij en die uit school dikwijls met haar mee liep. In een karrenschuur, waar weinig toezicht was, had hij meermalen gepoogd oneerbare dingen met haar te doen. Het

meisje was eigenlijk nog teveel kind om precies te begrijpen, wat de jongen voor had. Zij heeft opkomende gedachten in een bepaalde richting verdrongen, maar toch in feite voortdurend angst gehad voor dezen jongen.
De droom openbaarde deze dingen op de wijze, zooals ik ze teekende.
Toen deze jongen van school verwijderd was, en de ouders den jongen op advies naar elders hadden gestuurd, verdwenen in vier weken alle verschijnselen van nerveusiteit bij dit kind. Waarschijnlijk zou het onmogelijk geweest zijn om bij dit kind achter de oorzaak van het eigenaardige nerveuze gedrag te komen, wanneer zij tenslotte niet spontaan haar droom had verteld.
Want dit is wel het merkwaardige, dat kinderen, die eenmaal dergelijke ervaringen gehad hebben en die niet dadelijk aan moeder hebben verteld, in den regel bang worden en dan niet meer vertellen **durven;** en de voorstelling, die bij hen gewekt wordt van de mogelijke bedoelingen van den jongen (of in het algemeen van den ander) dan gaan verdringen. En zulke verdringingen zijn vooral met het oog op de toekomst van het kind lang niet zonder gevaar.
Hier hebben wij dus een punt, waar wij inderdaad ook in paedagogisch opzicht iets aan Freud hebben te danken.
Men zegge niet: „Men had ook op andere manier daar wel achter kunnen komen", want ik kan verzekeren, dat het dikwijls uiterst moeilijk is kinderen, die over dergelijke dingen niet willen spreken, aan het spreken te krijgen, indien men hen niet precies zegt, wat er gaande is zoodat zij maar een eenvoudig toestemmend antwoord hebben te geven.

J. W.

DE SCHOOL KERKELIJK?

VI. (Slot).

Het was een lange gang door de geschiedenis van het vraagstuk over de verhouding van kerk en school, die deed zien, dat de Synodes der Chr. Ger. Kerk hoe langer hoe duidelijker tot de uitspraak kwamen, dat de stichting en het beheer der school de roeping der ouders, niet van de kerk is. Van gelijk oordeel is Dr. K. Dijk in zijn voor G.S.V. gehouden referaat „School en Kerk". En ook in een in dat referaat aangehaald advies van Prof. F. L. Rutgers heet het: een school voor lager of ander onderwijs is als zoodanig geen kerkelijke instelling.
Dus: de school niet kerkelijk ingericht, zooals ik Ds. Kremer, afgaande op een persverslag, liet zeggen; maar dat onjuist bleek. Ds. Kremer had gezegd: De school moet kerkelijk gericht zijn.
En daarmee bleef hij in de lijn, door de bovengenoemde Synodes getrokken: er moet contact zijn tusschen school en kerk. Zoo althans vat ik het kerkelijk gericht zijn op.
Maar nu rijst de vraag: hoe wordt dat contact geoefend? Doordat de kerk, in casu een bepaalde kerk, medezeggenschap eischt of dat haar medezeggenschap wordt toegekend bij de benoeming der onderwijzers, of ook het recht om een kerkeraadslid aan te wijzen, die ambtshalve zitting in het bestuur neemt? Maar daarmede zouden we in conflict komen met de vroeger gememoreerde uitspraak van Prof. Bavinck: Geen der kerkelijke ambten heeft als zoodanig betrekking op het maatschappelijk onderwijs.
Voor het contact zie ik geen anderen weg dan dat de kerk, alweer: een bepaalde kerk, het recht krijgt om zich op de hoogte te stellen van het confessioneel karakter van het onderwijs op de school. „Kerkelijk toezicht". Dr. Dijk heeft bezwaar tegen dien naam. En hij heeft daarin gelijk. Die toezicht heeft, heeft ook recht van spreken: **dit** moet zus, **dat** moet zoo. En zulk een recht kan de kerk niet opeischen. Maar laten we dien ingeburgerden term mogen blijven gebruiken, en zeggen, dat de kerk gelegenheid kan vragen om door kerkelijk toezicht er zich van te vergewissen, dat haar kinderen worden onderwezen naar den regel van Gods Woord, zooals zij dien regel uit dat Woord leest. Daar heeft zij belang bij. Dat is het contact, dat zij met de school moet zoeken, of dat haar door de school moet worden aangeboden. Heeft ze zich er van overtuigd, dat alles naar wensch gaat, dan kan zij die school bij haar leden aanbevelen en mede haar belangen, voorzoover dat op haar terrein ligt, bevorderen.
En als er nu conflict komt? Als de kerk bij het onderwijs afwijking in de leer moet constateeren? Dan kan ze niet verder gaan dan vermanend optreden. Baat dat niet, dan moet ze haar steun aan de school ontzeggen en in

't ergste geval de oprichting van een school trachten te bevorderen, waar het Gereformeerd onderwijs veilig is. Zooals men zich uit vorige artikelen herinneren zal, is er meermalen bij de Synodes op aangedrongen, dat het geschil in den kerkelijken weg zou behandeld worden. Maar de Synodes hebben volstandig geweigerd om een uitspraak in dien zin te doen. Wordt bij een onderwijzer afwijking van de leer geconstateerd, en baat samenspreking met het bestuur niet, dan heeft de kerk natuurlijk het recht om met dien onderwijzer, maar dan alleen in zijn kwaliteit van lid der kerk, kerkelijk te handelen en zoo noodig de tucht op hem toe te passen. Verder kan zij tegenover hem niet gaan. En aan de school zou zij in zulk geval haar steun onttrekken. Maar de school zal zich wel wachten het zoover te laten komen. In dien zin wenscht G.S.V. het kerkelijk toezicht geregeld te zien. In een advies aan de aangesloten scholen is indertijd aanbevolen bij de regeling van het kerkelijk toezicht te bepalen, dat „eventueel confessioneele bezwaren tegen het onderwijs uitsluitend worden ter kennis gebracht van het Bestuur der Vereeniging of het Hoofd der School". En in de Toelichting wordt gezegd, dat deze alinea is toegevoegd „om te voorkomen, dat aan een onderwijzer in de klas een berisping zou worden toegediend, maar vooral omdat dit artikel (n.l. uit het Reglement) uitgaat van de opvatting, dat de **beoordeeling** van het Gereformeerd karakter van het onderwijs een zaak van kerkelijk toezicht kan zijn, maar de **behandeling** van een geval ten volle aan Bestuur en Hoofd dient overgelaten. Samenspreking met den onderwijzer zal natuurlijk wel kunnen plaats vinden. Het is duidelijk, dat aan den Kerkeraad ten allen tijde de bevoegdheid blijft een betrokken persoon kerkelijk te behandelen, wanneer deze tot dezelfde kerkelijke gemeenschap behoort en de Kerkeraad zulks noodig acht."

Zulk een regeling staat ook Dr. Dijk voor in „School en Kerk". En ook Prof. Grosheide zegt in 't N. Hollandsch Kerkblad van 7 Jan. 1921: Indien de onderwijzers leden zijn der Gereformeerde kerk, staan ze uit den aard der zaak onder toezicht van den kerkeraad, maar als lid, niet als onderwijzer.

Er is nog een middel voor contact tusschen school en kerk. Daarover heeft Ds. van Herksen gehandeld in het referaat „Meester en Dominee", dat hij in 1935 voor G.S.V. gehouden heeft; overleg n.l. van meester en dominee over aansluiting van de stof uit de bijbelles en de catechisatie.

Nu zou „kerkelijk gericht" naar het oordeel van Ds. Kremer mogelijk ook kunnen beteekenen, dat er door de Chr. Gereformeerden moet gestreefd worden naar het verkrijgen van Chr. Gereformeerde scholen. Ik zou dit zeer betreuren. Evenzeer als ik het betreur, dat er naast G.S.V., ik mag wel zeggen de stichting van Prof. Bavinck, de Vereeniging voor Chr. Geref. Schoolonderwijs in Nederland is opgericht. Dat breekt de kracht, die toch zoo noodig is om de ontwikkeling van het Geref. onderwijs te bevorderen. Om maar één, en zeker een zeer belangrijk punt, te noemen: moet niet de Paed. Leerstoel aan de V.U., waarbij G.S.V., ook financiëel, geïnteresseerd is, door alle Gereformeerden krachtig gesteund worden? Waarom moeten wij Gereformeerden zoo hopeloos verdeeld zijn?

Zeker, ik heb er oog voor, dat er iets aangenaams, iets verleidelijks zelfs zit, in het samengaan van dezelfde kerk- en schoolmenschen. En ik kan het begrijpen, ofschoon niet goedkeuren, dat de Chr. Gereformeerden in een groote plaats een Chr. Geref. School stichten. Maar gevaarlijker wordt het, als de splitsing doorgevoerd wordt zelfs als het niet mogelijk is twee degelijke scholen naast elkander te hebben.

Of zit de noodzakelijkheid van gescheiden arbeiden mogelijk in de „Neo-Calvinistische interpretatie van het verbond der genade, die uitgangspunt werd van paedagogische beschouwing en behandeling", zooals het persverslag over de rede van Ds. Kremer zegt?

In kom daarmee op een teer punt. Laat ik allereerst zeggen, dat ik niet precies weet, wat onder die Neo-Calvinistische interpretatie moet verstaan worden. Ik heb eens kort achter elkander een Unierede van een predikant en een lezing van een hoofd eener school op een onderwijzersvergadering gehoord, waarin beide malen aangedrongen werd op het leeren aan de kinderen, dat ze zondaren zijn èn dat zij tot Jezus als hun Zaligmaker moeten gaan. Toen ik na die lezing vroeg, of er niet nog een derde punt was, n.l. de

kinderen te wijzen op den eisch om te wandelen in nieuwe gehoorzaamheid, werd me vinnig geantwoord: „Dat is die Neo-Calvinistische opvatting van Dr. Kuyper". Ik vroeg daarop, of hier geen misverstand was; of het niet de eisch van het doopsformulier was.

We kunnen sommige dingen makkelijk op de spits drijven en van alles kwesties maken. Maar, dat er ergerlijke uitwassen van verbondsbeschouwing en van paedagogische beschouwingen en behandelingen in verband daarmee **in de school** geconstateerd zijn (ik heb het niet over wat in de **pers** mogelijk is voorgekomen) is me niet bekend. Laten we ons voor overdrijving wachten. Er zijn meer geschilpunten. Ik heb jarenlang gewerkt in een school onder kinderen uit de Geref. en de Herv. Kerk in een gemeente, waar de Hervormden voor 't kerkelijke standpunt zeer gevoelig zijn. Ik heb bij de geschiedenisles Afscheiding en Doleantie niet verdoezeld. En ik heb er zoo van de eene als van de andere zijde nimmer klachten over gehoord. Zeker er behoort wijsheid toe om met voorzichtigheid te handelen over punten, waarover geschil kan bestaan. „Indien iemand van u wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begeere, die een iegelijk mildelijk geeft." Laten we, ook op schoolterrein, zoo lang het kan, samengaan. Er staan groote belangen op het spel. En laten we gelooven, dat er ook op het terrein van de school, nog rechters zijn, die bij geschillen het recht weten te handhaven. Ik denk aan de commissies voor geschillen van den Schoolraad.

Het is een verheugend feit, dat er, zoo al geen toenadering, toch correspondentie is tusschen de Synodes der Gereformeerde Kerken en der Chr. Geref. Kerk.

Onze groote Hoogepriester bad Zijn Vader om de eenheid der Zijnen. Die eenheid kome er op kerkelijk en ook op schoolgebied. Dat te bevorderen was het doel van deze artikelen.

VAN DER WAALS.

IN EN BUITEN HET VERBAND

VIII.

Leerlingenschaal — und kein Ende!

De onderwijsbladen hebben vol gestaan van de „diepe teleurstelling", bereid door den Minister van Onderwijs, daarin gesteund door het ministerie, dat de tegenwoordig geldende schaal thans door geen „betere" zal worden vervangen.

In alle toonaarden, gevolg van politieke kleur, van journalistieke standing en van meerdere of mindere of geen gematigdheid van karakter, werd deze teleurstelling geuit. Is er reden voor?

Ondanks de mededeeling in de Troonrede — als de hoogste officiëele uiting van regeeringsbeleid toch zóó maar niet te verloochenen — werd er gehoopt, gewerkt, geageerd, geprotesteerd buiten het parlement, en klonken er dreigende groote woorden daarbinnen, schoon de verwachte blijde geboorte van een motie op zich wachten liet.

Nu de kruitdamp opgetrokken is, kan men de situatie meer objectief overzien.

Is er inderdaad nood? Loopt het onderwijs, loopt de opvoeding gevaar bij de tegenwoordige klassebezetting?

Neen..... luidt het antwoord, als de statistiek van de gemiddelde klassegrootte ons wordt voorgelegd. Er wordt veel geschermd met den term van 48-schaal of 50-schaal. Maar het gemiddelde der werkelijke aantallen ligt natuurlijk veel lager. Tot 1931 was het de laatste jaren regelmatig 33; voor 1934 was het 35; voor 1935: 37 en voor 1936: 38. Is die stijging onrustbarend? Is dit gemiddelde te hoog; zóó hoog, dat het volk (kleine letter!) te hoop moet loopen onder den uitroep: Er dreigt gevaar!?

Ja..... antwoordt men; statistieken liegen. En men maakt een andere statistiek op, die bewijzen zal! Zóóveel klassen boven de 48, zóóveel boven de 56 leerlingen! „Naar schatting over het geheele land een totaal van ruim 5000 overbevolkte klassen". En de conclusie ging voorop: „Wàt er werd vernield, hoe het volksonderwijs werd verknoeid — dat wist men niet!"

Aan het strand was een oploop. We liepen mee in de richting der massa; informeerden. Er was een man verdronken! Natuurlijk informeer je honderd meter verder nog eens bij zulk een gebeurtenis. Een dame vertelde ons: er waren drie menschen verdronken. Wij liepen harder. Honderd meter verder vertelde een meisje ons: er waren zeven menschen verdronken!

En het wàs erg: er was één mensch verdronken. Erg genoeg!

Zijn er te groote klassen tegenwoordig? Uitwassen? Bijna onoverkomelijke moeilijkheden? Voorzeker! Maar artikel 56, 2e lid, der L.O.-wet biedt hier uitkomst. En de minister heeft toegezegd, dit artikel, dat de mogelijkheid van een „boventallig" onderwijzer voor rijksrekening opent, op ruime schaal te willen toepassen.
Het maakt veel verschil voor een driemansschool, of men dicht bij de 76 of dicht bij de 130 leerlingen telt, ofschoon 't gemiddelde 103 bedraagt.
Er zijn meer oorzaken, dat men met groote klassen zit. Daar is het probleem van het „blijven zitten". Verder kan het, vooral op dorpen, heel ver uiteen loopen, hoeveel kinderen men het eene of het andere jaar voor de eerste klas aanneemt: de geboorte is geen constante factor. Daar is de bevolkingstoename, vooral in nieuwe wijken van de stad, waardoor de hoogste klas van een nieuwe school soms 20 leerlingen telt en de laagste 50 à 60. Soms komen er zich nog leerlingen aanmelden voor de overvolle derde klas, terwijl men ze in de vijfde met veel gemak zou kunnen plaatsen.
Dit zijn moeilijkheden, die groote klassen maken, en waarvoor niet de leerlingenschaal, maar de boventallige leerkracht uitkomst bieden kan. Want als geheel genomen is de klassebezetting ook dàn niet onevenredig groot, wèl zeer ongelijkmatig. Zoo zegt het op zichzelf nog niets, dat een klas 52 leerlingen telt.
De moeilijkheid ligt vaak juist niet in de getallen, maar in de combinatie-mogelijkheden. Er zullen steeds scholen blijven, onverschillig welke gunstige schaal men ook ontwerpt, die vijf leerkrachten en zeven klassen hebben. Maak daarvoor nu eens een gezonde combinatie! Splitsing van twee klassen is dan bijna steeds noodzakelijk. En die splitsing brengt allerlei moeilijkheden mee: onderwijskundig, maar ook reeds in de getallen!
Zoo ontstaan soms de „uitwassen", waarvoor geen regel te maken, geen kruid gewassen is.

Hoe groot mag de klas zijn?
Het Bouwbesluit geeft al enkele regelen ten opzichte van afstanden, licht, enz. Op louter hygiënische gronden. Maar dan komen de onderwijskundige en paedagogische eischen. De stem van den onderwijzer moet de klas kunnen beheerschen. Het oog van den meester moet de klas kunnen overzien. De physieke kracht van dezen moet de klas steeds kunnen leiden. De sfeer in de klas moet niet bedorven worden door massa-dressuur, strenge tucht en veel straf. De opmerkzaamheid van ieder leerling moet geboeid en geleid. De zorg van den onderwijzer dient te kunnen uitgaan naar ieder individu (ieder „individueel wezen" wordt door sommigen beter term geacht).

En dit alles hangt voor een deel af van het klasse-cijfer.
Maar voor het grootste, het allergrootste deel van den onderwijzer.
Over opmerkzaamheid van den individueelen leerling en de zorg voor den individueelen leerling door den onderwijzer, is nog wel eens wat te zeggen.

26-1-'38. GR.

BIBLIOTHEEK TEN DIENSTE VAN HET CHRISTELIJK ONDERWIJS

Dezer dagen is te 's-Gravenhage, onder leiding van den heer J. v. d. Waals, van Nijkerk, een vergadering gehouden van de Bibliotheek ten dienste van het Christelijk onderwijs.
In het financieel verslag over 1937 kon met blijdschap worden geconstateerd, dat dank zij extra-bijdragen van vereenigingen en schoolbesturen, de financieele toestand gunstiger is dan verleden jaar. Toch blijven er nog groote moeilijkheden, daar het noodzakelijk is een supplement-catalogus te doen drukken, daar anders een groot gedeelte van de bibliotheek improductief blijft. Het tekort van de vorige jaren is wel weggewerkt, maar er is geen voldoend saldo, om de kosten van een supplement te dekken.
Besloten werd, gezien de noodzakelijkheid, toch tot het drukken van den catalogus over te gaan.
Volgens het verslag van den bibliothecaris, Mr. J. J. Hangelbroek, werden in 1937 uitgeleend 1155 werken, aangeschaft 45 en ten geschenke ontvangen 71.

In 1936 waren deze getallen resp. 946, 34 en 46. Het aantal uitgeleende werken is dus met pl.m. 20 pCt. vooruitgegaan.
De commissie tot het aanschaffen van boeken werd gecontinueerd.
Schenkingen van boeken en bescheiden zullen door het bestuur met dankbaarheid worden ontvangen.

GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND.

VERSLAG

DER GEDELEGEERDEN VAN „GEREFORM. SCHOOLVERBAND" VOOR DE KWEEKSCHOOL AELBRECHTSPLEIN 10, TE ROTTERDAM, OVER HET CURSUSJAAR 1936—1937

Aan de Commissie van Uitvoering van „Gereformeerd Schoolverband".

In het cursusjaar 1936—1937 kon de arbeid voor de Kweekschool door Gods goedheid weer worden voortgezet. De school werd in Februari '37 door Ds. Hagenbeek en Ds. Schoonhoven bezocht. Van dat bezoek werd door den Secretaris een uitvoerig rapport ontvangen: lessen waren bijgewoond in: Opvoedkunde, Aardrijkskunde, Kennis der Natuur en Nederlands. Het oordeel luidde, dat met dankbaarheid kan worden geconstateerd, „dat het leven van onze kweekschool, niettegenstaande alle van buiten af opgelegde beperkingen, door Gods goedheid nog gezond en krachtig is". Zeer gunstig werd gerapporteerd over de lessen in bovengenoemde vakken, waarbij achtereenvolgens een onderwerp uit de experimentele psychologie, Australië, de weekdieren en de woordvorming aan de orde waren.
Het examen in de religieuze vakken werd ten overstaan van Gedelegeerden afgenomen op 30 Maart, 6 en 7 April. Het schriftelijke gedeelte op 30 Maart duurde van 9—11 uur. De mondelinge examens begonnen de eerste dag om 9 uur en eindigden om 3 uur; de tweede dag werd van 9—12.45 geëxamineerd. Voor iedere(n) candidaat duurde het onderzoek vier maal een kwartier.
Als onderwerpen voor het schriftelijke gedeelte waren opgegeven:

1. Bespreek enige gegevens der Kinderpsychologie, die van betekenis zijn voor Opvoeding en Onderwijs in de Schoolleeftijdperiode.
2. Het Gezag in de Opvoeding.
3. De keus der leerstof bij het onderwijs in de Vaderlandse Geschiedenis.
4. Sociale Opvoeding.
5. Het jaar 1878 in onze Schoolstrijd.

No. 1 werd vijfmaal, No. 2 vijfmaal, No. 3 eenmaal, No. 4 dertienmaal en No. 5 viermaal gekozen.
Bij het schriftelijk examen was de voorzitter tegenwoordig; op de eerste dag van het mondeling examen waren aanwezig de Heren: Van Andel, Van der Kooy, Ds. Schoonhoven en Van Wijlen; op de tweede dag de Heren: Allaart, Ds. Hagenbeek, Dr. Reitsma en Van Hulzen.
Er waren 19 mannelijke en 9 vrouwelijke candidaten. Aan alle 28 kon het diploma der school worden uitgereikt.
Er werden in 't geheel 112 cijfers toegekend. Hier volgt een overzicht van de behaalde cijfers:

Cijfers:	Bijb. Gesch.	Geloofsleer	Kerkgesch.	Opvoedk.	Totaal:
4	—	—	—	2	2
5	3	—	—	4	7
6	6	13	6	10	35
7	11	11	11	10	43
8	5	2	9	2	18
9	3	2	2	—	7
					112

Van de 28 opstellen was er één onvoldoende.
Het eind-examen werd gehouden: 7 en 8, 9 en 10, 11 en 12, 14 en 15, 16 en 17 Juni. Er namen 29 candidaten aan deel, 20 mannelijke- en 9 vrouwelijke. Afgewezen werd 1 mannelijke candidaat; er slaagden: 19 mannelijke en 9 vrouwelijke candidaten.
Het eindexamen werd één dag bijgewoond door den Heer Van Wijlen.
De 23 candidaten, die examen aflegden in Handenarbeid, slaagden; 9 candidaten verwierven de aantekening voor Nuttige Handwerken.
Het hoofdakte-examen werd afgelegd door: 28 mannelijke en 3 vrouwelijke candidaten, waarvan 16 mannelijke en 2 vrouwelijke

candidaten het diploma behaalden.
In Sept. '37 bedroeg het aantal leerlingen der kweekschool 94, t.w. 40 mannelijke en 54 vrouwelijke leerlingen.
Hiermee zijn de voornaamste gegevens over het cursusjaar 1936—'37, betreffende onze kweekschool, verwerkt.
Moge Gods zegen op haar blijven rusten.

De Gedelegeerden:
T. VAN DER KOOY, Voorz.
L. J. ALLAART.
J. VAN ANDEL.
D. B. HAGENBEEK.
N. v. d. LAAN.
J. F. REITSMA.
H. ROBIJN.
J. SCHOONHOVEN.
H. J. VAN WIJLEN.
A. L. VAN HULZEN,
Secr.-penningm.

AGENDA VAN DE ALGEM. VERGADERING VAN HET GEWEST GRONINGEN, G.S.V., OP WOENSDAG 16 FEBR., 1938, IN HET MIL. TEHUIS, LUTKENIEUWSTRAAT, GRONINGEN. AANVANG 10 UUR

1. Opening. 2. Notulen en Ingekomen stukken. 3. Verslag van den Penningmeester. 4. Rapport over het Rekenonderwijs op onze scholen, door den Weled. Heer L. GROEFSEMA, Oldehove.
5. Gedachtenwisseling.
Pauze van plm. 12—1 uur.
6. Rede van den Hooggel. Heer Prof. Dr. J. SEVERIJN, Utrecht. Onderwerp: „De taak van ons Chr. Onderwijs in de hedendaagsche Maatschappij." 7. Gedachtenwisseling. 8. Rondvraag en sluiting.

Voor het Gewest. Bestuur:
G. ROZENDAL, Voorzitter.
J. HOEKSTRA, Secretaris.
A. MODDERAAR, Penningmeester.

VAN DEN PENNINGMEESTER

In dank ontvangen voor het Leerstoelfonds: van N.N. te Utrecht een gift van ƒ 1,—. De eerste in 1938!

VAN DE BOEKENTAFEL

In *de Administratieve Gids 1938* gerecenseerd in de G.S. 8ste jrg. No. 3 moeten de volgende verbeteringen aangebracht worden: *Nr. 1, blz. 9.* In den zesden regel wordt verwezen naar nr. 6. Dit moet zijn nr. 8.
Nr. 101, blz. 33. Voor de opgaaf over het vierde kwartaal van 1937 dient gebruik te worden gemaakt van het oude model C *(N.S. 9609* II*)*.
Nr. 95, blz. 63. Deze vergoeding is inmiddels mogelijk geworden tengevolge van de bij de wet van 2 Mei 1937 (*st.bl.* nr. 323) aan art. 74, eerste lid, der lager-onderwijswet 1920 toegevoegde nieuwe rubriek *d:* „alle andere stichtings- en verbouwingskosten".

M. B. Hoogeveen en *W. K. D. Lustig.* Eenvoudig spraakkunstig overzicht, 2de dr., ƒ 0.40.

Oefeningen bij Eenvoudig Spraakkunstig overzicht, 2de dr., ƒ 0.85. Uitgave J. B. Wolters, Groningen, Batavia.

Dit zijn, in de nieuwe spelling, afzonderlijke uitgaven van „Spraakkunstig Overzicht" en „Slotstukje" uit de cursus „Ons Taalonderwijs". Ze zijn dienstig voor 't 7de en 8ste leerjaar Ulo, nijverheidsonderwijs enz. En daarvoor bij uitstek geschikt.

N. J. v. d. W.

Beknopt Leerboek der Plantkunde door De Gaay Fortman en Heyl. II. Wolters, Gron. 1937. ƒ 2.90 (ƒ 3.25).

Ook voor dit tweede deel hebben we niets dan lof. En wat 'n schat van prachtige illustraties! De beide deeltjes of liever „deelen" (deel II telt 252 blz.!) geven een keurig geheel maar we kunnen het niet „beknopt" noemen. Bovendien wat prijzig. Kweekscholen hebben 'n „beknopter" boek noodig.

H. W. D.

A. Norel—Straatsma, Het Kindje in Hollands Huis, 15 cents, firma J. N. Voorhoeve, Den Haag.

Een echt kinderlijk feestboekje, dat hartelijk kan worden aanbevolen.

N. J. v. d. W.

10 MAART 1938 8E JAARGANG No. 5

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

DE ROMANTISCHE PAEDAGOGISCHE SCHOOL

IV.

Konden wij ten opzichte van de verdringing erkennen, dat Freud de aandacht gevestigd heeft op eenige paedagogisch belangrijke punten — zoodra wij verder gaan in de beoordeeling van de meeningen van Freud stuiten wij op opvattingen, die wij onvoorwaardelijk moeten afwijzen.

Volgens Freud is het mogelijk, dat een kind of zelfs een volwassene onder bepaalde omstandigheden komt tot een versterking van zijn „ik-ideaal" onder invloed van onbewuste (op zichzelf door ons zondig genoemde) neigingen.

Er ontstaat dan een opheffing van het levensniveau van de ideaalstelling op hooger plan tengevolge van in wezen zich in het lagere leven afspelende processen.

Men spreekt in zulk een geval over SUBLIMEERING.

B.v. een jongen die de neiging heeft om alles kort en klein te slaan sublimeert die neiging door smid te worden. Hij kan zijn lustgevoel uitleven door te bonken op het ijzer. Een jongen met neiging menschen en dieren te kwellen wordt slager. Gesublimeerd sadisme. Een vrouw, die in haar huwelijksleven teleurgesteld is, gaat zich wijden aan de philantropie. Sublimeering.

Nu moeten wij erkennen, dat Freud nog niet zóó ver was, dat hij al het verhevene en al het nobele verklaarde als een verschijnsel van sublimeering. Vele van zijn volgelingen zijn echter zoo ver, dat ze elk nobel gebaar, ja zelfs elke toegewijde levensovergave verklaren uit een sublimeering van lagere lusten.

Dan wordt het leven wel heel erg tragisch. Het schoone verdwijnt, het nobele wordt niet meer erkend. De rust over het feit, dat er nog zoo veel genade Gods in het leven aanwezig is, wordt ons ruw en koud ontnomen.

Hier komen wij dan ook wel tot een bang paedagogisch pessimisme. Zedelijkheid is niets anders dan „een door angst gekweekte zelfkwelling".

„De godsdienst is een uit algemeene angst geboren kinderlijke massa-waan; ze is daarom gelijk aan de zwaarste vormen van zenuwziekten."

Hier sluit zich de wereld van het goede en het schoone en ook die van het ware voorgoed voor ons af.

Hier is van christelijke opvoeding, zelfs van opvoeding geen sprake meer.

De ban van de zelfzucht, de greep van het kwade, de macht van de meest barre ellende heeft alles voorgoed vernietigd wat heilig en wat groot genoemd werd.

Heeft de sublimeeringsgedachte van Freud consequent gebroken met datgene wat tot dusver als het meest ideale goed van de menschen werd beschouwd, ook tegenover de concrete feiten en gegevens treedt het Freudianisme in meer dan één opzicht revolutionair op. Niet alsof men tastelijke feiten zou ontkennen. Zoo ver gaat men niet. Maar wel doordien men een methode van verklaring der feiten poneert, die in wezen weinig anders is dan phantasie, die met het verstaan van de werkelijkheid niets heeft te maken.

Wij denken hier aan het verschijnsel, dat Freud REGRESSIE noemt. Freud heeft waargenomen, dat een kind dat een standje krijgt, plotseling de houding gaat aannemen van een baby. Er komt een pruillipje, de vin-

ger gaat in den mond en het kind gaat zelfs stuntelig praten alsof het één of twee jaar jonger was dan het in werkelijkheid is. Het kind wil weer graag als kleine baby behandeld worden. De oorzaak daarvan is, dat het dan beter zijn onschuld kan volhouden. Allerlei dergelijke verschijnselen worden nu als „regressie" verklaard. Een kind van vier jaar, dat al lang zindelijk was, wordt ziek en wordt weer onzindelijk. Deze onzindelijkheid moet gezien worden als een regressieverschijnsel. Het kind wil weer doen alsof het nog een baby is.

Nagelbijten is een teruggang, een regressie naar de periode, waarin het kind in zuigen zijn hoogste lustbevrediging vond.
En zoo zouden wij kunnen voortgaan.

Freud en de Freudiaansche school bewegen zich hier op een gebied, waar, dit kan niet worden ontkend, deze richting buitengemeen bedreven is. Het is het gebied van het bodemloos phantaseeren en grondeloos beweren.

Want zoodra men ook maar eenigszins logisch deze beweringen gaat bekijken, blijft er niets meer van over.

Om een voorbeeld te noemen: het nagelbijten. Zooals bekend, komt het nagelbijten speciaal voor bij neurasthene kinderen. Deze neurasthene kinderen hebben echter niet alleen de neiging tot nagelbijten. Zij hebben ook dikwijls de neiging b.v. aan hun nagelriem te krabben of aan een bepaald plukje haar te draaien of een bepaald plekje van de huid van het gelaat telkens open te krabben. Zelfs is het mogelijk om een nagelbijtend kind af te leiden van dat nagelbijten door het een ander aanwensel te geven. In dat geval dan een aanwensel, waarmee de mond niets te maken heeft. Een aanwensel dus dat zeker niet te verklaren is als een neiging om tot de zuigperiode terug te keeren.

Zelfs komt het meermalen voor, dat een kind uit eigen beweging het nagelbijten gaat nalaten en dat het als het ware als compensatie daarvoor een heel andere handeling telkens herhaalt. Daar is dus een spontane wisseling van de gewoonten.

Al deze dingen wijzen er dus wel heel duidelijk op, dat wij hier niet moeten denken aan een verklaringsmethode, waarbij de wezenlijke grond ligt in de neiging tot regressie. Maar het pijnlijke is nu bij de Freudiaansche school, dat men tegen alle ervaring in rustig zijn dogmatisch standpunt handhaaft; nagelbijten is een regressieverschijnsel; het kind heeft behoefte aan terugval in de periode gedurende welke de lustbevrediging via den mond plaats heeft.

Discussie, ook wetenschappelijke discussie is op dit punt met de heeren van de psychanalytische school niet wel mogelijk. Zij hebben hun theorie. En wie die theorie becritiseert, doet dat, zoo oordeelen zij, zonder dat hij het recht heeft om zoo iets te doen. Want immers de man is niet geanalyseerd. En alleen wie geanalyseerd is weet, dat hij voldoende objectief, dus zonder verdringingen tegenover de materie staat.

Waar nu slechts een aanhanger van de psychanalytische school ertoe komen zal zich te laten analyseeren, waar althans slechts hij aan deze analyse onvoorwaardelijk geloof hecht, daar heeft men indirect op die wijze alle gelegenheid tot critiek afgesneden. Immers de geanalyseerden zijn medestanders en van hen wenscht men critiek. Maar zij hebben zichzelf eerst homogeen verklaard met de psychanalyse.

De wetenschappelijke psychologie en speciaal ook de wetenschappelijke kinderpsychologie is op deze punten door het Freudianisme in een impasse geraakt, die in den grond zóó belachelijk is, dat wij slechts eenigszins kunnen vermoeden, hoezeer een volgende generatie van wetenschappelijke denkers de tegenwoordige generatie van Freudianen zal hoonen over hun star dogmatistisch standpunt.

Zoowel de uitwerking van de sublimeeringsgedachte als die van de regressiegedachte wijzen wij af.
In de eerste kan nog een belangrijke kern van waarheid schuilen. Maar haar Freudiaansche uitwerking is onaanvaardbaar en met het hanteeren van de waarheidskern moet men uitermate voorzichtig zijn.

En moge er al in de regressiegedachte soms een enkel elementje zijn, dat niet absoluut onafwijsbaar genoemd behoeft te worden, de structuur van de regressie-idee zooals die kinder-psychologisch wordt aangewend is voor ons ten eenen male verwerpelijk, èn op principieele èn op vakwetenschappelijke gronden.

J. W.

SCHOOL EN JEUGDBEWEGING

I

Wanneer wij gaan schrijven over *School* en *Jeugdbeweging,* zal het allereerst zaak zijn nader onder de oogen te zien, welke school en welke jeugdbeweging wij op het oog hebben.

Met de school bedoelen wij de *Christelijke School* en nog wel nader *de School, die op Gereformeerden grondslag* staat. Dit wat het principiëele uitgangspunt betreft. Wat den omvang van het onderwijs betreft, dat op deze scholen gegeven wordt, hebben wij op het oog de gewone L.O.-scholen, de U.L.O.-scholen en de Kweekscholen. Uit den aard van deze periodiek voortvloeiende, schakelen wij dus de Middelbare Scholen, gelijk wij ze kennen in haar verschillende vormen, uit.

Met de Jeugdbeweging hebben wij op het oog de *Gereformeerde Jeugdbeweging,* gelijk die ons bekend is in de actie der drie landelijke Bonden, den Bond voor Gereformeerde Jeugdorganisatie, den Ned. Bond. van Jongelingsvereenigingen op Gereformeerden grondslag en den Bond van Meisjesvereenigingen op Gereformeerden grondslag in Nederland. Wij gaan dus voorbij de actie der Jeugdbewegingen op algemeen Christelijke basis. Ook dit brengt de aard van het orgaan, waarin wij schrijven, mede.

De *aard van deze Jeugdbeweging* kan aldus aangegeven worden: het zijn studieclubs. Geen schoolsche studie-clubs, maar clubs voor eigen studie, naar den drang van zelfontwikkeling en zelfwerkzaamheid, aan dezen leeftijd eigen. De Gereformeerde jeugdbeweging wil paedagogischen arbeid verrichten. Zij wil geven geestelijk-zedelijke vorming, opdat men straks de roeping Gods naar het tweede deel van het Doopsformulier in nieuwe gehoorzaamheid kunne vervullen in huisgezin, kerk, staat en maatschappij.

De leiding in de Gereformeerde jeugdbeweging heeft zich vanzelf, bij de groote ontwikkeling dezer organisatie, met allerlei vraagstukken moeten bezighouden. Zij heeft ook, waar zij opvoedingsinstituut wil zijn, instituut voor zelfontwikkeling, onder de oogen moeten zien, welke plaats zij in het geheel der opvoeding in te nemen had en welke verhoudingen daardoor geschapen werden ten opzichte van die andere kringen, die eveneens paedagogischen arbeid verrichten, 't zij wegens eigen roeping (gezin, kerk), 't zij wegens overdracht van de taak, die uit eigen roeping voortvloeide aan een ander instituut (school). Het is dan ook in het bijzonder in den kring der Gereformeerde jeugdbeweging, dat nagedacht is over en men gekomen is tot nadere stipuleering van de verhouding en het contact tusschen haar en het huisgezin en de kerk. Daardoor zijn ook wel eenige gegevens naar voren gebracht over de verhouding en de samenwerking van school en jeugdbeweging.

Toch hebben wij anderzijds niet te handelen over de gehééle Gereformeerde jeugdbeweging, gelijk deze in de drie genoemde landelijke Bonden gezien wordt. De verhouding tusschen school en jeugdbeweging wordt toch bepaald door het criterium van de *leeftijdsgrens.* In onze bespreking over School en Jeugdbeweging hebben wij dus niet te betrekken den Ned. Bond van Jongelingsvereenigingen op Gereformeerden grondslag noch den Bond van Meisjesvereenigingen op Gereformeerden grondslag in Nederland. Uit den aard der zaak zullen diè jeugdvereenigingen onze aandacht hebben, welke de jongens en meisjes tot en met 16 jaar op haar vergaderingen zien, dat zijn de *Knapen-* en *Meisjesvergaderingen,* die de leiding ontvangen van den Bond voor Gereformeerde Jeugdorganisatie, waarin vereenigd zijn de Oudersvereenigingen, waarvan deze vergaderingen uitgaan, en de leiders en de leidsters der samenkomsten.

Natuurlijk zal daarbij de Jeugdbeweging in haar organisch geheel hier en daar niet buiten beschouwing kunnen blijven, evenals de School niet alleen beschouwd kan worden in haar hoogere leerjaren, maar eveneens een levende eenheid vormt.

De drang naar contact tusschen de Bonden en corporaties, die zich bezig houden met de opvoeding en leiding van het kind en den puber is reeds vroeger tot openbaring gekomen. En toen de Gereformeerde Jeugdbeweging tot „volwassenheid" was gekomen en men daardoor ook in geestverwante kringen haar beteekenis in het geheel der opvoeding ging beseffen, was de tijd gekomen om maatregelen te overwegen om dat contact tot stand te brengen. Toen rees ook allereerst de

vraag, gezien de noodzakelijkheid van het contact, op welke wijze de samenwerking kon getroffen worden.
Het is met name *Prof. Dr. H. Bavinck* geweest, die ook in deze zaak, gelijk in zoovele andere problemen, ons den weg heeft gewezen. Hij betoogde, dat de Jeugdbeweging in eigen kring meer en meer contact moest zoeken met alle personen en corporaties, die zich in den kring met het onderwijs en de opvoeding der rijpere jeugd bezig houden en zich alzoo in steeds sterker mate doen kennen als een zelfstandig en onmisbaar orgaan in de algemeene organisatie, die zich op dat gebied begint te ontwikkelen. („De Opvoeding der Rijpere Jeugd.") En in een referaat, jaren geleden voor den Nederlandschen Bond van Jongel. Ver. op Geref. grondslag gehouden, betoogde hij, dat de jeugdorganisaties zooveel mogelijk steeds den band moeten blijven onderhouden met het huisgezin, de school en de kerk.
En daarmede hebben wij ook de *drie kringen* genoemd, waarmede de Jeugdbeweging in de allereerste plaats rekening heeft te houden, al zullen wij niet vergeten, dat er *ook nog politieke* en *maatschappelijke organisaties* zijn, die ook belang hebben bij de opvoeding der rijpere jeugd en haar ook ten deele door haar bijzondere organen behartigen (A.R. Partij, A.R. Propaganda-clubs, de A.R.J.A., de Jeugdorganisaties van de Vakvereenigingen, aangesloten bij het Christ. Nat. Vakverbond).

Geen verschil van meening bestaat over het feit, dat bij dit alles *de opvoedingsarbeid van het gezin primair is.*
Deze kring vormt het eerste opvoedingsterrein. Het gezin is het meest oorspronkelijke instituut voor de stoffelijke en geestelijke opvoeding. Van het gezin gaat de sterkste opvoedende kracht uit, ten goede en ook ten kwade. Foerster heef terecht gezegd: „Het gezin is in dezen zin de meest fundamenteele factor der opvoeding. Dit rust op scheppingsordinantie, wel door de zonde gedesorganiseerd, maar door herschepping gereformeerd. De eerstgeroepenen in de opvoeding zijn de ouders. Geen instituut, de school niet en ook in later jaren de jeugdbeweging niet, kan in deze zaak het gezin vervangen, of de taak der ouders overnemen, of mag het gezin in eenig deel verdringen. De *ouders* blijven krachtens Gods ordinantiën voor het leven, geheiligd door de roeping en de beloften van het Verbond der genade, bezegeld aan hun kinderen door het heilig Doopzegel, *de* verantwoordelijken.
Van deze positie der ouders dient zich ten allen tijde de school, maar ook de jeugdbeweging bewust te blijven. Niet minder de staat, waarom wij ons ook verzetten tegen een zoogenaamde Staatspaedagogiek, waarvan wij de resultaten ook voor de vrijheid van onderwijs en opvoeding zien in de dictatoriaal geregeerde landen aanschouwen. Ook de ouders zullen dit niet hebben te vergeten. Theoretisch geven zij dit wel toe, maar toch ons treffen in de practijk verschijnselen, die ons doen vragen, of men zich van deze verantwoordelijkheid wel in alle deelen bewust is, zoowel ten opzichte van de school als van de Jeugdbeweging.

Dat er in dit opzicht *contact* moet zijn *tusschen huis en school* en het beginsel medebrengt, dat de school van de ouders dient uit te gaan, is in onze kringen een welgevestigde meening.
Dat er niet minder *contact* moet zijn *tusschen huisgezin en jeugdbeweging* is ook ingezien. Dit contact is voor de rijpere jeugd van 16 à 17 jaar en hooger bij de Gereformeerde jeugdbeweging uitgewerkt in het zoogenaamde *„Ouderlijk Toezicht"* op de vereenigingen. In theorie is de zaak in kruiken en kannen, maar in de practijk is er niet veel van terecht gekomen. Anders staat het echter met de Knapen- en Meisjesvergaderingen. Hier heeft men gesteld, dat deze vergaderingen behooren uit te gaan van de ouders dezer categorie jeugdigen. Zij vormen voor dit doel een Oudersvereeniging, welke de leiders en leidsters dezer organisatie aanstelt, steunt in hun arbeid en de zaken dezer vergaderingen mede behartigt. Immers, *de jeugdigen van dezen leeftijd vereenigen zich zelf nog niet,* maar *worden* krachtens hun leeftijd *vergaderd* door de ouders. Vandaar ook de naam: Knapen- en Meisjes*vergaderingen* en niet „vereenigingen".

Een tweede factor van beteekenis bij de opvoeding der jeugdigen is *de Kerk.*
Het kind, uit geloovige ouders geboren, is

van meetaf aan in de gemeenschap der Kerk krachtens het Genadeverbond opgenomen. Daarvoor ontvangt het het teeken en zegel in den Heiligen Doop. De taak der Kerk is nu den jeugdige te brengen van den Doop tot het Avondmaal, dat is: het welbewust aanvaarden van zijn roeping als bondeling. De middelen daarvoor zijn: de prediking, het huisbezoek, maar in het bijzonder het catechetisch onderwijs, dat zijn eindpunt vindt in de belijdenis des geloofs, dat is: het vragen van toegang tot het Heilig Avondmaal. Dat hier contact moet wezen tusschen ouders en kerk, tusschen kerk en school, is uit den aard der zaak gegeven. Wij hebben echter daarop thans niet in te gaan.

Dat echter hier ook contact moet gelegd worden *tusschen de Kerk als instituut en de Jeugdvereeniging* volgt uit het feit, dat op de jeugdvereeniging de geestelijk-zedelijke opvoeding wordt behartigd en met name de Gereformeerde Jeugdbeweging tot grondslag van haar arbeid heeft genomen de Heilige Schrift naar de opvatting der Drie Formulieren van Eenigheid, gelijk die in de Gereformeerde Kerken geldende zijn en gehandhaafd worden. In den kring der Gereformeerde Jeugdbeweging aanvaardt men dan ook het toezicht van het Kerkelijk instituut op het confessioneel gedeelte van den arbeid der Vereeniging en op haar openbaring als Vereeniging op Geref. grondslag. Dit is uitgewerkt in het zoogenaamde *„Kerkelijk Toezicht"*, dat gelukkig in de practijk wel werkt.

B. A. KNOPPERS.

HET RHYTHME VAN DE TIJD.

„Het gebed aan het begin van de schooltijd moet kort zijn. Het moet een gebed om zegen zijn over de te verrichten arbeid, om bewaring voor het kwaad. Er moet gebeden worden voor de kinderen, en dan ook, maar in de tweede plaats, voor den onderwijzer. Dit laatste zeer in het algemeen. De onderwijzer moet zijn bijzondere noden en zwakheden vooraf, thuis, in het persoonlijk gebed voor God brengen. Dat doe hij zo uitvoerig als zijn hart hem ingeeft. Dat gebed zij zijn gemeenschap oefenen met God. Maar dat behoort vóór de klas niet thuis."

Zo leerde mij een mijner vroegere patroons; de man is nu reeds lang van zijn aardse taak afgelost. Maar zijn gezegde ben ik nooit kwijt geworden, en het heugt me als de dag van gisteren.

Maar het leven is vol tegenstellingen; zij zijn in dezelfde kring, hetzelfde huis, dezelfde school. Een der collega's scheen van precies het tegenovergestelde gevoelen te zijn. Hij bad lang; hij bad nog, als de anderen al lang aan het vertellen waren. Zeker wel tien minuten; ja ik geloof, dat hij soms een kwartier na het beginuur nog aan het bidden was. Het kan zijn, dat hij dan ook wat later was begonnen. Want hij liet zich door kleine stoornissen nog al ophouden. Hij was niet onmiddellijk gehoorzaam aan het tijdsein. Aan de roep van de tijd schonk hij niet altijd gehoor.

Wie hem in zijn lokaal op het oog had, dacht dan wel eens onwillekeurig aan wat de Here Jezus zei van mensen, die lange gebeden doen. De manier van onzen vriend vond daarin volstrekt geen steun. Toch was hij zelf overtuigd, dat hij bijzonder getrouw was. Ik geloof, dat hij verkorting van het gebed vóór de klas als symptoom van geestelijke achteruitgang zou hebben beschouwd. Het zou dan ook zeer onjuist geweest zijn, en men had hem groot onrecht aangedaan, wanneer men hem in zijn gedachten bij de Farizeërs gerekend had.

Dat lange bidden hing met zijn zielsgesteldheid, ja met zijn hele persoonlijkheid samen. Trots al zijn belangstelling voor de dingen dezer aarde; zijn gesteld zijn op „penningzestien", waarover wel eens schertsend gelachen werd, was er in zijn ziel een diepe piëtistische inslag.

Nu wil ik van de piëtistisch gestemde naturen volstrekt geen kwaad zeggen. De warmte en innigheid van hun geloofsleven zou een ander soms jaloers maken. In de liederen van piëtistisch origine klinkt vaak een zo zuivere toon van wandelen in de gemeenschap Gods. Het piëtisme van onzen vriend vertoonde echter een sterke trek van mysticisme. Het herinnerde enigszins aan de spelonkie-mensen, waarvan Ds. Hogenbirk schrijft.

Onder dit alles door bleef niet-werken voor hem iets aanlokkelijks. Geen groter pleizier dan een vrije dag, geen heerlijker tijd dan de vacantie. Toen er later een tijd kwam van

afvloeien en op-wachtgeld-stellen (vroeger hoorden we van zulke dingen nooit), moet hij er ernstig over gedacht hebben, zich daarvoor aan te bieden. Zo'n jaar op vol salaris, zonder te werken, dat leek hem wel. Pas met enige moeite zag hij in, dat ook het afgevloeid-zijn geen lekker leventje waarborgde. Zo'n arbeidsbeschouwing brengt eigenaardige dingen mee. Hij zag beslist met een oog van deernis neer op iemand, die veel werkte. Een prima-werkkracht te zijn, in school en studie, dat was iets, waarvoor hij niet voelde. Hij zou wel opassen, zich niet dood te werken.

„Vergeefs van 's morgens vroeg geslaafd Tot 's avonds, en het brood der smart Gegeten met een angstig hart, Vergeefs den ganschen dag gedraafd"..., was zijn lievelingslied, maar hij vergat, wat de Schrift nog meer van de arbeid zegt.

Iemand zei, dat hij last met de orde had, althans een tijd lang gehad had, en dat het hem opgevallen was, hoe gemakkelijk hij het onder bidden met de klas had..... Zijn lang bidden zou daar niet vreemd aan zijn. Maar ik geloof zeker, dat deze gedachte door kwaadwilligheid was ingegeven.

Wel viel het me altijd op, hoe weinig stipt hij was op het stuk van de tijd. Hij had altijd tijd over, hij had het nooit druk. Hij had ook altijd wat te praten, en verpraatte op een dag zo heel wat minuten. Ook stond hij op heel vrije voet tegenover de Rooster van Lesuren. Wat zou dat nu, om eens een kwartiertje langer over de dingen te doen! Een ander vak leed dan wel weer schade, want de schooltijd duurde er niet langer om. Maar daarom bekommerde onze vriend zich niet. Men zegt wel eens, dat een eerste voorwaarde voor een goede orde deze is, dat men zich zelf stipt aan orde en regel houdt. Wie dat niet doet, krijgt ook wanorde in de klas. Hier was dat niet zo. Onze vriend had er zich op gedresseerd, naar het scheen, om de klas door zijn ijzige kalmte te beheersen. Over het algemeen was hij daarbij meegaande en toegefelijk. Stoornissen in de arbeid nam hij kalm op: 't zou wel weer overgaan.

Maar de Rooster is er toch, om ook in toepassing gebracht te worden. In de Rooster hebben we het rhythme van de tijd. Met de Rooster mogen we zo niet omspringen. De tijd immers is door God ingesteld. En dat wel niet in eentonige grauwe opeenvolging, maar in een bepaald rhythme. God stelde de afwisseling van licht en duister in. Het was avond geweest, en het was morgen geweest, alweer een dag! Na zes werkdagen volgde er regelmatig een Sabbathdag. Alweer een vast rhythme. Daarbij kwam nog het rhythme der jaargetijden, dat den mens dwong, zich in zijn levenswijze daarbij aan te sluiten. En onder Israël het sabbathsjaar, en om de halve eeuw een jubeljaar. Overal in de Heilige Schrift, ook in de vorm van liederen en boeken, komt ons het rhythme tegemoet.

Daarom kan ik het ook niet eens zijn met hen, die onafhankelijkheid van een Rooster wensen. Zulke stemmen zijn van tijd tot tijd wel opgegaan. Men achtte het dan beter, dat de leerlingen niet gedwongen werden, een bepaald werk af te breken. Zij moesten er mee door kunnen gaan, tot ze er genoeg van hadden. Maar dit is een regel, die men nergens in het leven van den mens aantreft. Overal perken, ook in de tijd! En juist hierdoor wordt ons ook een goede wilsoefening geboden. Ophouden, en veranderen van werk, zegt de Rooster. Nu gaan wij niet dwingen als een kind, om door te mogen gaan. Nu zeggen wij, als de Godsmannen in de Schrift: zie, hier ben ik!

Des avonds zegt het rhythme van onze tijd: naar bed gaan! Mijn vriend, waarover we het hadden, gaf ook aan die roepstem geen gehoor. 't Was immers zo prettig, om te blijven zitten. De nacht werd een dag. En eerst laat begaf hij zich ter ruste. Hij lachte meermalen om de mensen, die zo vroeg te bed gingen. Hij vergat, dat veel mensen, die door God verwaardigd werden tot grote dingen, in het opstaan des morgens, matineus waren, en 's avonds tijdig de rust zochten. Zijn „piëtistische inslag" deed in meer dan in één opzicht schade aan het Gereformeerde van zijn levens- en arbeidsopvatting!

's Gravenhage. T. VAN DER KOOY Dz.

GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND.

Aan de Commissie van Uitvoering van Gereformeerd Schoolverband.

Verslag der delegatie Amsterdam.

Een zeer belangrijke gebeurtenis voor onze school was dit jaar ongetwijfeld de promotie

van haar Directeur, den Heer De Fouw, op 23 April 1937, welke namens G.S.V. werd bijgewoond door de delegatieleden J. van Dijk en Th. A. Versteeg, welke laatste tevens de C. v. U. vertegenwoordigde. Van deze plaats wenschen wij alsnog de school geluk met deze promotie-cum-laude.
Sedert ons laatste verslag werd de school twee malen bezocht; de eerste maal door Ds. Remme en J. Wijngaarden en vervolgens door J. van Dijk en Versteeg. Beide malen verliep het bezoek volkomen naar genoegen, terwijl — zonder ook maar in het minst af te dingen op de capaciteiten en toewijding van de andere leeraren — ons door de eerstgenoemde gedelegeerden verzocht werd om in het bijzonder melding te maken van een door hen bijgewoonde geschiedenisles van Dr. De Fouw.
Het examen in de religieuse vakken werd ook dit jaar ten deele schriftelijk afgenomen. Dit geschiedde op 23 October l.l. en betrof de Methodiek der Bijbelsche Geschiedenis en het vak Paedagogiek. Het mondeling examen werd gehouden op 1 en 2 November.
Het schriftelijk werk werd voor onze delegatie nagezien door Prof. Grosheide en J. van Dijk. De mondelinge examens werden bijgewoond door Prof. Grosheide, J. van Dijk, Ds. van Dijk en J. Wijngaarden.
In totaal waren er 33 examinandi, waarvan 3 werden afgewezen, terwijl gemeend werd aan één der overigen de aanteekening van G.S.V. niet te mogen verleenen.
Ook dit jaar mag een woord van lof voor de bereikte resultaten niet achterblijven.

De opgaven voor het schriftelijk examen volgen hieronder.

Methodiek Bijbelsche Geschiedenis.

1. Waarop moet ge letten bij het vertellen der Bijb. Gesch.?

2. Behandel voor een door jezelf te kiezen leerjaar één der volgende onderwerpen:
   a. Een gelijkenis.
   b. Elia op den Karmel.
   c. De geraakte te Kapernäum.
   d. Abrahams offerande.

Paedagogiek.

1. Religieuse Opvoeding.
2. De ontkerstening van de Openbare School.
3. Karel de Grote als Opvoeder.
4. Aandachtsconcentratie.
5. De Zedelijke vorming op de Chr. School.
6. Schooltucht.

Namens de delegatie:
Prof. Dr. F. W. GROSHEIDE, Voorz.
Th. A. VERSTEEG, Secretaris.

Opheffing Wachtgeldersbureau.

Het Gereformeerd Schoolverband heeft in Januari 1934 een Wachtgeldersbureau ingericht, waarin wachtgelders en wachtgeldsters van bij het Verband aangesloten scholen konden worden ingeschreven, terwijl opgaven werden verstrekt aan scholen, al of niet bij het Verband aangesloten. In het geheel hebben ongeveer 80 inschrijvingen plaats gehad. Meermalen zijn ingeschrevenen aan tijdelijke of vaste betrekkingen door het bureau geholpen.
Nu de benoeming van wachtgelders ruimer geworden is en inschrijvingen in den laatsten tijd weinig meer voorkwamen, heeft de Commissie van Uitvoering besloten het bureau op te heffen.

Examinator Kerkgeschiedenis.

Nog kan gemeld worden, dat Dr. Th. Ruys, van Lisse, wegens toenemenden arbeid, ontslag heeft genomen als examinator in de kerkgeschiedenis voor de aanteekening van G.S.V., op het diploma M.O. voor paedagogiek en dat in zijn plaats zal optreden Prof. Dr. Nauta, van Amsterdam.

AAN DE FRIESCHE SCHOOLBESTUREN.

Op de Provinciale Vergadering van het gewest Friesland, gehouden op 1 December l.l. werden een aantal brochures over het Leerstoelfonds uitgereikt om onder de schoolbesturen begunstigers voor het Fonds te werven. De biljetten konden ingevuld aan den gewestelijken secretaris, *den heer L. van Klinken, Bildtschestraat 36⁵ te Leeuwarden*

worden toegezonden. Mogen we er nog eens de aandacht op vestigen? Toen de heer Van Klinken er me voor eenigen tijd over schreef, was er nog geen enkele toezegging ontvangen. Toe, Broeders, als elk Bestuur naar vermogen iets doet, komt dit G. S. V. en het Fonds, d.w.z. den Leerstoel ten goede.

VAN DER WAALS.

PRINSES BEATRIX SCHOOL.

De heer Van Campen, hoofd der Geref. School, Walkartweg 35 te Zeist, bericht me *als Redacteur van de G.S.* — dus kennelijk met de bedoeling er melding van te maken, wat ik zeer gaarne doe — dat het Bestuur der school besloten heeft, ze den naam te geven van

„Prinses Beatrix School".

Hij schrijft erbij:
„Het is onze oudste Geref. School. Maar ze mag zich, Gode zij dank, verheugen in nieuwe belangstelling en... groei!
Gaarne dragen we het onze bij tot versterking van den band:

God, Nederland, Oranje!"

Zoo zij het. Groeie ook uit deze school een geslacht op, dat „God vreest en den Koning eert".

VAN DER WAALS.

VAN DE BOEKENTAFEL.

Bibliotheek voor Bijb. Opvoedkunde. 21ste jrg. no. 3. *A. Janse, De grens van het kunnen bij kinderen.* No. 4. *H. J. Harmsen, Over Verantwoordelijkheid.* No. 5 en 6. *J. H. Franken, De Bijbel, als boek van grote paedagogische waardij.* Uitgave van Stichting Hoenderloo.

Weer mooie boekjes. Inzonderheid no. 5 en 6, waarin paedagogische lessen getrokken worden van bijbelsche personen, niet 't minst uit het optreden en het onderwijs van den Heere Jezus.

N. J. v. d. W.

Ds. J. Overduin, Hoe moeten wij huisbezoek doen? Voor evangelisatiewerkers.
Dr. G. Brillenburg Wurth, Verkondiging en zielszorg.
Dr. R. van Deemter, Heiligmaking.
Ir. B. ter Brugge, Discipelschap in de fabriek.
Ds. H. Veldkamp, Leven uit het geloof.
Uit de serie *Kerk en Wereld.* Per boekje 45 cnt., 2 boekjes à 42½ cnt.; 3 boekjes à 40 cnt., uitgave J. H. Kok, Kampen.

Weer vijf boekjes, die leiding willen geven aan het Christelijk leven; die met vrucht kunnen gelezen worden voor het eigen leven en voor den omgang met anderen; die dringen tot gebed en tot werken; tot werken in den dienst des Heeren.

N. J. v. d. W.

Fr. S. Rombouts, De anderen en Gij. Moderne psychologie en Mensenkennis, deel 12 van de Schijnwerperserie, in uitermate origineelen omslag; uitgave van Het Spectrum, Utrecht.

Fr. Rombouts geeft in dit mooie boekje een beschouwing over de psychologie van Adler om duidelijk te maken „wat we van de individualpsychologie leren kunnen, èn in hoeverre ze een gevaar betekent voor de juiste levensopvatting en levensbeheersing".
Eerst wordt ter oriënteering iets medegedeeld over den persoon en het werk van Adler. Daarna komt de uiteenzetting van Adler's leer. Een heldere uiteenzetting, waarin herhaaldelijk wordt aangewezen, wat we van hem leeren kunnen. En dan komt de kritische beschouwing. Het belangrijkste hoofdstuk, waarin de sociaalpaedagogiek van Adler, door Rombouts „onvervalst, rasecht positivist, alias ongelovige" genoemd, afwijkt van de leer der Schrift. Natuurlijk gezien van uit zijn Katholiek standpunt. Maar waarbij wij Gereformeerden in veel met hun kunnen meegaan. Als hij echter schrijft: „Geen andere dan de Katholieke leer wijst de veilige weg tussen optimisme en pessimisme in de levensstrijd", dan meenen we toch te mogen vragen: Heeft Bavinck dat dan ook niet gedaan, die door de inschakeling van wedergeboorte en bekeering in de leer der opvoeding zelfs dieper op de zaken ingaat dan Rombouts, waar hij uit de Katholieke leer zijn opvoedingssysteem opbouwt?
Intusschen, een studie van groote waarde.

N. J. v. d. W.

10 APRIL 1938 8E JAARGANG No. 6

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

TWEE-EN-DERTIGSTE JAARVERSLAG
VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND
1937-1938

GESTICHT OP 19 APRIL 1906 — ERKEND BIJ K.B. VAN 14 OCT. 1927, No. 41

INHOUD:

Blz.

Agenda der Algemeene Vergadering 1
Verslag van den Secretaris 2
Rapport van den Paedagogischen Adviseur 6
Verslag van den Penningmeester . . . . . , 8 en 10
Mededeelingen over de reiskostenvergoeding voor 1938 9

(De verslagen van gewesten en districten, de organisatie van G.S.V. enz. volgen in de Ger. Sch. 8sten jrg. no. 7.)

ALGEMEENE VERGADERING

VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND OP WOENSDAG 25 MEI 1938, DES VOORMIDDAGS TE HALF ELF, IN HET GEBOUW VOOR KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN TE UTRECHT

AGENDA:

1. Opening.
2. Vaststellen van de notulen der Algemeene Vergadering van 5 Mei 1937 (zie G.S. 7de jrg. no. 9 en 10).
3. Mededeelingen en ingekomen stukken.
4. Vaststelling van het Jaarverslag van den Secretaris.
5. Behandeling van het Rapport van den Paedagogischen Adviseur.
6. Vaststelling van het Jaarverslag van den Penningmeester.
7. Verkiezing van een lid der Commissie van Uitvoering wegens periodieke aftreding van den heer J. van der Waals. Voordracht van de Commissie volgens Art. 4 H.R.: J. Bos te 's Gravenhage en G. H. de Jong te Amsterdam.
8. Vaststelling van tijd en plaats der volgende Algemeene Vergadering. De C. v. U. stelt voor die te houden op Woensdag 17 Mei 1939 te Utrecht.
9. Benoeming van een commissie voor het nazien van de rekening over 1938.

10. Voorstel van de C. v. U.:
Aan de stemhebbende afgevaardigden worden, onder aftrek van *f* 1.—, de reiskosten vergoed naar:
a. de kosten van het genomen gezelschapsbiljet, plus die van een dagretour 3de klas om het gemeenschappelijk punt van uitgang te bereiken; òf
b. de kosten, berekend naar het tarief van het 10-personen-gezelschapsbiljet 3de klas.

11. Vaststelling van de contributie over 1939. De commissie stelt voor die te bepalen op *f* 2.75 per onderwijzer(es), voor wie(n) vergoeding van rijk of gemeente genoten wordt.

12. Eenige mededeelingen over den arbeid van het Laboratorium voor Psychotechniek en Paedologie door Prof. Dr. J. Waterink.

13. Behandeling van het referaat „Het nationaal karakter van het Christelijk Onderwijs". Inleider Dr. A. de Fouw.

14. Rondvraag.

15. Sluiting.

N.B. I. Verzocht wordt vragen, die men doen, of opmerkingen, die men maken wil over het referaat, te voren schriftelijk in te zenden aan den Referent, Milletstraat 42 te Amsterdam Z. Van den tijd voor het debat zal de helft aan de debaters, de helft aan den referent worden toegekend.

II. Voor de vergoeding van de reiskosten aan de stemhebbende afgevaardigden (van een schoolbestuur zooveel leden, als er aangesloten scholen van de schoolvereeniging uitgaan; van het personeel van elke school één lid; één afgevaardigde van een district of gewest) zie men het artikel van den Penningmeester op blz. 8.

JAARVERSLAG VAN DEN SECRETARIS.

Toen het vorig jaarverslag geschreven werd, scheen het, dat de malaise van den huidigen tijd door haar dieptepunt heen was. Na de opleving kwam er echter weer stilstand, zoo niet achteruitgang. Ook voor de school begon de dag nog niet te gloren. De verbetering van de leerlingenschaal, waarop zoo velen gehoopt hadden, kon nog niet aan de orde komen. Hoe spijtig ook, we hebben dat in vol vertrouwen in de Regeering aanvaard. — De concentratie begint door te werken. Wat door de organisaties, ook door G.S.V., vergeefs gepoogd is vrijwillig te bereiken, gaat nu geschieden door wettelijke bepalingen omtrent het vereischte aantal leerlingen. Bepalingen, die gelden zoowel voor het openbaar als voor het bijzonder onderwijs; bepalingen, die, hoezeer we gewenscht hadden, dat ze niet noodig waren geweest, toch niet onbillijk kunnen genoemd worden. Ook enkele van de aangesloten scholen moesten opgeheven worden. En het is niet onmogelijk, dat er meer zullen moeten volgen. — Ook bleven nog zooveel onderwijzers werkloos aan de markt staan. — Verblijdend daartegenover is het, dat voor de benoeming van andere aktebezitters dan wachtgelders ruimer mogelijkheid is gekomen. Toen de vrije benoeming 1 Juli 1937 een feit was geworden, zijn door den Schoolraad en C.V.O. op verzoek van en in overleg met de Vereeniging van Ond.s en Ond.essen in Ned. en de O.G. *toevloeiingsregelen* opgesteld, die de C.v.U., waar G.S.V. mede in den Schoolraad geincorporeerd is, met nadruk aan de aangesloten schoolbesturen aanbeveelt om daarnaar bij benoemingen te handelen.
Wij danken den Heere, dat Hij G.S.V. te midden dezer moeilijkheden heeft staande gehouden.

Met genoegen kunnen we op de Algemeene Vergadering van 5 Mei 1937 terug zien. De presentielijsten telden 279 namen. De Voorzitter, Dr. C. Bouma, verzocht te zingen Ps. 89 : 1 en las na het gebed Hebr. 11 : 23—30, de pericoop over Abrahams geloof. In zijn openingswoord herinnerde hij er aan, dat Prof. Waterink in 1936 herdacht had voor 10 jaar als hoogleeraar te zijn opgetreden; ook bracht hij dank aan den heer B. Visser, die periodiek moest aftreden. In diens plaats werd de heer P. Eringa verkozen. De contributie van *f* 2.75 per onderwijzer bleef ge-

handhaafd. In een discussie bij de rondvraag was er aanleiding om er nog eens den nadruk op te leggen, dat G.S.V. niet *kerkelijk* Gereformeerd is. In de morgenzitting kwam telegrafisch een groet en zegenbede uit Lausanne in van den Eere-voorzitter, Dr. A. Noordtzij, die telegrafisch met dank en heilbede beantwoord werd. De middagzitting was gewijd aan de behandeling van het referaat van Prof. Dr. Waterink „Het Gereformeerd beginsel en de richtlijnen voor de Didactiek". Acht sprekers wisselden met den Referent van gedachte.

De C. v. U. vergaderde op 6 Maart en 25 September 1937 te Amersfoort en op 11 December te Amsterdam; ook werd nog op 5 Mei te Utrecht een korte samenspreking vóór onze Algemeene Vergadering gehouden. In de Septembervergadering werd het welkom toegeroepen aan den heer Eringa en werd het Moderamen herkozen.
In de Algemeene Vergadering had de Penningmeester, de heer Van der Graaf, met nadruk betoogd, dat, waar eenerzijds de contributie verlaagd was om op de aansluiting bij het Verband geen te zwaren last op de scholen te leggen, er anderzijds moest gezocht worden naar meer inkomsten, die hij meende te kunnen verkrijgen uit 't werven van begunstigers speciaal voor den Leerstoel. De C. v. U. heeft aan dat werk haar aandacht gewijd. Ze liet een kort geschrift samenstellen met uitspraken van wijlen den heer A. Jonkman, van den secretaris van G.S.V., van wijlen Prof. Bavinck in zijn Paedagogische Beginselen, van Prof. Dr. A. Noordtzij, Ds. J. J. Knap, Prof. J. W. Geels, Prof. Dr. J. Severijn en van Dr. Bouma, onzen Voorzitter. Hiervan zijn verscheidene honderden exemplaren aan verschillende adressen verzonden met verzoek om daarmee te werken, zoowel onder particulieren als inzonderheid bij schoolbesturen, ook van niet aangesloten scholen. Vergelijking van het verslag van den Penningmeester met dat van vroegere jaren doet zien, dat het werk niet vergeefs geschiedde, maar dat we op nog veel meer actie in dezen moeten blijven aandringen.
Als maatregel van bezuiniging is de Penningmeester voorts gemachtigd om aan de scholen, die niet zelf de contributie overmaken, inningskosten in rekening te brengen.

Aan de C. v. U. werden enkele vragen voorgelegd. Het district Amsterdam vroeg, of het niet goed zou zijn dat de C. v. U. een uitspraak deed over den wenschelijken duur der opleiding. Het district Zuidhorn vroeg: Kan G.S.V. iets doen om de dienstjaren der „kweekelingen met akte" bij een eventueele vaste benoeming te doen meetellen? Besloten werd om deze vragen door te zenden aan den Schoolraad. Een verzoek van de Ned. Chr. Vereen. van Leeraren en Onderwijzers in de Lichamelijke Opvoeding om steun aan haar adres aan den Minister, ten einde gelijkstelling te verkrijgen van de vakonderwijzers in Lichamelijke Oefening bij het bijzonder met die van het openbaar onderwijs, is mede aan den Schoolraad doorgezonden. Het district Leiden wenschte, dat de C. v. U. een onderzoek zou instellen, of het practisch uitvoerbaar is, dat de scholen op Gereformeerden grondslag onderling een arts van eigen beginsel benoemen, die dan uit de exploitatievergoedingen betaald kan worden. En een school uit Rotterdam kwam met de kwestie, dat het Gemeentebestuur $^1/_3$ van de contributie van G.S.V. op de exploitatierekening schrapt, als zijnde dit een bijdrage voor den Leerstoel. Daar deze beide punten verband houden met wettelijke regelingen werd aangeraden advies erover te vragen aan het Bureau van den Schoolraad.
De school te Lauwerzijl kwam de hulp inroepen van de C. v. U. om haar poging tot afwending van het gevaar van opheffing krachtens de wettelijke bepalingen te ondersteunen. Deze school verkeerde in een zeer bijzonder geval. Ze is geheel uit eigen middelen gesticht, op gelijke wijze als de scholen van 1919 en vroeger; maar daar ze eerst 11 Maart 1920 geopend is, viel ze buiten de gunstiger bepalingen betreffende de opheffing voor de scholen, die vóór 1920 gesticht zijn. Nadat het Bureau van den Schoolraad haar geholpen had bij het request aan den Minister, hebben Voorzitter en Secretaris haar belangen bepleit bij Z. E. in een hun daartoe welwillend verleende particuliere audiëntie op 9 November l.l. Z. E. heeft ons met belangstelling aangehoord, maar zeide het advies van den Onderwijsraad te moeten afwachten. Tijdens het schrijven van het Jaarverslag kwam bericht, dat de Minister despensatie heeft verleend.

Toen de regeling van de benoeming van wachtgelders gewijzigd werd en ten gevolge daarvan geen inschrijvingen en zoo goed als geen aanvragen bij het Wachtgeldersbureau meer inkwamen, besloot de C. v. U. het bureau op te heffen. Sinds de oprichting in Januari 1934 hebben ongeveer 80 inschrijvingen plaats gehad. Meermalen heeft het bureau goede hulp kunnen bewijzen bij tijdelijke of vaste benoemingen.

Bij verschillende gelegenheden heeft de C. v. U. het Verband doen vertegenwoordigen. Zoo woonde de heer Van der Graaf op 20 Maart de vergadering bij van de Vereeniging tot bevordering van het onderwijs aan achterlijke en zenuwzwakke kinderen ter gelegenheid van haar 25-jarig jubileum en op 27 Maart de vergadering van de Vereeniging voor Chr. S.O.S. Op 23 April woonde de heer Versteeg de promotie van Dr. A. de Fouw bij. De heeren B. Visser en H. J. van Wijlen vertegenwoordigden op ons verzoek G.S.V. bij de jaarvergadering van de Vereen. v. Chr. Ond. en Ond.essen in Nederland en de Overzeesche Gewesten. Op 16 Juni waren Prof. Severijn en de heer Versteeg aanwezig in de feestvergadering van het Ned. Bijbelgenootschap ter herdenking van de totstandkoming van de Statenvertaling voor 300 jaar. Op 20 September waren de heeren Nauta en Van der Waals tegenwoordig bij de overdracht van het rectoraat aan de V.U. door Prof. Waterink. De colleges van Prof. Waterink werden namens de C. v. U. op 13 October bezocht door de heeren Versteeg en Van der Waals. En eindelijk woonde de heer Nauta op 18 December de vergadering bij ter herdenking van het 60-jarig bestaan van het Ned. Schoolmuseum te Amsterdam. De uitnoodiging tot bijwoning van de vergadering van de Ned. Chr. Vereeniging van Leeraren en Onderwijzers in de Lichamelijke Opvoeding en van die van het Vlaamsch Prot. Chr. Onderwijs moesten schriftelijk beantwoord worden. En op de uitnoodiging tot bijwoning van de opening der Chr. School te Genk in België konden slechts schriftelijk onze gelukwenschen worden aangeboden.

Het contact met de vijf Geref. Kweekscholen bleef ongewijzigd. Er is nog een vacature in de delegatie voor Amsterdam en die voor Sneek. Door 't vertrek van Ds. Fokkema ontstond er voor Amsterdam een tweede vacature. In die vacature is benoemd de heer J. Dijkstra, hoofd eener school te Amsterdam-Zuid. De C. v. U. is nog doende de vacatures vervuld te krijgen. De verslagen der delegaties zijn gepubliceerd in de G.S. 8ste jrg. no. 2, 3, 4 en 5.

In de G.S. 8ste jrg. no. 2 is opgenomen het Rapport over het examen in de Geref. Geloofsleer voor de aanteekening van G.S.V. op het diploma van den Schoolraad. We zijn zoo vrij om nog eens de aandacht te vragen voor dit rapport en het artikel Examenindrukken van Dr. Bouma in de G.S. 7de jrg. no. 11. Verscheidene candidaten letten te weinig op wat aangegeven wordt in den syllabus voor dat vak, die gratis verkrijgbaar is bij het secretariaat van G.S.V. en dat van de examencommissie. — Ds. Hoeneveld verzocht zijn naam van de lijst van examinatoren af te voeren, daar hij een benoeming ontving als examinator voor 't vak Bijb. Aardrijkskunde en Archeologie. Met grooten dank voor de hulp, vele jaren verleend, is aan het verzoek voldaan.

Dr. Th. Ruys van Lisse, examinator voor het vak Kerkgeschiedenis bij het examen voor de aanteekening van G.S.V. op de bul voor Paedagogiek M.O., moest wegens toenemenden arbeid als zoodanig ontslag vragen, wat hem met veel dank verleend werd. Prof. Dr. D. Nauta van Amsterdam werd bereid gevonden om zijn plaats in te nemen.

Gelijk de C. v. U. bij droeve dagen in het Koninklijk Huis het medeleven van G.S.V. heeft vertolkt, zoo heeft de Commissie ook nu bij de blijde geboorte van Prinses Beatrix telegrafisch aan H.M. de Koningin en aan H.H.K.K.H.H. de Prinses en den Prins de gelukwenschen namens G.S.V. aangeboden.

De Gereformeerde School kon geregeld verschijnen. Het contract met den nieuwen uitgever bracht ons, zooals de rekening van den Penningmeester deed zien, een niet onbelangrijke bezuiniging, mede doordat voortaan aan de besturen en de scholen slechts één exemplaar verzonden wordt. Het verdient wel aanbeveling, dat besturen van groote scholen de leemten met een eigen abonnement aanvullen. De redactie bleef ongewijzigd.

Met belangstelling volgen we den arbeid èn van V.O.I.O. èn van de Commissie voor de

oudstrijders bij het Christelijk Onderwijs. Wat bedoelde Commissie aangaat, in een der laatste verslagen werd medegedeeld, dat nog 33 onderwijzers en onderwijzeressen tot een bedrag van *f* 7360.— gesteund worden. Hulp is dus wel noodig. Waar G.S.V. **als organisatie** dezen tweeërlei arbeid niet geldelijk steunen kan, bevelen we dat werk te meer in de belangstelling van onze **besturen** en **onderwijzers** aan.

Ook de Bibliotheek ten dienste van het Christelijk Onderwijs, waarvan een verslag voorkomt in de G.S. 8ste jrg. no. 4, verdient belangstelling. Die Bibliotheek moet gedurig meer het arsenaal worden voor de studie over het Christelijk onderwijs. Maar helaas, op de laatste bestuursvergadering werden nog ontstellende staaltjes medegedeeld over onbekendheid met deze instelling. Gevormd door samenwerking van verschillende organisaties op het terrein van het Christelijk onderwijs, heeft zij lange jaren moeten teren op de betrekkelijk beperkte bijdragen dier organisaties. Daardoor was het Bestuur ook zeer beperkt in het aanschaffen van belangrijke werken. Toen de catalogus moest vernieuwd worden, moest dat geschieden met geleend geld. Het Bestuur hoopte, dat de kosten door ruimen verkoop tegen den kostenden prijs van *f* 0.75 zouden gedekt worden. 't Bleek een misrekening. De prijs werd teruggebracht op *f* 0.25, opdat althans de groote voorraad merkbaar zou verminderen. Maar ook dat loopt nog niet naar wensch. En weer stond het Bestuur voor een groote uitgaaf: er moest noodig een supplement komen, zoo de nieuw aangeschafte werken niet improductief zouden opgeborgen blijven. En andermaal zal dat moeten geschieden met geleend geld. Daarom heeft het Bestuur gepoogd door een circulaire de schoolbesturen te bewegen tot 't verleenen van een vaste bijdrage. Als ze dat in massa deden, elk met een betrekkelijk geringe som, was de Bibliotheek geholpen. De circulaire bracht wel eenige vrucht: aan jaarlijksche bijdragen van de scholen ruim *f* 50,— aan giften voor eens ruim *f* 140,—. Het Bestuur is daarvoor dankbaar, maar niet voldaan. En de C. v. U. meent deze nuttige zaak ook warm aan de aangesloten scholen te mogen aanbevelen.

We komen eindelijk tot de wijziging in het getal aangesloten scholen. Volgens het vorig jaarverslag waren er 386. De school te IJsselmonde, die zich het vorige jaar had laten afschrijven, kwam na eenige correspondentie weer terug. De scholen te Siegerswoude en te Ureterp, uitgaande van één vereeniging, sloten zich in den loop van het jaar aan. En tijdens het schrijven van het jaarverslag traden toe de scholen te Zevenhuizen Boven (Gr.) en te Makkum. Ook de school van Effatha te Voorburg. We hopen, dat op deze eerste meer scholen van het Chr. B. O. volgen. Ook worden nog onderhandelingen gevoerd over de toetreding van andere scholen. In het geheel sloten zich dus zes scholen aan. Daarentegen moesten zeven scholen worden afgeschreven. De school te Oudeschip en de leerschool van de Geref. Kweekschool te Leeuwarden werden opgeheven. Van het Bestuur der scholen te Amsterdam, hoofden de heeren Uyterlinde en Schreurs, kwam bericht in, dat het zich om financieele redenen met zijn scholen aan het Verband moest onttrekken; het geschiedde in een overigens sympathiek schrijven, waarin op terugkeer gehoopt werd. En ook uit Vlaardingen kwam bericht, dat de drie scholen aldaar zich om geldelijk bezwaar van het Verband moesten losmaken. Dat kost ons niet alleen drie scholen, maar zal ook, vreezen we, van nadeeligen invloed zijn op 't district Vlaardingen, dat onder de energieke leiding van den heer Van der Kooij, toen die er nog hoofd was, tot zoo mooien bloei kwam. Wij betreuren het, dat, als men moet gaan bezuinigen, daar ook het aangesloten blijven bij G.S.V. in betrokken wordt. De kosten van het Verband met inbegrip eventueel van de districtskosten eischen nog geen 10 cents van de exploitatievergoeding per leerling. Het Verband meent er aanspraak op te mogen maken, dat de Gereformeerde scholen door *toetreding* zijn velerlei arbeid voor den bloei van het Gereformeerd schoolonderwijs steunen (er blijven helaas nog zoo vele van verre staan) en dat de aangesloten scholen *blijven*. De tijd van het offer komt weer. Kan de contributie niet uit de schoolkas betaald worden, laat er dan naar middelen gezocht worden om ze op andere wijze te vinden. De beslissing over het al-of-niet blijven bij G.S.V. hangt in den regel ervan af, of men doordrongen is van het hooge belang van *georganiseerd samenleven*

van het Gereformeerd schoolonderwijs; of men oog heeft voor het zedelijk recht, dat het Verband heeft op den steun en de samenwerking der Gereformeerde scholen.
Er kwamen zoo zes scholen op de lijst bij en zeven werden er afgeschreven, waardoor we van 386 op 385 aangesloten zijn gekomen met 1691 onderwijzer(essen), hoofden inbegrepen, voor 60850 leerlingen. Onder de 1691 onderwijzers waren er 13 boventallig.

(Verslagen van districten enz. in het volgende nummer).

RAPPORT VAN DEN PAEDAGOGISCHEN ADVISEUR VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND OVER HET JAAR 1937.

Aan de Commissie van Uitvoering.

Het wordt bijna eentonig om elk jaar opnieuw te gewagen van den zegen, die er ligt in de uitbreiding van den arbeid van Uwen paedagogischen adviseur. En toch, hoe zouden wij het anders dan als een zegen mogen zien? Nu wij de tweede decade van den arbeid zijn aangevangen blijft God, in Zijn gunst over ons, den arbeid rondom den paedagogischen leerstoel aan de Vrije Universiteit gedenken. Wij mogen toch aannemen, dat de wijze, waarop dat werk zich uitbreidt en naar verschillende zijden waardeering ontvangt, mag worden gezien als genade van onzen God.
En daarom mogen wij niet anders dan ook dit jaar weer beginnen met het uitspreken van onze groote dankbaarheid over het feit, dat de arbeid van den leerstoel en van de daaraan verbonden laboratoria hoe langer hoe meer groeit.
Natuurlijk staat niet al het werk rechtstreeks in betrekking tot het Gereformeerd Schoolverband. Men zou b.v. kunnen zeggen, dat de talrijke beroepskeuze-adviezen, dat het groote aantal psychotechnische keuringen en het steeds groeiend geval paedologische adviezen met G.S.V. niets te maken heeft. En toch zou zulk een opvatting onjuist zijn. Immers al dit werk heeft, naar wij mogen aannemen, belangrijke beteekenis voor de paedagogische structuur van ons volksleven. En G.S.V. mag zich de eere niet laten ontnemen tot dit werk aan de Vrije Universiteit den eersten stoot te hebben gegeven.
Op 26 November 1937 was het tien jaar geleden, dat het Laboratorium voor Experimenteele Paedagogiek, Paedologie en Psychotechniek definitief in gebruik genomen werd. Weliswaar was het laboratorium sedert den zomer van 1927 ten deele ter beschikking voor ons werk, maar eerst op 26 November werd het geheel in gebruik genomen en werd Mej. A. W. van Dijk als assistente aangesteld.
Mej. van Dijk, biol. dra., die thans de conservatrice is van het laboratorium, heeft dus heel den ontwikkelingsgang van het laboratoriumwerk meegemaakt. In November j.l. was er geen gelegenheid om het feit van het tien-jarig bestaan eenigszins officieel te herdenken. In overleg met Directeuren en Curatoren der Vrije Universiteit zal deze herdenking op bescheiden wijze plaats hebben in het begin van 1938. Zoo God ons het leven spaart, hopen we er dus in een volgend verslag op terug te komen.
Over het werk in het laboratorium hopen wij in het vervolg van dit verslag te spreken.
Meer rechtstreeks tot het werk van Uwen paedagogischen adviseur, althans van ondergeteekende in die kwaliteit, behoort het geven van cursussen en het adviseeren van onderwijzers, schoolbesturen en anderen.
Het zij ons vergund, daarover eerst iets mede te deelen.

I. *DE CURSUSSEN.*

A. De gewone cursus voor de opleiding voor de acte M.O. te Amsterdam. Deze cursus werd gegeven in samenwerking met enkele andere leeraren, o.a. met Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven en Dr. A. Kuypers te Amsterdam, Dr. S. O. Los en Dr. D. Langedijk te 's Gravenhage.

B. In 1937 ving ondergeteekende een cursus aan, dien hij tezamen met Dr. R. Brummelkamp en den arts R. Vedder, dirigeerend geneesheer van het Paedologisch Instituut, geeft te Amsterdam, daartoe uitgenoodigd door een comité uit het District Amsterdam van G.S.V., de afdeeling Amsterdam van de Vereeniging van Chr. Onderwijzers en

Onderwijzeressen en de afd. Amsterdam van de Unie van Christelijke Onderwijzers.
C. Tijdens de Paaschvacantie werd te Amsterdam een meerdaagsche cursus gehouden speciaal voor de Vereeniging van Gereformeerde Leeraren in de Paedagogiek en met het oog op de studie van de M.O. candidaten. Deze cursus werd bezocht door 36 personen uit onderscheidene plaatsen in het geheele land.

II. *DE ADVIEZEN.*

Het aantal adviezen, dat gegeven werd aan scholen en onderwijzers en onderwijzeressen, liep dit jaar even terug. Was het aantal adviezen aan schoolbesturen verleden jaar precies 90, dit jaar was het 69. Het aantal adviezen aan onderwijzers(essen) dat ten vorigen jare 309 bedroeg, was dit jaar 183. Het aantal adviezen omtrent paedagogische moeilijkheden, kinderen, beroepskeuze-adviezen, psychotechnische adviezen, bedrijfsadviezen en dergelijke klom dit jaar weer belangrijk. Weliswaar werd niet, zooals verleden jaar, een accres van ruim 600 bereikt, maar met 2459 hebben wij toch altijd nog een groei van ruim 300. Van deze 2459 gevallen waren er 310 afkomstig van het Christelijk Bureau voor Beroepskeuze te Amsterdam, die alle betroffen gevallen van jonge menschen, die psychotechnisch moesten worden onderzocht met het oog op een beroepsadvies.
Bovendien werden 235 kinderen in het Paedologisch Instituut ter observatie opgenomen. Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat bij een dergelijken groei van den arbeid het personeel van het laboratorium gestadig toeneemt. Ondergeteekende wordt thans bijgestaan door een conservatrice, een hoofdassistent, zes assistenten, een secretaresse, een administrateur en een privé-secretaris. Over de groote toewijding, die dit personeel aan den dag legt, en over den buitengewonen steun, dien ondergeteekende in zijn werk ontvangt, kan hij niet anders dan met de grootste dankbaarheid spreken.
Reeds meermalen heeft Uw adviseur erop gewezen, dat de uitbreiding van den arbeid hem voor uitermate moeilijke problemen stelt. Hij heeft den indruk, dat de ernst van dit feit niet altijd evenzeer de aandacht heeft. Hij ziet de toekomst zeer dicht bij, waarop het onmogelijk is voor één mensch, om, ook al ontvangt hij van God een goede gezondheid en een stage werklust, al dit werk alleen op zijn schouders te dragen. Want ondanks de beste hulp blijft de verantwoordelijkheid. Het zou wel eens kunnen zijn, dat de betrokken instanties eerlang zich zouden moeten beraden over de vraag, hoe de zaak van den paedagogischen leerstoel verder moet worden geregeld. Natuurlijk moeten wij ons niet wagen aan voorspellingen. De toekomst is in Gods hand. Maar de snelle groei van den arbeid geeft ons toch wel eenigen grond om te vragen, of niet eerlang een gewijzigde regeling noodig zal zijn.
Men vergete niet, dat bij het telbare werk er nog zoo veel is, dat moeilijk te tellen valt. Alleen door het secretariaat van zijn particuliere woning deed Uw adviseur in 1937 meer dan 3000 brieven verzenden. De correspondentie betreffende het werk van het laboratorium en wat daarmede samenhangt is hier niet bij gerekend. Houdt men rekening met de vacantie, dan komt men, alles samen genomen, op belangrijk meer dan 100 brieven per week. Het merkwaardige is, dat er dan ook nog menschen zijn, die boos zijn wanneer zij niet per keerende post antwoord krijgen op de vraag, welke literatuur zij moeten gebruiken bij een inleiding op een ouderavond, die zij over een week hebben te leveren.

III. *HET OVERIGE WERK.*

Intusschen ging ook het andere werk zijn gewonen gang. Wat de opleiding voor de M.O.-acte betreft: het aantal candidaten voor de acten A. en B. bedraagt thans 64.
In 1937 slaagden voor de M.O.-acte A: de heeren A. A. J. Dokter, te Den Helder, A. Haalboom te Ermelo, A. Leen te Den Helder, Mej. A. van Waarden te Amsterdam; voor de M.O.-acte B.: de heer H. Jonkman te Haarlem.
De colleges in paedagogiek en aanverwante vakken werden dit jaar, voor zoover zij vielen binnen de litterarische faculteit, gegeven vijf uren per week.
Er ligt voor Uw adviseur ieder jaar iets pijnlijks in om dit rapport te moeten maken. Het is onaangenaam, wanneer men telkens weer over de uitbreiding van het werk en over de toename van den arbeid handelt en daarbij moet spreken over *eigen* werk.

Dat is een typisch conflict in het leven van den christen, dat hij eenerzijds God elken dag dankbaar is voor den zegen, dien Hij geeft, en dat hij het anderzijds pijnlijk vindt om erover te spreken, omdat spreken over dien zegen beteekent ook spreken over zichzelf. Ondergeteekende hoopt en verwacht, dat men in den kring van G.S.V. verstaat, dat de opsomming, die telkens weer in deze jaarverslagen wordt gegeven, bedoelt G.S.V. op de hoogte te stellen van hetgeen er geschiedt, omdat tenslotte de arbeid ook arbeid is van G.S.V.
Niemand beter dan ondergeteekende zelf weet, dat het werk dat gedaan wordt gebrekkig wordt verricht.
Anderzijds mag hij met G.S.V. deelen in de vreugde, die de waardeering van dat werk in onderscheiden kring verschaft.
Zooals uit de dagbladen bekend werd, werd dit jaar de organisatie van de Internationale Tentoonstelling voor Beroepskeuze en Psychotechniek te Brussel aan Uwen adviseur toevertrouwd. Wij mogen daarin een bewijs ontvangen, dat ook de psychotechnische arbeid van ons laboratorium in breeden kring vertrouwen wekt.
Geve de Heere onze God genadig vergeving over alle zonde en alle tekort, die Hij bij ons werk telkens ziet, en zegene Hij G.S.V. en de V.U. in Zijn genade ook voor de toekomst.

J. WATERINK.

VERSLAG VAN DEN PENNINGMEESTER VAN GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND OVER 1937.

Dankbaar — en niet geheel voldaan. Ziedaar de slotsom van de overwegingen van den penningmeester na het afsluiten van de rekening over 1937.
Dankbaar — want het gevreesde tekort is geheel weggewerkt: er is een batig saldo van *f* 69,33.
Dit is voornamelijk een gevolg van de volgende factoren: de contributies der scholen, ofschoon van *f* 3,50 op *f* 2,75 per onderwijzer gebracht, daalden *f* 200,— minder dan verwacht werd;
eigen contributies werden met *f* 100,— minder zooveel mogelijk beperkt;
de uitgaven voor het orgaan daalden met *f* 400,—; en
de bijdrage voor het Leerstoelfonds kon met *f* 300,— minder volstaan. Zij bedroeg *f* 1,20 per onderwijzer.
Dankbaar — niet geheel voldaan.
Want al erkennen we dankbaar den steun van verschillende scholen en particulieren, in dit jaar voor het eerst aan het Leerstoelfonds geschonken, waardoor de inkomsten van dit fonds *f* 300,— stegen, zooveel andere scholen en particulieren stonden nog aan den kant van den weg, die leidt naar een fonds, waarvan de inkomsten de uitgaven dekken. Wij zijn op weg: meerderen verklaarden zich bereid, contribuanten te werven. Moge hun oogst in het jaar 1938 verblijdend zijn!
En voorts zal voorloopig, bij zuinig beheer, de contributie op *f* 2,75 per onderwijzer gehandhaafd kunnen blijven.
Mits scholen en particulieren blijven steunen en komen helpen.
Het financieele draagt mee het ideëele doel van G.S.V.

VERGOEDING REISKOSTEN.

Jaarvergadering op 25 Mei 1938.

I. De Ned. Spoorwegen hebben het verzoek afgewezen om weer *speciale retourbiljetten* beschikbaar te stellen voor de deelnemers van onze jaarvergadering.
Wij genoten een reductie tot het tarief van een gezelschapsbiljet voor 10 personen. Dit is nu uit. En daardoor was de C. v. U. genoodzaakt om een regeling vast te stellen voor de vergoeding van de reiskosten der afgevaardigden *voor dit jaar;* een regeling, waarbij het bedrag der uit te keeren vergoeding niet zou stijgen.
Zij nam het besluit, te vergoeden:

a. voor wie per gezelschapsbiljet reizen: de kosten van het gezelschapsbiljet, plus die van een dagretour om het centrale punt van uitgang te bereiken;

b. voor wie niet per gezelschapsbiljet reizen: de kosten van vervoer tot een bedrag niet hooger dan een speciaal retourbiljet, berekend naar het 10-personentarief;
c. dit alles berekend voor de 3de klas met een aftrek van *f* 1,— per persoon.

II. Onderstaande opmerkingen worden ter ernstige overweging aanbevolen:

1. Het vervoermiddel is thans vrij: men kan per auto of autobus naar Utrecht reizen en de vergoeding declareeren, alsof men per spoor gereisd heeft.

2. Neemt gezamenlijk gezelschapsbiljetten per spoor of huurt voor gezamenlijke rekening een autobus.

3. De Ned. Spoorwegen geven gezelschapsbiljetten voor 10, voor 20, voor 30, voor 50 en voor 80 personen, telkens tegen goedkooper tarief.

4. Hoe grooter de groep, hoe beter voor de kas van G.S.V. Zoo kost b.v. van Meppel af een dagretour *f* 3,85, een retour naar het tarief voor 10 personen *f* 3,18, voor 20 personen *f* 2,59, voor 30 personen *f* 2,47, voor 50 personen *f* 2,34.

5. Daarom verdient het aanbeveling, dat de groepen zich op knooppunten van de spoorwegen vereenigen, en dat men b.v. van uit Leeuwarden, Heerenveen, Hoogeveen, Assen naar Meppel reist met gezelschapsbiljetten van b.v. 10 personen, om dan van Meppel af te reizen per biljet voor b.v. ten minste 50 personen.

6. Bereidt Uw reizen voor op de nog te houden districts- of gewestelijke vergaderingen. Als één man er zich voor geven wil, is de zaak gezond: Groningen reisde het vorige jaar met 61 bezoekers op een gezelschapsbiljet. Voor gevallen als in 5 is tijdig overleg tusschen de genoemde plaatsen met Meppel noodig. Andere plaatsen als b.v. Amsterdam, Den Haag, Rotterdam kunnen zeker gemakkelijk een kring van 10 personen vormen.

7. Op die wijze behouden we het voordeel, dat we vroeger genoten. En mee op dit voordeel was de verlaging der contributie gebaseerd. We *moeten* trachten dit voordeel te behouden; we rekenen op aller medewerking: *in elk district zij er één actief.*

8. De maatregel, dat geen hooger bedrag vergoed wordt dan berekend naar het 10-personentarief is noodzakelijk om tot deze activiteit aan te sporen en zoo contributieverhooging te vermijden.

9. Wacht niet tot de laatste week, maar stelt Uw plan vóór 1 Mei in hoofdzaak vast.

10. Inlichtingen over den prijs van het 10-personentarief om zoo het bedrag van Uw declaratie te bepalen, zijn te bekomen bij elk station der spoorwegen, eventueel bij den Penningmeester van G.S.V., Koninginneweg 7 te Hilversum.

III. De afrekening der reiskosten geschiedt:

a. aan de leiders van gezelschappen *op de vergadering in contanten;*

b. aan de afgevaardigden, die per gezelschapsbiljet reizen, voorzoover het de kosten betreft van een dagretour om het gemeenschappelijk uitgangspunt te bereiken, en aan de niet per gezelschapsbiljet reizende afgevaardigden *na de vergadering per giro of chèque.*
Voor de leiders van gezelschappen geldt het volgende:

1. Zij leggen ter vergadering aan den Penningmeester over een lijst van de deelnemende afgevaardigden en geven daarbij het aantal op van de overige deelnemers (niet-afgevaardigden).

2. Zij innen zelf van de afgevaardigden den gulden per persoon.

3. Zij innen van de overige deelnemers (niet-afgevaardigden) den vollen kostprijs.

4. De reiskosten voor de afgevaardigden, verminderd met *f* 1,— per persoon, ontvangen zij van den Penningmeester tegen kwitantie.
Voor groep *b.* ligt in de Gereformeerde School een declaratie, die bij het teekenen der presentielijsten is in te leveren. Men vergete niet, zoo mogelijk het gironummer in te vullen of een duidelijk adres.

De Penningmeester.
K. VAN DER GRAAF.

RECAPITULATIE VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND IN 1937.

Ontvangsten.		*Uitgaven.*	
1. Contributies scholen	ƒ 4596,05	1. Referaat	ƒ 222,01
2. Idem kweekscholen	„ 185,—	2. Contributies	„ 402,50
3. Idem particulieren	„ 95,—	3. Orgaan	„ 654,64
4. Rente	„ 97,67	4. Bureau	„ 375,28
5. Diversen	„ 0,50	5. Vergader- en reiskosten	„ 907,24
		6. Delegaties kweekscholen	„ 246,19
		7. Bijdrage Leerstoelfonds	„ 2014,07
		8. Diversen	„ 82,96
		9. Batig saldo	„ 69,33
	ƒ 4974,22		ƒ 4974,22

LEERSTOELFONDS IN 1937.

Ontvangsten.		*Uitgaven.*	
1. Contributie corporaties	ƒ 950,—	1. Bijdrage V. v. H. O.	ƒ 3278,57
2. Idem scholen	„ 165,50		
3. Idem particulieren	„ 124,50		
4. Giften	„ 24,50		
5. Bijdrage kas G.S.V.	„ 2014,07		
	ƒ 3278,57		ƒ 3278,57

RESERVEFONDS IN 1937.

Reserve op 1 Januari 1937	ƒ 3414,33	Reserve op 1 Januari 1938	ƒ 3483,66
Batig saldo	„ 69,33		
	ƒ 3483,66		ƒ 3483,66

Deze Reserve is op 31 December belegd in:

Obligatie ƒ 1000,— 4 % Nederland à 100 $^{11}/_{16}$	ƒ 1006,87
Obligatie ƒ 100,— 4 % Geref. scholen Rotterdam N.	„ 100,—
Rijkspostspaarbank	„ 2300,—
Postgiro	„ 76,79
	ƒ 3483,66

Nagezien en in orde bevonden:
Hilversum, 24 Februari 1938.

De Commissie:
R. LUKKIEN.
W. C. RISTJOUW.

De Penningmeester,
K. VAN DER GRAAF.

10 MEI 1938 8E JAARGANG No. 7

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

TWEE-EN-DERTIGSTE JAARVERSLAG
VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND
1937-1938

GESTICHT OP 19 APRIL 1906 — ERKEND BIJ K.B. VAN 14 OCT. 1927, No. 41

UITTREKSEL UIT DE GEWESTELIJKE EN DISTRICTSVERSLAGEN.

Het *gewest Friesland* vergaderde in 1937 tweemaal. Op 17 Maart refereerde de heer Th. van der Mark over „Kerk- en Zendingsgeschiedenis op de Gereformeerde school", het vak, dat in 1938 in enquête zou gebracht worden. Op 1 December — voor het eerst sinds enkele jaren weer op den voor- en namiddag — sprak de heer L. van Klinken over: „Onze tijd en onze roeping", waarbij o.a. gewezen werd op den Leerstoel en zijn beteekenis voor den uitbouw van ons Christelijk onderwijs, en refereerde Ds. H. Veldkamp over „Het groote Systeem", doelende op de organische eenheid der Schriftopenbaring. Men is er bedacht op de propaganda.

Het *gewest Groningen* hield weer één vergadering, op 17 Februari 1937. Dr. Turkstra betoogde, dat voorzichtige „nieuw oriënteering voor het vak rekenen op de lagere school" wenschelijk is. De heer A. Zijlstra handelde over „de concentratie en ons schoolvereenigingswezen". De opkomst was wederom zeer groot.

Het *district Amsterdam* vergaderde in het voorjaar van 1937 tweemaal. Op 19 Maart sprak Mr. J. Terpstra over „de voorstellen tot herziening van de L.O.wet". Op 17 April leidde de heer J. Wouda de bespreking in over het referaat van Prof. Waterink „Het Geref. beginsel en de richtlijnen voor de didactiek". In den winter van 1937—38 werden in samenwerking met de Vereen. v. Chr. Ond.s enz. en de Unie van Chr. Ond.s een viertal lezingen georganiseerd van Prof. Waterink en diens medewerkers Dr. Vedder en Dr. Brummelkamp. Ze werden zeer goed bezocht. Het districtsbestuur zond aan de aangesloten scholen circulaires om begunstigers te werven voor het Leerstoelfonds.

Het *district Appingedam* vergaderde door omstandigheden slechts eenmaal. De heer Bosch handelde over het referaat van Prof. Waterink. De vergadering was vrij goed bezocht.

Op de najaarsvergadering van het *district Assen* sprak Ds. B. Timmer over de vraag „Waarom niet alleen Christelijk, maar Gereformeerd Schoolonderwijs?" Er volgde een breede bespreking.

In het *district Buitenpost* werd in April na een inleiding van den heer Kamminga het referaat van Prof. Waterink besproken. In November refereerde de heer Van der Zwaag over „School en Zending". In den regel zijn er een 40-tal bezoekers. In de Aprilver-

gadering werd een woord van dank gebracht aan den heer Eringa, die 9 jaar het secretariaat had waargenomen en door wiens propaganda vooral het getal aangesloten scholen van 4 op 11 was gekomen.

Het *district Dokkum* kon slechts eenmaal vergaderen, in het najaar. Toen werd er gerapporteerd over „Kerk- en Zendingsgeschiedenis op onze scholen" aan de hand van de gewestelijke vragenlijst. Daarna werd gehandeld over „Onze districtsactie". Besloten werd o.m. den Leerstoel met een contributie te steunen, vaste vergaderdata te bepalen, de referaten naar toerbeurt te doen leveren. Er wordt gedacht over invoering van onderling schoolbezoek. Er is bij besturen en personeel behoorlijk meeleven.

In het *district Ferwerd* werden twee vergaderingen gehouden, waarin achtereenvolgens gesproken werd over „Het Zangonderwijs op onze scholen" en „Het onderwijs in de Kerk- en Zendingsgeschiedenis op onze scholen". Door de verkiezing van den heer H. de Vries van Hallum telt de Districtsraad weer drie leden. De samenwerking van den Raad met de scholen is goed. De opkomst ter vergadering is bevredigend. Vermeerdering van het aantal aangesloten scholen behoort nog tot de pia vota.

In een flink bezochte vergadering van het *district Groningen* sprak Prof. Dijk over „Dr. A. Kuyper en de vrijmaking der school". Deze Kuyperherdenking was minder grootsch dan die van De Savornin Lohman, waarin G.S.V. ook medewerkte en die een volle Martinikerk bracht, maar daarom niet minder bezielend. Enkele scholen in het district schijnen in te dommelen.

In de voorjaarsvergadering van het *district Harlingen* refereerde de heer J. W. de Vries van Wons over „Onze kinderen" en bracht Ds. van Loo namens den districtsraad rapport uit over het vak Bijb. Geschiedenis, waarin met warmte „Verbondsgeschiedenis" van Ds. De Graaf werd aanbevolen, welk rapport aan de scholen werd toegezonden. In het najaar sprak Ds. Van Loo over „Wat wil G.S.V.?" De samenkomsten zijn uitstekend geslaagd. Het bezoek is in stijgende lijn.

In het *district Hoogeveen* behandelde de heer J. W. Broekema het referaat van Prof. Waterink. De najaarsvergadering viel samen met den 19den Drentschen Schooldag, gehouden in samenwerking met Assen. De heer Van der Zweep, destijds te Haarlem, voerde zijn gehoor „Langs nieuwe banen naar het oude doel"; 's middags sprak Ds. Veenhof van Haarlem over „Ambtsdragers Gods". Het aantal scholen is gering, maar het bezoek uitstekend.

Het *district Leeuwarden* hield zijn twee traditioneele vergaderingen. Op 28 April leidde de heer Van Klinken de bespreking in over het referaat van Prof. Waterink. Zijn 8 stellingen werden in de pers gepubliceerd. Op 24 November hield Ds. H. Muys een lezing over „De kinderen der Sovjets". In beide vergaderingen een goede opkomst en animo bij de bespreking. — Het onderling schoolbezoek betrof „Kerk- en Zendingsgeschiedenis"; het rapport werd in de Friesche taal uitgebracht. Mede in verband met mogelijke bezwaren van de zijde der inspectie voerde het district vaste vergaderdata in. — Het district verloor veel door het vertrek van Ds. J. Weggemans; hij gaf goede leiding. Het district telt 17 scholen plus de Vrije Christelijke Kweekschool.

Het *district Leiden* hield een voorjaarsvergadering, waarin gehandeld werd over het referaat van Prof. Waterink; en een najaarsvergadering, gehouden te Hazerswoude, waarin de heer P. van Nes Cz. optrad met het onderwerp „De waarde onzer kinderen", waarna Ds. J. H. F. Remme een opwekkende rede hield.

In de voorjaarsvergadering van het *district De Marne* refereerde de heer G. de Koning van Ulrum over „De kerkelijke twisten tijdens het Bestand", een onderwerp, dat veel stof tot spreken gaf. In de herfstvergadering rapporteerde de heer J. Wildeboer van Kloosterburen over het onderling schoolbezoek; als vak was gekozen de Bijb. Geschiedenis. De heer J. Hoekstra van Leens gaf daarna een overzicht over de nieuwe wetswijziging. Beide vergaderingen waren goed bezocht; op de eerste waren 48, op de tweede 43 personen aanwezig.

Het *district Nijkerk* hield zijn voorjaarsvergadering daar ter plaatse. De heer A. de Jong

van Barneveld gaf een inleiding op de bespreking van het referaat van Prof. Waterink. De openbare najaarsvergadering werd gehouden te Zwartebroek; Ds. S. J. Popma van Amersfoort sprak toen over „Bijbel en Kind". Een poging om het onderling of wederkeerig schoolbezoek weer in te voeren vlot nog niet. Het district liet zich vertegenwoordigen bij de herdenking van het 50-jarig bestaan der Dr. Mr. W. van den Berghscholen, in Januari 1937 in Zwartebroek en in Februari 1938 te Voorthuizen.

Het *district Rotterdam* vergaderde tweemaal; op 23 April, toen de heer H. Stapelkamp de bespreking inleidde over het referaat van Prof. Waterink; op 26 November, toen Ds. F. C. Meijster sprak over „De behandeling der Kerkgeschiedenis, speciaal die van de laatste eeuw, op de Chr. school". Al waren respectievelijk slechts 22 en 26 personen aanwezig, de discussie was niettemin breed en prettig. In samenwerking met de Chr. Volksuniversiteit werd op 17 en 24 Februari een cursus gehouden door den heer P. van Duijvendijk van Dordrecht over „De Hoofdlijnen eener Psychische Gezondheidsleer".

Het *district Sneek,* vergaderde eerst op 12 Mei; de heer P. Bakker Wz. van Sneek handelde toen over „Dieptepsychologie" en Ds. Kuipers van Oosthem rapporteerde over het schoolbezoek van den districtsraad. Daarna op 10 November; de heer F. Snoek van St. Nicolaasga sprak toen over „Het onderwijs in Natuurkennis op onze scholen". Het bezoek was matig. De poging om een drietal scholen tot aansluiting te bewegen slaagde niet.

Als naar gewoonte vergaderde het *district Vlaardingen* tweemaal, telkens met een huishoudelijke en een openbaar gedeelte. De eerste vergadering werd op 24 April te Schiedam gehouden. In de pauze tusschen de beide gedeelten werd de Kapel van de Broeders der Onbevlekte Ontvangenis bezichtigd, de kapel van een nieuw, modern, tamelijk groot klooster. Na de pauze kwam de bespreking van het referaat van Prof. Waterink aan de orde, na een inleiding van den heer Doornbos van Maasland. De tweede vergadering werd op 13 November te Vlaardingen gehouden. In het huishoudelijk gedeelte werd met algemeene stemmen besloten naar de Algemeene Vergadering steeds dengene af te vaardigen, die in de districtsvergadering het te houden referaat heeft ingeleid om ook daar zijn mogelijke bezwaren te kunnen uitspreken. In het openbaar gedeelte handelde de heer Van Noort van Schiedam over „Schrift en Historie op de Chr. school". Dit onderwerp was gekozen, omdat nadere bespreking van het referaat van Prof. Dr. A. A. van Schelven indertijd wenschelijk was gebleken. De vergaderingen worden maar matig bezocht, het huishoudelijk gedeelte door circa 26 leden, het openbaar gedeelte door 30 tot 40 personen. Nu de scholen te Vlaardingen zich onttrokken hebben, vreest men voor de toekomst.

In de voorjaarsvergadering van het *district Warffum* werd gesproken over het referaat van Prof. Waterink; in de najaarsvergadering werd gegeven „Iets over Kuyper en ons lager onderwijs".

En eindelijk het *district Zuidhorn,* dat ook tweemaal vergaderde. In 't voorjaar handelde de heer J. J. Zijp over het referaat van Prof. Waterink; in het najaar hield Ds. J. van der Sluis het tweede gedeelte van zijn rede over „Het Schriftwonder op de Bijbelles". „Speciale vermelding", zoo schrijft de districtssecretaris, „verdient het schitterende visitatierapport over het vak Ned. Taal; eindrapporteur was de heer L. Groefsema, hoofd der Geref. school te Oldehove en candidaat in de Wijsbegeerte". Hij vervolgt: „Het zou van ondankbaarheid getuigen, indien, althans in het jaarverslag, geen melding gemaakt werd van het 30-jarig bestaan van ons district. De heer P. Timmermans, hoofd der Geref. school te Zuidhorn — thans lid der Commissie van Uitvoering — presideerde de stichtingsvergadering, welke belegd was op 8 Juni 1907. Begonnen met 4 (5) scholen, telt ons district er thans 28. Welk een rijke zegen, maar tevens welk een groote verantwoording. Noblesse oblige! Laten we het toch nimmer vergeten: de adeldom van het Geref. beginsel legt ons dure verplichtingen op."
Het vorig jaarverslag van Zuidhorn vermeldde, dat de Chr. Lag. Landbouwschool te Oldekerk bij het district was aangesloten. De C. v. U. acht, dat dit op een misvatting moet berusten, en dat in onze Statuten bedoeld zijn

scholen voor lager onderwijs in den zin der L.O.wet. Geadviseerd is om die school *als gast* te doen meeleven.

En wie maakt nu de slapende districten, als *Alkmaar, Lutten, de Rijnstreek, Utrecht, Winschoten, Zwolle* e.a. eens wakker?

Noblesse oblige, zeggen we, met den Secretaris van Zuidhorn. Onze Geref. beginselen, ook voor opvoeding en onderwijs, zijn waard, dat we er voor werken, voor strijden. God gaf in Zijn genade in G.S.V. de organisatie, die daarvoor optrekt.
Hij zegene het Verband tot in lengte van dagen, Zijn Naam ter eere.

J. VAN DER WAALS,
Nijkerk (Gld.), Mei 1938. Secretaris.

ORGANISATIE VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND.

Het *cijfer* achter den plaatsnaam geeft aan het getal onderwijzers en onderwijzeressen, *met inbegrip van het hoofd*, daar achter genoemd.

GEWEST GRONINGEN.

G. Rozendal, *Haren,* Voorz.
J. Hoekstra, *Leens,* Secr.
A. Modderaar, *Groningen,* Penn.

District Appingedam.

K. E. Helder, *Siddeburen,* Voorz.
H. Oldenhuis, *Bierum,* Secr.
....., Penn.
Appingedam 4, G. Toppen.
„ 4, W. Bolt.
Bierum 3, A. Visscher.
Delfzijl 7, J. A. de Graaf.
„ (Farmsum) 2, B. Kruiger.
Garrelsweer 3, G. Mul.
Holwierde 2, R. J. Evenhuis.
Overschild 2, P. v. d. Kooi.
Ten Post 3, H. Veldman.
Schildwolde 3, R. Raap.
Siddeburen 4, K. E. Helder.
Stedum 3, K. Veldman.
Westeremden 2, P. J. Norg.
't Zandt 3, E. Dijkema.

District Groningen.

E. J. Anneveldt, *Groningen,* Voorz.
G. Rozendal, *Haren,* Secr.
J. H. Buiten, *Helpman,* Penn.
Bedum 10, A. Miedema.
Ten Boer 4, W. Brons.
Groningen 6, W. Hoogsteen.
„ 4, J. Laninga.
„ 9, J. Gorissen.
„ 6, K. Kleine.
„ 7, R. v. d. Wal.
„ 7, E. J. Anneveldt.
„ 6, K. van Huizen.
„ 7, S. J. Broos.
„ (Helpman) 5, J. H. ten Hoor.
Haren 5, G. Rozendal.
Harkstede 2, J. A. Roukema.
Hoogkerk 4, H. Ridderbos.
Kiel-Windeweer 2, A. v. d. Velde.
Onderdendam 2, F. Hindriks.
Roden (Dr.) 3, P. Apotheker.
Sauwerd 3, G. Bergsma.
Thesinge 2, W. Brandsma.

District De Marne.

J. Hoekstra, *Leens,* Voorz.
J. Wildeboer, *Kloosterburen,* Secr.
J. Klierenga, *Leens,* Penn.
Houwerzijl 3, M. v. d. Veen.
Kloosterburen 2, J. Wildeboer.
Leens 3, J. Hoekstra.
Schouwerzijl 3, B. Th. Mulder.
Ulrum 7, E. v. d. Veen.
Zoutkamp 2, B. Volbeda.

District Warffum.

L. Huizinga, *Warffum,* Voorz.
J. Boersma, *Uithuizen,* Secr.
Idem, Penn.
Den Andel 2, C. Kroeske.
Baflo 4, A. Ruiter.
Roodeschool 3, E. Laninga.
Uithuizen 7, R. W. Gerritsma.
Uithuizermeeden 6, H. v. d. Veen.
Warffum 3, L. Huizinga.
Winsum (Gr.) 5, J. van Dijken.
Zijldijk 2, H. Vredevoogd.

District Winschoten.

. . . . . Voorz.
. . . . . Secr.
. . . . . Penn.
Meeden 3, J. Rittersma.
Nieuwe-Pekela 5, G. Wildeboer.
Oude-Pekela 5, R. Boers.
Winschoten 5, G. Battjes.
„ 6, S. Zwart.
„ 3, W. Th. v. d. Mark.

District Zuidhorn.

J. Bouwkamp, *Lutjegast,* Voorz.
P. J. Meijer, *Visvliet,* Secr.
C. Hofsteenga, *Den Horn,* Penn.
Aduard 3, R. Ubels.
Boerakker 3, J. Botma.
Doezum 4, R. Booij.
Enumatil 4, P. Kieft.
Ezinge 3, L. Damminga.
Grootegast 4, J. de Boer.
Grijpskerk 4, R. Visser.
Kommerzijl 4, H. Reinders.
Kornhorn 4, J. Haakma.
Lauwerzijl 2, L. Roorda Phz.
Leek 3, M. Duisterwinkel Gz.
Lutjegast 4, J. Bouwkamp.
Marum 7, W. Pool.
Niebert 1, A. Troelstra.
Niezijl 2, H. Timmer.
Oldehove 3, L. Groefsema.
Oldekerk 3, C. Munk Jr.
Oostwold (W.K.) 3, H. Stamhuis.
Opende 4, A. Talstra.
Pieterzijl 2, A. Blokzijl.
Sebaldeburen 2, A. Bosma.
Visvliet 2, T. Veenstra.
De Waarden 2, H. Slings.
De Wilp 3, J. J. Zijp.
Zevenhuizen 3, R. Looyenga.
„ (O.-I.) 2, B. J. Friso.
„ Boven 3, A. Harkema.
Zuidhorn 4, P. Timmermans.

Buiten districtsverband:

Mussel 2, C. G. Ottevanger.
Musselkanaal 4, D. Franssens.
Wildervank 3, R. Smid Pz.
„ (Bareveld) 2, H. Kuiper.

GEWEST FRIESLAND

A. L. J. Wijtzes, *Sneek,* Voorz.
K. Gerber, *Harlingen,* Secr.
J. E. van Buuren, *Leeuwarden,* Penn.

District Buitenpost.

Dr. C. J. Goslinga, *Buitenpost,* Voorz.
J. de Vries, *Surhuizum,* Secr.
S. v. d. Woude, *Burum,* Penn.

Secr. v. d. Districtsraad:
P. Eringa, Buitenpost.
Augustinusga 3, E. Postma.
Buitenpost 5, I. v. d. Weij.
Burum 3, E. v. d. Velde.
Drogeham 3, K J. Moltmaker.

Harkema-Opeinde 7,
J. W. de Vries.
Kollum 6, M. Salverda Az.
„ 3, I. de Vries.
Surhuisterveen 3, A. Tjoelker.
Surhuizum 4, Joh. de Vries.
Twijzel 4, S. v. d. Zwaag.

District Dokkum.

R. H. Dijkstra, *Driesum,* Voorz.
T. F. de Boer, *Hantum,* Secr.
D. Jaarsma, *Anjum,* Penn.
Anjum 5, A. Smit.
Bornwird 2, F. Bulthuis.
Driesum 4, H. Jongsma.
Ee 3, P. Haverkamp.
Engwierum 2, E. Dijkstra.
Hantum 2, T. F. de Boer.
Lioessens 4, K. Zwanenburg.
Moddergat 2, D. Zwart.
Nes (W.-D.) 2, J. Faber.
Nijawier 2, J. v. d. Mark.
Rinsumageest 4, J. Wijtzes.
Wierum Fr. 2, G. v. d. Beek.

District Ferwerd.

A. v. d. Berg, *Reitsum,* Voorz.
J. de Haan, *Holwerd,* Secr.
H. v. d. Weij, *Blija,* Penn.
Secr. v. d. Districtsraad:
Ds. S. Wagenaar, *Reitsum.*
Blija 4, J. Doornbos.
Ferwerd 4, Tj. Feddema.
Hallum 4, K. Weizenbach.
Holwerd 3, R. Hempenius.
Marrum 3, A. Kingma.
Reitsum 2, A. v. d. Berg.

District Harlingen.

K. Gerber, *Harlingen,* Voorz.
Y. v. d. Schaaf, idem, Secr.
I. Lamminga, idem, Penn.
Secr. v. d. Districtsraad:
Ds. M. P. Pel, Witmarsum.
Arum 3, J. Kroon.
Harlingen 6, K. Gerber.
Lollum 3, S. van Abbema.
Makkum 4, P. Pruiksma.
Pingjum 2, J. de Boer.
Sexbierum 3, N. H. Wildeboer.
Tzummarum 3, L. v. d. Veen.
Witmarsum 2, P. v. d. Laan.
Wons 2, J. Anema.

District Leeuwarden.

....., ... Voorz.
A. v. d. Berg, *Leeuwarden,* Secr.
idem. Penn.
St. Anna-Parochie 4, H. Boersma.
„ (O.B. dijk) 3,
J. S. Andringa.
Beetgumermolen 4. J. Veninga.
Berlikum 3. I. de Haan.
Boxum 2. H. Oostijen.
Britsum 2. W. v. d. Heide.
Dronrijp 2, O. Stallinga.
Garijp 6, B. Visser.
Hijlaard 2, A. v. d. Meulen.
Huizum 6, S. Camping.
„ 6, J. Pasma.
Leeuwarden 4, H. Hogenhuis.
Oenkerk 4, R. Roukema.
Stiens 2, Th. Bakker.
Veenwouden 2, J. v. d. Heide.
Veenwoudsterwal 3, P. Banga.

District Sneek.

Ds. H. Veldkamp, *Sneek,* Voorz.
W. Bekius, *Gauw,* Secr.
F. Snoek, *St. Nicolaasga,* Penn.
Secr. v. d. Districtsraad:
Ds. R. H. Kuipers, *Oosthem.*
Bolsward 6, W. Vlietstra.
Gauw 2, W. Bekius.
Heeg 3, S. de Groot.
St. Nicolaasga 3, F. Snoek.
Oppenhuizen 2, G. Schriemer.
Oudega (Wbr.) 2, G. Veurink.
Scharnegoutum 2,
E. W. Hogeweg.
Sneek 10, P. Bakker.
„ 6, D. Zuidema.
„ 7, S. Plat.
„ 4, F. Koster.
„ 5, W. Nauta.
Terzool 1, E. Kuiper.
IJlst 3, P. van Dijk.
Buiten districtsverband:
Drachtstercompagnie 3,
S. Renzema.
Heerenveen 4, H. Sennema.
Hemrik 2, J. v. d. Meer.
St. Jacobi-Parochie 2, S. Vrij.
Oudega (Sm.) 4, G. Langhout.
Schettens 1, H. Pietersma.
Siegerswoude 3, W. Westerhof.
Tijnje 2, U. Wind.
Ureterp 5, D. Agema.
Wijnjeterp 3, R. Kieft.
Wolvega 3, T. Holwerda.

DRENTE.

District Assen.

A. Sinnema, *Assen,* Voorz.
J. Welmers, *Zuidlaren,* Secr.
A. R. Janssens, *Bovensmilde,* Penn.
Assen 9, J. Kroes.
„ 5, A. Sinnema Sz.
Bovensmilde 3, R. Schilt.
Hooghalen 3, P. Bos.
Smilde (Kloosterveen) 4,
A. Kunst.
Vries 2, H. Schutter.
Zuidlaren 6, S. Scheringa.

District Hoogeveen.

J. W. Broekema, *Hoogeveen,*
Voorz.
R. Dijkstra, *Alteveer,* Secr.
Joh. Steenbergen, *Hollandscheveld,*
Penn.
Gees 3, L. Wietsma.
Hollandscheveld 4, W. Bos.
Hoogeveen 5, J. W. Broekema.
„ 8, F. Kaman.
„ (Alteveer) 4,
R. Dijkstra.
Zuidwolde (Dr.) 3,
G. van Steenbergen.

Buiten districtsverband:

Coevorden 6, J. Bosscha.
Emmen 4, P. Wildvank.
Meppel 6, E. Kieft.
„ 3, J. M. Schouten.
Nieuw-Amsterdam 4,
K. C. Eldering.
Oud-Schoonebeek 3,
L. v. d. Houten.
Ruinerwold 2, J. van Diermen.
„ 3, A. Wildeman.
Westerbork 3, K. Smit.
Zuidbarge 3, G. H. Ligterink.

OVERIJSSEL.

District Lutten e.o.

. . . . . Voorz.
. . . . . Secr.
. . . . . Penn.
Ane 3, J. Kenemans.
Balkbrug 3, G. J. Eshuis.
Dedemsvaart 5, S. Kok.
„ 3, P. Fokkinga.
Heemse 3, E. Smit Jz.
De Krim 4, T. P. Winkler.
Lutten 4, J. H. v. Herksen.
Ommen 4, E. H. Timmerman.
„ (Witharen) 3,
J. W. Groeneveld.

District Zwolle.

. . . . . Voorz.
. . . . . Secr.
. . . . . Penn.
Genemuiden 2, R. de Groot.
Kampen 4, J. Schilstra.
„ 8, F. Treep.
„ 6, D. W. v. d. Kouwe.
Kamperveen 2, J. A. van Delden.
Oldebroek (Gld.) 2, S. Hagen.
Wezep (Gld.) 4, G. de Boer.

Buiten districtsverband:

Enschedé 5, Joh. Pol.
„ 5, S. Tilsma.
„ 4, W. Nugteren.
„ 5, J. van Bolhuis.
„ 6, G. J. H. Kottier.
Den Ham (O.) 4,
H. A. Beukenkamp.
„ (Daarle) 2,
L. Oosterhof.
Hasselt 3, J. B. Beuving.
Lang Zuthem 2, H. J. Drok.
Nijverdal 8, B. Westera.
Rouveen 3, D. van Zanten.
Steenwijk 4, S. van Dijk.
Zwartsluis 5, H. Eikelboom.
„ 3, J. de Groot.
„ 3, K. Laansma.

GELDERLAND.

District Nijkerk.

G. Blanken Wz., *Voorthuizen,* Voorz.
J. van der Waals, *Nijkerk,* Secr.
Idem, Penn.
Barneveld 4, A. de Jong.
Bunschoten (Utr.) 6, Jac. ter Haar.
Ermelo 5, A. van Ramshorst.
„ 5, A. Veerman.
Nijkerk 5, P. de Zeeuw J.Gz.
„ (Doornsteeg) 3, J. Sietsma.
Scherpenzeel (Gld.) 5, N. Klei.
Voorthuizen 5, G. Blanken Wz.
Zwartebroek 3, H. J. Veerbeek.

Buiten districtsverband:

Bennekom 4, J. Wouda.
Dinxperlo (de Heurne) 3, E. R. Feringa.
Nijmegen 4, J. Schilperoord.

UTRECHT.

District Utrecht.

. . . . . Voorz.
. . . . . Secr.
. . . . . Penn.
Benschop 3, J. Breekveldt.
Breukelen 4, J. P. Oranje.
Harmelen 4, A. de Beun.
Loenen 2, J. van Schie.
Tienhoven 2, P. Tillema.
Utrecht 11, A. van Kalken.
„ 5, J. Brouwer.
„ 3, J. H. Wiegers.
„ 4, J. Leutscher.
Zeist 3, H. F. van Campen.
„ 5, W. Ras.
„ 4, H. J. v. Doorn.

Buiten districtsverband:

Mijdrecht 5, A. Bussche.
„ (Hoef) 2, L. H. Stronkhorst.

NOORD-HOLLAND.

District Alkmaar.

. . . . . Voorz.
. . . . . Secr.
. . . . . Penn.
Andijk-Oost 5, F. de Boer.
Broek op Langend. 6, G. P. Buyze.
Noord-Scharwoude 2, R. Schuil.
Oosterend (Texel) 3, H. P. Bolt.
Opperdoes 3, H. Althuizius.

District Amsterdam.

G. v. d. Steen, *Amsterdam W.,* (Bestevaerstr. 1), Voorz.
W. C. Ristjouw, *Amsterdam Z.,* (Amstelv.weg 239), Secr.
idem, Penn.
Amsterdam 6, H. A. Broekzitter.
„ 9, J. Wijngaarden.
„ 8, J. Bokma.
„ 5, E. Roodbergen.
„ 7, H. Ketel.
„ 6, J. G. van Buuren.
„ 9, H. Bakhuis.
„ 9, P. M. Blok.
„ 5, Alb. Drukker.
„ 6, H. Korf.
„ 5, P. de Zeeuw.
„ 5, G. H. de Jong.
„ 9, C. de Koning.
„ 7, J. J. Adriaanse.
„ 3, H. Huting.
„ 5, J. F. Hölscher.
„ 5, J. Valkenburg .
„ 6, F. Boomsma.
„ 5, H. C. Beckmann.
„ 13, J. Nauta.
„ 4, C. J. Pelle.
„ 3, G. Schaap.
„ 4, J. L. Westhoff.
„ 8, G. J. Vrijmoeth.
„ (Gr. IJpolder) 1, W. van Nes Cz.
Bovenkerk 4, A. van Dalen.

Buiten districtsverband:

Amsterdam N. (Ransdorp) 2, H. de Ruig.
„ 10, J. J. Oranje.
„ 7. A. F. Sanders.
Enkhuizen 5, J. Hommes.
Haarlem 5, W. F. van Henten.
„ 7, H. Hulleman.
„ 4, E. S. de Jong.
„ 8, G. Buist.
Hilversum 5, H. de Jong.
„ 4, J. M. van Rooijen.
„ 5, P. S. Vos.
„ 6, T. Spoelstra.
Krabbendam 1, J. de Waal.
Marken 2, K. Visser.
Nederhorst den Berg 2, H. van Paasschen.
Urk 7, G. Heetebrij.
„ 7, J. Loosman.
IJmuiden 7, T. van Popta.
„ 5, D. Visser.

ZUID-HOLLAND.

District 's-Gravenhage.

. . . . . Voorz.
. . . . . Secr.
. . . . . Penn.
Delft 5, Y. Bergsma.
„ 7, A. Sorber.
„ 7, K. Dam.
„ 4, A. J. Riemersma.
's-Gravenhage 9, M Boon.
„ 8, V. Kuyvenhoven.
„ 8, J. Bol.
„ 11, J. Bos.
„ 7. B. Koekkoek.
's-Gravenhage 4, J. C. Kloosterman.
„ 7, K. H. Buytendorp.
„ 7, H. J. C. Wechgelaer.
„ 7, A. Verduijn.
„ 10, H. v. Oostrom.
Hoek van Holland 3, A. Lems.
Rijswijk 6, J. H. Romijn.
„ 5, I. Snoek.
Voorburg (Effatha) 14, A. A. van Holten.

District Leiden.

Ds. W. Bouwman, *Leiden,* Voorz.
W. van Veen, *Katwijk a. d. R.,* Secr.
A. Verhoog, *Voorschoten,* Penn.
Hazerswoude 7, B. Offringa.
Hillegom 4, G. Troost.
Katwijk a. d. R. 3, W. van Veen.
Noordwijk a. Zee. 5, J. E. Kok.
Rijnsburg 5, M. Pieper.
„ 7, A. Bouman.
Voorschoten 4, G. C. Verrips.

District Rotterdam.

H. J. van Wijlen, *Rotterdam-C.* (Middellandsplein 4b), Voorz.
G. van Bekkum, *Rotterdam-N.* (Bergschelaan 79b), Secr.
J. G. Baart, *Rotterdam-W.* (Essenburgsingel 76), Penn.
Berkel en Rodenrijs 5, J. Beukema.
Gouda 8, A. Kuizinga.
Pijnacker 3, L. Kooijman.
Rotterdam 5, D. den Ouden.
„ 6, T. Vis.
„ 5, J. G. Baart.
„ 10, F. C. van Dorp.
„ 6, C. Esser.
„ 12, E. Bersma.
„ 6, G. Vlaanderen.
„ 6, A. de Wit.
„ 5, C. v. d. Toorn.
„ 7, H. Hooimeijer.
„ 6, A. Th. Voogd.
„ 6, H. Stapelkamp.
„ 5, P. Goedendorp.
„ 6, A. Oudhof.
„ 5, A. Pijl.
„ 6, J. Spoelman.
„ 5, J. H. van Mechelen
„ 4, E. Been Jz.
„ 9, F. Helderman.
„ 9, L. J. Allaart.
„ 4, A. de Winter.
„ 7, W. Euser.
„ 9, H. van den Tol.

District De Rijnstreek.

. . . . . Voorz.
. . . . . Secr.
. . . . . Penn.

Alphen a/d R. 5,
J. W. Hoornenborg.
Bodegraven 6, P. M. Smit.
,, 3, A. Beversluis.
,, 6, D. Kruijmer.
Nieuwveen 3, P. Spreij.
Zwammerdam 3, A. R. Koster.

District Vlaardingen.

K. Lub, *Schiedam,* Voorz.
Mej. W. G. van Holten, *Rotterdam-N.,* Is. Hubertstraat 124b, Secr.
D. J. Lock, *Maasland,* Penn.
De Lier 5, H. Mollema.
Maasland 4, J. A. Haverkamp.
Monster 4, A. Boersma.
Schiedam 6, K. Lub.
,, 6, G. W. de Lange.
,, 7, A. Blijdorp.
,, 3, A. v. d. Blom.
,, 5, S. H. Geertsema.
Schipluiden 2, J. Pouwer.
Vlaardinger Ambacht 4, R. Zwiers.

Buiten districtsverband:

Brandwijk 3, T. Sturing.
Giessen-Oudekerk 4, P. G. v. Engen.
Hillegersberg 4, B. Bakker.
,, 7, J. G. van Keulen.
Hoogvliet 4, J. Tennekes.
Leimuiden 3, D. Ham.
Middelharnis 2, P. G. J. v. Leeuwen.
Oudewater 5, S. T. Verdonk.
Rijsoord 7, P. Faber.
,, 4, W. F. G. Breekveldt.
Schoonrewoerd 2, J. Panvis.
Sliedrecht 7, H. Hakkenes.
IJsselmonde 3, P. M. Sorber.

ZEELAND.

Buiten districtsverband:

Koudekerke 4, J. C. Ruitenbeek.
Krabbendijke 2, M. C. v. Hekken.
Middelburg 4, A. Coumou.
,, 4, J Ysselstein.
,, 6, T. Winter.
Nieuwdorp 4, Chr. Melse.
O. en W. Souburg 4, J. K. Voogd.
Vlissingen 4, A. Schout.
,, 4, J. J. Laernoes.
Yerseke 3, J. Jonkheer.

NOORD-BRABANT.

Buiten districtsverband:

Klundert 5, ...
Nieuwendijk 8, F. Wisse.

Aangesloten Kweekscholen:
Amsterdam, Dir. Dr. A. de Fouw.
Leeuwarden, ,, Drs. H. Dijksterhuis.
Rotterdam, ,, J. Brinkman.
Sneek, ,, A. L. J. Wijtzes.
Utrecht, ,, J. van der Spek.

De Secretaris verzoekt dringend aanwijzing van mogelijke onjuistheden in deze opgaven, alsmede bericht van elke verandering in deze opgaven en in die van Secretaris of Penningmeester der aangesloten scholen.

COMMISSIE VAN UITVOERING

(met jaar van aftreding).

Prof. Dr. A. Noordtzij, Lausanne, Eere-Voorzitter
J. van der Waals, Nijkerk (Gld.), Secretaris 1938
Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage, Voorzitter 1939
J. Nauta, Amsterdam, Tweede Secretaris 1940
Prof. Dr. J. Severijn, Utrecht 1941
P. Timmermans, Zuidhorn 1942
Mr. J. Terpstra, Tweede Voorzitter, 's-Gravenhage 1943
K. van der Graaf, giro 254175, Penn. G.S.V., Hilversum 1944
Th A. Versteeg, Amsterdam 1945
P. Eringa, Buitenpost 1946
Prof. Dr. J. Waterink, Amsterdam-Z., Vossiusstraat 21, Paed. Adv.

GEDELEGEERDEN VAN HET GEREF. SCHOOLVERBAND

Voor den Schoolraad:

Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage.
Prof. Dr. J. Severijn, Utrecht.
J. van der Waals, Nijkerk (Gld.)

Voor het examen aanteekening van G.S.V. op de bul Paed. M.O.:

Prof. Dr. K. Dijk, Zwolle.
Prof. Dr. D. Nauta, Amsterdam.

Voor het examen van den Schoolraad (letter C):

Ds. R. E. van Arkel. Utrecht.
Ds. R. Bartlema, Zeist.
Ds. F. A. den Boeft, Rotterdam.
Dr. J. W. v. d. Bosch, Harderwijk.
Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage.
Ds. W. Bouwman, Leiden.
Ds. P. C. de Bruijn, Apeldoorn.
Prof. Dr. K. Dijk, Zwolle.
Prof. J. W. Geels, Apeldoorn.
Ds. J. R. Goris, idem.
Dr. J. Hoek, 's-Gravenhage.
Dr. H. Kaajan, Utrecht.
Ds. J. van der Meulen, Schiedam.
Ds. F. C. Meyster, Rotterdam.
Prof. Dr. D. Nauta, Amsterdam.
Prof. Dr. J. Severijn, Utrecht.
Ds. J. H. Telkamp, Utrecht.
Ds. P. Ch. van der Vliet, Utrecht.

Voor de Kweekschool te Amsterdam:

J. van Dijk, Amsterdam.
Ds. P. van Dijk, Zaandam.
J. Dijkstra, Amsterdam.
Dr. B. Ebling, idem.
Dr. J. C. van der Does, idem.
Prof. Dr. F. W. Grosheide, Voorz., idem.
Ds. J. H. F. Remme, idem.
Th. A. Versteeg, Secr., idem.
J. Wijngaarden, idem.
vacature.

Voor de Kweekschool te Leeuwarden:

Primi:
Ds. S. W. Bos, Leeuwarden.
Dr. R. W. Mulder, Voorz., idem.
H. Nienhuis, Secr., idem.
Ds. M. P. Pel, Witmarsum.
B. Visser, Garijp.
Secundi:
B. Anema, Minnertsga.
T. F. de Boer, Hantum.
Dr. C. J. Goslinga, Buitenpost.
J. Heslinga, Leeuwarden.
Ds. W. H. den Houting, Huizum.

Voor de Kweekschool te Rotterdam:

L. J. Allaart, Rotterdam.
J. van Andel, 's-Gravenhage.
Ds. D. B. Hagenbeek, Vlaardingen
A. L. van Hulzen, Utrecht, Secr.
T. van der Kooy, 's-Gravenhage, Voorzitter.
Dr. N. van der Laan, idem.
Dr. J. F. Reitsma, Rotterdam.
H. Robijn, idem.
Ds. J. Schoonhoven, idem.
H. J. van Wijlen, idem.

Voor de Kweekschool te Sneek:

Primi:
W. Bekius, Gauw.
Ds. A. J. Bouma, Heerenveen.
H. H. Broekstra, idem.
S. Dijkstra, Sneek.
Ds. G. M. van Rennes, Heeg.
Secundi:
S. de Groot, Heeg.
Ds. C. M. Huizinga, Scharnegoutum.
Ds. G. A. Langhout, Gaastmeer.
Ds. H. Veldkamp, Sneek.
vacature.

Voor de Kweekschool te Utrecht:

Ds. R. E. van Arkel, Utrecht.
Ds. R. Bartlema, Zeist.
A. M. Brouwer, Utrecht.
J Dubbeldam, idem.
Prof. J. W. Geels, Apeldoorn.
H. J. Hamer, Zutphen.
J. H. de Jong, Utrecht.
Ds. P. Ch. van der Vliet, idem.

J van der Waals, Nijkerk (Gld.), Voorzitter-Secretaris.
Ir. D. C. J. IJlst, Bilthoven.

Voor de Bibliotheek ten dienste van het Christelijk Onderwijs:
J. van der Waals, Nijkerk (Gld.).

Voor het Ziekenfonds „Lukas":
J. H. Donner, Rotterdam.

Voor het Groot-Comité tot Organisatie van Schoolcongressen:
Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage.
J. van der Waals, Nijkerk (Gld.).

Voor de Vereen. v. Steunverleening a. h. Vrije Chr. Onderwijs buiten ons land:
Mr. J. Terpstra, 's-Gravenhage.

Voor de Wieringermeerscholen:
Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage.

Voor het Steuncomité v. h. Chr. Bewaarsch. Ond.:
Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage.

Voor de schooluitzendingen van de N.C.R.V.:
J. Nauta, Amsterdam, prim.
J. van der Waals, Nijkerk, sec.

Voor de Chr. Filmcentrale:
J. Nauta, Amsterdam.

Redactie van de Ger. School:
Prof. Dr. J. Severijn, Utrecht.
J. v. d. Waals, Nijkerk, Eindred.
Prof. Dr. J. Waterink, Amsterdam.

UITGAVEN VAN HET GEREF. SCHOOLVERBAND.

Te bekomen bij de N.V. Drukkerij „Holland" te Amsterdam.

1. „De taak van het Gereformeerd Schoolverband" door Dr. H. Bavinck. 1e dr. 1906, 2e dr. 1911, *f* 0.30.

2. „Schoolbesturen en Onderwijzers" door Dr. J. Woltjer, 1907, *f* 0.20 (uitverkocht).

3. „Hoofden van Scholen en hun mede-onderwijzers" door Ds. J. C. Sikkel, 1908, *f* 0.25 (uitverkocht).

4. „De Ouders en de School" door J. van Andel Jz. 1e dr. 1909, 2e dr. 1910, *f* 0.30 (uitverkocht).

5. „Schooltoezicht" door J. C. Wirtz Cz., 1910, *f* 0.25.

6. „De opleiding tot onderwijzer in de naaste toekomst" door D. W. Reinders, 1911, *f* 0.25.

7. „Een bijdrage voor het Onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis in de Scholen met den Bijbel" door H. J. van Wijlen, 1912, *f* 0.30 (uitverkocht).

8. „Het onderwijs in de Geschiedenis aan Gereformeerde scholen" door H. Lankamp, 1913, *f* 0.30.

9. „De Opleiding van den Onderwijzer" door H. Bavinck, H. Visscher en H. J. van Wijlen. 1914, *f* 0.50.

10. „Meer Uitgebreid Lager Onderwijs in verband met dat aan andere onderwijsinrichtingen" door L. Looijen, 1915, *f* 0.35.

11. „De behandeling van de Kerkgeschiedenis op onze scholen" door Ds. J. H. Landwehr, 1916, *f* 0.35.

12. „Het Godsdienstonderwijs op Gereformeerde Scholen. Rapport over het Onderzoek naar de inrichting van het Godsdienstonderwijs op de scholen, aangesloten bij het Gereformeerd Schoolverband" door J. van der Waals en J. C. Wirtz Cz., 1917, *f* 0.50.

13. „Het Lied der Schepping op onze Scholen. Het Natuurkundig Onderwijs in verband met de Gereformeerde beginselen" door A. Jonkman, 1917, *f* 0.50.

14. „De huidige stand van den Schoolstrijd" door Mr. P. S. Gerbrandy, 1918, *f* 0.30.

15. „Van Spelen tot Leeren" door K. van der Berg, 1918, *f* 0.40.

16. „Voortgezet Onderwijs" door J. C. Wirtz Cz., 1919, *f* 0.45.

17. „De Heidelbergsche Catechismus op de Lagere School" door G. Meima, 1920, *f* 0.65.

18. „Gelooven en Opvoeden. Een woord naar aanleiding van de nieuwe stroomingen in de Paedagogiek" door J. van Andel, 1921. *f* 0.65.

19. „Kerk en School" door Dr. K. Dijk, 1922, *f* 0.75.

20. „Het typeerende van de Gereformeerde School" door T. van der Kooy, 1923, *f* 0.60.

21. „Eigen Schooltoezicht" door de Commissie van Uitvoering, 1924, *f* 0.30.

22. „De onmisbaarheid, de mogelijkheid en de beteekenis van een Leerstoel voor Gereformeerde Paedagogiek" door A. Jonkman, 1924, *f* 0.75.

23. „Staatsschool of Volksschool?" door J. van Andel, 1925, *f* 0.50.

24. „De Tucht op school, naar Gereformeerd beginsel" door Dr. J. Waterink, 1926, *f* 0.50.

25. „Hoofdlijnen der Paedagogiek van Dr. Herman Bavinck, met critische beschouwing" door J. Brederveld, 1927, *f* 0.75.

26. „De taak der Overheid ten opzichte van de Hygiëne in de School" door Dr. C. J. Honig, 1928, *f* 0.40.

27. „De beteekenis en de inrichting van het Onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis op de Lagere School" door Ds. P. van Dijk, 1929, *f* 0.50.

28. „Onze houding tegenover het vak „lichamelijke oefening" op de lagere school" door Dr. J. Waterink, 1930, *f* 0.50.

29. „Het Gereformeerd Schoolverband in zijn 25-jarig bestaan" door J. van der Waals, 1931, *f* 0.90.

30. „Handenarbeid op de Gereformeerde School" door G. Blanken Wz., 1932, *f* 0.50.

31. „De geschiedenis der Godsopenbaring op onze scholen" door Dr. A. Noordtzij, 1933, *f* 0.50.

32. „De School met den Bijbel en het onderwijs in de Geschiedenis" door Dr. A. A. van Schelven, 1934, *f* 0.30.

33. „Meester en Dominee" door Ds. J. van Herksen, 1935, *f* 0.40.

34. „Gereformeerde Verbondsbeschouwing en Opvoeding" door Dr. E. D. Kraan, 1936, *f* 0.55.

35. „Het Gereformeerd beginsel en de richtlijnen voor de Didactiek" door Prof. Dr. J. Waterink, 1937, *f* 0.50.

36. „Het nationaal Karakter van het Christelijk Onderwijs" door Dr. A. de Fouw, 1938, *f* 0.75.

Voor de propaganda is nog bij den Secretaris verkrijgbaar:
„Doel en streven van Gereformeerd Schoolverband" door J. C. Wirtz Czn.
Het tractaat „Van het G.S.V. en zijn arbeid".

Orgaan van het Gereformeerd Schoolverband is het maandblad De Gereformeerde School, uitgave van Dijkstra's Uitgeverij, Zeist. Abonnementsprijs *f* 2.— per jaar, 5 abonn. door één schoolbestuur besteld en aan één adres te zenden *f* 1.50 per abonn.

10 JUNI 1938 8E JAARGANG No. 8

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

SCHOOL EN JEUGDBEWEGING

II.

De ouders ontmoeten naast de Kerk als factor van onderwijs en opvoeding *de school;* voor de vorming der jeugd een zeer belangrijk instituut. Door allerlei oorzaken is aan dit instituut een zeer belangrijk deel der opvoeding opgedragen, zoodat men zich soms de vraag stelt, of zij niet te veel op het terrein van het gezin treedt. De arbeid, door de school verricht, is en blijft echter altijd een opgedragen taak door de ouders. De opvoeding van de ouders is primair, de school secundair. Dit is met name van groot gewicht, omdat de school niet alleen *onderwijs*-instituut is, niet alleen „bijbrengt" vaardigheden en kundigheden. Onderwijs zonder opvoeding is ondenkbaar." En neutraliteit bij de opvoeding is niet bestaanbaar. De school werkt in op verstand, hart en wil der leerlingen.

Dat hier het contact tusschen de ouders en de school zeer innig moet zijn, zal iedereen toestemmen. Juist bij de Openbare School is dit geheel voorbij gezien. In latere jaren is men tot de erkenning van deze principieele fout gekomen en is men critiek gaan leveren op de huidige toestanden. Zoo schrijft o.a. Dr. J. H. F. Kohlbrügge in één zijner werken: „Zooals er geen samenwerking is tusschen onderwijzers en ouders, zoo is er ook geen verband tusschen school en leven." En niet minder bracht scherpe critiek uit Ir. W. H. van Schouwenburg op het 2de Paedagogisch Congres, toen hij stelde: „Er bestaat geen samenwerking tusschen school en huis". Hij wees toen ook een weg tot verbetering aan: „Door oprichting van oudervereenigingen en oudercommissies kan reeds aanstonds een contact tusschen school en huis worden gevormd".

Of deze later bij de Wet ingestelde oudercommissies bij het Openbaar L.O. aan de verwachtingen voldaan hebben, is de vraag. Wij weten, dat èn aan de eene zijde de ouders, èn aan de andere zijde de onderwijzers en leeraren niet con amore hun medewerking hebben verleend tot het welslagen van deze poging, zij het ook uit verschillende beweegredenen.

Dit contact mag bij het Christelijk onderwijs gelukkig nog geconstateerd worden als gevolg van het beginsel, dat hier gehuldigd wordt omtrent het wezen, karakter en doel der school, waardoor de verkiezing en samenstelling der schoolbesturen ook is bepaald. Of na een moeilijken en langdurigen strijd, die daarvoor gevoerd moest worden, het contact niet wat verslapt is, het is voldoende deze vraag even te stellen. Dankbaar mag echter aangenomen worden, dat onze Gereformeerde onderwijzers en onderwijzeressen nog aan „huisbezoek" doen en de „ouderavonden" over het algemeen zich in een druk bezoek mogen verheugen.

Nu is in de latere jaren *de Jeugdbeweging* van groote beteekenis geworden. En buiten huisgezin, kerk en school arbeidt ook zij aan de opvoeding der jonge menschen.

Allerwegen zoekt men de jeugd van 12 jaar af bijeen te brengen in vereenigingen, clubs en bonden, waarvan de jonge menschen lid worden en dus dientengevolge medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid dragen. Naar den aard van den leeftijd van 12—16 jaar onder de leiding van ouderen, daarna onder eigen verantwoordelijkheid in de zelf gevormde vereeniging.

Deze methode van jeugdbeweging is psychologisch juist, in zooverre zij tegemoet komt aan den in den overgangsleeftijd opkomenden drang naar zelf-oordeelen, zelf doen. Vooral na 1918 is de beteekenis der jeugdbeweging nog meer naar voren getreden.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek gaf, via de afdeeling uitgeverij der Landsdrukkerij, uit een *„Statistiek van de vrije Jeugdvorming 1937"*. Wij willen daaruit eenige cijfers noemen, waarbij wij ons beperken tot de groote landelijke Bonden. Wij rekenen daarbij de jeugdigen vanaf 12 jaar.

Arbeidersjeugdcentrale . . .	8103	leden
Ned. Padvinders samen . .	15696	„
Algem. Chr. Jeugdbeweging .	65995	„
Gereform. Jeugdbeweging . .	80339	„

De Roomsch-Katholieke Jeugdbeweging gaat prat op een getal van meer dan 250.000 leden, maar hierbij houde men in het oog, dat tienduizenden dubbel zijn geteld door het dubbel lidmaatschap, n.l. van de gewone jeugdvereenigingen (daaronder ook begrepen sport- en gymnastiek-vereenigingen, vereenigingen voor geheelonthouding en tot bestrijding van drankmisbruik enz.) en de zuivere godsdienstige congregaties.

Het *Gereformeerde Jeugdwerk* nu sluit inzonderheid aan bij de opvoeding, in onze Gereformeerde gezinnen en op onze Gereformeerde scholen gegeven. Dit vloeit voort uit haar doelstelling en het daaruit gegeven karakter van haar arbeid. De *Algemeen-Christelijke Jeugdbeweging,* die haar hoofdorganen vindt in het Ned. Jongelingsverbond en in het Ned. Verbond van Chr. Jonge Vrouwen- en Meisjesvereenigingen, heeft op zich genomen de behartiging van de geestelijke en zedelijke, zoowel als van de maatschappelijke belangen van de jeugdigen van ons volk. „Voor jonge menschen, door jonge menschen, en allen tot Christus." Haar hoofddoel is het trekken tot Christus en het bewaren bij Christus. In zijn wezen is deze arbeid tot op heden „Innere Mission", Evangelisatie en bewaring. Deze Jeugdbeweging is daarom in haar grondslag inter-confessioneel (de Parijzer basis), vrucht van het Reveil.

Dit evangeliseerend karakter heeft de *Gereformeerde Jeugdbeweging* afgewezen als niet behoorend tot haar taak, evenals de Gereformeerde School dit ook gedaan heeft. Evangelisatie in georganiseerden vorm is taak der Kerk. De Gereformeerde Jeugdbeweging is confessioneel, zelfs min of meer kerkelijk gekleurd. Zij is vrucht niet van het Reveil, maar van het Calvinisme. Dr. Kuyper zeide het zóó: „De jeugdvereeniging, die oorspronkelijk op Methodistische velden is gekweekt, is door u op een Calvinistischen stam geënt, en daardoor zijt ge gekomen tot het innemen van een principiëel standpunt." De Geref. Jeugdbeweging erkent naast zich andere Christelijke organisaties voor de lichamelijke opvoeding en ontspanning enz., maar zij bepaalt zich streng tot de geestelijk-zedelijke vorming. En zij stelt, dat die *geestelijk-zedelijke vorming primair is,* al het andere de tweede plaats moet innemen in het leven van den jeugdige. Daarom stelde zij ook als hare pretentie: „Alle jeugdigen van Gereformeerde levensopvatting, leden der jeugdvereeniging op Gereformeerden grondslag". De Bondsidee!

Uit dit principe vloeit voort, dat de Geref. Jeugdvereeniging geen amusementsclub, geen gezelligheidsvereeniging is, al moet de sfeer door onderling verkeer wèl gezellig zijn. Zij is *studie-club,* ontwikkelingsvereeniging, opvoedingsinstituut. Haar doelstelling is haar leden met verstand en hart te doen inleven in de Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing, en hen daardoor te vormen tot goede leden van het huisgezin en de kerk, tot goede burgers van den staat en in de maatschappij.

Dit gegeven, constateeren wij, dat niet alleen op gronden van utiliteit het recht van bestaan der Geref. Jeugdvereenigingen moet gesteld worden; dat dit recht van bestaan ook niet alleen ontleend moet worden aan psychologische motieven. Maar dat teruggegaan moet worden tot *het principiëele motief* en daarin het recht van bestaan en werken naar Geref. Jeugdbeweging gezocht moet worden.

Wij constateeren met dankbaarheid en blijdschap, dat in onze Geref. kringen dit goed recht en de groote beteekenis dezer Geref. Jeugdbeweging ook erkend en ingezien wordt. Men acht haar, niet het minst in de kringen van het Gereformeerd Schoolverband, een factor van waarde in den tegenwoordigen ontwikkelings- en opvoedingsarbeid.

De *moderne Jeugdbeweging,* die in ons land haar meest typische vertegenwoordigster in de Arbeidersjeugdcentrale vindt, heeft haar oorsprong in *Duitschland* gehad.

Daar heeft zij echter een gansch anderen oorsprong gehad dan de jeugdbeweging in ons land. Daar is zij gekarakteriseerd als „Durchbruch jugendlichen Kraftbewusstseins, Ausbruch jugendlichen Lebens angesichts

einer unjugendlich gestimmten Kulturepoche." Haar doel was: „Neuordnung der Gesellschaft, deren völlige Umordnung, die Erneuerung und Beseelung des Gesellschaftsleben". Zij wilde een nieuwe cultuur geven. Dat daarbij ook *de school* partij werd, sprak uit den aard der zaak. De school in haar systeem stond buiten het leven. Zij voldeed niet aan het sterke levensgevoel der jeugd. Zij hield de persoonlijkheidsontwikkeling tegen. Zij belemmerde de vrije ontplooiing van de jeugdkracht; zij gaf doode leerstof, niet het leven. En zoo *kwam de moderne jeugdbeweging* in haar eerste jaren in Duitschland *tot een „Kampfstellung" tegenover de school.*

Deze tendenz is aan de Jeugdbeweging in Nederland vreemd. De toestanden op schoolgebied zijn hier anders dan bij onze Oostelijke buren, wier systeem teekenen vertoont van een discipline, in ons land onbekend en ook niet met onzen volksaard overeenstemmende. Ook hier bestaan bezwaren tegen de schoolinrichting en het onderwijs- en opvoedingssysteem. Maar wanneer wij Dr. J. H. F. Kohlbrügge hooren uitspreken, wanneer hij bijv. Oosterlee's critiek gelezen heeft: „Zóó beschouwd is de vrije jeugdvorming een natuurlijke reactie tegen het mechanisme der school" dan heeft hij dit mis gezien. Daaruit is althans het ontstaan en de bloei der jeugdbeweging niet te verklaren. Natuurlijk, wij geven toe, dat het opvoedingssysteem in de school en in de jeugdbeweging anders *moet* zijn. Dat ligt reeds besloten in de psyche der jeugdigen in de jaren 6—12, 12—16 en 16 à 17 en hooger. Ook in het karakter der beide instituten. De school zal zich daarbij altijd te hoeden hebben voor mechaniseering. De Jeugdbeweging zal echter ook altoos moeten letten op den eisch, dat er systeem, methode in haar arbeid is.

School en Jeugdbeweging staan bij ons niet in eene „Kampfstellung." *De Jeugdbeweging bouwt voor haar deel van den arbeid voort op hetgeen gezin en school hebben gegeven.* Zij hebben elkander gevonden, met name de Geref. School en de Geref. Jeugdbeweging. Hoevele onderwijzers en onderwijzeressen zijn geen leden geweest of zijn nog leden eener Geref. J.V. of M. V.!

B. A. KNOPPERS.

ONZE TOOGDAG

Het was Woensdag voor Hemelvaartsdag weer een mooie vergadering in K. en W. te Utrecht. De presentielijsten telden 285 namen, maar, gelet op het aantal stoelen, dat herhaaldelijk moest aangedragen worden, was 't getal beduidend grooter. Zaal 11 was tjokvol.

De Voorzitter, Dr. Bouma, gaf op te zingen Ps. 66 : 1 en 3, ging voor in gebed en las daarna Joz. 4 : 8—16.

Het openingswoord komt straks op een uit de vergadering gedaan verzoek in extenso in de Notulen. Ik bepaal me daarom hier tot enkele gedachten.

We zijn weer tot onzen toogdag opgekomen om, ziende de broeders, moed te grijpen; om over onze beginselen te spreken en dan straks in onze steden en dorpen weer te doen, wat God ons te doen geeft. We hebben een arbeid, die moeite en bezwaren verschaft, maar we leven in de blijde wetenschap, dat we ons werk niet alleen doen. Onze gekroonde Middelaar, opgevaren ten hemel, heerscht ook over een aarde, waar elk oogenblik bliksemen kunnen inslaan.

Spreker vraagt bijzonder aandacht voor vers 11 van 't voorgelezen gedeelte. Het staat er zoo eenvoudig: *toen* ging de ark over. *Toen*, toen al 't volk over was. In den Jordaan dreiging van minuut tot minuut. Maar geen gevaar, de ark blijft in 't midden van 't volk. Een christelijke school te stichten en in stand te houden is lang een waagstuk geweest. Maar God heeft over ons gewaakt: de ark is in 't midden gebleven.

En vers 11 is profetisch, geldt ook nu nog, zal blijven gelden tot 't Koninkrijk Gods voleindigd zal zijn.

Spreker zegt dit alles met zekere bedoeling. Er is bij ons dépressie. We zien 't groote wonder niet meer, dat God ons de christelijke school gaf; we zijn er aan gewoon geraakt. En dan, we hebben soms moeite met onze scholen. We zitten wel eens met 't geld, we offeren niet zooveel meer als vroeger. Als onze voortrekkers van voor 70 jaar (toen is G.S.O. opgericht) konden, zouden ze ons vragen: hebt ge dan geen opleidingsscholen, niet genoeg personeel, geen kring, vanwaaruit stimulans op uw werk uitgaat? En ze

zouden, ziende op onze zegeningen, geestdriftig dankstonden georganiseerd hebben.
We moeten niet blijven roepen och, och! en ach, ach! maar we moeten gedenken, dat de ark in 't midden van 't volk stond, terwijl het over den Jordaan trok.

Spreker herdacht onze voortrekkers M. Noordtzij, Bavinck, Sikkel, Wirtz. Bij het graf van Wirtz heeft G.S.V. zich gisteren ook doen vertegenwoordigen om met andere organisaties een gedenksteen aan zijn dochter over te dragen.

De Voorzitter eindigde met een hartelijken gelukwensch aan br. Timmermans, lid der C. v. U., die onlangs zijn 40-jarig jubileum als christelijk onderwijzer gevierd heeft.
De Secretaris kon mededeelen, dat de Geref. Schoolvereeniging te Zwolle met 5 scholen tot G.S.V. is toegetreden. Dat geeft hoop op activeering van 't district Zwolle.

De Secretaris had catalogi van de Bibliotheek ten dienste van het Chr. onderwijs laten komen en was zoo gelukkig er 35 van te verkoopen. Of dat zoo gewichtig is? Ja, omdat zoo in 35 scholen weer een stem gehoord wordt: graaf in de schatten, die in de Bibliotheek opgestapeld liggen, studeer, studeer.

De Secretaris had ook brochures over den Leerstoel neergelegd en er waren kaarten uitgereikt om begunstigers te werven. Of dat ook 35 posten heeft aangebracht? Ik weet 't op heden nog niet. Wel kreeg ik last om 20 brochures te verzenden.

De periodieke werkzaamheden liepen vlot van stapel. De verslagen werden goedgekeurd. Bij de verkiezing even een interruptie. De heer Van Wijlen kwam vragen, of er nu niets aan te doen was, dat de Secretaris voor goed aftrad. „Er komt niets van terecht". Wel vleiend. Maar de Secretaris bleef meenen, dat hij zich nu met 't oog op zijn leeftijd niet weer voor negen jaar mocht laten herkiezen. Uit de telling der stemmen bleek, dat gekozen is met 141 stemmen de heer J. Bos, hoofd eener school te 's-Gravenhage, die met 1 Juni gepensionneerd is; de heer De Jong hoofd eener school te Amsterdam, verkreeg 106 stemmen.
Nu kwam de reiskostenkwestie. De Ned. Spoorwegen gaven dit jaar geen speciale retourkaarten. Daarom voerde de C. v. U. voor dit jaar een regeling in, waarbij de vergoeding berekend werd als had men toch op zoo'n speciale kaart gereisd. En nu werd voorgesteld deze regeling voor blijvend te accepteeren. Maar Wijnjeterp was gekomen met een amendement, om voor afgelegen plaatsen ook, voor ten hoogste 10 K.M. met een bedrag van ten hoogste *f* 0.75, de kosten te vergoeden, gemaakt om bij reizen per gezelschapsbiljet het aanvangspunt van de gezamenlijke reis te bereiken. Voorstel en amendement werden aangenomen onder afspraak, dat er in vijf jaar niet meer over de reiskosten zou gesproken worden.

Toen kwam er een mooi halfuurtje. Prof. Waterink ging vertellen van zijn werk in het Laboratorium. Ook hier kan ik slechts enkele mededeelingen memoreeren; de Notulen geven 't straks uitgebreider.

Prof. Waterink weet, dat men er wel eens over teleurgesteld is zoo weinig van zijn arbeid te hooren. Maar die terughoudendheid wordt door wetenschappelijke voorzichtigheid geëischt. 't Geldt 't naspeuren van Gods wetten voor 't kinderleven. Daarvoor moeten niet 200, maar minstens 5000 kinderen onderzocht, eer men zekere wetmatigheid mag constateeren.

De Professor ging op enkele punten nader in. Zoo op de intelligentie. Men is gaan inzien, dat de intelligentie zeer gecompliceerd is. Dat men moet rekenen met de ruimtelijke voorstelling, met 't motorisch element, met concentratievermogen, tempo van werken, geheugen enz. Kinderen, die gebrek hadden ten opzichte van 't woordbeeld, heeft men vroeger wel naar de school voor zwakzinnigen verwezen, wat heel niet noodig was. Naar Professors meening is de intelligentie zelf niet opvoedbaar, maar moet aandacht gewijd worden aan de samenwerkende factoren als concentratie, tempo enz.

Prof. Waterink werkt met 10 menschen in 't laboratorium. Er zijn er, die om 9 uur 's morgens beginnen en 's avonds half 12 eindigen.

Belangrijke mededeelingen deed Prof. Waterink ook over 't psychotechnisch onderzoek in opdracht van groote werkgevers.

Waarlijk, de perzik smaakte naar meer.

Van half 2 tot half 4 kon de vergadering bezig zijn met 't referaat van Dr. de Fouw

„Het nationaal karakter van het Chr. Onderwijs". De referent begon met zich te verweren tegen critiek in de pers en debatteerde daarna met 7 sprekers. Ook dat volgt straks in de Notulen. 'k Volsta hier met de meening, dat de referent tegen enkele debaters flink van zich afsloeg.

En toen kwam 't half uur, blijkbaar gereserveerd om afscheid te nemen van den Secretaris, die met onderbreking van één jaar 31 jaar in de C. v. U. heeft gezeten en daarvan 28 jaar het Secretariaat heeft waargenomen. Dr. Bouma zag hem in zijn toespraak als samengegroeid met G.S.V., door Gods bijzondere leiding tot dit werk geroepen. „Maar", zei hij, „de langste dag, Broeder, neigt ter kimme, ook die van Uw rijken en gezegenden arbeid. Hartelijk dank ervoor." — Dien dank wou de Voorzitter G.S.V. doen vertolken in de aanbieding van het eerelidmaatschap, welk voorstel met applaus werd aanvaard.

Dit besluit was reeds vastgelegd in een door Nelly ten Have keurig gecalligrafeerd en in een mooie lijst vervat diploma, dat den scheidenden Secretaris werd overhandigd.

Aan 't slot las de Voorzitter een zeer hartelijk schrijven voor van Prof. Noordtzij uit Lausanne, den Eerevoorzitter, aan zijn vroegeren Secretaris.

Nadat hem Ps. 134 : 3 toegezongen was, kreeg de Secretaris gelegenheid om te danken voor al de waardeering, hem om zijn arbeid bewezen. Hij wist zich van God tot dit werk geroepen en achtte zich verplicht om daarin nauwgezet bezig te zijn. Hij achtte het een onwaardeerbaar voorrecht van zijn God door zijn positie in aanraking geweest te zijn met veel vooraanstaand werk en met onderscheiden groote mannen op het gebied van onderwijs en opvoeding.

Nadat Ps. 72 : 11 gezongen was, ging Prof. Severijn voor in dankzegging.

Zoo was deze jaarvergadering er een met onderscheiden mooie punten, een vergadering die inzonderheid bij den Secretaris in dankbaar gedenken zal blijven.

VAN DER WAALS.

WIRTZ HERDACHT

Ten vorige jare vertoefde in de zomervacantie de heer G. Rozendal van Haren bij het graf van wijlen den heer Wirtz, overleden 4 Februari 1933 en begraven op 't kerkhof bij 't „Groene Kerkje" te Oegstgeest, waar hij in de laatste jaren zijns levens gewoond had. Het graf was gedekt met een zerk, waarop de geboorte- en sterfdatums vermeld waren van Wirtz' gade en van hem zelf. Rozendal werd aangegrepen door de gedachte: dat is al te eenvoudig, dat mag zoo niet langer. Hij wist een Groningsch comité te vormen, dat bij verschillende organisaties aanklopte, om voor gezamenlijke rekening een gedenksteen met inscriptie op 't graf aan te brengen.

Zoo waren dan in den middag van 24 Mei l.l. afgevaardigden van Schoolraad en Unie, de Vereen. v. Chr. O. en O. in N. en O.G., G.S.V. (Voorzitter en Secretaris), het schoolbestuur van Bedum, de Groningsche Kweekschool, het Schoolmuseum te Groningen en een paar persoonlijke vrienden van den heer Wirtz om de groeve vergaderd om den gedenksteen aan te bieden aan de eenige dochter van Wirtz, Mevrouw Westerbrink—Wirtz, daar met haar dochters aanwezig (haar zoon was verhinderd). Rozendal schetste Wirtz als een nationale figuur, in Groningen èn elders herdacht; in zijn arbeid voor de publieke zaak zich mensch en Christen betoonende; Gereformeerd naar kerkelijke signatuur, maar niettemin en juist daardoor mensch met een ruim en warm hart voor al wat het welwezen van ons volk, van onze schoolwereld betrof; een man met zelfstandige en vrije geesteshouding.

Na de onthulling bleek de aan het hoofdeinde van den grafsteen aangebrachte gedenksteen het volgende door een palmtak overwelfde inscriptie te bevatten: Om dankbaar te gedenken het werk door den heer J. C. Wirtz Czn. als onderwijsman door Gods genade verricht is deze steen door een aantal corporaties geplaatst. 1 Thess. 5 : 13a.

Na de overdracht begaven allen zich naar de zaal bij het kerkje, waar door onderscheiden personen het woord gevoerd werd om Wirtz te herdenken. Ook kon aan Mevrouw Westerbrink een album worden aangeboden met inschriften van de genoemde organisaties en

mede van de Prov. Vereen. v. Chr. Ond., van 't gewest en 't district Groningen van G.S.V. van 't Prov. Comité van A.R. Kiesvereenigingen, de firma Haan en enkelen meer. Mevrouw Westerbrink bracht aan 't graf 't Comité in 't bijzonder en in de zaal de Organisaties dank voor dit blijk van liefde tot en waardeering van haar Vader.

VAN DER WAALS.

IN EN BUITEN HET VERBAND.

IX.

Hij was een beste kerel, woonde met zijn moeder samen, en verzorgde haar trouw. Een man met een hart van goud; edele waarden en weekheid woonden er in. Hij was onderwijzer: de jeugd had een groote plaats in zijn hart; de plicht woonde er eveneens. Trouw zat hij elken avond onder de lamp zijn schriften te corrigeeren; trouw ging hij elken morgen half negen van huis.

Hoe kwam het dan, dat naar het oordeel der bevoegden het onderwijs zoo weinig resultaat had, de orde zoo veel te wenschen overliet? Hij zelf had er geen erg in; — werkte maar, deed toch zijn best!

Toen kwam er een hoofd der school, dat hem wilde steunen en leeren. De groote fout toch was, dat de meester door het bosch de boomen niet zag. Hij vertelde tegen de klas, sprak tot de klas, legde uit voor de klas, waarschuwde de klas. Maar hij was als een van die predikers, die steeds preeken tegen den achterwand van het kerkje, zonder ooit menschen te zien.

Hem werd de raad gegeven, eens wat meer op den individueelen leerling te letten, kind voor kind aan te zien, te letten op Jantje en op Pietje of op Gabe en op Wiebe. En hij deed het: hij was een plichtsgetrouw — en een goedwillend man. Toen keek hij naar de eerste bank van de eerste rij links; maar de rest van de klas speelde, teekende, lachte. Van hier wandelde zijn blik naar de eerste bank van de tweede rij links; toen speelde, teekende en lachte ook de eerste bank van de eerste rij weer — mèt de overigen.

Deze man had niet geleerd, in zijn eerste leerschool, zijn aandacht te distribueeren en te concentreeren tegelijk.

Zij was een jong onderwijzeresje, levenslustig en onervaren. Maar met een groote liefde voor haar kinderen. Haar kinderen, ieder weer anders dan de anderen: de stille Jaantje, de drukke Bram, de wijze Pieter, de bange, teruggetrokken Leen. Zij kende hun vorderingen, hun moeilijkheden, — hun geheimen ook. En als de groote klas rumoerig de school binnen kwam, kon zij rustig achter haar lessenaar staan, rechtop, zwijgend, en zij zag naar allen, naar ieder afzonderlijk en naar allen tegelijk. Naar de achterste bank; òòk naar de voorste. En de klas bedaarde, zuchtte, wachtte. Tot de juf het mooie versje opgaf — en nòg even wachtte, want Piet dwaalde nog even met zijn oogen en met zijn fantasie door het open raam de weilanden in. En als zij een vraag stelde, gold die niet één leerling, vooraf aangewezen, maar alle veertig kinderen voelden ieder tot zich de vraag gericht. En veertig paar oogen waren gericht op de juf of op het bord, en veertig hoofden dàchten, tot het antwoord mocht gezegd worden.

En als er een afdwaalde — dan zàg ze het, ook als haar woord tot een ander was gericht, en haar oog leidde den kleine weer terug tot de werkelijkheid.

Ook zij kende haar eersten moeilijken tijd. Maar zij had zich geleerd, allen en alles te zien, ieder kind te betrekken in haar onderwijs. Frisch kon de lach klinken door het lokaal, maar als het uit was, was ook de laatste weer op het appèl.

Wij hebben in onze psychologie geleerd van distributie en van concentratie van de aandacht, van blikpunt en blikveld misschien, — maar *doen* we er wat mee? Is de theorie ook practijk?

Wij hebben, als we niet stokdoof zijn, de klacht vernomen van stilzitschool in tegenstelling met de werkschool; — maar hoe vaak nog is alleen de meester of de juffrouw bezig, met nog één leerling, die een moeilijk woord uit de taalles mag schrijven op het bord?

Wij hebben den mond vol van verzorging der zwakken, van de groote klas, die niet toelaat, zich met elken leerling te bemoeien, van individueele zorg voor het individueele kind; — maar hoeveel vragen worden niet gesteld aan één van de veertig, hoeveel sommen niet uitgelegd voor de leerlingen dicht bij het bord?

Wij spreken wel eens van de „gave der paedagogie", die dan met Vinet liefde en geduld, met Ligthart liefde, geduld en wijsheid zou omvatten. Toegegeven — maar eenzijdig. Ook in wat wij boven bespraken, is veel van een „gave". Populair uitgedrukt: je hebt 't — òf je hebt 't niet. Accoord — maar wat je niet hebt, kun je — misschien — verwerven! Ook hier baart de oefening kunst. En wat we bespraken, raakt toch direct de „kunst", de practijk van de opvoeding en het onderwijs. In de allereerste plaats is dan noodig: zelfcontrôle, dat is zelfwaarneming en zelfonderzoek. Zei niet reeds Salzmann in zijn Mierenboekje zijn symbolum: „Van alle fouten en ondeugden zijner kweekelingen moet de opvoeder de oorzaak in zichzelf zoeken"? Mooi om op een examen op te zeggen! Maar moeilijk om elken dag in de practijk van het schoolleven weer toe te passen. En tòch — het moet!

De al te groote klas is een al te groot bezwaar. Maar de resultaten van het onderwijs hangen af van den man (of de vrouw) vóór de klas. En in bijzondere mate van twee voorwaarden, die ik in twee raadgevingen naar ouden trant wil samenvoegen: oefen u in aandachtsconcentratie en aandachtsdistributie; en: betrek al uw leerlingen bij elk woord in uw onderwijs. Hier liggen de fouten der „jongeren", van de pas-beginnenden, die alles weten en nog alles leeren moeten. Hier liggen de fouten van de ouderen, wier orde te wenschen overlaat. En ook de deugden van goed onderwijs en een goed onderwijzer.

Bij een geschiedenisles gaf de een steeds zijn vragen aan een bepaald kind; doorgaans was het antwoord goed; waarom ook niet: de onderwijzer kende toch zijn pappenheimers wel? Maar de anderen verzonken in zalig niets doen, in fantasie over knikkers, of in stil contact met een kameraad.
De ander stelde zijn vraag algemeen, een bosch van vingers rees omhoog, de activiteit straalde uit de oogen, de achterblijvenden werden er bij gehaald, de moeilijkheden niet ontgaan.
De eerste was goed voor de parade — de tweede voor promotie. De eerste klaagde over de jeugd van tegenwoordig: de tweede boeide een klas van vijftig.

Gr.

GEREF. SCHOOLVERBAND

District Vlaardingen.

Het district vergaderde 14 Mei te Vlaardingen. De opkomst zoowel in de openbare als in de huishoudelijke vergadering was maar zeer gering, 16 en 14. De Jaarverslagen werden goedgekeurd, de begrooting werd aanvaard.
De heer Doornbos van Maasland besprak het referaàt van Dr. de Fouw op overzichtelijke wijze. Er volgde een belangrijke bespreking, waarbij ook practische vragen aan de orde kwamen, zooals de beschouwing van de daden onzer voorouders als: Prins Maurits, Oldenbarneveldt, Willem III, Jan de Witt, de overlading van het leerplan, waardoor de echt Bijbelsche vakken in het gedrang komen, het disputabel stellen van wat onze voorgangers als Groen en Kuyper omtrent „natie", „nationaal", „Calvinisme" leerden, en ook niet alleen onderwijs, maar ook opvoeding en gedrag der opvoeders in Calvin. zin.

De Secretaresse,
W. G. v. HOLTEN.

VAN DE BOEKENTAFEL

Der Vad'ren Pand. Geschiedenis van ons Volk en Vaderland, door H. te Merwe. Uitgave W. D. Meinema, N.V. Delft. Prijs gebonden *f* 7.90.

Dit rijk uitgevoerde werk legt getuigenis af van uitgebreide bronnenkennis en groote zeggenskracht. Door deze haast zeldzame vereeniging van twee noodzakelijke elementen voor historiebeschrijving is een geheel verkregen, dat werkelijk eenig is in zijn soort. De beschrijving is vol emotie en verlaat toch zelden den grondslag van betrouwbaar feitenmateriaal.

De staatkundige geschiedenis heeft een ruime plaats. Maar het geestesleven is niet minder rijk beschreven. Wij denken aan het hoofdstuk De Gouden Eeuw, waarin een interessante beschrijving voorkomt van de kunst van Rembrandt met een schitterende illustratie van David harpspelend voor Saul. De uitgebreide citaten van gedichten uit dien tijd, vooral die van Revius, laten ons den warmen klop gevoelen van het Calvinistenhart.

Ook de cultuurgeschiedenis der negentiende eeuw is veelzijdig beschreven. In welk

ander boek vinden we illustraties van Kater, van het Petronella hospitaal, van Dr. Alb. C. Kruyyt, van Dr. en Mevr. Adriani enz.? Belangrijk illustratiemateriaal is afgestaan door de Atlas van Stolk, den heer N. de Roo en Prof. Dr. J. H. Holwerda. Ir. M. C. A. Meiscke gaf twaalf teekeningen in kleurenstift.

U. S.

Vaderlandsche Kerkgeschiedenis. II. De Hervorming, door G. van der Zee, Hervormd predikant, Uitgave J. H. Kok N.V., Kampen.

Ook dit tweede deel draagt het dubbele karakter van populaire geschiedbeschrijving en wetenschappelijk verantwoord handboek. Daaruit is te verklaren, dat in de noten rustig schoollitteratuur en wetenschappelijke bronnen naast elkaar voorkomen. Bij een herdruk zou een scheiding tusschen bronnen en litteratuur op haar plaats zijn.

Gemis aan *nieuwere* bronnenopgave is evenals in het eerste stuk op te merken. Voor zoover een enkele maal een nieuwe studie wordt genoemd, hebben wij ernstig bezwaar tegen de vermelding zonder commentaar (vg. pag. 35, noot 3, laatste nummer). De gruwelijkheid pag. 41, noot 4 schijnt ons niet ter plaatse dienende. Ook komt het ons voor, dat de centrale beteekenis van het Calvinisme beter tot uitdrukking was gekomen, indien de verderfelijke Nederlandsche Wederdooperij meer uitvoerig als achtergrond was geteekend.

Toch is het werk als geheel zeer aan te bevelen. De lezer moet over de veelheid van namen zich heenzetten, maar heeft hij dit gedaan, dan ontdekt hij overal belangwekkende opmerkingen. Vooral het laatste hoofdstuk moet in dit verband genoemd worden.

U. S.

Onze groote rivieren, door Dr. Jac. P. Thijsse. Uitg. Verkade's fabrieken, Zaandam.

In den loop der jaren heeft Verkade zeker reeds een paar dozijn mooie albums doen verschijnen. Steeds mooiere. Ook „Onze groote rivieren" mag er zijn. Dr. Jac. Thijsse zorgde voor de tekst. Dit zegt ons, dat we een gezelligen causeur ontmoeten niet alleen, maar ook dat hij ons veel zal mededelen van zijn grote kennis van fauna en flora langs de stromen. De smakelijke wijze, waarop hij vertelt van oorsprong en geschiedenis van onze rivieren en van de plaatsen langs haar boorden, zal ongetwijfeld jonge en oude Nederlanders aansporen hun zwerftochten eens uit te strekken tot die oorden, waar Rijn, Maas en Schelde vloeien. Dan heeft Thijsse z'n doel bereikt.

De platen naar aquarellen van Voerman en C. en H. Rol en de zwart-wit tekeningen van C. Rol maken „Onze groote rivieren" tot een begerenswaard, mooi verlucht boek, een beschrijving van een belangrijk deel van Nederland.

Ieder onderwijzer zorge, dat zijn klas een exemplaar rijk worde.

R. J. M.

Toen... en Nu, Schetsen uit de Algemeene Geschiedenis door W. G. van de Hulst, Joh. van Hulzen en Anne de Vries, geïllustreerd door Isings, 2 deeltjes à 90 cnt., J. B. Wolters.

We kennen het Toen... en Nu voor de Vad. Geschiedenis, dat zooveel opgang maakte. Hier is iets dergelijks voor de Algemeene Geschiedenis. Met op den omslag het beeld uit Nebukadnezar's droom met den steen, die de wereldrijken vermorzelt. In beide deeltjes gaat 't over personen of feiten, die politiek of sociaal van invloed zijn geweest op 't wereldgebeuren. Levensbeelden bij de geschiedenisles. Allereerst voor de scholen, waar Alg. Geschiedenis onderwezen wordt. Maar ik zou 't ook wel goed achten als leesboek op de gewone lagere school, opdat de blik wat verruimd wordt.

N. J. v. d. W.

De Inspectie over het L.O. schooljaar 1936, samengelezen uit „Het onderwijs in het jaar 1936" en van opmerkingen voorzien door *Fr. S. Rombouts,* ƒ 1,—, R.K. Jongensweeshuis, Tilburg.

Fr. Rombouts heeft met deze uitgave een goed werk gedaan. Hij heeft tal van uitspraken uit de verslagen samengelezen. En er meermalen opmerkingen over gemaakt. Zoo zijn die verslagen beter toegankelijk, mede voor de onderwijzers. Als er nu maar gebruik van gemaakt wordt.

N. J. v. d. W.

10 JULI 1938 8E JAARGANG No. 9

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

NOTULEN DER ALGEMEENE VERGADERING

VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND, GEHOUDEN OP WOENSDAG 25 MEI 1938 DES VOORMIDDAGS TE HALF ELF IN HET GEBOUW v. KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN TE UTRECHT

Opening. Te half elf opent de *Voorzitter,* Dr. C. Bouma, de vergadering. De presentielijsten tellen 285 namen.

De *Voorzitter* verzoekt te zingen Ps. 66 : 1 en 3, gaat voor in gebed en leest vervolgens Jozua 4 : 8—16.

Hij houdt daarna de volgende toespraak, die op een verzoek, later uit de vergadering gedaan, onverkort in de Notulen wordt opgenomen: *De ark in den Jordaan.*

Midden in de heerlijkheid van den naderenden zomer zijn we weer samen opgetrokken naar Utrecht voor den jaarlijkschen toogdag van G.S.V. Om te danken en te gedenken. Om bij het zien van de broeders moed te grijpen. Om saam te bouwen aan ons werk. Om te spreken over beginselen en belangen voor onze school, en dan weer heen te gaan naar onze steden en dorpen voor den arbeid aan onze Geref. school.

Voor een arbeid, die zoo groote moeilijkheden heeft en den arbeiders zoovele bezwaren en zorgen verschaft. Maar een arbeid aan onze school, dien we verrichten mogen in het blijde geloof, dat de verhoogde Koning regeert; dat Sions Koning het lot en het heil ook van de Christelijke school onwrikbaar houdt in zijn doorboorde hand.

We lazen saam uit Jozua 4 dat machtige verhaal van den doortocht door den Jordaan. Een stuk slechts daarvan. En bij het begin van onze vergadering wil ik even uw aandacht vestigen op wat er met de ark des Heeren is gebeurd. Die ark bleef in het midden van den Jordaan. En vs. 11 meldt: „En het geschiedde als al het volk geëindigd had over te gaan, toen ging de ark des Heeren over." *Toen.* Als ge ooit weer dit vers leest, legt dan al den vollen, zwaren nadruk op dat ééne woordje: *toen.* Eerst toen. Eerder niet. Zoolang het volk trok door de rivier, bleef de ark in het midden staan. Hoe veilig was dat. Een waagstuk, door een woest stroomende rivier te gaan, boordevol van oever tot oever. Elk oogenblik kunnen die wateren neerdonderen en Israël begraven. Een dreiging van minuut tot minuut.

Maar neen, niet zoolang die ark in het midden staat. De ark in het midden — dat is: de HEERE zelf, de God des Verbonds, waakt over den meest gewaagden tocht. Dan is het veilig, zelfs dwars door den Jordaan. En later zingt de dichter ervan:

God baande door de woeste baren
En breede stroomen ons een pad.

Mannen broeders, daar in vers 11 staat profetisch geschreven al de arbeid voor het Koninkrijk Gods in zijn veiligheid. Ook de geschiedenis van de Christelijke school wordt daar geteekend.

Het heeft vaak en lang een waagstuk geleken een Christelijke school te stichten en in stand te houden. Het scheen vaak, dat de school er aan zou gaan. Ik herinner mij een schooljubileum, waar Ps. 66 de geschiedenis vertolkte: hier scheen ons 't water te overstroomen.....

De geschiedenis van de Christelijke school vertelt het wonder van de ark in het midden van den Jordaan.

Het is met reden, dat ik deze dingen in uw herinnering roep. Elken keer, als de gang

der gebeurtenissen in en om het Koninkrijk Gods reden schijnt te geven tot ernstige bezorgdheid; als er oorzaak schijnt voor vrees; als er een depressie valt over de zielen van de strijders Gods; dan moeten we ons zelf en elkaar herinneren, dat de ark des Heeren staat in het midden van de dreigende wateren van den Jordaan.

Is het niet vaak zóó voor scholen en besturen in onzen tijd? Niet een geest van ingezonkenheid waar te nemen, van teruggang in het heilig optimisme des geloofs inzake onze school?

Dat komt door de gewoonheid van het wonder. Och, die school hebben we nu al tientallen jaren lang. Het geslacht, dat de felle worsteling heeft gekend, is reeds lang tot zijn vaderen verzameld en wij zijn schier slapend en zonder veel strijd terecht gekomen op den zetel, dien zij eertijds hebben bezet. Op den zelfden zetel, alleen met eenige verandering: wij hebben er nu een kussen op.

Aan het wonder gewend, en dan zien we het wonder niet meer. En we vinden het doodgewoon en als vanzelf sprekend, dat er in ons dorp staat een Christelijke school. En dan komt de geest van ingezonkenheid, die de wonderen Gods vergeet en ze niet meer bevend in de handen neemt.

Ja, we hebben nog wel onze moeiten met de school, maar anders dan ons voorgeslacht. Als in deze vergadering eens zaten eenige van die oude voortrekkers, van dat heldengeslacht van voor meer dan een halve eeuw, zouden ze ons misschien meewarig vragen: Waarover tobt gij nu eigenlijk? Hebt ge misschien geen opleidingsscholen, en zit ge met de moeilijkheden, waarover de Vereeniging voor Geref. Schoolonderwijs zoo lange jaren gesproken heeft? Neen! Hebt ge geen personeel, waaraan ge uw kind kunt betrouwen? O ja, plenty. Hebt ge geen geestelijk centrum voor studie en advies en bouw? O ja, reeds meer dan tien jaren als een onwaardeerbaar bezit in Amsterdam. Hoe beschaamd zouden we voor die mannen staan, omdat we âlles hebben, wat we kunnen begeeren. We hebben wat onze vaderen tot een geestdriftigen dankstond zou hebben samengebracht, als zij het ooit hadden durven droomen — maar ze hebben het niet gezien, en zijn in het geloof ontslapen.

De zorgen, die onze scholen en onze besturen drukken, liggen in de crisis, in de depressie van den tijd. Vele besturen weten niet rond te komen. Als nu al de scholen, hier vandaag saamgekomen, eens elk vijf minuten kregen om te vertellen van hun moeilijkheden! Welk een stroom van klachten zouden we misschien hooren over bergen van zwarigheden! Ik zou niet weten, wat ik u antwoorden moest. Of ja, ik zou u allen één zelfde antwoord geven: u lezen het woord van de ark en u toeroepen: de ark staat in het midden van den Jordaan, tot al het volk is overgegaan. Te midden van de dreigende golven stáát, onbewogen door één menschenhand, de ark! Dan kunnen die scholen het wel wagen. Dan kunnen de besturen en de personeelen rustig voorbijtrekken aan de ark en al voorbijtrekkend zingen: ons staat een sterke Held terzij, dien God ons heeft verkoren. Jezus Christus den gekroonden Koning van Hemelvaart.

Broeders, wat wij noodig hebben in het schoolleven, in het onderwijs en het besturen en de propaganda, dat is niets dan sterk zien op de ark!

Maar er is vrees, dat wij vermaterialiseeren. Wij zien meer naar den gulden dan naar de ark. Meer naar de overheidsmaatregelen dan naar de ark. Meer naar den benauwenden tijd dan naar de ark. Een geest van depressie en vrees steekt den kop omhoog. Dat is de geest, die geen scholen bouwt. Die niet de banier draagt. Die niet het kind van ons volk aan de voeten van den Heiland brengt. Die niet de kruisbanier boven het schooldak en boven de dorpen en steden waaien doet.

God geve onder ons veel opleving. Veel heilig idealisme. Veel gaan in het oude spoor.

Dezer dagen bladerde ik nog weer eens in de oude geschiedenis van de school en van de Vereeniging voor Geref. Schoolonderwijs en van G.S.V. Daar trok een reeks van mannen aan mijn oog voorbij, die reeds lang in den Heere ontslapen zijn.

Ik denk aan Prof. M. Noordtzij, Bavinck, Sikkel, Wirtz, en vele anderen. Bizonder denk ik nu aan Wirtz, op wiens graf te Oegstgeest gister een gedenksteen is onthuld namens verschillende organisaties, waarvoor de stoot uitging van een Groninger comité onder leiding van den heer Rozendal.

De eersten van hen hebben nu 70 jaren geleden, 10 Juni 1868, besloten tot de oprichting van een Vereen. voor Geref. Schoolonderwijs,

waaruit later, in 1906, G.S.V. is ontstaan. Nu 70 jaren lang is het pleit gevoerd voor Geref. onderwijs. En nu staan wij vele jaren daarna. Als erfgenamen van wat de vorige geslachten hebben veroverd in moeizamen strijd.
Uit de verte roepen nu als het ware hun stemmen ons toe: bewaart het pand! Draagt zorg voor de Geref. school. Waakt, dat de beginselen niet weer vervaagd en prijs gegeven worden. Het beste is voor onze kinderen niet te goed.
Maar dan moeten we stáán voor onze eigen school. Den durf hebben om te strijden voor haar behoud.
En als een benauwde stem van de dreigende golven spreekt en van de ongunstige tijden rept — dan wijst onze eigen geschiedenis ons naar de ark, die in het midden staat. En dan hooren kleinmoedige en versaagde trekkers zich den Psalm der geschiedenis tegenzingen: u staat een sterke Held terzij.
Maar dan moeten we voorttrekken. Niet met belangstelling aan den oever staan te zien, wanneer de golven neerploffen zullen. Niet kritiseerend van ver staan te kijken, of die waaghalzerige trekkers hun voeten ook een centimeter te ver planten naar rechts of naar links —, neen, broeders, zoo bouwt men niet aan de school. De voeten zetten desnoods daar waar de golven spoelen en gáán. Volharden. Waken over de Geref. school naar de Geref. belijdenis, één met al wie op den grondslag van die oude confesie staan.
Zóó vaart iets van den ouden heldengeest door ons geslacht. Zoo wordt oude bezieling vaardig over onze onderwijzers en onze besturen.
Zoo trekken we voort langs de ark, vanwaar onze ten hemel gevaren Koning ons toeroept: Mij is gegeven alle macht in den hemel en op de aarde.
Ons staat, vrienden van de school, een sterke Held terzij, dien God ons heeft verkoren. De Verwinnaar van den troon, de zege is Hem beschoren.
Broeders, zijt hartelijk welkom in onze vergadering. We hopen op een goede en gezegende vergadering. Het referaat van Dr. De Fouw zal de tongen wel in beweging brengen gelijk het de pennen reeds heeft gedaan.
Bijzondere personalia heb ik aan den aanvang van deze vergadering niet veel te vermelden. Alleen een woord van hartelijken gelukwensch aan den heer Timmermans van Zuidhorn, die dezer dagen zijn veertigjarigen arbeid in de school mocht herdenken. Voor G.S.V. is de heer Timmermans een groote kracht jaren lang reeds geweest.
We wenschen u van harte geluk met uw jubileum en bidden u toe, dat uw God u lange jaren nog sterke tot uw werk.

De Voorzitter verzoekt *niet te rooken;* aan dit verzoek wordt vrij trouw voldaan.

De Notulen der Algemeene Vergadering van 5 Mei 1937 (G.S. 7de jrg. No. 9 en 10) worden met dank aan den *Secretaris,* den heer J. van der Waals, onveranderd vastgesteld.

Mededeelingen. De *Secretaris* deelt mede, dat Mr. J. Terpstra en de heer P. Eringa verhinderd zijn de vergadering bij te wonen, de eerste door de zitting van de Tweede Kamer, de ander door een conferentie, die hij moet bijwonen. Prof. Severijn is voor de morgenzitting verhinderd.
De *Secretaris* kan tot zijn genoegen mededeelen, dat in de laatste weken de Geref. Schoolvereeniging te Zwolle met 5 scholen tot G.S.V. is toegetreden. Een heugelijke tijding, die doet hopen, dat het district Zwolle, tot nogtoe slechts in naam bestaande, weldra actief moge optreden. Over het toetreden van nog andere scholen wordt door de C. v. U. op heden correspondentie gevoerd.
De *Secretaris* vestigt er voorts de aandacht op, dat op de tafeltjes in de zaal neergelegd zijn brochures met uitspraken over den Leerstoel; dat kaarten zijn uitgereikt, waarop men zich kan opgeven als begunstiger van den Leerstoel en als agent om begustigers te werven. Voorts, dat er in de pauze aan de bestuurstafel gratis Statuten beschikbaar zijn. Ook catalogi van de Bibliotheek ten dienste van het Christelijk Onderwijs à *f* 0,25. Spreker beveelt het koopen daarvan zeer aan. In elke school moet een catalogus aanwezig zijn om op te wekken tot het graven in de schatten, die de Bibliotheek bevat. [1])

[1]) Er waren 30 exemplaren aanwezig; er zijn er 35 verkocht.

Achtereenvolgens worden zonder wijziging aanvaard het *Jaarverslag van den Secretaris,* het *Rapport van den Paedagogischen Adviseur,* en het *Jaarverslag van den Penningmeester.* De *Voorzitter* brengt dank aan de stellers ervan. Hij bidt Dr. Waterink toe, dat zijn werk rijk gezegend zij voor de school, voor het kind, voor het Koninkrijk Gods. Hij dankt den heer Van der Graaf voor diens arbeid als Penningmeester en verblijdt er zich over, dat er een eind schijnt gekomen aan de daling in de inkomsten. Het is ook zoo verblijdend, dat Effatha toetrad, de eerste school vóór Chr. B.L.O., die zich aansloot.
De *Voorzitter* betuigt het district Amsterdam dank voor het nazien van de rekening.

De *Voorzitter* stelt aan de orde de *verkiezing van een lid der C. v. U.* wegens periodieke aftreding van den heer Van der Waals uit een voordracht, bevattende de namen van de heeren J. Bos te 's-Gravenhage en G. H. de Jong te Amsterdam.
De heer *H. J. van Wijlen* van Rotterdam vraagt, of er nu niets aan te doen is om den heer Van der Waals althans als bestuurslid bijvoorbeeld als tweeden of derden Secretaris te behouden. Hij is bang, dat dat anders niet goed afloopt. Wie weet, zal onze Secretaris niet gaan kwijnen. Dat heeft hij niet aan ons verdiend.
De *Voorzitter* antwoordt, dat meermalen op blijven is aangedrongen, maar dat de C. v. U. eindelijk gezwicht is voor de argumenten, door den heer Van der Waals voor zijn aftreden aangevoerd.
De *Secretaris* zegt met dank aan God te kunnen constateeren, dat de krachten hem nog niet tot aftreden nopen. Maar hij zou weer voor 9 jaar moeten herkozen worden. Die periode is met het oog op zijn leeftijd te lang. En vooral, nu is er gelegenheid om zijn plaatsvervanger, voor zooveel noodig, over den gang van het werk in te lichten.
De *Voorzitter* verzoekt aan de heeren A. de Jong van Barneveld en C. Middeldorp van Scherpenzeel de stemmen te willen opnemen.
De *Secretaris* leest art. 10 van het H. R. over de stemming.
Uit de vergadering wordt gevraagd, of er iets is mee te deelen over de personen van de voordracht.
De *Voorzitter* antwoordt, dat de heer Bos hoofd is van de Bavinckschool in Den Haag en 1 Juni gepensionneerd wordt; de heer De Jong is hoofd van de Uloschool 's-Gravesandeplein te Amsterdam.

De *volgende Algemeene Vergadering* wordt bepaald op Woensdag 17 Mei 1939, te houden te Utrecht.

Aan het district Amsterdam wordt opgedragen *de rekening over 1938 te willen nazien.*

Aan de orde komt *het voorstel van de C. v. U. betreffende de reiskosten:*
Aan de stemhebbende afgevaardigden worden, onder aftrek van ƒ 1.—, als reiskosten vergoed:
a. de kosten van het genomen gezelschapsbiljet, plus die van een dagretour 3de klas om het gemeenschappelijk punt van uitgang te bereiken; óf
b. de kosten, berekend naar het tarief van het 10-personen-gezelschapsbiljet 3de klas.
De *Penningmeester* zegt: de Ned. Spoorwegen weigerden speciale retourkaarten te geven, zooals we nu twee jaar hadden. De C. v. U. *moest* dus wel voor dit jaar een maatregel treffen, die niet meer zou kosten, dan we nu gewoon waren. En dat is, dat we voor hen, die niet per gezelschapsbiljet reizen, de kosten berekenen, *alsof* ze met een speciale retourkaart gereisd hebben.
Misschien kan er een kleinigheid bij. Maar zeker niet veel. Elke regeling van de reiskosten komt op een compromis neer. Nu is er van Wijnjeterp een amendement ingekomen, dat de C. v. U. wel wil overnemen. Maar dan onder voorwaarde, dat het zóó wordt aangenomen. Geen subamendement meer. 't Moet als limiet blijven. Het voorstel geldt voor 1939. Dan zien we. of 't kan. En dan spreken we af, dat we in 5 jaar niet meer over de reiskosten spreken.
Het amendement luidt:

> Aan de stemhebbende afgevaardigden, die meer dan 10 km van het naastbijgelegen spoorwegstation wonen, kan desgewenscht ¾ deel der reiskosten (3de klas), gemaakt met tram, boot of autobus om het gemeenschappelijk punt van uitgang te bereiken, vergoed worden tot een maximum van ƒ 0,75 per persoon.

De heer G. *Rozendal* uit Haren (Gr.) dringt

er op aan, dat men meer centra vormt voor reizen per gezelschapsbiljet. Voor Groningen kost het ditmaal per retourkaart *f* 3,31, voor Assen *f* 2,86. Hoogeveen kan misschien ook zoo aansluiten.
Ook wil hij vragen of het billijk is, dat voor Groningen de reiskosten vergoed worden onder aftrek van *f* 1,— en dat ook voor kleiner bedragen *f* 1,— wordt afgetrokken. Moet de aftrek niet procentsgewijs berekend worden?
De *Penningmeester* wil gaarne de opmerking over procentsgewijzen aftrek overwegen, al blijft er in elke regeling een schijnbare onbillijkheid schuilen en al is een allen bevredigende regeling wel niet vindbaar.
Met de eerste opmerking is hij het heelemaal eens. Groningen, Hoogeveen, Leeuwarden zijn er al als centra. Maar er kunnen meer komen. Bij 't reizen met 10 personen worden de kosten reeds minder.
Het voorstel van de C.v.U. wordt daarna met het amendement-Wijnjeterp aangenomen.

Vaststelling van de Contributie voor 1939. De C.v.U. stelt voor, die weer te bepalen op *f* 2,75 per onderwijzer(es), voor wie(n) vergoeding van rijk of gemeente genoten wordt.
De heer *Van Wijlen* vraagt, of er niet in sommige gevallen te marchandeeren is.
De *Penningmeester* vindt die uitspraak te algemeen. We moeten in 't algemeen stellen: *f* 2.75. Er zijn wel eens uitzonderingen gemaakt. In 't geval dat een vereeniging met b.v. 10 scholen wou toetreden. Dan was de som, die *in eens* op de begrooting gebracht moest worden, te groot en dan werd wel eens voor 1 of 2 jaar een telkens minderende reductie toegestaan. Ook is 't voorgekomen, dat een school door een débacle duizenden guldens verloor. Dan is wel eens enkele jaren vrijstelling van contributie gegeven. Indien 't zoo bedoeld is, dan kan Spreker met 't marchandeeren van den heer Van Wijlen meegaan. Maar in alle andere gevallen moeten we ons houden aan de afgesproken bepalingen. *De contributie bedraagt maar 7 cents per leerling.* Spreker wil verwijzen naar het openingswoord: het gaat alleen goed, niet als we naar den gulden, wel als we naar de ark zien.
De heer *Van Wijlen* geeft zich na deze toelichting onder het statuaire recht gevangen.
De *Voorzitter* vraagt, of een handelwijze van de C. v. U., als waarover de Penningmeester sprak, achteraf kan worden goedgekeurd.
De vergadering antwoordt daarop met applaus.
De *Voorzitter* is daarover verblijd. Het komt de eere van onze Gereformeerde actie ten goede, als we aan bijzondere omstandigheden tegemoet komen, maar overigens bereid zijn de kosten van ons werk te dragen.

Uitslag van de stemming. De Commissie voor stemopneming deponeert bij den Voorzitter het volgende rapport: Uitgebracht 250 stemmen; op den heer J. Bos 141, op den heer G. H. de Jong 106 stemmen; 1 blancostem; 2 stemmen van onwaarde. Verkozen is alzoo de heer Bos, in de zaal aanwezig. Op de vraag van den *Voorzitter*, of hij de benoeming aanvaardt, antwoordt hij toestemmend: hij kent het werk niet, maar zal zijn best doen.
De *Voorzitter* noodigt hem uit op 't podium plaats te nemen.
De *Voorzitter* dankt de Commissie van stemopneming voor haar arbeid.

Mededeelingen over den arbeid van het Laboratorium voor Psychotechniek en Paedologie.
De *Voorzitter* zegt, dat de C. v. U., meenend, dat G.S.V. te weinig in aanraking komt met den arbeid van Prof. Waterink, hem uitgenoodigd heeft eenige mededeeling over zijn werk te doen.
Prof. Waterink wil gaarne eenige mededeeling over het laboratoriumwerk doen. Er is nauw verband tusschen dat werk en de principieele vraagstellingen van zijn vak. Spreker meent, dat we het best de orde en de wetten van het leven van het kind kunnen leeren kennen door het kind zelf te onderzoeken. Maar bij het onderzoek van het leven is het noodig, dat er aan „de natuur" vragen gesteld worden, d.w.z. dat wij gaan experimenteeren. Er is een proefveld voor noodig om na te gaan, hoe Eigenheimers op een bepaalde soort kunstmest reageeren. Zoo ook moeten we in het laboratorium en in de school de gedragingen van het kind toetsen. Dat is eisch van beginsel, want het gaat erom, dat wij bezig zijn met het opsporen van de wetten voor het leven, dus van Gods wetten.

Er is over het werk in het laboratorium van nu 10 jaren lang nog niet veel gepubliceerd. Dat is eisch van wetenschappelijke voorzichtigheid. We kunnen de ervaring, bij 200 kinderen opgedaan, nog niet publiceeren. Om na te gaan, of een bepaald verschijnsel wetmatig is, moeten minstens 5000 kinderen onderzocht, en dan wel uit verschillend milieu, uit den arbeiders- en uit den middenstand enz.

Men moet groote kennis hebben van het kinderleven om bepaalde verschijnselen te verklaren. Spreker wil een voorbeeld geven, om 't toe te lichten, niet om te polemiseeren. Er is een proef gepubliceerd, een vraag, voorgelegd aan kinderen, over de plaatsing ten opzichte van elkander van drie concentrische cirkels. Men kwam tot de conclusie, dat betrekkelijk jonge kinderen reeds een logische gevolgtrekking konden maken. Maar nader onderzoek in Sprekers laboratorium wees uit, dat wij hier te doen hebben met een geval van ruimtelijke aanschouwing. We moeten onze grootmenschelijke opvattingen niet schuiven in het denken van het kind. Daarom kunnen we niet vóór 4 of 5 jaar proefneming komen met conclusies uit proeven. 't Zou erg schadelijk zijn, als men zich vergiste. Eerst na jaren van noesten arbeid zijn publicaties mogelijk. Stapels van protocollen zijn gemaakt. Tallooze curven zijn opgezet. Eén dame in het laboratorium is nu 3 maanden lang bezig met het maken van curven over bepaalde gevallen, die later vergeleken worden om een conclusie te trekken. Meer dan 13000 kinderen van 4 à 5 tot 16 à 17 jaar zijn onderzocht. Vaak een zelfde kind van 2, van 4, van 6, van 10 jaar om 't verloop van 't geval bij het kind na te gaan.

Spreker handelt over de vraagstelling van den opbouw van de intelligentie. Men heeft gemeend: je hebt het en daarmee is 't uit. Maar het is gebleken, dat de intelligentie zeer gecompliceerd is. Zoo bv. dat er 4 soorten van ruimtelijke voorstelling met de intelligentie in verband staan, terwijl 't kan voorkomen, dat enkele dier voorstellingen bij een bepaald persoon ontbreken.

Stel aan iemand de vraag: hoe steek je je arm in de jas? Hoe strik je je das? Uit de antwoorden zal misschien blijken, dat de voorstelling van de handeling niet zit in het hoofd, maar in de handen. Blijk van een typisch motorisch element, misschien met een residu van ruimtelijke voorstelling.

Van groote beteekenis is het laboratoriumonderzoek ook met het oog op licht afwijkende kinderen. Spreker denkt b.v. aan de kinderen, die alectisch zijn. Alexie kunnen wij thans behandelen. Vroeger werden alectische kinderen, die een gebrek hadden in het woordbeeld, dikwijls naar een school voor zwakzinnigen verwezen, wat thans niet meer noodig is.

Ook met het oog op de didactiek hebben de onderzoekingen, welke gedaan werden, niet geringe beteekenis, juist in verband met de practisch kwesties.

Verleden jaar hebben we de principieele vraagstelling besproken, maar de practische is niet minder belangrijk.

Er is b.v. beweerd, dat de intelligentie opvoedbaar is. Er zijn veel onderzoekingen noodig om dat te beslissen. De vraag is belangrijk voor de ordening van de leerstof in de school. Zoo b.v.: moet je wachten om met breuken te leeren werken tot de intelligentie daarvoor rijp is, of kun je den doorbraak bevorderen? Spreker meent, dat de intelligentie niet opvoedbaar is om den doorbraak van nieuwe mogelijkheden te bevorderen, maar dat het leerproces de ontwikkeling van het kind moet volgen.

Een zelfde verschijnsel treedt op bij verschillende kinderen op verschillenden leeftijd; bij kinderen van 7 jaar, 7 jaar en 3 maanden, 7 jaar en 8 maanden, 8, soms 9 jaar. Zoo rijst de vraag, of de indeeling in de school naar de leeftijden zuiver is; of we niet uit eerbied voor „de natuur", dus voor de orde Gods, een schoolstructuur noodig hebben, waarin het kind bij verschillende groepen kan worden ingedeeld.

In het laboratorium wordt gewerkt met 10 wetenschappelijk gevormde menschen. Dat kost veel geld. De V.U. kan dat niet alles betalen. Ook G.S.V. niet. We moeten aan geld komen, doordat het laboratorium zelf verdient. Daartoe wordt voor verschillende groote zaken veel psychotechnisch werk verricht. We behandelen dus niet alleen kinderen. Wij keuren ook volwassenen. Dat geeft dikwijls weer materiaal, dat ook voor de school belangrijk is; de financieele kant is dus niet de eenige. Onlangs onderzochten we een ingenieur, die in de lagere school een

klas gedoubleerd had, ook in de middelbare, maar die met hooge cijfers door zijn eindexamen kwam. We vragen dikwijls naar de schoolrapporten en krijgen zoo vaak een overzicht van wat de school voor iemand geweest is. En door de schoolervaring is soms een prognose voor de toekomst te stellen. Met dankbaarheid zien we, hoe God ons in dat werk geleid heeft. In '27 durfden we niet om een laboratorium vragen, maar er kwam een ruimte leeg. Later kregen we relatie met 's-Heerenloo, waardoor we in staat werden gesteld veel afwijkende kinderen te bezien, en nog later kwam het psychotechnisch werk, dat ons geld bracht.

Al dat werk heeft ons doen zien, dat sterke zenuwen, concentratievermogen, tempo van werken, vaardigheid van geheugen misschien belangrijker zijn dan de intelligentie.

Voor kinderen tot 12 jaar hebben we de tests reeds geijkt. Ook voor de oudere. We hebben gezien, dat de meerderheid der achterblijvers niet achterblijft door gebrek aan intelligentie, maar door gebrek in het tempo, in de concentratie enz. Zoo gaat er een wereld van vraagpunten voor ons open. Zoo leeren we, hoe de concentratie opvoedbaar is. En dat de school klassen zal moeten hebben voor kinderen met gebrekkige concentratie.

De Hoofdinspecteur Welling heeft in verband met dit alles over een andere manier van werken in de school gesproken. Nu moeten we niet dadelijk afwijzend daartegenover staan. Laten we dankbaar wezen, dat er zulke inspecteurs zijn. Maar wij zullen voor onze eigen scholen zelf bepalen, hoe wij de dingen moeten zien. We hebben iets. Maar we zijn er nog niet. Toch zijn we wel zoover, dat we sommige dingen goed weten.

Het laboratoriumwerk leert b.v., dat ook reeds op zuiver psychologische gronden neutraliteit onzin is. Hier krijgen wij een feitelijk gegeven, dat de principieele opvatting van tientallen jaren bevestigt. Vergeten wij bovendien niet, dat de principieele opvatting van groote beteekenis kan zijn voor het verklaren en waardeeren der feiten. Ook de didactiek, die in samenhang met onze onderzoekingen groeien moet, is niet een neutraal geheel. Het is de roeping van besturen en onderwijzers de poging te steunen om tot een eigen didactiek te komen. G.S.V. heeft daartoe het initiatief genomen. De besturen hebben tot studie op te wekken, het personeel de roeping om nieuwe wegen te gaan bewandelen. Er is tegen het najaar een conferentie in de maak, waarvoor we uw belangstelling vragen.

Van het laboratoriumwerk wordt er veel rijp voor publicatie. Onze staf werkt hard, sommigen van 's morgens negen tot 's avonds half twaalf.

Spaar ons uw critiek niet. We vragen uw gebed en uw vertrouwen. Dan komt uw geld er ook.

De *Voorzitter* dankt Prof. Waterink voor al zijn arbeid. De Heere God stelle het werk van het laboratorium ten zegen van het onderwijs.

Te half één ongeveer wordt de morgenzitting opgeheven.

De Notulen van de middagzitting volgen in het nummer van Augustus.

● In de vergadering der C. v. U. van G.S.V. van 2 Juli is het Moderamen als volgt samengesteld: Dr. C. BOUMA, Voorzitter, Mr. J. TERPSTRA, 2de Voorzitter, J. BOS, Secretaris, J. NAUTA, 2de Secretaris, K. VAN DER GRAAF, Penningmeester.

Met ingang van 15 Juli gaat het secretariaat over naar den Heer J. Bos, Ieplaan 199, Den Haag. Het adres van de redactie van de Gereformeerde School blijft: J. van der Waals, Nijkerk (Gld.)

BARNABAS OPGEHEVEN

Dat is wel een merkwaardige gebeurtenis. „Barnabas, de zoon der vertroosting", opgeheven.

Barnabas stamt uit den tijd van druk van het Chr. onderwijs. De salarissen waren klein, pensioen voor den ouden onderwijzer, of voor zijn weduwe en weezen was er niet. Daarom kwam eerst, in 1872, Barnabas voor de weduwen, later, in 1878, Johannes voor de oude onderwijzers.

Wie wat van Barnabas wil weten, leze de mooie artikelen in „Van Strijd en Zegen" en in 't Gedenkboek van de Vereen. v. Chr. Ond. enz. Die zal lezen van mooi werk, hoe, niet 't minst door eigen inspanning, aan de weduwen soms *f* 300,— per jaar kon worden uitgekeerd.

Toen 't Ministerie-Kuyper aan de Bijz. Onderwijzers genot van eigen en van weduwenpensioen bracht, onttrokken vele leden zich aan Barnabas en bleek reorganisatie noodig. Barnabas werd een gesloten vereeniging; nieuwe leden konden niet meer toetreden.

De zaken kwamen nu zoo te staan, dat er onderscheiden werd tusschen „volle leden", aan wier weduwen bij hun overlijden een uitkeering voor eens èn een jaarlijksche uitkeering werd toegekend; en tusschen „uitkeeringsleden" aan wier weduwen alleen de uitkeering voor eens werd toegekend. Maar dan, er waren nog weduwen, die geen of een zeer laag rijkspensioen genoten. En ook voor die gevoelde Barnabas zich geroepen, zooveel mogelijk te blijven zorgen. Daarom werd er een Suppletiekas gevormd, waarin alle vrijwillige contributies en giften gestort werden om daaruit de behoeftige weduwen te ondersteunen.

Op 't laatst was het zoo, dat aan de weduwen der „volle" leden jaarlijks *f* 60,— kon worden uitgekeerd, en dat de weduwen der „volle" en der uitkeeringsleden bij hun overlijden een uitkeering voor eens kregen van *f* 350,—; het pensioen van *f* 60,— kon voor de weduwen zonder of met klein rijkspensioen uit de suppletiekas met *f* 120,— 's jaars worden verhoogd.

Nu waren de uitkeeringen voor eens en jaarlijks wiskunstig gedekt en was er daarvoor in den loop der tijden kapitaal gevormd. Maar de behoeftige weduwen (volgens 't jaarverslag 1936 waren er nog 16 met laag en 5 zonder pensioen) waren op de suppletiekas, d.w.z. op de liefdadigheid aangewezen. En... in weerwil van herhaalde noodkreten van 't Bestuur daalden de inkomsten schrikbarend. Er was jaarlijks *f* 2800,— noodig en de laatste maal sloot de kas met ik meen ruim *f* 70,—.

Zoo kon 't niet langer gaan. De Verzekeringskamer te Amsterdam gaf gewaardeerde adviezen. En 't bleek mogelijk al de leden, de volle en de uitkeeringsleden en ook de behoeftige weduwen in te koopen bij de Amsterdamsche Mij. voor Levensverzekering, zoodat al de bovengenoemde bedragen vast staan.

Is dat geen wonder? De Christelijke liefdadigheid begint te kort te schieten, misschien uit onvoldoende aandacht voor de behoeften. Een donkere vlek in ons christelijk samenleven! En toch, God heeft gezorgd, dat er kapitaal genoeg is om door inkoop in de behoeften te voorzien.

Barnabas ontbonden. Een aanklacht tegen ons Christenvolk, dat het *moest,* omdat de liefdadigheid niet meer in de behoeften voorzag; een aanklacht, dat 't zoo uit de rij der organisaties moest verdwijnen. Maar anderzijds een wonder blijk van Gods voorzienig bestel, waardoor er middelen genoeg waren om in de behoeften van 't uitstervend getal weduwen te voorzien, als ware Barnabas blijven bestaan.

VAN DER WAALS.

VAN DE BOEKENTAFEL

Dijkstra's Uitgeverij kwam voor de a.s. Oranjefeesten uit met een keurige, fleurige plaat, uitgevoerd in 6 kleuren offsetdruk. Eén der Koninklijke woorden, zooals H.M. die meermalen gesproken heeft, gevolgd door een kort, pittig gedicht van Geerten Gossaert. en dat omringd door een groote bloemenweelde. Het ontwerp is van C. A. Lion Cachet in samenwerking met den lithograaf J. Boogaard. Aanbevolen.

Prijs *f* 0.12½ cent. Boven de 1000 stuks *f* 0.10 per ex.

J. v. d. W.

Gera Kraan—Van den Burg, Vier kruisjes op een kroon; f 0.20; uitgave J. N. Voorhoeve, Den Haag.

Een mooi boekje, dat de kinderen graag zullen lezen bij de a.s. jubileumfeesten. Aanbevolen.

N. J. v. d. W.

Joh. van Hulzen, Vorstin van Neerlands harten; f 1.50; uitgave J. N. Voorhoeve, Den Haag.

De Schrijver wil opwekken niet om trotsch te zijn op, maar dankbaar voor het bezit van onze geliefde, straks jubileerende Koningin. In meermalen aangrijpende woorden laat hij 't wel en 't wee uit de laatste 40 jaren aan zijn lezers voorbijgaan. En als oud-Indischman laat hij ook de beteekenis zien van de regeering van H.M. voor de Overzeesche gewesten. Hartelijk aanbevolen.

N. J. v. d. W.

10 AUGUSTUS 1938 8E JAARGANG No. 10

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN Fl. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

NOTULEN DER ALGEMEENE VERGADERING

VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND, GEHOUDEN OP WOENSDAG 25 MEI 1938 DES VOORMIDDAGS TE HALF ELF IN HET GEBOUW v. KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN TE UTRECHT

MIDDAGZITTING.

De middagzitting wordt te half twee aangevangen met het zingen van Ps. 72 : 5.

Rondvraag: De heer *W. F. van Henten* van Haarlem zegt: Er is afgesproken, dat we in geen 5 jaar meer over de reiskosten zouden handelen. Kunnen we dan rekenen op een half uurtje als vanmorgen van Prof. Waterink?
De *Voorzitter* meent, dat dit wel zal gaan. 't Is ons buitengewoon bevallen.
De heer *G. H. de Jong,* van Amsterdam, zou gaarne zien, dat het openingswoord in zijn geheel in het Orgaan werd opgenomen.
De *Voorzitter* zegt dit toe.

Behandeling van het referaat „Het Nationaal karakter van het Christelijk Onderwijs."
De *Voorzitter* roept het welkom toe aan den Referent, Dr. A. de Fouw, van Amsterdam, en verleent hem het woord.
De *Referent* spreekt als volgt:
Langzamerhand is het duidelijk geworden, dat de man, die hier Woensdag voor Hemelvaartsdag komt te staan, een argeloos slachtoffer is of eenigszins lijdt aan zelfoverschatting. Daarom ben ik den Voorzitter zeer dankbaar, dat hij mij de gelegenheid geeft, als inleiding op de discussie een paar oriënteerende woorden te spreken.
Eerst een formeele opmerking:
In „de Geref. School" van 10 April 1938 werd verzocht vragen of opmerkingen per brief aan mij te zenden. Uit den kring van G.S.V. ontving ik geen enkelen brief. Zoodat ik dezen middag zonder spanning en zonder vreugde tegemoet zag. Was ik zoo duidelijk dat er niets te vragen was, of zoo onduidelijk, dat vragen stellen of opmerkingen maken toch onbegonnen werk was? Was er wegens duidelijkheid niets schriftelijk te vragen, dan ook misschien hier niet mondeling; was er wegens onduidelijkheid niets schriftelijk te vragen, dan waarschijnlijk hier mondeling nog minder? Ik zal zeggen, waarom dit mijn meening is. Prof. Grosheide zegt in een welwillende bespreking van mijn boekje (Heraut 10 April 1938), dat een debat over een historisch betoog uiterst moeilijk is, daar eigenlijk de recensent dan denzelfden weg moet gaan als de referent. Die weg is: lezen, interpreteeren, schiften, combineeren. Dat vond Prof. Grosheide niet wel mogelijk..... schriftelijk, wie zal 't dan zonder schriftelijke inleiding hier mondeling durven? Ik zou 't niet durven.
Was mijn betoog niet zoo duidelijk, als ik even aannam, en niet zoo onduidelijk, als ik even veronderstelde, dan: het was een boekje zooals zulke boekjes nu eenmaal zijn. Van dit jaar een boekje van Dr. A., verleden jaar een boekje van prof. B., volgend jaar van Mr. C., of van mijnheer D. met singuliere gaven, op wien A., B. en C., als ze verstandige menschen zijn, jaloersch zijn. Zulke boekjes worden nu eenmaal geschreven, en die leest men, tot een goedige slaap ons overmant, en dan leest men eens een recensie, waardeerend of insinueerend. Alles toch wel aardig.

De menschen doen maar..... De menschen kunnen elkaar zoo lekker in 't zonnetje zetten. Maar men komt niet tot gezet nadenken over de gewichtige materie (ik zeg niet, dat alle menschen zoo zijn), men komt niet door de verleidelijk mooie citaten tot het lezen van de werken van Groen zelf (ik zeg niet, dat alle menschen zoo zijn).

't Gaat voorbij, 't gaat er langs in plaats van er doorheen. Het was in mijn voorwoord geen charmante geste, toen ik schreef, dat ik hoopte, dat mijn summiere ouverture iemand zou aansporen, dit probleem breed en diep na te gaan. Waarom heb ik onus et odium op me genomen? Niet om in een luttel aantal bladzijden een omvangrijk onderwerp uit te putten, niet om U een testimonium paupertatis van mijn historiografisch kunnen aan te bieden, niet om een plasdankje van een goedigen of een steek onder of boven water van een minder goedigen recensent op te loopen. Ik nam onus et odium arbeid en afkeuring op me, uit plichtsgevoel. En alleen daarom al moet een aan de orde gesteld probleem, waarop iemand zijn tanden bot mocht bijten, ons allen interesseeren. Om de zaak. Daarom vond ik het zoo jammer, dat een verzoek van de C. v. U. om brieven naar aanleiding van mijn referaat totaal geen resultaat opleverde. Tot zoover deze formeele opmerking, die wel schoolmeesterlijk klinkt, maar we zijn immers onder ons.

Tweede opmerking: Er is op één der districtsvergaderingen, waar mijn referaat de eer der bespreking te beurt viel, de opmerking gemaakt,dat het onderwerp niet zoo practisch gekozen was: didactiek b.v. zou toch veel urgenter geweest zijn. Deze critiek betrof niet mij, maar de C. v. U. en haar adviseur. Ja, we zijn in de L.S.-paedagogiek toch ook wel elk oogenblik in gevaar. Ik doe niet licht bij iemand onder in waardeering van de gegevens der laboratoria voor de kinderkennis etc., in waardeering van enquêtes voor de didactiek. Dat is allemaal prachtig en practisch. Maar wat is in onze oogen dan de schoolmeester van de 17de eeuw geweest? Zoo maar een onpractische prul? U zegt „neen", maar kunt U dit „neen" beargumenteeren, m.a.w. kunt U zeggen, waarom U den 17den eeuwschen schoolmeester hoogacht?

Ik heb in mijn boekje niet veel leelijks gezegd over hem; luistert U eens naar een paar woorden van den wijzen Foerster: „wij spreken veel van de eeuw van het kind, omdat wij veel nieuwe methodiek hebben. Doch, *vorige eeuwen waren sterker in paedagogische kracht* en geslotenheid, omdat het centrum der opvoeding niet zoozeer ligt in den sterfelijken mensch als wel in de onsterfelijke waarheid." Ik heb hier onderstreept: *vorige eeuwen waren sterker in paedagogische kracht:* toen hadden de menschen sterke, harde, knoestige overtuigingen. Die konden spreken, en hun spreken boog en brak. Zonder overtuiging gaat dat niet. Ik weet dat! En daarom vind ik (en hier ben ik de niet geroepen, maar misschien de nietonwelkome advocaat van de C. v. U.) dit onderwerp zoo uiterst practisch. Deze dingen vormen den grond, waarop we staan. Deze dingen moeten onder ons volkomen zekerheid hebben. Al het andere is geen versiering, al het andere is *ook* noodig.

En wie tegenover een onderwerp als het onderhavige zoekt naar een practisch onderwerp en dan bedoelt: didactiek, methodiek, psychotechniek is in gevaar, vanwege de door hem gemaakte tegenstelling, een positivist te zijn of te worden. Foersters woord in „Schule und Charakter" „Er is geen betrouwbare jeugd-psychologie op experimenteel-exacten basis," zegt mij in dit verband veel, al kan ik den heelen Foerster niet voor mijn rekening nemen.

Dr. Brederveld heeft op deze plaats bij de discussie van zijn referaat over de paedagogiek van Bavinck moeten hooren: geef ons practische dingen voor de school. „Klaar voor 't gebruik".

Stelt U zich mij voor, sprekend hier over de rekenmethode van Diels en Nauta. Dan zou U kunnen zeggen: dat kunnen we zelf wel af. Terecht. Als ik dan ging spreken over de grondslagen van deze nieuwe rekenmethode, als ik dus theoretisch wilde gaan worden, zou U dan weer zeggen: geef ons het practische, o, neen, maar dat willen we toch eigenlijk ook niet. Denkt aan Goethes woord: een goede theorie is het meest practische van alles. U hebt geen keus: de grondslagen, die in ons schoolleven zoo licht vergeten worden, die zijn juist practisch. Bij het vergeten der grondslagen verdort het onderwijs, om over de opvoeding te zwijgen.

En tot de grondslagen behoort ook een juiste historische kijk. Onjuiste kennis der feiten heeft ons geschiedenisonderwijs al zoo lang geteisterd. Voor een juisten historischen kijk is echter noodig een puur-historisch betoog. Dan moet men (al is het misschien nog zoo goed bedoeld) weer niet zeggen: het referaat is me te historisch, het is me niet paedagogisch genoeg. De brochures zijn toch ook berekend op uitbouw door de discussie. Alle geroep om een nieuwe didactiek zal hebben te bedenken, dat zonder kennis van, zonder liefde voor, zonder cultuur van de grondslagen alle onderwijshervorming in de lucht hangt. Een mode duurt maar één vóór- of najaar, en indien het mode wordt over onderwijshervorming te spreken, zal het ons toch niet verder brengen. Maar bij de besten van ons, we weten 't, is 't meer dan een mode.

Al heeft de kring van G.S.V. geen brieven gestuurd, ik ontving wel brieven. Hierin was o.a. dit te lezen: „U identificeert eenvoudig nationaal en calvinistisch. Daar heb ik toch eigenlijk wel wat bezwaar tegen. Hierdoor wordt Noord-Nederland volkomen gescheiden van de rest van de Nederlandsche nationaliteit." Mijn motto was: „er is van het woord nationaal zoo velerlei misbruik gemaakt." Wordt dit misbruik ook niet in dit schrijven gepleegd? Zal ik, die vol mededoogen geschreven heb over de rampen van het arme Vlaanderen, de Vlamingen buiten onze natie stellen? Maar zouden ze ons in onzen strijd voor de vrije school zoo bijster goed begrepen hebben? De bovengenoemde brief blijft staan bij nationaliteit als bloedsgemeenschap, niet als geestesgemeenschap. Wie te eenzijdig den nadruk legt op die bloedsgemeenschap, is biologisch ingesteld, bindt zich te veel aan het ras. Het beslissende karakter van onze natie is niet formeel, dat zij één is (onze Minister van Onderwijs sprak kort geleden van een bleeke nationale eenheid, die in volkomen tegenspraak is met ons grootsch verleden; en zou de heer Louwes heusch gelooven, dat zijn nationale eenheid ooit de geestelijke conflicten kan oplossen?), nog eens: het beslissend karakter van onze natie is niet formeel, dat zij één is, maar materieel, n.l. een bepaald feit: een kerkelijke partij heeft het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden gesticht.

Hier vind ik een overgang naar een recensie in „De Nederlander" van 7 Maart 1938. Een enkele zinsnede: „Een veronderstelling van het boekje is: nationaal = calvinistisch. Dit is op zijn minst eenzijdig. Van Schelven wist het beter, toen hij schreef, dat Calvinisme en Humanisme tot den opbouw der Noordnederlandsche natie hebben bijgedragen." Tot zoover voorloopig deze recensie. Nu heb ik zelf Van Schelven geciteerd en er toen uitdrukkelijk bijgevoegd: opbouw is nog iets anders dan ontstaan. Groen sprak over de stichting door de kerkelijken. Toen kwamen de Humanisten helpen, de individualisten, en die hebben met andere individualisten (zeggen we Dooperschen) zoolang helpen bouwen, tot in de 18de eeuw de flarden er bij hingen. En als de individualisten... à la Coornhert eens alleen hadden moeten stichten. Zonder de ruggegraat der kerk, (die, ja, eerst was de vergadering der gelooviгen), hèt bolwerk, geestelijk en anderszins tegen Spanje! Nu het slot van de recensie: „Voor den schrijver en het G.S.V. moet het prettig zijn, zoo met uitsluiting van de rest van Nederland in het rechte spoor te zijn." Naar aanleiding van deze insinuatie een slotopmerking over discussie en recensie.

Discussie bedoelt: elkander te vinden en niet: gelijk krijgen; dus: samen de waarheid te vinden.

Recensie: hoe is de ideale verhouding tusschen schrijver en criticus in een kring als dezen, waar men in hoofdzaken eens geestes is? Deze: de schrijver is de eerste schrijver, de criticus de tweede aan hetzelfde werk. Deze ideale verhouding b.v. bestond tusschen mijn brochure en de recensie van Ds. C. Veenhof in de Reformatie. Andere mogelijke verhoudingen: de recensent wijst af, stelt zich vijandig tegenover het gepresteerde, meer gevoelsmatig dan na redelijk overleg. In deze verhouding is dikwijls een factor: de tegenstelling der generaties. Andere eventueele verhouding: de solide heerschzucht van den arrivé tegenover de bescheiden aarzelenden beginner. Nu is vaak de veeleischende criticus in deze zijn kwaliteit slordig. Voorbeelden genoeg. Een goede critiek spreekt niet in de eerste plaats van de kennis van den criticus, maar over de prestaties van den auteur, niet oppervlakkig, maar hard meestudeerend, uit liefde tot de zaak deze

verder brengend in de kwaliteit van tweeden schrijver.

De heer *T. van Popta,* van IJmuiden wil niet spreken als criticus, maar enkel vragen stellen ter verduidelijking op enkele punten.

Volgens den Referent vertegenwoordigt het Calvinisme den grondtoon van ons nationaal karakter. Is nu het Gereformeerd zijn enkel het criterium, of een school nationaal is? En is dus een school, staande op ethische beginselen, niet nationaal? België is opgekomen uit de Revolutie, gelijk Nederland uit de Reformatie. Is nu een school op Gereformeerden grondslag in België niet een Christelijk nationale school?

Spreker heeft een vergelijking gemaakt tusschen het referaat en het werk van Lankamp en heeft verschil opgemerkt. Daarom vraagt hij: waarom gaat de Referent in een andere richting? Lankamp legt er den nadruk op, dat God ieders woning bepaald heeft en dat we ons deel hebben te voelen van de natie, en ziet in de belijdenis van die waarheid een kenmerk van het nationaal karakter van de Chr. school. Referent ziet dit kenmerk in overeenstemming met den calvinistischen grondtoon van ons volkskarakter. Is dat nu bewust verschil met Lankamp, of is er toch overeenstemming? In 't eind zegt de Referent: niet moeten we probeeren opzettelijk door het onderwijs in de geschiedenis nationale Nederlanders te kweeken. Maar Lankamp zegt: als we onzen leerlingen eigen maken: „God heeft me een deel gegeven in de natie", dan kweeken we ze op tot goede vaderlanders. Heeft Lankamp gedwaald?

Spreker bedoelt geen critiek, integendeel, het deed hem genoegen, dat er zooveel beroep is gedaan op Groen van Prinsterer. Spreker zou willen vragen: welke autoriteit hebben we aan zijn historisch werk toe te kennen? In welke richting leidt G.S.V. ons ten opzichte van Groen van Prinsterer?

De heer *Rozendal* moet zich verontschuldigen: de drukte heeft hem verhinderd zijn vragen schriftelijk aan den Referent bekend te maken.

Hij wil vragen, of hij juist las, dat we Gods Geest moeten beschouwen als den Auteur van het Christelijk-nationaal karakter van onze scholen.

Kerk en school vertoonen historisch bezien hetzelfde verloop. Maar ieder heeft eigen terrein en de staat mag ze niet gelijk schakelen. Wijst de Referent niet zoowel de kerkelijke als de neutrale school af als „de „nationale"?

Moeten we als we gaan bouwen aan eigen didactiek ons niet aansluiten bij de historische gegevens? Vormen deze dus niet den *principieelen grondslag,* in dien zin, dat we deze niet van het hedendaagsch experiment hebben te verwachten?

De heer *H. Doornbos,* van Maasland, verwijst naar blz. 5. Bij de vaststelling van het geestesmerk van de natie verbleeken de meeningen maar al te veel tot nietszeggende algemeenheden. En op blz. 45 heet het, dat de Christelijke school nationaal is. Om te voorkomen, dat ook dit verbleekt tot een nietszeggende algemeenheid, wil Spreker vragen: Wat verstaat de Inleider onder Christelijk? Is Christelijk datgene, wat inderdaad den toets van Gods Woord kan doorstaan? Zoo ja, kan men dan zeggen, dat de Geest van Christus in onze natie heerschappij heeft of gehad heeft?

De Referent geeft den gang der geschiedenis in hoofdzaak als volgt weer: in de 16de en 17de eeuw werkte de middeleeuwsche zuurdeeg nog door; in de 2e helft der 17de eeuw ging de winzucht reeds boven den godsdienst; de 18de eeuw was aan 't geloof ontzonken en bereidde de 19de eeuw voor; de 19de eeuw was anti-nationaal. Spreker wil vragen, wanneer dan het nationaal karakter, door den Referent bedoeld, tot openbaring is gekomen. Of heeft onze natie steeds haar woorden en daden gebruikt om haar karakter te verbergen?

Is het de bedoeling van den Referent om het streven der vaderen als norm voor ons handelen te nemen? Of wat is anders de *zin* van deze brochure? Bedoeld als polemiek? Maar is de Inleider dan van meening, dat men met een zoo aanvechtbaar begrip als „nationaal karakter" een tegenstander kan overtuigen?

Is er bij het bepalen van het nationaal karakter van ons Chr. onderwijs niet noodzakelijk rekening te houden met de H. Schrift, b.v. met Ps. 78, waar er de nadruk opgelegd wordt, dat we moeten spreken over de daden Gods en over de wederhoorigheid en wederspannigheid der vaders, opdat wij hen

niet gelijk worden? Ook Stefanus spreekt in gelijken zin. Moeten we bij de beoordeeling der natie van vroeger en heden niet uitgaan van de absolute normen der H. Schrift, in de kerk en op alle terrein des levens, en vragen, of er gehandeld is uit liefde tot God en tot den naaste? Want daarin alleen bestaat het ware Christelijke karakter.

De heer *M. Prins,* van Maasland, heeft in het referaat vergeefs gezocht naar de preciseering van de begrippen „Christelijk" en „nationaal". Wat verstaat de Referent onder deze begrippen. De Roomsche Mis wordt in den Catechismus een vervloekte afgoderij genoemd en in het Avondmaalsformulier wordt dengenen, die verstorvene heiligen aanroepen en die den beelden eere aandoen, aangezegd, dat zij geen deel in het rijk van Christus hebben. Maar op politiek gebied noemt men de Roomschen broeders. Onze Calvinistische Minister-President spreekt over „positief" Christendom, waaraan de Vrijzinnigen kunnen meedoen. Op verschillend terrein heeft het woord „Christelijk" blijkbaar een verschillenden inhoud. Sluit de Referent de Roomschen in, wanneer hij zegt: Ons Christelijk onderwijs is nationaal?

En wil de Referent beweren, dat onze natie in de 17e eeuw Calvinistisch was? Moeten we niet onderscheiden tusschen Calvinist heeten en Calvinist zijn? Wat beteekende het Calvinisme in den strijd met Spanje? De Roomsch-Katholieke Willem van Oranje was de ziel van den opstand. Hij was verdraagzaam, maar als zoodanig een uitzondering. En hij vond in Nederland niet veel medewerking. Maar als Alva met de 10de penning komt, dan komt ook 't verzet. Bij onze vaderen ging vaak godsdienst en mammondienst samen. Hun optreden in Indië is menigmaal een schande voor onze natie.

De heer *J. Haakma,* van Kornhorn, merkt op, dat als de Referent in zijn voorwoord op blz. 4 zegt: „Geldt nu nog dat de vrienden van Groen zijn hoofdwerken niet bestudeeren?" en op blz. 15 van de brochure: „Zijn geestverwanten hebben zijn hoofdwerken niet bestudeerd", naar Sprekers meening Groen hierop zelf het antwoord geeft in zijn Ned. Gedachten en „Aan de Kiezers" als hij daar zegt, „dat zijn Ned. Gedachten niet voor de volksklasse geschikt zijn en dat hem de benijdenswaardige gaaf van echt-populair schrijven niet te beurt viel." En toch had het geringe volk, de kleine luyden, hem lief om zijn beginsel. Spreker stemt volkomen in met den Referent, dat Groen in deze dagen veel meer onze raadsman moest zijn. Verder heeft Spreker nog een tweetal vragen. De eerste is al door den Referent beantwoord. Het betrof de definitie van Prof. v. Schelven op blz. 7 van de brochure, voor welk antwoord Spreker den Referent hartelijk dank zegt. De tweede vraag is deze. In het laatste gedeelte van de brochure doet de Referent ons Groen kennen als een strijder voor de vrije school. Evenwel kort voor zijn dood is Groen weer teruggekeerd tot zijn oorspronkelijk standpunt — facultatieve splitsing der Staatsschool. Hoe is dat mogelijk?

De heer *Van Wijlen* heeft respect voor het werk van Dr. de Fouw. Hij heeft stapels boeken moeten doorwerken en komt met 3 vellen druks.

Spreker is dankbaar, dat de schoolstrijd weer eens besproken is. We loven Groen, maar als hij vergeten wordt, dan gaat de historie en daarmee ook het volk te gronde. De 17de eeuw was zoo goed, de 18de zinkt in, in de 19de blijkt er, en dat is een wonder van God, een restant van het Calvinisme te zijn, dat weer opnieuw uitkomt en groeien gaat. Als Groen onze scholen kon zien, hij zou 't niet kunnen gelooven. Als hij tegen 't eind van zijn leven weer op de facultatieve splitsing terugkomt, is 't omdat de zaak van de vrije school vastgeloopen leek. Daarbij kwam, dat er na 1873 een tijd begint van economischen achteruitgang.

We spreken over onze *vrije* scholen. Maar we zijn *semie-vrij.* Laat de Referent dat nog eens nakijken. Hij gevoelt 't zelf ook wel. We moeten weer beginnen aan een nieuwen strijd van vrijmaking. De oude Brummelkamp heeft 't ons wel gezegd: de subsidie is een aalmoes.

Spreker wil den Referent vragen: bedoelt hij, dat de Christelijke school nationaal is bij uitsluiting, of bij uitnemendheid?

Hebben wij Nederlanders inderdaad aanleg voor Calvinisme? Om te komen tot het meest consequente Christendom? Daartoe zijn sterke menschen en sterke tijden noodig. Ligt 't dus aan de tijden?

De Referent heeft Spreker eerst geprezen en

daarna de pluim van den hoed geblazen. Maar Referent zal hem bij gelegenheid eens moeten wijzen, waar het staat, waarom dat gebeuren moest.

We hebben den schoolstrijd lief, wij zien er een stuk cultuurstrijd in. De strijd in kerk en politiek dreef ons uit elkander, maar de school hield ons bijeen.

De Referent wenscht, dat anderen het onderwerp afbouwen. Maar Spreker roept hem toe: Bouw zelf ook maar voort, als geleerde, als historicus, als man van de school.

De heer *J. Strikwerda,* van Zeist, is dankbaar, dat de Referent zijn stof op deze wijze behandeld heeft.

Hij wijst er op, dat „nationaal" tot na 1800 gebruikt werd in tegenstelling met „gewestelijk" (de nationale synode, de eerste nationale schoolwet van 1801) en de Referent terecht betoogt, hoe Mr. Groen van Prinsterer „nationaal" opvat als uitbreiding van Christelijk in gereformeerden zin.

Hetzelfde is in 1931 door den debater op de algemeene vergadering van C.N.S. geschied en zonder één woord van protest aangehoord. Spreker hoopt, dat de gebleken eenheid tusschen onze beide vereenigingen mettertijd op meer wijzen openbaar wordt.

Spreker heeft bezwaar tegen de te donker gekleurde teekening van de 18de eeuw in het referaat. Gezond conservatisme stemt niet dadelijk in met de afkeuring van luidsprekende nieuwlichten, en kan nog veel goeds waardeeren, al wordt er gezegd, dat alles zoo slecht was. Er kwam een ijskorst, zeker, maar daaronder bleef in het volksleven der eenvoudigen het frissche Gereformeerde water stroomen. God heeft altijd zijn zeven duizend behouden, die Hem toebehooren. Dit verklaart de herleving in de 19de eeuw.

Bezwaar vooral heeft Spreker tegen den slotzin, dat de schoolstrijd geëindigd is. De schoolstrijd is niet uit. We moeten de vrijheid van het onderwijs op de Staatsmacht weer heroveren. Inzake leerplan, benoemingen enz. moeten de schoolbesturen meer beteekenis gaan toekennen aan de scholenbonden. En de Regeering moet ook niet met de scholen één voor één handelen, maar met de bonden.

Dr. de Fouw, de Sprekers beantwoordende, gelooft, dat de heer Van Popta iets gevoeld heeft, van de moeilijkheid, die Spreker met het onderwerp heeft gehad. Bij 't schrijven was de gedachte vaak: je weet er maar weinig van.

Er is gevraagd: is de vrijzinnige school nationaal te noemen? Is het Christelijk onderwijs nationaal en is nationaal onderwijs Christelijk? Men gebruikt dan „nationaal" in tweeërlei beteekenis. Bij de vraag of nationaal onderwijs Christelijk moet zijn, neemt men nationaal in de beteekenis van goed bedoelend Nederlandsch. Is de dynastie van ons nationaal? Ja. Dat zegt de historie. Kan hier niet een andere dynastie regeeren? Ja, maar dan is de aroma eraf.

Nationaal kan gebruikt worden met terugwijzen naar Groen. En daarom heeft Spreker de geschiedenis noodig gehad bij zijn betoog. Na den val van Antwerpen is België van ons afgegaan. Onze school was toen Christelijk. Een Gereformeerde school in België kan in dien zin nationaal genoemd worden, dat ze weer aanknoopt, waar 't in de geschiedenis afgeknapt is.

Lankamp wil zijn kinderen leeren zich deel van de natie te gevoelen. En Spreker denkt er niet aan het niet-Calvinistische deel van het volk buiten de natie te sluiten. Zooals Groen zei: we kunnen ook met de Roomschen een nationaal feest vieren, maar we konden met hen niet in 1872 de inneming van Den Briel herdenken.

Groen kan voor de volle honderd procent als historicus onze autoriteit zijn.

Spreker dankt den heer Rozendaal voor zijn bemoedigende woorden. Hij antwoordt hem, dat Gods Geest inderdaad de Auteur is van het nationaal karakter onzer scholen. We hebben een eigen didactiek noodig. Maar daarvoor hebben we noodig een zuiver historische aansluiting bij vroeger. We hebben er pas de grondlijnen voor liggen, die in de practijk verder getrokken moeten worden.

De heer Doornbos vroeg, wat onder Christelijk te verstaan is. Spreker wil verwijzen naar wat de Catechismus zegt over „Christen" zijn. Spreker waagt het te betwijfelen, of er zooveel verschil is te constateeren over de beteekenis van het woord.

Gevraagd is, wanneer het nationaal karakter van het volk na de inzinking zich weer geopenbaard heeft. Door den arbeid van Groen

en van Kuyper is het weer naar voren gekomen.
Of het doen der vaderen de norm van ons moet zijn? Ja, als ze goed gedaan hebben. Anders neen. De norm ligt in den Bijbel.
Gevraagd is, hoe spreker het nationaal karakter van het Christelijk Onderwijs wil bepalen. Voor Spreker is het kenmerkende, of het zich aansluit bij het begin van de natie.
De heer Prins wil bij de vraag, of onze natie in de 17de eeuw Calvinistisch mag genoemd worden, onderscheiden tusschen heeten en zijn. Die onderscheiding te maken staat niet aan Spreker. Als Jan Pieterszoon Coen of Johan de Witt zeggen, dat ze Calvinist zijn, durft Spreker niet te zeggen, dat ze 't niet zijn.
De heer Prins had het over Willem van Oranje. Voor 1567 was hij Katholiek, leefde met de Brusselsche edelen elken dag vroolijk en prachtig en ging ook éénmaal naar de mis. Hij was toen een edelman, die zich ergerde aan de positie van Granvelle. Maar later was hij Calvinist.
Aan den heer Haakma moet Spreker opmerken, dat hij niet gezegd heeft, dat, maar gevraagd heeft of Groen nog wel gelezen wordt. Toch heeft Groen zelf er in de Nederlandsche Gedachten over geklaagd. Dat Groen aan 't eind van zijn leven weer naar de facultatieve splitsing teruggreep — de heer Van Wijlen heeft het reeds gezegd — kwam door de teleurstelling, die hij ondervonden had.
Als de heer Van Wijlen klaagt over 't verlies van de vrijheid, dan wil Spreker er op wijzen, dat we toch de paedagogische vrijheid hebben en..... beteekent dat niets? We kregen de financieele gelijkstelling. En nu blijven er zeker nog verschillende wenschen over. De schoolstrijd op te lossen is niet zoo gemakkelijk.
Of het karakter van de Chistelijke school bij uitsluiting of bij uitnemendheid nationaal is? De heer Van Wijlen weet het zelf wel wat „christelijk nationaal" beteekent. Dat de Christelijke school nationaal is, getuigt de historie. Een niet-Calvinistische is het niet, al zingt men er het Wilhelmus.
De heer Strikwerda heeft het Spreker niet moeilijk gemaakt. En toch wel. Hij verweet Spreker, dat hij de 18de eeuw te zwart had geteekend en gebruikte het beeld van de ijskorst. 't Beeld is goed. Het ijs zat dicht, het water stroomde eronder. Tot God de korst brak. Dat heeft God gedaan en daartoe gebruikt Hij Zijn mannen.
De heer *Prins* zegt bij de repliek nog geen antwoord gehad te hebben op zijn vraag, of de Roomschen ook kunnen zeggen: Ons Christelijk onderwijs is nationaal.
De Referent waagde er zich niet aan, te onderscheiden tusschen „heeten" en „zijn". Toch heeft hij het later bij Willem van Oranje wel gedaan. Wij moeten onbevooroordeeld het leven van onze Calvinistische vaderen onderzoeken.
Wanneer de Referent zegt, dat Willem van Oranje en de edelen niet veel aan den godsdienst deden, moet dat worden toegestemd. Maar de Prins van Oranje heeft althans gezegd, dat hij zeer aan den Roomsch-Katholieken godsdienst gehecht was. Als verdraagzame was hij een uitzondering, wanneer wij hem vergelijken met de staatslieden van beteekenis uit zijn tijd.
De heer *Doornbos* is dankbaar voor de verwijzing van den Referent naar den Catechismus als antwoord op Sprekers vraag, wat de Referent onder christelijk verstaat. Maar hij veroorlooft zich nog de opmerking, dat er in den Catechismus nog meer staat. Men kan den boom kennen aan zijn vruchten, en als men die nagaat in de geschiedenis, kan men niet zeggen, dat onze natie doortrokken is van den Geest van Christus, zoodat men op dit standpunt beter doet, onze natie niet een Christelijke natie te noemen.
De *Referent,* de beide sprekers beantwoordend, zegt:
Of de Roomschen nationaal kunnen zijn? Zeker, maar niet in den zin, dien Spreker er aan hecht.
Er is onderscheid gemaakt tusschen Calvinist *heeten* en *zijn*. Maar wie Calvinist wil heeten en niet is, is een huichelaar. En dat kan men van Willem van Oranje niet zeggen.
Den heer Prins moet Spreker nog antwoorden, dat men van Coen dingen kan vertellen, die de kinderen zouden doen vragen, of dat nu Christelijk is. Maar de man heeft, levende te midden van zijn tijd, 't verkeerde van zijn daden niet ingezien.
Spreker begrijpt niet, waarom de heer

Doornbos met zijn vraag terugkomt, indien hij met den Catechismus instemt.
Om des tijds wil moet Spreker hier eindigen. Mogelijk komt hij in de G.S. op enkele punten terug.
De *Voorzitter* dankt Dr. de Fouw voor zijn doorwrochten arbeid en hem èn de debaters voor de gedachtenwisseling. Klaar zijn we, ook op dit punt, nog niet. 't Is de groote vraag, hoever we klaar zullen komen. Er is verhelderend en vooruitbrengend gewerkt. Dr. de Fouw's arbeid voor de scholen zij gezegend.

De *Voorzitter* wijst erop, dat declaraties en inteekeningen van begunstigers straks nog kunnen worden ingeleverd.

Afscheid van den Secretaris. [1]) De *Voorzitter* zegt: Thans rest nog een bijzonder stuk van het agendum. De heer Van der Waals neemt afscheid van G.S.V. en gaat als Secretaris van ons heen.
Dat iemand heengaat uit de Commissie van Uitvoering is niet vreemd. Een jaarlijks weerkeerend gebeuren. Elk jaar een punt van het agendum. Maar niet vaak zoo als nu. Of eigenlijk nog nooit. Het heengaan van Van der Waals is iets bijzonders.
Hij is saamgeweven met de geschiedenis van G.S.V. en G.S.V. met hem. Van 1906 af, het jaar van de oprichting van G.S.V., heeft de heer Van der Waals, behoudens een enkel jaar, deel uitgemaakt van de Commissie van Uitvoering. En daarvan 28 jaar als Secretaris. Zoo heeft hij voor G.S.V. gewerkt niet eerst na zijn pensioen als Hoofd der School te Nijkerk, maar ook reeds midden in zijn drukken arbeid in de school. Zoo moest er gewoekerd worden met den tijd, tot laat in den avond en soms tot diep in den nacht.
Dat deze dingen gezegd worden is niet in overeenstemming met den aard van onzen scheidenden Secretaris. Stil en bescheiden, zichzelf geheel vergetend en op den achtergrond stellend heeft hij steeds gewerkt. Dezer dagen kwam zijn handschrift onder oogen van een deskundige, die zijn naam niet wist, maar daaruit las: een oude heer, van groote bescheidenheid, die zichzelf geheel geeft aan zijn werk.
Onze Secretaris heeft gewoekerd met zijn gaven. Velen hulp geboden. Steeds wees hij ons den rechten weg. Niet, dat hij altijd zelf den rechten weg is gegaan. Er gaan geruchten, dat hij op een oudejaarsdag eens in de sloot is gefietst. Maar G.S.V. heeft hij nooit van den wal in de sloot geholpen. Een onwaardeerbare hulp, vele jaren lang.
En nu is aan dezen arbeid een einde gekomen. Ondanks allen aandrang was onze Secretaris er niet meer voor te vinden zich beschikbaar te stellen. En dat vaste besluit hebben we geëerbiedigd.
Nu is de werkdag voorbij. Ook het langste leven neigt ter kimme. Broeder Van der Waals, een ander neemt Uw werk nu van U over. Daarin ligt veel weemoedigs voor ons en voor U. Zonder U kunnen we ons G.S.V. eigenlijk niet goed indenken. Neem van heel onze organisatie onzen hartelijken dank mee voor alles, wat U voor ons zijt geweest. Niet licht zal dat vergeten worden. Wanneer nog eens over een paar decenniën de geschiedenis van G.S.V. in zijn eerste halve eeuw wordt beschreven, dan zal daarin aan U zonder twijfel een goede plaats worden ingeruimd.
De Commissie van Uitvoering wil echter niet gaarne den band geheel verbreken en stelt daarom aan de Algemeene Vergadering voor den heer Van der Waals te benoemen tot eerelid, al kent het Verbond eigenlijk alleen scholen als leden, en geen personen (applaus).
Het diploma hiervan bied ik U thans aan. Het hange nog lange jaren voor Uw oogen als een herinnering en een uiting van dank. Uw God omhulle nog vele jaren Uw vriendelijk gelaat met de zon van Zijn gunst.
De *Voorzitter* deelt mede van den Eerevoorzitter, Prof. Dr. A. Noordtzij een brief uit Lausanne ontvangen te hebben. Prof. Noordtzij, die schrijft ginds te ervaren, wat Gods volk, vergeleken met ons goede land, daar mist, verzocht hem de groeten aan de vergadering te doen. [1]) En tevens, om een persoonlijk schrijven van hem

[1]) Dit gedeelte van de Notulen is verzorgd door den Tweeden Secretaris, den heer Nauta, waartoe de Voorzitter zijn toespraak aan hem afstond.

[1]) Deze groet is aan den Eerevoorzitter beantwoord met wedergroet en heilbede van G.S.V.

aan den heer Van der Waals in de vergadering voor te lezen.
Na de voorlezing zegt de *Voorzitter* nog er verblijd over te zijn, dat kinderen van den heer Van der Waals bij het afscheid tegenwoordig konden zijn.
Op verzoek van den *Voorzitter* wordt den scheidenden Secretaris Ps. 134 : 3 toegezongen.
De heer *Van der Waals* sprak daarna als volgt:
Het is voor mij thans een aangrijpend oogenblik, nu ik afscheid neem als Secretaris van Geref. Schoolverband. Met dank aanvaard ik het eerelidmaatschap; niet van Geref. Schoolverband, maar van de Commissie van Uitvoering, M. d. V., dan blijft U in de lijn! Dit werk is voor mij een levenswerk geweest. God heeft het mij gegeven. Op een vergadering in Voorthuizen in het jaar 1888, waar Dr. v. d. Bergh een Chr. School zou openen, terwijl Zwartebroek er reeds een had, wees deze predikant op een rapport over onderling schoolverband. Daar werd ik Secretaris van een commissie, die over dat onderwerp een breeder rapport zou opstellen. Het volgend jaar gingen 500 rapporten naar 500 schoolbesturen en 500 naar evenzooveel personeelen. We ontvingen 4 antwoorden. Het bleek, dat de gedachte toen nog niet rijp was.
In 1906 begonnen Bavinck en Wirtz er opnieuw over. Toen heeft het Bestuur van Geref. Schoolonderwijs de zaak aangepakt. In Utrecht werd een vergadering gehouden, waar ik, doordat ik, op de beweging van '88 wijzende, onbedoeld de aandacht op me gevestigd had, in het Bestuur gekozen werd. Na 3 jaar werd ik Secretaris; maar ben dat maar 1 jaar geweest; ik moest aftreden. In 1911 kwam ik opnieuw in de Comm. v. Uitvoering. Wirtz lei onverwacht en ongedacht het secretariaat neer en ik werd zijn opvolger. Men heeft het toen met mij geprobeerd. Of het goed gegaan is, laat ik aan het oordeel van de vergadering over. Dr. Van den Bergh heeft mij geleerd: „Het is ongeloof, als we onze zaken niet durven toevertrouwen aan het beloop, zooals God dat geeft." Daarom durf ik nu heengaan en mijn werk aan anderen overlaten.
Aan G.S.V. heb ik veel te danken. Daardoor ben ik in aanraking gekomen met leidende figuren in onze scholen. Ik denk aan Bavinck, die bij mijn 25-jarig jubileum als hoofd der school te Nijkerk in een mij aangeboden album schreef, dat ik een dergenen was, voor wie hij den Heere in oprechtheid dankte, dat Hij ze hun op zijn levensweg had doen ontmoeten. Echt Bavinck, want het paste veeleer mij om den Heere te danken, dat ik onder Bavinck had mogen werken. En ik denk aan de beide Noordtzij's en Sikkel en Hoekstra. Maar ik vergeet nooit: Het is enkel Gods genade, Die het mij gegeven heeft, dat ik voor het onderwijs via G.S.V. heb mogen werken in allerlei organisaties, als Schoolraad en andere.
Maar ik zou kunnen zeggen: het werd tijd, dat ik heenga: Ik maakte een fout, die blijkbaar door de vergadering niet is opgemerkt: in 1938 zouden aan de groote scholen 2 of meer exemplaren van de brochure Dr. De Fouw gezonden moeten worden, evenals andere jaren. En zie, ik zend er maar 1 exemplaar. Het beste bewijs, dat ik moet gaan.
God zegene U en zegene G.S.V.
De *Voorzitter* dankt den heer Van der Waals voor zijn afscheidswoord en bidt hem toe: God zegene Uw werk voor de school en voor Zijn rijk.
Na het zingen van Ps. 72 : 11 gaat Prof. Severijn voor in dankgebed en sluit de *Voorzitter* de vergadering.

VAN DE BOEKENTAFEL

H. te Merwe, Landsvrouwe en Landsmoeder, f 0.65.
Veertig jaren in beeld, f 0.25.
G. S. van den Berg, Van blijde dingen toch 't meest, f 0.25.
Alle drie uitgaven van W. D. Meinema N.V., te Delft. Bij getallen aanzienlijke prijsvermindering.
In het eerste boekje, keurig uitgevoerd, op stevig papier, met 47 foto's op kunstdrukpapier, in cartonnage met ronden rug, teekent Te Merwe H. M. de Koningin inderdaad als Landsvrouwe en Landsmoeder. Waar 't kan geeft hij herhaaldelijk de proclamaties of de

koninklijke woorden tot haar volk. Zeer geschikt voor grootere kinderen.
„Veertig jaren in beeld" geeft zonder tekst de foto's uit het eerste werk. Geschikt voor de kleineren.
En Van den Berg voert 't Ruiterstandbeeld van Prins Willem voor 't Koninklijk paleis sprekende in om voor jongere kinderen op sprekende wijs te vertellen ook van droeve, maar 't meest toch van blijde dingen uit de 40-jarige regeering van de Koningin.
Alle drie de uitgaven kunnen zeer worden aanbevolen.

N. J. v. d. W.

J. Visser. De bijbelles in de hoogste klassen, deel I Oude Testament à *f* 0,80, deel II Nieuwe Testament à *f* 0,80, deel III Kerk- en Zendingsgeschiedenis à *f* 0,50; alle drie met afzonderlijke uitgave van vragen; Nijgh & Van Ditmar N.V., Rotterdam.

Naar het Voorwoord is de Bijb. Geschiedenis het vertelvak bij uitnemendheid voor de Chr. School. Maar de *Bijbelkennis* moet vastgelegd worden. En daarvoor moeten deze boekjes dienen. Hoe de schrijver ze gebruikt wenscht te zien, is me, ook na te lezen van 't Voorwoord, niet volkomen duidelijk. Maar ik stel me voor, dat na een of meer *vertellingen* het boekje op tafel komt, niet om te lezen (want 't is geen leesboek) maar om te repeteeren en de lesstof vast te leggen. En daarvoor kan 't uitstekend dienst doen. De boekjes geven ook allerlei ceremonieele, aardrijks- en oudheidkundige bijzonderheden. Een paar vragen. Kwam Job uit Ur der Chaldeën? Is 't zeker, dat de mannakruik en de Aäronsstaf *in* de ark lagen? Is 't wel waarschijnlijk, dat Jakobus, de zoon van Alpheüs, dezelfde is als Jakobus „de Rechtvaardige"; wordt niet deze veeleer gehouden voor „den broeder des Heeren" en voor den schrijver van den Jakobusbrief? En is 't zoo zeker, dat Judas Thaddeüs de schrijver van den zendbrief is, en niet Judas, de broeder van Jakobus, „den broeder des Heeren"? Staat 't vast, dat Paulus de schrijver is van den brief aan de Hebreeën?

N. J. v. d. W.

Voor de Jeugd. Maandblad Jan., Febr., Maart 1938, per jrg. *f* 1.75, buitenland *f* 2.—.
Belooningskaartjes no. 355—360; per vel 30 cent; bij 10 vel 20 cent.
Uitgaven van J. N.Voorhoeve, Den Haag. Lieve boekjes en mooie plaatjes.

K. Seinstra Az., Tekenmethode voor de eerste klas. Deel I van Pul en Rik-Kik (eerste helft eerste klas, Deel II Van Mimi en Langoor (tweede helft), *f* 0.25 per deeltje; 50 ex. à *f* 0.22½; 100 ex. à *f* 0,20, ook gesorteerd. Vijfkleurendruk. Dijkstra's Uitgeverij, Zeist.
Op elke bladzijde een korte tekst met daarnaast een teekening tusschen lood- en waterpaslijnen, met als grondvorm de *nulvorm, eerst* in schrijfstand, later in andere standen. Voor de kinderen zeer aantrekkelijk.

N. J. v. d. W.

J. Nauta, Voor de praktijk — Uit het hoofd: Practisch Rekenwerk. Vier deeltjes voor het 4de tot het 7de leerjaar à *f* 0.40; antwoorden à *f* 0.15. Dijkstra's Uitgeverij, Zeist.
Elk boekje heeft 40 paragrafen met 10 sommen. De bedoeling is dat elke week een paragraaf behandeld wordt. De leerstof is inderdaad practisch, d.w.z. zich aansluitend aan 't leven. In 't antwoordenboekje voor den onderwijzer worden vaak de regels aangegeven, waarnaar de sommen *kunnen,* niet behoeven uitgerekend te worden. Naast cijferen moet hoofdrekenen nog altijd ernstig beoefend worden.

N. J. v. d. W.

A. J. W. Coenen, 75 Eenvoudige Oefeningen en Melodieën ter verkrijging van meerdere vaardigheid in het van 't blad („a prima vista") zingen voor kweek- en muziekscholen. *f* 0,70, J. B. Wolters.
Een stel oefeningen, waarmee het toontreffen en de meest voorkomende moeilijkheden in het zingen geleerd kunnen worden. Eenvoudig en toch... niet overal gemakkelijk. Over de leerjaren van de kweekschool verdeeld, zullen de oefeningen toon- en maatvastheid geven.

N. J. v. d. W.

10 SEPTEMBER 1938 8E JAARGANG No. 11

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

1898-1938

Door Mij regeeren de Koningen
en de vorsten stellen gerechtigheid.

Spr. 8 : 15.

In de heuglijke dagen van het jubileum van H. M. de Koningin, onze geliefde Vorstin, gedenken we dankbaar in onze scholen, dat Zij door Hem, die Zich in het Spreukenboek de Wijsheid noemt, zoo lange jaren geregeerd heeft en gerechtigheid heeft gesteld. En we bidden, dat Hij Haar en Haar Huis nog vele jaren ten zegen stelle voor Land en Volk.

DE ROMANTISCH-PAEDAGOGISCHE SCHOOL

V.

Als psychiatrische methode heeft in sommige gevallen de psychanalyse ongetwijfeld beteekenis. Allerlei vormen van neurosen zijn te verklaren, zoo zegt de psychanalyse, uit verdrongen complexen, die een ziekmakende werking hebben. De angstneurose en de hypochondrie vooral zijn gevolg van deze verdringingen. En het is waar, dat de psychanalyse in meer dan één geval met succes bij deze kwalen werd toegepast.
Schijnbaar is nu de geneeswijze, de therapie, heel eenvoudig. Men neme de weerstanden weg. Dat is de analyse, de losmaking. Zijn dan die verdrongen inhouden vrijgemaakt, dan is de oorzaak van de neurose weggenomen en treedt de genezing in. Voor deze analyse is nu echter de hulp noodig van een in de psychanalyse doorkneed psychiater. Zal hij werkelijk goed kunnen analyseeren, dan moet hij ook zelf geanalyseerd zijn, zoo luidt de theorie. Dit analyseeren nu is uitermate moeilijk werk. Immers er leeft in het bewuste leven van den patiënt ook wel een beeld van datgene, wat verdrongen is. Maar om dat bewuste beeld gaat het niet. Het verdrongen onbewuste moet juist losgemaakt worden. De analyticus mag dus nooit willen ingrijpen, nooit hard optreden, nooit een handje helpen. Hij moet alleen maar voorzichtig, zonder dat de patiënt het merkt, alzoo leiden, dat hij door zijn passieve houding den patiënt ertoe brengt om alle opstijgende indrukken, gedachten, associaties zonder eenig voorbehoud, aan hem mede te deelen. De patiënt „draagt" de dingen „over" aan zijn arts. Deze luistert rustig. En uit alles wat hij hoort, uit de mededeelingen,

associaties, die de patiënt krijgt, de droomen, die hij vertelt, moet de behandelende psychiater nu tot een constructie komen, waaruit hij de conclusie trekken kan omtrent den toestand van den patiënt.
Het spreekt vanzelf, dat er niet geringe gevaren schuilen in een dergelijke behandelingswijze. De verdrongen complexen staan volgens Freud immers schier alle in verband met het sexueele leven. Ieder begrijpt, dat het werk van den analyticus dus uitermate moeilijk is. Eenerzijds moet de band tusschen patiënt en arts zoo groot zijn, dat de eerste schier alles aan den laatste durft zeggen en mededeelen, dat er een absoluut vertrouwen is en een behoefte aan omgang, en anderzijds moet de arts vrijblijven van de verdringingen van zijn patiënt. En het moeilijke is nu, dat bij de positieve overdracht de patiënt dikwijls tegenover zijn geneesheer blijk geeft van gevoelens van zeer teederen aard. De patiënt beschouwt deze gevoelens dikwijls als echt, als hoog, als onweerstaanbaar. Hij ziet ze als zijn noodlot. En het is de vraag, of in dergelijke omstandigheden het middel van de analyse niet even erg is als de kwaal, die de analyse bedoelt te bestrijden.

Intusschen staat het wel vast, dat in sommige gevallen de psychanalyse inderdaad resultaten bereikt. Het is mogelijk een mensch van verdrongen schuldgevoelens te bevrijden door hem in staat te stellen over het verdrongene vrijuit te spreken en door de kluisters van zijn gemoedsleven te verbreken. Maar in wezen is er toch in zulke gevallen dikwijls slechts een verschuiving van de vraagstelling. Tenslotte is een „psychologische vergeving van zonden" niet mogelijk. De mensch, die door de analyse beter wordt, geneest dan ook niet van zijn schuld, maar geneest slechts van het tijdelijk menschelijk lijden over zijn schuld. De angst over het schuldig zijn wordt minder. Misschien wordt hij zich nu ook bewust van de oorzaken van zijn angst. Maar alleen negatieve tendenzen worden opgeheven. Het positieve element van het bewustzijn van de vergeving der schuld wordt door de psychanalyse niet bewerkt.
En hiermede raken wij aan de grondfout van de psychanalytische opvattingen.
Immers tot het hoogere, het beleven van datgene wat waarlijk uit God is, kan de psychanalyse den mensch nooit brengen. Integendeel, in haar wezen voert zij den mensch juist van dat hoogere af.
In zijn diepste zijn is die mensch toch volgens de psychanalyse een driftwezen. Het „Es", het lagere, dat aan het dier verwant is, is bij den mensch het oorspronkelijke. Het „ik", het hoogere is slechts gevolg van zijn optreden in het leven. Het duistere deel van onze persoonlijkheid is het belangrijkst en het eigenlijke. Want daaruit stamt de libido, die eigenlijk de leverancier is van het sexueele instinct.
De psychanalyse is trouwens naar haar aard evolutionistisch getint. De mensch is in wezen niet anders dan het dier. Wat er in de menschenwereld aan cultuur en aan hoogere waarden aanwezig is, laat zich zeer wel verklaren als gevolg van een zekere driftverdringing, een sublimeering bij een klein percentage van de menschelijke individuen.
Het staat wel vast, dat de theorie van de psychanalytische school in flagranten strijd is met alle beginselen van het Christendom. Immers, zooals boven gezegd, de psychanalytische school is krachtens haar aard evolutionistisch; ondanks haar veel spreken over de ziel is de beschouwing van de psychanalyse in den grond materialistisch; en heel de visie van de psychanalytische school is door en door anti-godsdienstig.
De psychanalyse is de dood voor elke uiting van den godsdienst; immers zij neemt het respect voor den dienst van God weg door godsdienst te noemen een verdrongen lagere drift, een gesublimeerde ondeugd.

J. W.

SCHOOL EN JEUGDBEWEGING

III.

Het recht en de plaats der Jeugdbeweging wordt thans gelukkig in onze Gereformeerde kringen algemeen erkend. Ook in de wereld der Gereformeerde School. Men staat er sympathiek tegenover. Men gaat verder en vindt, dat zij aan te bevelen is. Men komt tot de conclusie, dat zij nuttig is voor jonge menschen. Men bereikt het eindstation: de Jeugdvereeniging is noodig; een belangrijk verschijnsel in onzen tijd.

Toch heeft men in de schoolwereld wel eenige *bezwaren. Een deel dezer bezwaren staat op zich zelf. Een ander deel staat in verband met de school en het onderwijs en de opvoeding, daar gegeven.*
Laat ons deze bezwaren nader onder de oogen zien.
Allereerst de categorie *bezwaren, die min of meer op zichzelf staan.*
Men brengt in, dat de ijveraars en propagandisten voor de Jeugdbeweging niet te hoog van den toren moeten blazen, hun instituut niet als het eenige goede, het „non plus ultra" moeten beschouwen. De ouders der kinderen en de leiders en leidsters der vereenigingen hebben deze organisaties te beschouwen als hulpmiddel. Wij erkennen dit laatste, wanneer men daarmede bedoelt, dat de huiselijke opvoeding ook na de schooljaren primair blijft. En wij geven ook toe, dat er soms enthousiasten zijn, die denken, dat de jeugdige mensch er is *om* en *voor* de organisatie. De jeugdvereeniging is niet meer dan *hulp*middel, maar dan toch krachtens den aard der overgangsjaren met hun drang naar clubvorming en zelfwerkzaamheid en ontwikkeling van het critisch vermogen, ook daarbij door den aard van het tegenwoordige leven, een *noodig* hulpmiddel tot opvoeding en ontwikkeling.
Men stelt, dat de leiding in goede handen moet zijn. Wij gaan daarmede accoord. Men heeft hierbij vooral op het oog de *knapen- en meisjesvergaderingen,* welke de jeugdigen van 12—16 jaar omvatten. Een ieder kent wel de kwaliteiten van deze jonge menschen tusschen servet en tafellaken. Daar maakt de onderwijzer in de hoogere leerjaren wel kennis mede tot beproeving van zijn zenuwen. Daar weten de predikanten op hun catechisatiën voor dien leeftijd van mede te spreken. Daar worstelt ook de leider en de leidster op de bovenbedoelde organisaties mede. Niet iedereen is voor deze functie geschikt. Niet weinigen leggen het bijltje spoedig er bij neder of houden maar vol, tot eigen nadeel en tot groote schade van de K.V. en de M.V. en niet minder voor den knaap en het meisje.
't Wordt dan wel eens zoo, dat men niet meer van een „vergadering" kan spreken, maar van een „republiek", of nog erger van een „bende". Zulke dingen komen echter niet alleen voor bij de jeugdvereeniging, maar worden ook wel gevonden op onze scholen, al heeft men veel wetenschap geleerd uit paedagogische werken. Wetenschap is niet altijd wijsheid en gaat niet immer gepaard met „savoir vivre". Iemand, die op de L.O.-school „voldoet", kan op de U.L.O.-school een mislukking blijken. Toch erkennen wij volmondig, dat *het leidersvraagstuk voor de Knapen- en Meisjesvergadering het probleem is en blijft.* Een „Leidersblad", als de Bond voor Geref. Jeugdorganisatie uitgeeft, kan goed werken. Wij voegen daarbij cursussen en conferenties voor de functionarissen. De genoemde Bond heeft dit vooral in de latere jaren terdege beseft. Een algemeene conferentie wordt door haar in de Kerstvacantie in Driebergen in het „Boschhuis" gehouden en de provinciale organisaties, die in de twee laatste jaren gevormd zijn, voorzien in een dringende behoefte en werken uitstekend. Zij zullen op den duur uitstekend resultaat opleveren.
Vooral als zich *steeds meer onderwijzers geven voor de leiding der K.V. en steeds meer onderwijzeressen voor deze functie op de M.V.* Zoo is er ook *een band gelegd in deze personen tusschen School en Jeugdbeweging,* gelijk deze Bond die ook gesteld heeft in de initialen: *S*(chool), *K*(napenvergadering), *J*(ongelingsvereeniging).
Men heeft soms bezwaar, dat de jeugdbeweging zou leiden tot afbrokkeling van het gezinsleven. Zij bevordert de uithuizigheid. Wanneer zijn de knapen en meisjes thuis? Een tegenwerping niet zonder gewicht. Maar laat ons dit vasthouden: dat de *catechisatie* primair is; dat *cursussen* en *avondscholen* noodzakelijk kunnen zijn voor de maatschappelijke vorming, maar dat de *jeugdvereeniging* voor de *geestelijk-zedelijke vorming* dan met haar eisch en recht komt. Bovendien vergaderen vele van deze organisaties een 1½ uur op Zaterdagavond of Zondagmiddag. En ten derde zouden wij de vraag wel eens willen stellen: houdt men de jongelui op een vrijen avond thuis? Wat doen ze dan en hoe houdt men zijn kinderen thuis bezig? Men beweert, dat het jeugdvereenigingsleven de pedanterie van de jonge menschen in de hand werkt. Men overtreft al spoedig zijn ouders en ook zijn leeraars in beleid. Och, pedanterie wordt ook wel onder predikanten en ook onder de onderwijzers ge-

vonden. En wat die jonge menschen betreft, och, dat komt later wel terecht. En andere krachten zorgen dan wel, dat die geest van geblaseerdheid neergeslagen wordt. Maar dit alles ligt niet aan de jeugdbeweging en kan haar niet als schuld aangewreven worden. Neen, dat ligt aan dien jongen mensch. Zijn *hart* zit te hoog en zijn *oog* is verheven. En daartegen moet thuis en op de school en op de jeugdvereeniging de strijd worden aangebonden.

En eindelijk komt men met methodische bezwaren. Men vindt met name in de leiding en in den arbeid der Knapen- en Meisjesvergaderingen te veel vermethodiseerd en verintellectualiseerd. Wij zullen niet ontkennen dat dit gevaar dreigt. Maar moet daartegen op de school, vooral op de U.L.O.-school ook niet gewaakt worden? Is er geen examendressuur? Kan de jonge mensch zich in den Schriftuurlijken zin uitleven? Daarbij is de leiding der bedoelde Jeugdbeweging in deze actief. Zij wil den knaap en het meisje geven wat hun leeftijd eigen is en de vergaderingen inrichten „naar den aard van hun weg". Daarom wordt het eerste gedeelte der vergaderingen gewijd aan de behandeling der onderwerpen uit de Gewijde Geschiedenis, de Kerk- en Vaderlandsche Geschiedenis, maar het verdere gedeelte der samenkomst aan meer vrije werkzaamheden, als vrije opstellen, voordrachten, spellen enz. Men heeft daarbij wel in het oog te houden, dat de Jeugdvereeniging op Geref. Grondslag geen vereeniging is, die dient om de jongelui maar „bezig te houden", maar integendeel, in prettige sfeer, ontwikkeling wil geven.

Thans komt de tweede categorie *bezwaren* aan de orde, n.l. *die in verband staan* met *de school* en het *onderwijs en de opvoeding, daar gegeven.*

Bestaan er van de zijde der School bijzondere bezwaren, die een contact, gebaseerd op samenwerking, in den weg staan?

Er zijn er werkelijk nog in onzen kring (hun aantal wordt gelukkig kleiner), die van oordeel zijn, dat gewichtige bezwaren het lidmaatschap der Knapen- en Meisjesvergaderingen drukken, met name voor hen, die in de hoogere leerjaren der School (L.O. en vooral U.L.O.-school) zitten.

Daar is allereerst een *tijd-bezwaar.* Men heeft elken avond genoeg, meer dan genoeg aan het huiswerk, dat men van de school medekrijgt. De leerlingen van 12—16 jaar hebben nog geen acht-urigen werkdag! Helaas, dat dit hier en daar geconstateerd moet worden, vooral voor de U.L.O.-school. Ik weet uit ervaring als Rijksgecommitteerde, dat dit diploma (A en B) niet weggegeven wordt en dat de leerlingen moeten aanpakken. Maar als de jongens en meisjes heelemaal in de avonduren geen vrijen tijd meer over hebben, dan ligt dit toch ook aan de school zelf in haar onderwijs-methodiek. Er zijn werkelijk scholen, die er een drilsysteem op na houden, dat de dood is voor de ontwikkeling van het karakter en de gezonde levensopenbaring van een jeugdige. En dan acht ik, dat, wanneer er een goede arbeidsmethode op de school is, er heusch nog wel tijd over is om zich een 1½ uur per week te geven aan de Jeugdvereeniging. Varietas delectat! Een uitzondering maak ik daarbij voor de sukkels met een reeks onvoldoende cijfers op hun rapporten. Maar ik ben van meening, dat het hoofd der school dan het best doet en het meest in het belang dezer leerlingen handelt, wanneer hij den ouders ronduit zegt: „het wordt niets met uw kind op deze manier; laat het geen examen doen; neem het van de school af en verander, na raadpleging van een goed paedoloog, de levensbestemming van uw kind." Maar voor de overigen zou ik zeggen: „de Jeugdvereeniging is een goede leerschool voor hen". Al kan de school niet toestaan, dat nu eens de ééne leerling zijn werk niet af heeft en morgen een lid van een andere vereeniging het zijne. Maar dat moeten de ouders vóórkomen door hun toezicht en contrôle. Dat is *hun* taak! En *hun* plicht!

B. A. KNOPPERS.

IN EN BUITEN HET VERBAND

X.

Augustus: vacantie-maand; komkommermaand; regenmaand.

Een vacantie-meditatie zou op haar plaats zijn... thans! Maar als dit nummer van de Gereformeerde School verschijnt, zijn deze schoone dagen reeds weer voorbij.

En opgefrischt en gesterkt, en verruimd van blik is ieder weer aan het werk getogen.

Men kwam uit zijn cirkel, wat omgeving en gedachtenkring betreft. Men maakte kennis met andere menschen en plaatsen en verhoudingen. Men heeft enkele ideeën méér opgedaan, enkele idealen weer hooger gezien, enkele sleurgewoonten afgelegd, van andere gewoonten zich weer rekenschap gegeven, van het waarom en waartoe. En met nieuwe kracht en nieuwen moed is de arbeid weer begonnen.
Uw werk zij gezegend, Uw ideaal blijve hoog!

* * *

Ook voorbij zijn de jubileumfeesten.
Met dankbaarheid gedenken we ook hier den zegenrijken tijd van veertig jaren, waarin de hand van onze Koningin het bewind voerde: Koningin bij de gratie Gods.
Hoe gewichtig die lange periode was, in economisch, staatkundig, internationaal, onderwijskundig en godsdienstig oogpunt, is door anderen geschetst; is in onze scholen vertolkt.
Immers: wij zullen het niet verbergen voor onze kinderen. Zeker is de Gereformeerde school nationaal; niet bij uitsluiting, toch wel bij uitnemendheid.
Nederland en Oranje blijve ook in de toekomst, in engen band van liefde en vertrouwen, sterk verbonden in afhankelijkheid van Hem, Die het Huis van Oranje dienen leerde en met koninklijk gezag bekleedde.

* * *

En intusschen is verschenen de Memorie van Antwoord op het ingediend Kweekschoolontwerp. Veel nieuws bracht die uiteraard niet. De minister houdt vast, ondanks critiek, aan de vierjarige kweekschool. In de Kamer zal bij de mondelinge behandeling de bestrijding der afwijkende meeningen wel wat breeder en dieper gaan: een goed politicus verschiet niet in eerste instantie al zijn kruit! Over vijfjarige opleiding, over het blijven bestaan van de hoofdakte, over de vooropleiding door de H.B.S., over de practische oefening, over heel de opleidingskwestie is al veel gezegd, al was niet alles even rijp en even sterk gedocumenteerd. Jarenlang is het probleem hangende gebleven: sinds het jaar 1920 leven onze examens slechts onder het regiem van overgangsbepalingen en Koninklijke besluiten. Het wordt inderdaad tijd, dat er een regeling komt, die de opleiding voor de naaste toekomst bindt — en tot rustige verhoudingen brengt.
Voor een zeer groot percentage bevredigt dit ontwerp mij. Allereerst omdat er een geregelde toestand komt. Maar ook om de beide voorname beginselen: de opleiding wordt weer vierjarig — en de practische opleiding wordt beter behartigd.
In het kader van de vierjarige opleiding blijft dus de afzonderlijke hoofdakte bestaan, en daarmee de onderscheiding in het onderwijzerscorps van wat men — ten onrechte — volledig en onvolledig bevoegd noemde. Met blijdschap zie ik de plannen voor uniforme opleiding tot de eenige bevoegdheid verdwijnen: èn op psychologische èn op financiëele èn op economische èn op onderwijskundig-paedagogische gronden zou ik gaarne de vierjarige opleiding (met daarnà de hoofdakte) verdedigen.
Of de hoofdakte zoo moet blijven als zij nu is? Neen — maar het wetsontwerp laat voor de regeling van dit examen zooveel ruimte, dat daarvoor geen vrees behoeft te bestaan. Slechts zou de vrees van experimenteerende en revolutioneerende programma's eerder ons bekruipen. Maar dat het examen blijft bestaan als een selectie-middel in het onderwijzerscorps en als stimulans tot studie, is zeer toe te juichen. Differentiatie en aanpassing aan voorkeur door intellectueele en persoonlijke eigenschappen, is daarbij noodig en ligt in de lijn van het ontwerp. En zij dan het schooleindexamen een waardige kroon, waarbij de nadruk op „waardig" valt.
Tot verbetering van de practische opleiding kan het ontwerp heel veel bijdragen. Prachtig is het principe; de uitwerking is wel heel veel aan de toekomst overgelaten — en daarmee ook aan heel veel mogelijkheden ten opzichte van het resultaat.
Drie desiderata zou ik nog graag vervuld zien.
Allereerst zij er een goed verband tusschen de theoretische lessen in de paedagogiek (psychologie en methodiek daaronder begrepen) eenerzijds, en de practische lessen in de school. Verband dus ook tusschen de beide leiders, onderlinge bespreking, verwerking, correctie en stuwkracht. Nog àl te

veel staat ook voor den onderwijzer-met-ervaring de theorie los van zijn dagelijksche practijk. De nieuwe practische opleiding leere hem de eenheid zien.
Ten tweede zij er toezicht en contrôle op de practische lessen: zij moeten scholing zijn, oefening, arbeid; de kweekeling moet leeren door doen en zien doen, door bespreking vooraf en nadien, bij en met een goed onderwijzer met toewijding tot deze taak. Er bestaat eenig gevaar voor muurbloempjes.
Ten derde zij een practisch examen, zij het ook niet direct, sluitstuk van deze helft der opleiding, waarvan het resultaat toch bij goede inrichting van dit onderzoek, zeker even degelijk kan worden getest als de theoretische scholing thans.

* * *

— En ik wilde schrijven over de a.s. Conferentie voor Onderwijshervorming!
Geen nood: daar gaan wij allen tòch heen. Met belangstelling en vrij van sleur gaan wij er heen; met vruchtbare ideeën voor de practijk komen we terug. De herfstvacantie is er op ingesteld; en anders krijgen we vrij. En het bestuur betaalt de kosten voor den kweekeling met akte! Maar vooral de man met ervaring kome daar met jeugdige frischheid!

GR.

WELKE KINDEREN MOETEN OP ONZE GEREFORMEERDE SCHOLEN GAAN?

Deze vraag dringt zich aan mij op.
Ten onrechte?
Dat zou dan beteekenen, dat dit geen vraag is: Onze scholen staan open voor iedereen!
En is er dan onvoorwaardelijk toegang?
Of stellen wij eischen?
Ik zit een beetje met deze vraag.
Broeder X is een kwieke schoenwinkelier. Jarenlang heeft hij een florissante zaak gehad, in zoo'n smal druk straatje, in 't hartje van de oude stad. U weet dat wel!
Maar het getij verliep en broeder X verzette de bakens. Dat oude stadsdeel ontvolkte; de woningen geraakten in verval, ze werden vaak tot pakhuizen gedegradeerd. Kortom, de fleur was er af. Broeder X liet zijn oude zaak in de steek, vestigde zich in een der nieuwe wijken, en het marcheert weer aardig in zijn nieuwe zaak.
Broeder X. is ook bestuurslid eener school op Gereformeerden grondslag. Al jaren is hij dat.
Die school dateert uit de vorige eeuw, en voorzag in een behoefte van het gereformeerde publiek, dat die wijk bevolkte. (Gereformeerd beteekent hier steeds confessioneel gereformeerd).
Bevolkte — want dat publiek is sedert verhuisd: ook uit de binnenstad naar den rand. Maar de school is er nog.
Haar grondslag is gereformeerd; dat staat op den gevel.
De kinderen worden met moeite bijeenvergaard uit alle rangen en standen: de grootste helft is wel ongedoopt.
Ik vind dat geen gereformeerde school meer: 't is een evangelisatiepost.
Hier moet iets gebeuren: òf die school moet verdwijnen, òf de gevel moet een ander opschrift hebben — dat woord gereformeerd moet er althans uit, of er moet iets van Evangelisatie bij.
Maar ik bid U, zeg aan Broeder X niets van die school, of van een mogelijke verandering. Dan zou hij vlam vatten. Dan komt er de Doleantie bij, en wat deze hervormingsdaad voor de onderhavige school beteekend heeft. Het blijkt wel: dat verzetten van bakens kon Broeder X wèl voor zijn zaak. Maar dat dit voor een school ook wel eens noodig kan zijn, daar blijft onze broeder buiten.
Heb ik het mis, als ik beweer, dat er met onze gereformeerde scholen in de groote steden iets bezig is scheef te groeien?
Als Van der Kooij in 1923 refereert over „Het typeerende van de gereformeerde school", blijkt duidelijk, dat hij bij die school denkt aan kinderen, die het merk- en veldteeken van Koning Jezus dragen. Dat lezen we in zijn brochure: hoofdstuk 7, Tucht.
Ja, dat kon toen. De gelijkstelling was nog versch; de uitbouw van de groote stad begon pas. De steden werden bewoond volgens een schema, dat historisch was gegroeid. En onze schoolbevolking was óók historisch gegroeid.
En nu in 1938?

Het beeld is heel anders. De trek naar den rand van de stad is ontzaglijk. De huizen in aanbouw dragen reeds een bordje „verhuurd", als er nog geen ruit instaat, waarop een papier met dit opschrift kan worden aangeplakt. De binnenstad is ontvolkt.
De scholen in de binnenstad raken in de klem, die in de buitenwijken groeien.
Moeten hier op schoolgebied bakens verzet worden?
Moeten in de binnenstad, het koste wat het wil, de scholen op gereformeerden grondslag in stand gehouden worden?
Wat deed broeder X met zijn winkel?
Wat doet broeder X met zijn school?
Zijn dat gedoopte kinderen, die onze scholen in de binnenstad bevolken? Of zijn die scholen evangelisatieposten geworden?
Ik vraag weer: welke kinderen moeten nu eigenlijk op onze gereformeerde scholen gaan?
In den afgeloopen winter las ik, dat de voorzitter eener Christelijke school alhier verklaarde, dat die school aan geen kerkelijke confessie was gebonden (alsof dat zoo erg is!) en ze de kinderen van den Heer Jezus wilde vertellen.
Ik acht dit voor die school volmaakt in orde.
Dus: evangelisatiepost. Prachtig!
Nu een andere school. Een school, die vermeld wordt in het „Officieel Jaarboekje" der Gereformeerde Kerken van 's-Gravenhage, en die verklaart te staan „op Gereformeerden grondslag".
't Is een school, die flink marcheert.
Volgens de krant zegt de voorzitter: „dat de .....school, zooals wel eens voorgesteld wordt, niet een specifiek Gereformeerde school is, doch ook gaarne voor kinderen van andere gezindten, zooals Hervormden, enz., haar deuren openzet."
Ik las dit in onze twee A.R.-bladen.
Dus geen vergissing.
En *gaarne* de deur open voor kinderen van andere gezindten.
Welke gezindten?
Hervormden, enz.
Ziet U, daar wringt nu juist de schoen, bij dat *enzoovoort*.
Daar gáát onze gereformeerde school!
Een ènkele andersgezinde, van verwante geestelijke familie, — ik zou ze niet graag weren, mits ze terdege worden onderricht omtrent wat er op onze scholen te koop is, en ze zich daaraan conformeeren.
Een ènkele!
Maar géén enkele van een vijandige gezindte: socialist of communist. Die blijven absoluut geweerd!
En een ènkele andersgezinde van verwante geestelijke familie!
Maar geen *gaarne* opengezette deuren.
Indien andere gezindten overheerschend worden, gaat de levenstoon op onze scholen déformeeren.
De school als verlengstuk van het gezin biede ook in levenstoon, wat het kind thuis ontvangt. Daar rekenen de ouders van gereformeerde confessie op. Daarvoor hebben wij, de werkers aan die scholen, te waken.
Tenzij de school „van alles en nog wat" als leerling opneemt; maar dan is ze evangelisatieschool.
Zouden wij op den duur, gezien de ontwikkeling der laatste jaren, óók der paganistische factoren helaas, niet den weg van schoolsplitsing op moeten, zooals men in Indië ook diverse scholen heeft?
Ik vind het heidendom van de groote stad veel gevaarlijker, dan het heidendom van den Javaan.
Daar in Indië wordt de jeugd naar gezindheid en afstamming gesplitst.
In Holland wagen wij onze kinderen aan den omgang met kinderen van het groote-stadsheidendom.
De deuren *gaarne* open?
Onze gereformeerde scholen moeten dienen voor *kernvorming*. Voor mij als vader van mijn kinderen is het nooit zaak van belang geweest, of mijn kinderen op een „nette" school gingen, maar of ze daar in een gereformeerde omgeving (nogmaals, ik bedoel steeds: confessioneel gereformeerd) verkeerden.
Dan waren ze tòch op een nette school, want het heeft mij altijd gefrappeerd, dat, wat men ook onder gereformeerde menschen vinden mag, geestelijk en stoffelijk pauperisme aan die menschen ten eenenmale vreemd is.
Gereformeerde ouders! Vereenigt U! Indien er Gereformeerde scholen zijn, dan ontbreke daar geen van uw kinderen. Die behooren er althans!

's-Gravenhage. A. VERDUYN.
Hoofd der Dr. J. C. de Moorschool.

VAN DE BOEKENTAFEL

Pages faciles par Dr. J. B. Besançon en Dr. I. Fransen. Uitg. Wolters. *f* 1.30.
Wat eenvoudiger dan Bonnes Pages van dezelfde schrijvers.
U. P. G.

Frans Leesboek, door Benjert en Elzinga voor Ulo-scholen en taalcursussen. 1e deeltje (Wolters).
U. P. G.

Van Kindertaal tot Moedertaal, door Evers, Kuitert en van der Velde. Taalboekje 7a en 7b. (Wolters).
Mooie boekjes voor de Openbare School.
U. P. G.

„Kinderen in hun vrije tijd", door David Tomkins. Een boekje uit de bekende Fakkelreeks: „Voor allen die opvoeden". Uitg. Bigot en van Rossum N.V. A'dam.
Een pleidooi voor een vrije opvoeding. De opdracht is: „Aan de Moeder van het gezin, waarin alles mocht." 't Is een boekje met veel behartigenswaardige wenken, alleen maar, 't vrijheidsprincipe gaat ons te ver: „Wij hebben het recht niet hen (de kinderen) naar onze voorstellingen te vormen"! Met eerbiediging van de individualiteit van het kind, met inachtneming van zijn lichamelijke en geestelijke ontwikkeling, heeft de christenopvoeder niet het recht het kind geestelijk te vondeling te leggen, doch de plicht het op te voeden. We dachten aan 't verwijt dat Francien tot haar vader richt in: „de Klop op de deur": „Het (de godsdienst) had zo moeten leven in jullie (Vader en Moeder), dat het overging in ons; dat het een onafscheidelijk deel van ons ook werd". Ook dachten we aan Kerschensteiner die zegt: „de autonome gehoorzaamheid groeit het zekerst op de wel omploegde akker van de heteronome gehoorzaamheid."
U. P. G.

„Kleutertaal en Kleuterpsyche", door fr. S. Rombouts, No. 5 van de Fakkelreeks. Bigot en Van Rossum N.V., A'dam.
Hierin vertelt de schrijver in eenvoudige vorm, 't ontwaken van het geestelijk leven van baby en de ontwikkeling van zijn spreekvermogen. 't Is geschreven voor allen, die van kinderen houden en in hun psychische ontwikkeling belangstellen. Aanbevolen.
U. P. G.

Onze Vaderlandsche Geschiedenis, door J. J. Moerman en H. Douma. Brusse, Rotterdam, I tot 1648; II 1648 tot heden à *f* 0.70.
De geschiedenis is in den vorm van verhaaltjes weergegeven. Ze moeten echter niet als leerleesboekjes worden beschouwd. Wat de kinderen er van moeten leeren is cursief gedrukt. Systematisch zijn vragen voor de leerlingen opgenomen. Wat de boekjes geven is goed. Wij zouden echter het godsdienstig en kerkelijk leven willen zien vermeld, wat hier bijna niet geschiedt.
U. S.

Loko, methode voor lopend koordschrift, door Dr. H. P. F. Westerouen van Meeteren. Uitg. Brusse, Rotterdam.
Naast 6 schriftjes met gedrukte lettervoorbeelden (prijs samen 58 cent) zijn er 6 oefenschriften (voor 20½ cent). Het eerste cahiertje vraagt — om de kleuterhand wat los te maken — het hanteren van een potlood, om door middel van kartonnen cirkels en vierkanten verschillende figuren te tekenen. En in die cirkels en vierkanten schrijven ze letterstukken met potlood en koordschriftpen. In cahier 2 en 3 worden woordjes met de koordschriftpen gevormd; in 2 de letters los, in 3 aan elkaar. Maar — geen steilschrift, maar *schuin.* Daarna wordt de Perry-pen J 136 gebruikt, een pen met stompe punt. In die laatste cahiers herkent men het schriftbeeld van cahier 2 en 3 niet meer.
Terwijl men in de meeste koordschriftmethoden de op- en neerhalen dezelfde dikte geeft en de loodrechte stand behoudt, is hier verschil in dikte en heeft men schuinschrift.
Het schrift doet prettig aan. Maar — 't lijkt in zijn laatste nummers heel weinig op hetgeen wij onder koordschrift verstaan.
R. J. M.

Eerst duidelijk, dan snel, door Tazelaar, Matthysse en Evers. Uitg. Wolters, Groningen.
Deze methode is reeds eerder besproken. Wij bevelen dit schrift met de redispen nog eens allen aan, die rechtstaand koordschrift prefereren boven het schuinschrift. De methode is logisch, is een van de beste op dit gebied.
R. J. M.

10 OCTOBER 1938 8E JAARGANG No. 12

De Gereformeerde School

MAANDBLAD VAN HET GEREFORMEERD SCHOOLVERBAND

REDACTIE-ADRES: J. VAN DER WAALS, NIJKERK
ADMINISTRATIE-ADRES: DIJKSTRA'S UITGEVERIJ, ZEIST
RECENSIEWERKEN AAN J. VAN DER WAALS, NIJKERK

ABONNEMENTSPRIJS TWEE GULDEN PER JAAR
5 ABONN. DOOR ÉÉN SCHOOLBESTUUR BESTELD EN AAN ÉÉN ADRES TE ZENDEN FI. 1.50 PER ABONN.

ADVERTENTIEPRIJS 1—5 REGELS 30 CENT
MEERDERE REGELS 25 CENT PER REGEL
BIJ ABONNEMENT SPECIAAL TARIEF

DE ROMANTISCH-PAEDAGOGISCHE SCHOOL

VI.

Wij willen nog even afzonderlijk wijzen op de beteekenis van de **symbool-theorie,** zooals die in de psychanalytische school voorkomt.

Veel van wat in de school van de psychanalyse over deze symbool-theorie gezegd wordt, is — wij wezen daar reeds op — van groote beteekenis. Het feit, dat Freud op het voorkomen van deze symbolen de aandacht heeft gevestigd, is dan werkelijk iets van niet geringe beteekenis.

Met deze symbolen staan wij wel voor een eigenaardig raadsel in het zieleleven. Vooral in den droom openbaren zich allerlei wenschen, toestanden, angsten aan ons in den vorm van het symbool. Van volkomen betrouwbare personen zijn daarover inlichtingen te ontvangen. Een hoogleeraar deelde mij eens den volgenden droom mede. Hij stond op een heuveltop. Toen kwam er uit de lucht zoo iets als een groote nijptang. Op de eene bek van de nijptang was een scherpe rand geslepen, de andere zag er fluweelachtig uit. Dreigend opende zich de bek van die nijptang boven zijn hoofd. Ze verduisterde de lucht en hij zag aan elken kant de dreiging van den greep van de tang. Toen kwam hij echter tot de ontdekking van het feit, dat de bek van de nijptang naar den eenen kant er fluweelachtig uitzag. Hij sprong omhoog en greep zich vast aan dien fluweelen rand en werd met een schok wakker.

De man van dezen droom was in den tijd, waarin hij dezen droom droomde, in een zeer moeilijk parket. Hij was er zichzelf van bewust, dat hij geklommen was tot aan de grens van datgene van wat hij als levensverwachting ooit had gekoesterd. Nu bereikte hem echter de aanbieding van een buitengewoon eervolle regeeringsopdracht. Hij zou daarvoor echter eenige jaren naar het buitenland moeten. Zou hij deze opdracht goed volbrengen, dan beteekende dit voor hem stellig nog veel meer perspectief in de toekomst. Natuurlijk was ook mislukken mogelijk en mislukking van de opdracht beteekende weinig minder dan een débacle.

Zijn vrouw en zijn familieleden trachtten hem met alle kracht af te raden de opdracht te aanvaarden. Zijn vrouw, die zeer verstandig is en zeer wel de consequenties van een en ander begreep, poogde met wijs beleid hem bij zich te houden. Dat het belang van de kinderen en van het gezinsleven hierbij een rol speelde, behoeft geen betoog.

Maar de betrokken hoogleeraar zelf was zich er goed van bewust, dat er bij zijn vrouw ook achter zat de heimelijke vrees, dat het aanvaarden van de opdracht wel eens zou kunnen leiden tot een débacle.

Wie nu deze situatie kent, begrijpt den droom onmiddellijk. Bij den man zelf is ook het bewustzijn, dat de kant van de opdracht van regeeringswege uitermate gevaarlijk is. Hij heeft alle kans zich er pijn aan te doen (de scherpe kant) en hij voelt zich gegrepen tusschen de twee bekken van de nijptang. Maar hij ziet op het laatste moment in, dat de drang van den kant van vrouw en familie liefdevol is, en dat hij tenslotte het veiligst gaat als hij zich overgeeft aan den wensch, die van die zijde wordt geuit.

* * *

Dergelijke symbolen nu komen in het leven van ieder mensch herhaaldelijk voor. Dit is een zeer merkwaardig verschijnsel. Ieder die

let op zijn eigen droomen kan ze ook in zijn eigen leven wel vinden.
Iemand, dien ik zeer goed ken, heeft het in zijn leven herhaaldelijk zeer druk. Hij is dan nogal eens bang, niet klaar te kunnen komen. In zulk een tijd droomt hij herhaaldelijk, dat hij met den trein mee moet. De trein staat voor, maar hij moet nog noodig eenige dingen verrichten, b.v. een paar schoenen aantrekken, koffers sluiten en dergelijke. En wanneer hij het perron komt opvliegen, is de trein juist vertrokken. In den tweeden nacht van zijn vacantie verleden jaar droomde deze zelfde persoon, dat hij met zijn vrouw op een bank op een perron zat te wachten op den komenden trein, en dat hij zei „Wat is het toch genoeglijk, wanneer je zoo echt op je dooie gemakje op reis kunt gaan."

* * *

De groote vraag is of wij dit verschijnsel van het voorkomen van symbolen kunnen verklaren. Het zou ons te ver voeren om al de theorieën, die in dit verband zijn opgeworpen, hier te releveeren.
Het wil ons voorkomen, dat inderdaad deze verklaring mogelijk is.
De symbolen toch geven in wezen een concreten vorm aan bepaalde gevoelens. Gevoelens hebben geen concreten vorm. Wij hebben het gevoel en wij kunnen ons van het gevoel geen voorstelling maken.
Nu ligt er in ons leven wel de tendenz om het gevoel „voorstelbaar" te maken. Wij spreken b.v. van „een wolk", van „een schaduw", van „een golf", van „een loodzwaar gewicht", van „een blauwen hemel", van „zonneschijn", van „een zwaard in de ziel" (vergelijk Luk. 2 : 35), enz., en doelen dan op een „gevoel".
Telkens zien wij hier pogingen om aan de gevoelens een zekere gestalte te geven.
Wanneer wij nu slapen, is het gevoel wel aanwezig. Alleen wij zijn ons van dat gevoel niet bewust. In het droomleven worden wij ons dat gevoel vaag bewust in een concreten vorm van een droomvoorstelling, die in zijn verschijning het gevoel representeert.
Wezenlijk gebeurt hetzelfde, wanneer wij in wakenden toestand door bepaalde invloeden van het gevoelsleven een voorstelling of gedachteninhoud krijgen, waarin dat gevoelsleven gerepresenteerd wordt. Dat hier in wakenden toestand de irradiatie van het gevoel een rol kan spelen, dat de complexgevoelens werkzaam kunnen zijn, dat allerlei associaties mede een actieve taak vervullen, moet duidelijk zijn.
Wanneer nu echter in het droomleven de gevoelens zich gaan concretiseeren in de symbolen, dan is het duidelijk, dat ook gevoelens, die wij verdrongen hebben en dus naar den achtergrond van ons bewustzijn gedrukt hebben, zich aan ons kunnen aandienen. En zoo kunnen de droomen inderdaad een bron van kennis worden voor gevoelens, wenschen, begeerten, idealen, die wij onbewust koesteren, maar die wij ons niet willen of durven realiseeren.

* * *

Op twee punten willen wij hier nog met nadruk wijzen. In de eerste plaats op het feit, dat het niet ieders werk is om droomen te gaan verklaren. Al zou het alleen reeds hierom zijn: Lang niet alle droomen hebben de structuur van een werkelijken symbooldroom.
De z.g. wek-droomen of ontwakingsdroomen houden onmiddellijk verband met hetgeen er in de wereld rondom ons voorvalt.
En bovendien is er grondig verschil tusschen den droom, waarin wij een symbool van bepaalde wenschen verkrijgen in de droomvoorstelling, en de droomen, waarin bepaalde angsten, die wij hebben, worden gesymboliseerd.
En het is uitermate gevaarlijk om een angstgevoel voor een wensch of een wensch voor een angstgevoel te houden.
En tenslotte, de duiding, de verklaring van de symbolen is zoo uitermate gevaarlijk werk, dat wanneer iemand er zelf mee bezig gaat, hij een systeem van de grofste willekeur op de fijne snaren van zijn eigen gemoedsleven gaat toepassen; en dan moeten er wel ongelukken gebeuren.
Trouwens, ook in de school van Freud worden er door z.g. ervaren psychanalytici verklaringen gegeven van droomen, waartegen het gezond verstand en het zedelijke besef van een critisch ingesteld mensch, om maar niet te spreken van het geweten van een Christen, zich met alle kracht en op grond van heilige overtuiging verzetten.

J. W.

SCHOOL EN JEUGDBEWEGING

IV. (Slot).

Er zijn er in den schoolkring, die verder bezwaren hebben tegen het lidmaatschap der jeugdigen van een Knapen- of Meisjesvergadering, zelfs van een Jongelings- en Meisjesvereeniging, met het oog op de toewijding tot de schooltaak.

De schoolarbeid komt dan bij vele van die jonge menschen achter te staan bij het jeugdwerk. Voor dit laatste is men enthousiast. De vereeniging vervult hoofd en hart. Vooral richt men zich hierbij tegen allerlei zaken, die als zoovele aanhangwagens „bij den eigenlijken vereenigingsarbeid komen". Daar is het jaarfeest. Daar is de propagandavergadering. Daar is de afvaardiging naar andere vereenigingen, die haar feest vieren, enz. enz. En het gevolg is nu eens bij den éénen jongen, dat hij zijn huiswerk niet af heeft of zijn lessen niet heeft geleerd, of bij het andere meisje, dat het den volgenden morgen zit te soezen bij het onderwijs, nog vermoeid van de pret van den vorigen avond en niet uitgerust door een te korten slaap. En we weten, hoe graag de jongens en meisjes er uit trekken, als ze maar een gaatje zien om te ontsnappen. De schooltaak is dan van later zorg. Men zal zich er wel doorheen slaan. Laat ons nu allereerst opmerken, dat er onder de jongeren vereenigingsenthousiasten zijn in ergen graad, die van de ééne vergadering naar de andere loopen. Maar zulke exemplaren treffen wij ook nog wel aan onder mannen van gevestigde positie, die men ook 's avonds bijna nooit thuis treft. En onder beider extremiteiten lijdt het gezonde, opbloeiende gezinsleven. Maar wij merken verder op, dat men in het besproken geval de schuld zoekt daar, waar zij niet ligt, n.l. bij de Jeugdvereeniging.

En hier ligt de schuld juist bij *de ouders* dezer jongens en meisjes, die zulke dingen maar toelaten, ja soms in de hand werken. Weten zij hun kinderen niet meer te beteugelen, tot de orde terug te roepen? Hebben zij de manlijke macht verloren? Zij zijn en blijven toch de verantwoordelijke personen. Men klaagt over het gezinsleven in onze dagen. Deze slapheid en traagheid zouden dan ook oorzaken zijn van de daling van het peil van het leven van het Gereformeerd huisgezin.

Onze *conclusie* in dit opzicht is, dat in het algemeen geen gevaren voor de school in haar hoogere leerjaren aanwezig zijn, wanneer haar leerlingen lid zijn eener jeugdvereeniging voor de geestelijk-zedelijke vorming, integendeel juist voordeelen. De uitzonderingen eischen juist persoonlijke, afzonderlijke behandeling, physisch en (of) psychisch.

Wij gaan daarbij van *de volgende gegevens* uit. De jeugdvereeniging komt 1 × per week samen. De vergaderingen duren een anderhalf uur, op zoodanigen tijd, als zij in den avond gehouden worden, dat om 9 uur alles is afgeloopen. Een opstel leveren moet hoogstens éénmaal per maand voorkomen. Ik acht geen bezwaar, wanneer het niet gaat dit opstel op een der avonden in de week te maken, daarvoor een Zondagmiddag te besteden. Het gaat toch over de Gewijde, de Kerk- of de Vaderlandsche geschiedenis en deze zaak kan niet gerekend worden tot den slaafschen arbeid, die op den Zondag verboden is. Het is verder de taak der onderwijzers en van het schoolhoofd met name de ouders te waarschuwen, wanneer hun kinderen, leerlingen der school, alle kracht en allen tijd noodig hebben om 't onderwijs te kunnen volgen vanwege de geaardheid en de capaciteit van hun vermogens. En niet minder moeten de ouders dier knapen en meisjes gewaarschuwd worden op hun hoede te zijn, die wel goed kunnen werken, maar wier geestkracht niet zóó groot is, dat zij zich zóó beperken in hun vereenigingsarbeid, dat de schoolarbeid er niet onder lijdt. Daarbij zal groote beperking, ja soms tijdelijke onderbreking van het deelnemen aan den vereenigingsarbeid tegen den tijd van een examen gewenscht, ja noodzakelijk zijn. Men wordt dan voor een poosje, bijv. voor een drie maanden lid op non-activiteit. En de ouders moeten ook niet toestaan, dat hun kinderen, leerlingen eener school, telkens afgevaardigd worden naar jaarfeesten of gezellige avonden van „zustervereenigingen". Daarbij zouden wij als regel willen stellen, dat *een leerling eener school maar lid is van ééne Jeugdvereeniging.* Dat is voor hen in de eerste plaats *de Knapen- of Meisjesvergadering voor de geestelijk-zedelijke vorming.*

Wij hebben de gronden daarvoor in onze eerste twee artikelen reeds aangegeven. Deze vereenigingen vervullen toch in de jeugdjaren de belangrijkste taak. Niet, dat wij de lichamelijke oefening willen buitensluiten. Maar wij hebben op onze scholen ook nog het vak lichamelijke oefening, dat gelukkig in onzen tijd naast eenige gymnastische oefeningen meer den kant opgaat van het vrije spel.

Ja, wij gaan nu een stap verder en spreken uit, *dat de Jeugdbeweging juist gunstig werkt* èn *voor de jongens en meisjes* èn *voor den schoolarbeid.*

De jeugdarbeid komt immers ten goede aan de meer vrije ontwikkeling en vorming van den jeugdige. De nadeelen van het klassikale en machinale, van de examendressuur, welke op de school nooit ondervangen kunnen worden, vinden in de jeugdvereeniging hun opheffing, daar zij daar plaatsmaken voor het individueele, het vrijwillige, het spontane. De leerlingen oefenen zich verder op de jeugdvereenigingen in het maken van opstellen en het voordragen, in het flink en logisch uitdrukken hunner gedachten, in het vragenstellen en daarop juist antwoorden. En is de jeugdvereeniging onder flinke leiding niet meer dan de school kan doen, een kring, waar het karakter gevormd wordt en affecten in goede richting geleid worden? Profiteert daar de school niet van? Is dat niet van belang voor het komend eindexamen of voor het behalen van een diploma?

* * *

De vraag, of er ter plaatse *organisatorisch contact bestaat tusschen School en Jeugdbeweging,* zal in 99 % van de gevallen wel ontkennend moeten beantwoord worden.

Wel mag gezegd worden, dat dit contact op zeer vele plaatsen op een andere wijze bestaat, n.l. *in de personen zelf*. Dit is gelukkig nog altijd zóó, dat menig jonge onderwijzer of onderwijzeres lid is eener Jongel. Vereeniging of van een Meisjesvereeniging. Ook memoreeren we met blijdschap en dankbaarheid, dat menig onderwijzer en onderwijzeres zich voor de Jeugdbeweging geeft als leider eener Knapenvergadering of leidster eener Meisjesvergadering. Voor deze organisaties is dit een groote zegen, omdat deze menschen uit den aard der zaak het klappen van de zweep kennen, met knapen en meisjes weten om te gaan, het werk der Jeugdorganisatie liefhebben, wat ten goede komt aan den goeden voortgang van het werk. Wij spreken den wensch uit, dat deze persoonlijke band, dit eenig contact, waar het van zooveel waarde is, bestendigd moge blijven. Ik hoor wel eens beweren, dat het aantal dergelijke onderwijzers en onderwijzeressen minder wordt. Voorshands neem ik dit niet aan. Maar wel hoop ik van harte, dat *het aantal der medewerkenden moge vermeerderen!*

Wat het *aantal leerlingen der school* in haar hoogere leerjaren en met name van de M.U.L.O.-school en de Kweekschool betreft, *die lid eener jeugdvereeniging zijn,* dit verschilt op de eene plaats zeer van de andere. Wij weten van een plaats, waar het uitstekend is: alle leerlingen bezoeken een jeugdvereeniging! Maar bij andere scholen is het miniem. Overigens is het natuurlijk een bonte staalkaart. Wel kan de conclusie getrokken worden, dat hetgeen wij voorstaan, nog in geenen deele bereikt is.

* * *

Hoe zal dan dit contact tusschen de School en de Jeugdbeweging moeten zijn?

Wij geven toe, dat rechtstreeks en organisatorisch het leggen van contact moeilijk is. En toch kan dit contact, als het goed gelegd wordt, vruchtbaar zijn èn voor de school èn voor de Jeugdbeweging. Dr. H. Bavinck zeide, dat de jeugdvereeniging meer dan tot dusver geschiedde, een bond moest sluiten met de school. En de heer A. van Rijn Dzn., hoofdbestuurslid van den Ned. Bond van Jongel. Ver. op Geref. grondslag, betoogde op den Bondsdag te Zwolle 1925, dat het leggen van een band tusschen ouders, kerk, school, jeugdvereeniging, dringend noodig was. Hij gaf daarvoor deze redenen aan:

1. de terreinen grijpen vaak ineen;
2. zoo weinig mogelijk moet verloren gaan;
3. geen overbodig werk moet gedaan worden;
4. methodische eenheid moet verkregen worden;
5. belemmeringen moeten weggenomen, botsingen voorkomen worden;
6. wederzijdsche waardeering moet gekweekt worden.

Nu is echter de vraag, *hoe* dit contact moet gelegd worden. Dr. H. Bavinck heeft indertijd in het laatste hoofdstuk van zijn boek „De Opvoeding der Rijpere Jeugd" een plan ontworpen. Hij wilde plaatselijk de instelling van een *Jeugdraad* voor de opvoeding der rijpere jeugd. De verschillende belanghebbenden moeten in dezen Jeugdraad een orgaan ontvangen, waardoor en waarin zij met elkander kunnen overleggen en samenwerken. Voor het zittingnemen in dit instituut komen dan in aanmerking een vertegenwoordiger van de ouders, van de onderwijzers en wel van het L.O., van het U.L.O., van de Kweekschool eventueel, van Vak- en Ambachtsschool, van den Kerkeraad ter plaatse, van de leeraren aan Middelbare of Hoogere Scholen, van de centrale plaatselijke Patroons- en Werklieden-organisatie, van de leiders der Jeugdvereenigingen.

Als arbeid en taak wordt dan o.a. genoemd: het bespreken van de vraagstukken, die tegenwoordig in de neopaedie aan de orde worden gesteld; het overwegen van wat er practisch tot verbetering en uitbreiding van de opvoeding der rijpere jeugd kan en behoort te geschieden; het bevorderen van overleg en samenwerking tusschen de verschillende leidende personen en corporaties, die bij dezen arbeid betrokken zijn; het dienen van raad en advies bij beroepskeuze en bij de vraag naar de beste voorbereiding voor het gekozen beroep; het geven van inlichtingen en het bepleiten van de belangen dezer opvoeding bij de Overheid, enz." [1])

Dit verband dient natuurlijk van dien aard te zijn, dat de volledige vrijheid en zelfstandigheid der kringen, die aan dezen arbeid deelnemen, gehandhaafd wordt en de te treffen regelingen en de genomen besluiten alleen bindend zijn, indien zij met eenparigheid van stemmen genomen worden, en indien dit niet mogelijk is, dat dan althans geen principieel bezwaar eener aangesloten groep zich tegen de uitvoering verzet.

Wij stemmen toe, dat zulk een Jeugdraad alleen kan werken voor bepaalde kringen.

Voor gemengde scholen is de zaak meer ingewikkeld. En een algemeen - Christelijke Jeugdraad of - Centrale kan zich in den regel alleen bepalen tot wat formeelen arbeid. En dat is toch eigenlijk de bedoeling niet. Het best zal de toen geformuleerde gedachte te verwezenlijken zijn in *den kring der Gereformeerde Scholen en der Gereformeerde Jeugdbeweging ter plaatse*. Op vele plaatsen bestaan dan ook reeds deze Jeugdraden of Jeugdverbanden of Jeugdcentrales. Alleen, zij hebben niet dien omvang genomen, dien wij hierboven schetsten. Zij bestaan alleen uit de aangesloten Jeugdvereenigingen. Een enkele plaats kan misschien een uitzondering maken. Maar de gedachte, door Dr. Bavinck geuit, is nog altijd uitvoering waardig.

Al is het wellicht organisatorisch moeilijk het contact te leggen tusschen de School en de Jeugdbeweging, *indirect* kan de samenwerking, die niet anders dan beiden ten nut kan zijn, op andere wijze wel getroffen worden. Wij wezen er reeds op, dat het contact vooral ligt op vele plaatsen in de personen van de onderwijzers en onderwijzeressen, die zich aan den arbeid der Jeugdvereenigingen geven, 't zij als lid eener J.V. of M.V., 't zij als leiders eener K.V. of leidsters eener Meisjesvergadering. Dit is een levend contact, van groote waarde.

Verder kan het hoofd der school of de onderwijzer ter gelegener tijd en op de juiste wijze de leerlingen der hoogere klasse wijzen op het karakter, het doel, het nut en de beteekenis der jeugdorganisatie. En eindelijk zal het goed zijn, dat het hoofd der school aan de leiders der Knapenvergadering en aan de leidsters der Meisjesvergadering de adressen verstrekt der leerlingen, die de school (L.O.) verlaten, opdat zij vooral opgevangen worden door de daarvoor geschikte jeugdorganisatie. *De Gereformeerde Jeugdraad te Amsterdam* nam indertijd op de vraag: *„Is contact zoeken met de Scholen op Gereformeerden grondslag gewenscht?"* dan ook de volgende conclusie: „Hoewel allereerst de taak der ouders moet worden geacht hun jongens en meisjes naar de Knapen- en Meisjesvergadering te zenden, kan niet worden ontkend, dat het contact zoeken met de kringen van onderwijsinrichtingen op Geref. grondslag alleszins gewenscht moet worden geacht, teneinde

---

[1]) Zie ook mijn „Jeugd en Jeugdbeweging", deel I en II op tekstregister. Uitgave Zomer & Keuning, Wageningen.

misverstand omtrent het werk onzer jeugdorganisaties weg te nemen en een goede verstandhouding te bevorderen. Medewerking van onderwijzers(essen) kan van zeer veel invloed zijn op den goeden gang van zaken op onze jeugdvereenigingen. Waar dit contact nog niet bestaat, zoeke men het vanwege de Centrale, het aangewezen lichaam daartoe, te verkrijgen, ook met het oog op de te verkrijgen adressen van hen, die telken jare de school verlaten. Waar dit contact reeds bestaat, zoeke men het vanwege de Centrale te bestendigen."
Laat elk der kringen dan doen, wat zijn hand vindt om te doen voor een goede samenwerking. En de school èn de Jeugdbeweging zullen er mede gebaat zijn. Onze Gereformeerde actie voor de rijpende en de rijpere jeugd worde door God gezegend!

B. A. KNOPPERS.

LEVENSVERZEKERING MIJ VAN HET N.O.G.

De Directie van genoemde Maatschappij gaf bij de herdenking van het 75-jarig bestaan der Maatschappij het Correspondentieblad uit in den vorm van een mooi Gedenkschrift; met op den omslag een teekening van Jo Spier (ook afzonderlijk uitgegeven): afhangende takken boven ongerimpeld water en symboliseerende: „Rust".
De Directie had de vriendelijkheid onze Redactie zulk een Gedenkschrift te zenden. De Maatschappij verzekerde oorspronkelijk alleen menschen met onderwijsbevoegdheid; sinds 1918 is die beperking vervallen. Ze noemt zichzelf een midden-groote levensverzekering-maatschappij. Toch kan ze klinkende bedragen noemen: verzekeringsstand 65 millioen, premiereserve 21 millioen, extrareserve 2 millioen. Ze heeft ongetwijfeld in de lange jaren van haar bestaan van velen groote zorgen weggenomen. En we herhalen hier den wensch, namens de Redactie en de C. v. U. op 24 September ter receptie schriftelijk aangeboden, dat de Maatschappij onder Gods zegen nog vele jaren heilzamen, rust gevenden arbeid moge verrichten.

VAN DER WAALS.

IN EN BUITEN HET VERBAND

XI.

„Was er aanvankelijk gerekend op 150 à 200 deelnemers, reeds thans hebben zich ruim 300 personen aangemeld. Het comité kan tot zijn spijt dan ook geen deelnemers meer toelaten en heeft de gelegenheid tot aangifte moeten sluiten."
Dit bericht zou zelfs een pessimist tot optimist kunnen maken.
Want het geldt de paedagogische conferentie op de Ernst-Sillemhoeve: 27 tot 29 October a.s.
De conferentie voor het Christelijk lager onderwijs.
Al te lang heeft deze zich laten wachten. Totdat de heer Nauta de koe bij de horens pakte — en niet rustte tot hij slaagde.
Want: hij wist een comité te vormen — wat doorgaans makkelijk genoeg is. Maar in dat comité is ook een goed werkprogram gevormd — wat moeilijker is. En verder wist hij 300 menschen te animeeren voor dit program — wat sommige der comité-leden toch wel héél moeilijk scheen!

Zijn de tijden rijp voor onderwijsvernieuwing?
Niet om er over te praten — maar „in-der-daad"?
In dit voorjaar werd er op dezelfde Ernst-Sillemhoeve een conferentie gehouden met hetzelfde thema tot middelpunt, meest georiënteerd naar het neutrale onderwijs, en voor velen wellicht wat radicaal opgezet. In het Noorden is druk gewerkt aan nieuwe grondslagen voor een leerplan, dat juist door het rijksschooltoezicht aan de scholen is toegezonden. In het Zuiden doet de globalisatie opgeld, wordt „heemkennis" gepropageerd, wordt het Belgisch leerplan bestudeerd en verwerkt.
En zou het Christelijk onderwijs meedoen, òf achterblijven?
Er was groot gevaar voor het laatste.
Want we hebben twee deugden: we zijn conservatief en critisch.
Conservatisme een deugd? Ja; immers: Bewaar het pand, u toebetrouwd. Zet de oude palen niet terug. Wij hebben de „oude waarheid" en weten ons rijk in het bezit van eeuwige beginselen.

Critisch-zijn een deugd? Ja; want: Beproeft alle dingen. Zoo worden wij niet licht bewogen door alle „wind van leer". Wij blijven ons zelf. Wij zien de enthousiaste bewegingen ook in het onderwijs verloopen in de zee van den tijd, waarin „alles vloeit".
Maar — we lijden ook heel sterk aan de gebreken van onze deugden!
Het scheen wel of het Christelijk onderwijs het meest conservatief was van alle onderwijs, ook ten opzichte van nieuwe wegen in de methodiek. Niet bij de hoogere leiding. Maar in de dagelijksche schoolpraktijk toch wel. Geen enkele methode voor globaal-lezen werd hier aangedurfd, geen nieuwe wegen werden er uitgezet. Critisch stonden we aan den kant der nieuwe banen. Critisch, al te critisch, staan we te mopperen op de onderwijswet, die ons bindt met zóó- en zóóveel voorwaarden, die elken groei heeten te belemmeren. Critisch praten we over een inspecteur die iets afkeurt — en we bergen een mooi en goed idee maar weer op. Critisch schrijven we over telefoneeren-op-school, wat toch wel tracht het leven in de school te brengen, en mee te doen opleiden voor het volle ruime maatschappelijke leven.

Maar wat d o e n we?!
Driehonderd mannen (en vrouwen) gaan naar de Ernst-Sillemhoeve.....
Praten? Luisteren: wat zal deze klapper zeggen? En dan debatteeren — zooals zoo vaak gebeurt: buiten de zaak om?
Of kan en zal deze conferentie, goed opgezet en onder goede leiding, een zegen worden: een werkconferentie, zegenrijk door een daad, een stimulans, een program?
En dàn worden we weer critisch!
Maar critisch op ons zelf, op onze daden, onze methodes, onze lessen, onzen dagelijkschen arbeid, waarin de practijk zoover afstaat van het ideaal.
Niet zij, die roepen, dat we „in het moeras zitten", zullen het onderwijs reformeeren. Maar zij, die ernstig, weloverwogen, eigen fouten zien — en dàn naar deze conferentie komen om te leeren, om zichzelf en daarmee het onderwijs te herzien.
Want voor wie zoo komt, zal de conferentie iets kunnen zijn in het leven.

Het gaat niet om mooie redevoeringen. Maar het gaat ook niet om spitsvondig debat, of om eigen heilig huisje, of om eigen stokpaardje, of om gezwam in de ruimte.
Het gaat om de practijk van het schoolleven. En daarbij om het eigen beginsel van het Christelijk onderwijs.
Maar professor Waterink heeft het meermalen uitgesproken: de waarheid is één. En dus ook de waarheid in de methodiek. Van anderen kunnen we ook leeren. Met anderen samenwerken ook. We veroordeelen niet een leerplan, dat we nog niet gezien hebben.
Wij moeten aan de studie!
Voor hoevelen zouden de artikelen van professor Waterink in „De School met den Bijbel" over „Intelligenzleistung" te zwaar zijn geweest?
En tòch — dàt was broodnoodig. Want we moeten critisch leeren zien. Niet met blinde oogen of halve wetenschap critisch veroordeelen. Maar dit was het narekenen van de te-vroeg-opgezette balans van den ander. Fundamenteel werk.

Onderwijsvernieuwing! Geen revolutie! Het klassikaal onderwijs valt niet in een achtermiddag. Wij werpen geen oude (desnoods Herbartiaansche) schoenen weg voor de (desnoods Belgische) nieuwe beproefd zijn gebleken. Wij omhelzen niet de Keulsche Schichtentheorie om de oude denkpsychologie, die sprak over begrip en oordeel en besluit, niet meer aan te kijken. Maar evenmin gaan we aan Montessori en Dalton en Belgisch leerplan schouderophalend voorbij, om morgen onzen sleur- en slentergang voort te zetten, of in ijver en zwaarwichtigheid rechtuit ons pad te loopen en door zelfgemaakte oogkleppen onszelf te verhinderen te zien, wat een ander deed.
Vernieuwing — ook bij onszelf!

Gr.

VAN DE BOEKENTAFEL

T. van den Blink, Hand aan hand, Lees- en taalboek voor de Lagere School, IV A en B, V A en B; VI A en B; W. J. Thieme en Cie, Zutphen.

Na de recensie van de eerste drie deeltjes in de G. S. 7e jrg. no. 11 komen nu de volgende. Ook hiervan kan gezegd worden, dat het over het algemeen keurige lesjes zijn; dat er door

velerlei oefening aandacht gewijd wordt aan 't goed lezen en begrijpen; dat het de belangstelling waard is na te gaan, hoe hier het taalonderwijs zich aansluit aan de levende taal; grammatische onderscheidingen worden niet gevreesd.
Intusschen, er is bezwaar om de boekjes aan te bevelen aan de Chr. School. De lessen zijn, op een enkele uitzondering na, neutraal. De lessen „De Wijzen uit het Oosten" (IV A), „De Kerstnacht" (IV B), „Vogel Roodborst" (V B) zijn dat wel niet, maar zóó brengen we ze niet in de Chr. School. Ook hebben we bezwaar tegen uitdrukkingen als „o hemel!", „lieve hemel!"

N. J. v. d. W.

I. Snoek, In Bethlehem en in Nazareth, Nijgh en Van Ditmar N.V., Rotterdam.

De ondertitel, *„Geboorte en Jeugd van den Heere Jezus, Aankondiging — Verzoeking"* doet zien, dat er meer gegeven wordt, dan de titel zegt. Natuurlijk wordt ook gehandeld over Johannes den Dooper. Ja feitelijk begint 't werk met den Val en den Raad des Vredes. Een treffelijk werk, uitgebreid en nauwkeurig, zooals we dat van Snoek gewend zijn. Met zijn toelichtingen en aanteekeningen instrueerend voor den onderwijzer, die deze stof vertellen moet.
Eén opmerking. Over Johannes 1 : 13, „Welke niet uit den bloede, noch uit den wil des mans, maar uit God geboren zijn." Snoek zegt: „dit slaat niet op de kinderen Gods, maar op het Woord." Is dit juist? De Kantteekening en Dr. Bouma in Korte Verklaring van het Evangelie naar Johannes laten het slaan op het wedergeboren en vernieuwd zijn der geloovigen. Dat lijkt me juister.

N. J. v. d. W.

E. van Beek, Guus de Durfal, ill. van Jan Lutz.
R. van der Hauw, Drie trouwe Vrienden, ill. van Jan Lutz.
Wieland Wouters, Het geheim van Ruigen Toon, ill. van Adri Alindo.
Uitgaven van W. D. Meinema N.V., Delft.

Alle drie mooie jongensboeken. Guus leert het staan in eigen kracht af. Pittig geschreven. Het vinden en terugbrengen van de portefeuille met zoo groote geldswaarde heeft prachtige gevolgen voor de Trouwe Vrienden. In het derde boek doet het een beetje vreemd aan, dat de jongens, die het zoo gruwzame geheim van Ruigen Toon ontdekt hebben, heel niet door het gerecht als getuigen gehoord worden. Intusschen, ook dit boek zal evenals de andere, grage lezers vinden.

N. J. v. d. W.

B. A. Dijkstra, Bijbels Leesboek I Vóór het Koningschap, f 0.85. N.V. Van Dishoeck, Bussum.

Uit het Voorbericht: „Onze cultuur is doortrokken van de zuurdesem van het Christendom; niemand die aandeel aan deze cultuur wenst, zal kunnen volstaan de Bijbel alleen bij name te kennen: hij zal tot lectuur ervan moeten komen". En om dat te bevorderen, geeft de heer Dijkstra, Leeraar M.O. Ned. Taal en Lett., hier den Bijbel in beknopten vorm, naar den gangbaren tekst, hier en daar gewijzigd.
Deel II zal handelen over „Koningen en Profeten", deel III over de Evangelieverhalen en de Handelingen der Apostelen, plus enkele Brieven.
Afzonderlijk verschijnt een Supplement met toelichtingen, spreekwijzen aan den Bijbel ontleend enz.
De Christelijke school kiest den Bijbel zelf. Maar als op deze wijze de leerlingen van het „neutraal" onderwijs met den Bijbel in aanraking komen, is dit toe te juichen. En moge er een zegen uit voortkomen.

N. J. v. d. W.

Frank Wagenaar. De Goede Verwachting. Tekeningen van *W. G. van de Hulst Jr.,* f 1.25; J. N. Voorhoeve, Den Haag.

De Uitgever wil het boek ook bestemd zien voor leesboek op de scholen. En dat kan. De jeugd leeft eerst mee met het keurig schippersgezin van De Goede Verwachting. Als vader sterft komen er moeilijke tijden voor Arjen en zijn moeder. Die eindigen op gelukkige wijs als „oom Eling", vaders vriend, na veel omzwerving als zeeman, terug komt, en hij met Arjen en zijn moeder als schippersgezin een nieuwe Goede Verwachting betrekt.

N. J. v. d. W.